

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

19 ΜΑΙ. 1998

Περίοδος Β

Τεύχος 660

Παρασκευή

8 Μαΐου 1998

Δρχ. 500

• **ΤΟ ΣΚΑΝΔΑΛΟ ΤΗΣ ΨΗΦΙΑΚΗΣ:**

ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΚΟΚΚΑΛΗ

• **ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ:**

Ο ΙΔΑΝΙΚΟΣ ΑΥΤΟΧΕΙΡΑΣ

• **ΟΚΤΑΒΙΟ ΠΑΣ:**

ΕΚΑΝΕ ΤΟ «ΤΟΠΙΚΟ» ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ

• **Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ**

ΤΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

30 ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ
ΟΙ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΙ
ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ

L'ETAT C'EST CHACUN
DE NOUS

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΕΙΝΑΙ ΚΑΘΕΝΑΣ ΑΠΟ ΜΑΣ

Το τελευταίο Ευρώ της αμάξης

ΝΙΚΟΣ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ
Ο Ζίγκι
απ' τον Μάρφαν

Το ημερολόγιο ενός εξωγήινου
μυθιστόρημα

εκδόσεις

ΣΩΤΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

Ο υπόγειος
ουρανός

ΠΟΛΙΣ

ΟΜΗΡΟΥ 32, 106 72 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ. 36 43 382, FAX 36 36 501

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίοδος Β' · Έτος 25ο · Τεύχος 660
Παρασκευή 8 Μαΐου 1998 · Δρχ. 500
ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107
ANTI ON-LINE: <http://www3.enet.gr/anti>
E mail: anti@compulink.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Ηλίας Κανέλλης

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δημήτρης Γκέκας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Μάχη Γεωργιάδου

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστερί
Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 5.000 δρχ., Ετήσια 10.000 δρχ.,
Ετήσια Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 40.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 8.000 δρχ.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 38 δολ., Ετήσια: 75 δολ.,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 44 δολ., ετήσια 88 δολ.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 500,

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.000

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας: Περιοδικό ΑΝΤΙ,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α Πουλουκτσά και Σία Ε.Ε.
Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 285.857

ΣΕΛ. 12 Ο ΚΑΒΓΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΨΗΦΙΑΚΗ Γιατί ο Τεγόπουλος επιτίθεται στο
Κόκκαλη; Το Ξυστό και η ψηφιακή τηλεόραση - του **Ρεπόρτερ**

ΣΕΛ. 16 ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ: Ο ΙΔΑΝΙΚΟΣ ΑΥΤΟΧΕΙΡΑΣ Μετά την
αποτυχία της Ελλάδας να πιάσει τα κριτήρια της σύγκλισης, ποιες
είναι οι επιλογές του πρωθυπουργού; - του **Τάσου Παππά**

ΣΕΛ. 18 ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΥΡΩ ΤΗΣ ΑΜΑΞΗΣ Οι αποθαρρυντικές
εξελίξεις για την οικονομία μας στη μάχη του ευρώ. Έχουμε
πράγματι ακόμα περιθώρια να ενταχθούμε, έστω το 2001 στην
ΟΝΕ; Γράφουν και αναλύουν: **Κ. Τσαλόγλου, Αντ.**

**Παπαγιαννίδης, Μιχ. Παπαγιαννάκης, Στ. Καφαντάρης, Δημ.
Καΐσης**

ΣΕΛ. 26 ΜΑΗΣ ΤΟΥ '68: ΤΡΙΑΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ Οι διανοούμενοι το
Μάη, οι διανοούμενοι σήμερα. Γράφουν: **Μάνος Στεφανίδης,
Ηλίας Κανέλλης, Ειρήνη Στάθη, Χ.Γ.Π.**

ΣΕΛ. 37 ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ Κόσσοβο: Κορυφώνεται η κρίση - της **Ελένης
Κολιοπούλου** Μέση Ανατολή: Λύση με συνοπτικές διαδικασίες; - της
Κατερίνας Καρύγιαννη Ταϊβάν: - Στα καπρίτσια της πολιτικής - του
Πλάμεν Τόντσεφ

ΣΕΛ. 46 ΟΚΤΑΒΙΟ ΠΑΣ Ο οικουμενικός στοχαστής που έκανε το
«τοπικό» παγκόσμιο - του **Δημήτρη Φιλιππή**

ΣΕΛ. 48 ΗΡΩ ΚΑΝΑΚΑΚΗ Παρουσίαση της αναδρομικής έκθεσης της
ζωγράφου - του **Δημήτρη Χαρίτου**

ΣΕΛ. 52 Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ Από την Αθήνα μέχρι το
μακρινό Μεξικό. Γράφουν: **Δημήτρης Φιλιππίδης, Στέλιος
Αργυρός, Άννυ Βρυχέα.**

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Πηδαλιούχοι για ΟΝΕ, σελ. 4

ΛΟΓΙΚΗ ΚΙ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

Γιώργος Φιλιδισάκος, σελ. 5

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ, σελ. 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Σχόλια, σελ. 8

ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

Τύπος, σελ. 11

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πολιτισμός, σελ. 43

ΒΙΒΛΙΟ

Κριτική, σελ. 63

ΚΑΙ ΤΑ ΛΟΙΠΑ

Ηλίας Κανέλλης, σελ. 66

•Εξώφυλλο:

Ο Κ. Σημίτης και ο Γ. Παπαντωνίου
(EUROKINISSI)

ΠΗΔΑΛΙΟΥΧΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΝΕ

Η ΚΡΙΣΙΜΟΤΗΤΑ της κατάστασης της οικονομίας στο πλαίσιο πολιτικής αστάθειας, όπου αναπτύσσονται οι αντιθέσεις και κορυφώνεται η σύγκρουση αντιμαχόμενων ομάδων, δεν αφήνει περιθώρια για άγονες και ατέρμονες συζητήσεις. Την κρισιμότητα της κατάστασης έχει μάλλον καταλάβει η κυβέρνηση: σωστότερα, τη γνωρίζει καλύτερα από τους απλώς «υποψιασμένους».

ΕΝ ΤΟΥΤΟΙΣ, οι θριαμβολογίες που εξετόξευσαν οι αρμόδιοι υπουργοί και ο πρωθυπουργός μετά τον –αναμενόμενο άλλωστε– αποκλεισμό μας από την ΟΝΕ και με αφορμή μια παράγραφο –που παραλίγο να μη διανεμηθεί– από το κείμενο της Συνόδου των Βρυξελλών φανέρωσε ότι η κυβέρνηση δεν έχει αποφασίσει να παρεκκλίνει από τα γνωστά της παπανδρεϊκά χνάρια. Κωμικός τουλάχιστον φάνταζε ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας κ. Παπαντωνίου όταν, στη συνέντευξη Τύπου που έδωσε μετά τα αποτελέσματα της Συνόδου, βρήκε να πει στους Έλληνες ότι στο εξής θα αγοράζουν... φτηνότερα αυτοκίνητα. Αυτό το κάλπικο επιχείρημα –με την υποκρυπτόμενη καταναλωτική μανία– δείχνει πολύ απτά την αμηχανία των κυβερνώντων και την ασυνέπεια μεταξύ «προγραμμαμάτων» και σκληρών δεδομένων της πραγματικότητας.

ΤΟ 2001 λοιπόν, θα βρεθούμε και πάλι υπό κρίσιν. Βεβαίως, ο όποιος τότε πρωθυπουργεύων θα αφιχθεί με όπλο την «παράγραφο των υποσχέσεων» και θα αιτηθεί την αποδοχή από τους λοιπούς «εταίρους» της εγκρίσεως για την είσοδό μας στο κλαμπ του ευρώ. Θα έχει όμως στις αποσκευές του και βελτιωμένους τους δείκτες της οικονομίας μας; Και για τη βελτίωση αυτών των δεικτών «πρέπει να προσπαθήσουμε και άλλο». Λες και τόσα χρόνια οι χαμηλόμισθοι κάνουν κάτι διαφορετικό από το να προσπαθούν. Λες και τόσα χρόνια οι πολίτες της χώρας μας δεν κάνουν τίποτε άλλο παρά να προσφέρονται ως πειραματόζωα στη διάνοια των κυβερνώντων. Που δοκιμάζουν άλλοτε τη «σκληρή δραχμή», άλλοτε τις ιδιωτικοποιήσεις, άλλοτε την παραγραφή χρεών. Ό,τι τους κατεβάσει η «διάνοιά» τους κάνουν οι κυβερνώντες. Άτολμοι, πειραματιζόμενοι και τελικά υποχρεωνόμενοι να υπακούουν στα κελεύσματα των τεχνοκρατών των Βρυξελλών.

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ κυβέρνηση του εκσυγχρονιστή κ. Σημίτη είναι στην πραγματικότητα το τελευταίο δείγμα του πολιτικού στερεώματος του αιώνα που αφήνουμε πίσω μας. Γιατί βέβαια δεν μπορεί να λογαριαστεί ως σοβαρή κυβέρνηση. Επειδή δεν μπορεί να εκληφθεί ως σοβαρή και υπεύθυνη η κυβέρνηση που μας διαβεβαιώνει ότι τώρα θα μπορούμε να αγοράσουμε φτηνότερα τα αυτοκίνητα, παραβλέποντας ότι δεν θα υπάρχουν αυτά τα χρήματα.

ΑΛΛΑ το πιο σοβαρό πρόβλημα που θα έχει να επιλύσει ο πρωθυπουργός του 2001 δεν μας το είπε ο κ. Σημίτης: ότι δηλαδή, τότε θα είμαστε εντελώς στριμωγμένοι στη γωνία, και τότε οι 11 «εταίροι» θα μας υπαγορεύουν *ά λ λ α*. Τότε θα επανέλθουν και οι «ελληνοτουρκικές διαφορές», τότε θα αρχίσουν νέοι εκβιασμοί, και η Ελλάδα-ικέτης δύσκολα θα μπορέσει να υψώσει φωνή. Το πλεονέκτημα που κάποτε κέρδισε για τη χώρα ο Κ. Καραμανλής, η είσοδος δηλαδή στην ΕΟΚ, θα θρυμματιστεί. Αλλά ο κ. Παπαντωνίου δεν μας τα είπε αυτά γιατί είναι «υπουργός Εθνικής Οικονομίας». Αλλά ούτε και ο κ. Πρωθυπουργός είπε τίποτε σχετικά. Το δράμα είναι ότι αυτός το ξέρει καλύτερα από εμάς το πρόβλημα...

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ: Στην αρχή αυτού του σημειώματος μιλήσαμε για «πολιτική αστάθεια», για «αντιθέσεις και συγκρούσεις αντιμαχόμενων ομάδων» κ.λπ. Και ότι μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η κατάσταση και της οικονομίας χαρακτηρίζεται κρίσιμη. Αναρωτιόμαστε, με αυτό το εσωκομματικό κλίμα, όμηρος του ΠΑΣΟΚ που δεν τολμάτε να αποκηρύξετε και τον συνδικαλιστών που σπεύδτε να προσεταιριστείτε (όπως ο διαβόητος Κολλάς) πώς θα προχωρήσετε κύριε Σημίτη για «ανόρθωση των δεικτών της οικονομίας» και πώς θα μας οδηγήσετε στις Βρυξέλλες το 2001;

αντί

ΛΟΓΙΚΗ & ΕΝΑΙΣΘΗΣΙΑ

Το
ΕΥΡΟ...

ΘΑ ΚΑΤΑΡΓΗΣΕΙ
ΤΗΝ ΠΡΟΙΚΑ!

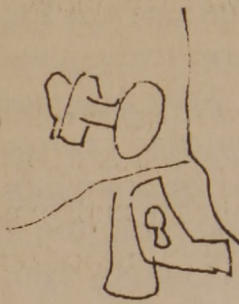

Ο ΜΠΑΜΠΑΣ
ΘΑ ΜΑΣ ΓΡΑΨΕΙ ΚΙ ΕΝΑ
ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΠΕ-
ΝΗΝΤΑ ΧΙΛΙ-
ΑΔΩΝ!

ΘΑ ΧΕΡΑΣ
ΠΛΑΓΙΑ.

ΘΑ ΠΕΡΙΣΤΕΙΛΕΙ
ΤΗΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟ-
ΤΗΤΑ!

ΤΙ ΠΑΡΝΤΑΛΕΣ
ΑΗΝΤΙΕΣ ΕΙΝΑΙ ΑΥΤΕΣ;

ΠΑΜΕ ΠΙΣΘ
ΕΛΜΠΑΣΑΝ ΚΛΕΒΟΥΜΕ
ΚΟΤΕΣ!

FiDo
DiDo

ΘΑ ΠΑΤΑΞΕΙ
Το ΣΚΟΡΟ!

ΑΟΝ!
ΔΑΓΚΕΘΑ ΕΝΑ
ΘΚΛΗΡΟ Νο-
ΜΙΘΜΑ!

Επιστροφή στον «Μεσαίωνα»;

HABEMUS Param, ακριβέστερα habemus αρχιεπίσκοπο, έναν νέο αρχιεπίσκοπο, τον Μακαριότατο κ. Χριστόδουλο, ο οποίος –αν μη τι άλλο– «πέτυχε» ώστε, στην αυριανή ενθρόνισή του, να μην παρίστανται ούτε ο πρόεδρος της Δημοκρατίας ούτε ο πρωθυπουργός! Τα γεγονότα είναι γνωστά: Με την ανάδειξή του στο αρχιεπισκοπικό αξίωμα, ο κ. Χριστόδουλος έκρινε πως έπρεπε να «εισβάλει» αμέσως στην πολιτική ζωή της χώρας, κατακεραυνώνοντας την Ευρωπαϊκή Ένωση (τις «Βρυξέλλες»), αλλά και τους λογής «μητράλoιες», «πατράλoιες», οι οποίοι έφθασαν –άκουσον! άκουσον!– να ζητούν την κατάργηση του θρησκευτικού όρκου ή το χωρισμό κράτους και εκκλησίας. [Κατά σύμπτωση, οι «μητράλoιες» - «πατράλoιες» είναι βουλευτές, καθηγητές πανεπιστημίου, πρώην υπουργοί, επιστήμονες, ερευνητές, καλλιτέχνες, δημοσιογράφοι, κ.ά., οι οποίοι υπογραμμίζουν την ανάγκη «νέας ρύθμισης των σχέσεων κράτους και εκκλησίας»].

ΚΑΛΛΙΟΝ Ο ΜΕΣΑΙΩΝΑΣ ΠΑΡΑ ΟΙ ΒΡΥΞΕΛΛΕΣ...

Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ –και «προϊστορία»– του Μακαριότατου, ως σεβασμιότατου μητροπολίτου Δημητριάδος –ήταν, βέβαια, γνωστή. Ιδιαίτερα η επιθετικότητά του, κατά την κατάθεση του νομοσχεδίου Παπανδρέου-Τρίτη, τον Μάρτιο του '87, για το θέμα της εκκλησιαστικής περιουσίας. Η Ιεραρχία –δήλωνε, τότε– δεν αστειεύεται. Ούτε ανησυχεί. Πρώτον, διότι «μωραίνει,

Κύριος, ον βούλεται απολέσαι». Δεύτερο, διότι «το μυρμήγκι που φτέρωσε, οδηγείται στο τέλος του»... [Υποτίθεται ότι το κυβερνών ΠΑΣΟΚ είχε αποκτήσει, το 1987 «φτερά» και το αναπόδραστο τέλος του είχε προδιαγραφεί]. Αλλά εξίσου γνωστές ήταν οι «διασυνδέσεις» του Δημητριάδος με ακροδεξιά, μισαλλόδοξα, φασιστοειδή στοιχεία, όπως, λόγου χάρη, με τον εκδότη του Στόχου Γεώργιο Καψάλη. [Ο Δημητριάδος αλληλογραφεί με τον Καψάλη –«αγαπητέ Γιώργο», τον προσφωνεί...– και ευλογεί τις επιδόσεις του!].

ΠΑΡ' ΟΛΑ ΑΥΤΑ, δεν έλειψαν οι «αισιόδοξοι» που πίστεψαν ότι ο κ. Χριστόδουλος, με την εκλογή του, θα ανέκρουε πρύμναν και θα εργαζόταν για την «αναγέννηση» και τον «εκσυγχρονισμό» της εκκλησίας, σύμφωνα με τις πρώτες διακηρύξεις του... Πλην, προτού αλέκτωρ λαλήσαι, οι «αισιόδοξοι» προσγειώθηκαν: «Είναι αίσχος για τους Νεοέλληνες –δήλωσε ο νέος αρχιεπίσκοπος, στον Βόλο– να παίρνουν ως κριτήριο το τι θέλουν, κάθε φορά, οι Βρυξέλλες και όχι το τι επιβάλλει η ιστορική αναγκαιότητα και η παράδοση αυτού του τόπου... Θα υψώσω οχυρώματα... Η εκκλησία θα προχωρήσει σε δυναμική ανάπτυξη», κ.λπ.

ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟΛΟΓΙΑ του νέου αρχιεπισκόπου (η οποία εξηγεί και την μη παρουσία του προέδρου της Δημοκρατίας και του πρωθυπουργού στην αυριανή ενθρόνισή του), αντέδρασε η κυβέρνηση με δήλωση του κυβερνητικού εκπροσώπου

Δημ. Ρέππα, σύμφωνα με την οποία περιτεύει κάθε... αντίδραση (ή σχολιασμό) δοθέντος ότι ο αρχιεπίσκοπος «δεν είναι παράγων του πολιτικού συστήματος». Στην πραγματικότητα, η κυβέρνηση, για μια ακόμα φορά, επιβεβαίωσε την ατολή της (και την αφλογιστία της...), αρνούμενη να συμπεριλάβει, στις υπό αναθεώρηση διατάξεις του Συντάγματος, και το θέμα των σχέσεων κράτους και εκκλησίας.

ΟΠΩΣ ΕΙΝΑΙ γνωστό, όταν και πάλι νόταν λόγος για «αναθεώρηση του Συντάγματος» (με πρωτοβουλία του ΠΑΣΟΚ - Ιανουάριος 1995), η Νέα Δημοκρατία χε αποφύγει να πάρει θέση πάνω στο θέμα των σχέσεων κράτους-εκκλησίας, «αν δ αποφανθεί προηγουμένως επ' αυτού η Αγία Σύνοδος»... Τότε, άνδρες επιφανείς του ΠΑΣΟΚ, όπως οι συνταγματολόγοι Δημήτρης Τσάτσος και Ευ. Βενιζέλος, αισθάνθηκαν την ανάγκη να σαρκάσουν τη «δύναμη» της Νέας Δημοκρατίας: «Αυτό δεν είναι θέση, αλλά επιστροφή στον Μεσαίωνα» –δήλωνε χαρακτηριστικά ο τότε και νυν ευρωβουλευτής του ΠΑΣΟΚ Δημ. Τσάτσος... Ο καιρός έχει, όμως, γυρίσματα. Σήμερα, όχι μόνον η Νέα Δημοκρατία, αλλά και το ΠΑΣΟΚ, «εκ κοινού συμφέροντος ορμώμενοι», επιμένουν να μας κρατούν στον Μεσαίωνα...

ΜΙΑ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΒΟΗΘΟΥΣΗΣ ΤΗΣ κ. ΔΗΜΗΤΡΑΣ ΛΙΑΝΗ

ΕΙΠΑΤΕ τίποτε περί Κυπριακού ή προδικού απεσταλμένου Ρίτσαρντ Χάινς;

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΤΣΑΚΑΛΟΣ

Η άθλια οικειότητα του έρωτα

Μυθιστόρημα

Ένα βιβλίο που ξαφνιάζει· σας το προτείνουμε

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

προυν στην Κύπρο; Κάτι επεχείρησε να
ελλίσει περί «σκληρού» Ντενκτάς, κ.λπ.,
λλά μόλις διαπίστωσε ότι οι όροι που
Πεσε ο τουρκοκύπριος ηγέτης (αναγνώρι-
η του ψευδοκράτους, απόσυρση της αίτη-
ης της Κυπριακής Δημοκρατίας για έντα-
η στην Ευρωπαϊκή Ένωση, κ.ά.) ήταν
ροι και της Άγκυρας, άλλαξε αμέσως
ποδό: Το πρόβλημα, είπε, δεν είναι να
ποσύρει η Κύπρος την αίτησή της στην
Ε.Ε., αλλά η σύσφιγξη των σχέσεων της
ουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Κα-
τα άλλα -πρόσθεσε- ο ίδιος ο πρόεδρος
λ. Κληρίδης παραδέχεται ότι δεν εκπρο-
ωπεί τους Τουρκοκύπριους και δεν ελέγ-
ει τη Βόρεια Κύπρο... Συνεπώς, οι δύο
λευρές θα πρέπει να προετοιμασθούν για
οβαρές διαπραγματεύσεις, στη βάση
νός «πάρε-δώσε».

ΟΠΩΣ ΗΤΑΝ φυσικό, οι δηλώσεις Χόλ-
μπρουκ «όχλησαν» τόσο την Λευκωσία όσο
αι την Αθήνα. Όμως για το «πατριωτικό
ΙΑΣΟΚ» (διάβαζε τους άλλοτε «προεδρι-
ούς»), αυτό που ιδιαίτερα «όχλησε» ήταν
α όσα αποκαλύπτει ο Χόλμπρουκ στο νέο
ιβλίο του για το ρόλο που διαδραμάτισε η
Δήμητρα Λιάνη-Παπανδρέου στην επί-
τευξη της ενδιάμεσης συμφωνίας με τον
ελιγκόροφ. Είχαν δίκαιο, λοιπόν, όσοι
χυρίζονταν ότι, επί ένα διάστημα, με
ναν εντελώς εξασθενημένο Ανδρέα Πα-
ανδρέου, ανήμπορο να πάρει αποφάσεις,
λ., μας κυβερνούσε η κ. Δήμητρα Λιά-
η; Ο Χόλμπρουκ δίνει, βέβαια, και κά-
ποιες λεπτομέρειες («... μας υποδέχθηκε η
πρόια Παπανδρέου με ένα εκπληκτικό,
ρεδόν διαφανές κοστούμι-πιζάμα, που
ακουβε ελάχιστα τα κρίσιμα σημεία της
αποπωσιακής της ανατομίας», κ.λπ.) αλλά
να τους «προεδρικούς» το προέχον είναι
η φράση που φέρεται να δήλωσε ο Ανδρέ-
ας Παπανδρέου στους αμερικανούς συνο-
ωλητές του: «Σας συμπαθώ. Θέλω να κάνω
κάτι για να βοηθήσω την ειρήνη στη Βοσνία
και να βοηθήσω τη χώρα σας. Θα σας επι-
πευθώ. Τηλεφωνήστε μου από τα
Βόσνια», κ.λπ. Αλλά και η πρόταση του
οιου του Ανδρέα Παπανδρέου στους
αμερικανούς να εξαγγείλουν οι ίδιοι την
πίτευξη της ενδιάμεσης συμφωνίας!
Όπως είναι γνωστό η συμφωνία αναγγέλ-
κε από τον Τομ Μίλλερ, στην είσοδο της
βίβας].

ΤΟ ΤΡΑΙΝΟ ΤΟΥ «ΕΥΡΩ» ΞΕΚΙΝΗΣΕ Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΛΠΙΖΕΙ...

ΚΑΙ ΕΝΩ το τραίνο του «ευρώ» ξεκίνη-
με 11 επιβάτες (τρεις δεν θέλησαν να

ανέβουν, η
Ελλάδα ήθελε,
αλλά δεν μπό-
ρεσε...), ο
πρωθυπουρ-
γός επιχειρεί
να πείσει ότι
τελικά, όλα θα
πάνε καλά.
Φυσικά, οι
πρώτοι πανη-
γυρικοί τόνοι
(μετά τη «δή-
λωση συμπα-
θείας» των
«15») κόπα-
σαν. Και κα-
θώς όλοι τώρα
αναγνωρίζουν
ότι η προοπτι-
κή της συμμε-
τοχής στο «ευ-
ρώ» του 2001
συνεπάγεται
νέα σκληρότε-
ρα μέτρα, ιδι-
αίτερα για
τους κοινωνι-
κά ασθενέστε-
ρους, η κυβέρ-
νηση επιδιώ-
κει να δημι-
ουργήσει μιαν
ιδιότυπη «κα-
τάσταση ανά-
γκης», προκει-
μένου να κάμψει τις ευρύτερες κοινωνικές
αντιδράσεις στην, ως τώρα, οικονομική
της πολιτική.

ΜΕΣΑ ΣΤΟ πλαίσιο αυτό, ο κ. Σημίτης
φέρεται να επιδιώκει την «ευρύτερη δυνα-
τή συναίνεση» (αρχής γενομένης από τη δι-
κή του, εσωκομματική, αντιπολίτευση),
διαβεβαιώνοντας, πρώτον, ότι δεν υπάρ-
χει θέμα πρόωγων εκλογών και, δεύτερον,
αναπτύσσοντας «όλα τα αγαθά που θα
προκύψουν αν η Ελλάδα κερδίσει το στοί-
χημα του 2001». Τότε, «θα ψηλώσουν τα
στάχνα», θα εξευρεθούν πόροι για την
παιδεία, για την πρόνοια, για «περισσότε-
ρη απασχόληση», κ.λπ. Ποιος, όμως, στο
μεταξύ, θα εξασφαλίσει τον δίκαιο κατα-
μερισμό του κοινωνικού κόστους, προκει-
μένου η χώρα να επιτύχει την ισότιμη συμ-
μετοχή της στις διαδικασίες της ευρωπαϊ-
κής ολοκλήρωσης; Και πώς συμβαίνει χώ-
ρες όπως η Ισπανία και η Πορτογαλία, που
εντάχθηκαν πέντε χρόνια μετά την Ελλά-

δα, να είναι σήμερα «επιβάτες» του τραί-
νου, ενώ εμείς όχι;

ΤΟ «ΞΥΣΤΟ» ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ ΕΝΟΣ «ΑΤΕΓΚΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ...»

ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΥ, και μέσα στο «Δεκαπεν-
θήμερο» που επισκοπούμε, συνέβησαν και
άλλα τινά, όπως λόγου χάρη:

- Η προσφυγή Τεγόπουλου (εκδότη της
Ελευθεροτυπίας) στην Κομισιόν κατά των
Σ. Κόκκαλη (Ιντρακόμ) και Μ. Κυριακού
(Αντέννα). (Κάπου, φυσικά, εμπλέκεται
και το «ξυστό»).

- Το ενδιαφέρον που εκδηλώνει η Τράπε-
ζα Πίστωσης για την αγορά της Ιονικής, την
οποία η κυβέρνηση επείγεται να πωλήσει.

ΠΑΡΑ ΤΑΥΤΑ, υπάρχουν και καλά νέα:
Ο Μετροπόντικας έφθασε, επί παραδείγμα-
τι, στο σταθμό του Νέου Κόσμου, ενώ η
Ελλάδα ανέλαβε, για το τρέχον εξάμηνο, την
προεδρία του Συμβουλίου της Ευρώπης...

ANTHΝΩΡ

ΠΕΡΑΣΤΙΚΑ!

• Στο νοσοκομείο υποδέχτηκαν τον Μάιο ο Μανόλης Αναγνωστάκης, ο Αλέκος Αργυρίου και ο Κωστής Μοσκόφ, εξαιτίας κάποιων προβλημάτων υγείας που αντιμετωπίζουν. Σε νοσοκομεία της Αθήνας οι δύο πρώτοι, ενώ στη Θεσσαλονίκη μεταφέρθηκε από την περασμένη Τρίτη το βράδυ ο Κωστής Μοσκόφ από το Κάιρο, στην ελληνική πρεσβεία του οποίου είναι μορφωτικός ακόλουθος. Η πρώτη σοβαρή κρίση στην υγεία του Κ. Μοσκόφ εκδηλώθηκε στη διάρκεια των εργασιών του 7ου Συμποσίου Καβάφη. Στη Θεσσαλονίκη, όπου μεταφέρθηκε με C-130, νοσηλεύτηκε για προληπτικούς λόγους στην εντατική, αλλά από την Τετάρτη το βράδυ που τυπωνόταν το Αντί είχε μεταφερθεί σε κανονικό θάλαμο. Οι θερμές ευχές του Αντί για γρήγορη ανάρρωση τους συνοδεύουν.

ΚΟΜΜΑ-ΚΡΑΤΟΣ

Κλιμάκιο υπουργών και κομματικών στελεχών του ΠΑΣΟΚ ταξίδεψε για τις ΗΠΑ. Με πρόσχημα επίσημες επαφές, «υλοποιούνται» οι κομματικές συνάξεις στο εξωτερικό. Συγχρηματοδότηση Χαριλάου Τρικούπη και υπουργείου Εξωτερικών. Αυτό σημαίνει εκσυγχρονισμός της έννοιας Κράτος-Κόμμα...

ΛΟΓΟΘΕΤΗ ΠΑΘΗΜΑΤΑ, ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΩΝ ΠΗΔΗΜΑΤΑ

Η φυλάκιση του Δημάρχου Πειραιά **Στ. Λογοθέτη**, την Τετάρτη 6.5.98 για μια σειρά από διαχειριστικά «ατοπήματα» έχει πυροδοτήσει εκρηκτικές καταστάσεις όχι μόνον στο χώρο της αυτοδιοίκησης αλλά σε πολύ ευρύτερο πολιτικό χώρο. Για μien τον κ. Λογοθέτη και όσα σήμερα ανεκάλυψαν οι ανακριτές είχε το Αντί καταγγείλει με συγκεκριμένα στοιχεία από το 1992! Αλλά το πρόβλημα, όπως εξελίχθηκε, πάει αλλού. Η ανακοίνωση της Νομαρχιακής Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ της 6.5.98 έδωσε το εναρκτήριο λάκτισμα. Ομιλεί για «αναβίωση του 1989(!)» αλλά στην πραγματικότητα καταγγέλλει την αυταρχικότητα των «εκσυγχρονιστών». Γιατί η Νομαρχιακή του ΠΑΣΟΚ στον Πειραιά — εκλεγείσα πριν από λίγες ημέρες — είναι η μία από τις δύο Νομαρχιακές που αντιτίθενται στο

«εκσυγχρονιστικό ρεύμα».

Η όλη επιχείρηση — που στηρίχθηκε σε υπό αμφισβήτηση δικονομικό σκεπτικό — αποφασίστηκε προκειμένου να υποστηριχθεί ο νέος ταμίας του ΠΑΣΟΚ κ. **Φωτίου** για τη δημαρχιακή καρέκλα του Πειραιά. Αλλά αποδεικνύεται τώρα ότι γυρίζει μπούμερανγκ στο εκσυγχρονιστικό ρεύμα.

Μπορεί μien ο Στ. Λογοθέτης να φαίνεται εύκολα, αλλά ο αυταρχισμός των εκσυγχρονιστών αποδεικνύεται της ίδιας στόφας με εκείνον των πανδρεϊκών φωστήρων.

Οι προβλέψεις σήμερα για τον κ. Φωτίου είναι περισσότερο δυσοίωνες από όσο ήταν μόλις πέντε από μια εβδομάδα. Βλέπετε, η πολιτική απαιτείται περισσότερο επιδέξιους χειρισμούς από εκείνους που οι Πανταγιάδες μπορούν να επινοήσουν... **Χ.Π.**

Ο ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΡΑΤΟΥΣ

Η αναγκαιότητα διαχωρισμού εκκλησίας και κράτους, στο πλαίσιο μιας νέας ρύθμισης των μεταξύ τους σχέσεων, τίθεται έντονα όχι για λόγους ευθυγράμμισης με τις άλλες χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου υπάρχει αυτός ο διαχωρισμός, αλλά για λόγους ελευθερίας της συνείδησης και θρησκευτικής ελευθερίας των πολιτών. Την αναγκαιότητα αυτήν έθεσε ένα κείμενο, που υπογράφηκε από 60 επιστήμονες, πανεπιστημιακούς, διανοούμενους και πολιτικούς και δόθηκε στη δημοσιότητα στις αρχές αυτής της εβδομάδας. Το κείμενο αυτό ετοιμαζόταν πριν από το θάνατο του αρχιεπισκόπου Σεραφείμ και ήταν συμπτωματικό το ότι η δημοσίευσή του συνέπεσε με την ανάδειξη του νέου αρχιεπισκόπου. Ήταν επίσης, συμπτωματικό, αλλά και πόσο ενδεικτικό, το ότι συνέπεσε με τη γραπτή πρόταση 52 βουλευτών που ζητούν την κατάργηση του θρησκευτικού όρκου για τον πρόεδρο της Δημοκρατίας, την κυβέρνηση και τους βουλευτές, με

μία επιχειρηματολογία, που εμπνέεται από τις σύγχρονες αντιλήψεις για τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος και τις αρχές της λαϊκής κυριαρχίας.

Πολύ χαρακτηριστικά, στο κείμενο των 60 (που παραμένει ανοιχτό και για άλλες υπογραφές) τονίζεται μεταξύ άλλων, ότι: «Η θρησκευτική ελευθερία ήταν και παραμένει η προϋπόθεση για την πολιτική και κοινωνική ελευθερία. Δυστυχώς, στο ελληνικό κράτος αυτό δεν είναι αυτονόητο. Και τούτο διότι, αφενός συγχέεται Ορθοδοξία και εθνική ταυτότητα (οι περισσότεροι πιστεύουν ότι μόνον ένας Ορθόδοξος Έλληνας είναι "γνήσιος" Έλληνας), αφετέρου διακινείται μια αμοιβαία πελατειακή σχέση εκκλησίας-κράτους. Ο διαχωρισμός κράτους-εκκλησίας είναι ασφαλώς αναγκαίος και πάντως δεν έχει αντιθρησκευτικό χαρακτήρα ούτε θίγει κανένα καλώς εννοούμενο συμφέρον της Εκκλησίας. Υποστηρίζουμε μάλιστα, ότι λειτουργεί προς όφελός της, απελευθερώνοντάς την από τον κρατικό εναγκαλισμό».

Ο νέος αρχιεπίσκοπος **Χρυσόστομος**, μιλώντας στο Βόλο, Κυριακή 3.8.98, κατήγγειλε βιαιότητα αυτούς που εν ονόματι του εκσυγχρονισμού και παίρνοντας ως κριτήριο «το τι θέλουν Βρυξέλλες» επιδιώκουν να σπαστούν την Ορθοδοξία στο περιθώριο. Καταφερόμενος εναντίον αυτών που θέτουν θέμα διαχωρισμού εκκλησίας και κράτους, πε ότι θ' αντιδράσει και θα σπαθήσει να πείσει αρχικά τον λόγου και της διαλεκτικής ικανότητας. Έπειτα, «αν ο λόγος πειστικός δεν αποφέρει καρπούς, τότε η εκκλησία θα προσηρμήσει σε δυναμική αντιπαράθεση, θα καταφύγει στο λαό μας». Ο νέος αρχιεπίσκοπος απειλεί να οργανώσει και να στείλει εναντίον μας φανατισμένες παθολογικές οργανώσεις για μας συνετίσουν; Απειλεί με κυριότητα μαγισσών και με θρησκευτικό πόλεμο; Μας παρέχει, όμως, ακόμα —και σημαντικό— εργαλείο για το χωρισμό εκκλησίας και κράτους.

Σπήλιος Παπασπηλιόπουλος

ΗΥΡΕ ΦΙΛΙΠΠΟΣ

Ήυρε Φίλιππος
Ναθανάηλ και ο
αδελφός Δημήτριος
Αβραμόπουλος τον
Μακαριώτατο
Χριστόδουλο. Δι' ο
ητοίμασεν αυτό
υποδοχήν στην πλατεία
Συντάγματος
παλαιοχολλουργοιανής
δόξης και νεοβυζαντινού
κύρους. Είπαμε. Αυτή τη
φορά το Άγιον Πνεύμα
κατά την εκλογή,
ενήργησε πολιτικά,
λαβόν υπ' όψιν και τις
επερχόμενες δημοτικές
εκλογές. Και ξαναλέμε: ο
δήμαρχος Αθηναίων είναι
το πιο εξελιγμένο προϊόν
του εγχώριου πολιτικού
μάρκετινγκ.
Ο αρχιεπίσκοπος, όμως;

Μ.Σ.

Ο ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ ΕΧΕΙ ΧΡΩΜΑ ΜΑΥΡΟ

Εάν στον ΠΑΟ έπαιζε ένας διάσημος και αναγνωρισμένος για τις ικανότητες του στο σκοράρισμα νιγηριανός ποδοσφαιριστής θα ξεσπούσαν με τόση μανία στο σώμα του άσημου πλανόδιου μικροπωλητή από τη Νιγηρία οι χουλιγκάνοι της Θύρας 13; Την απάντηση σίγουρα δεν θα τη δώσει ούτε ο δράστης αλλά ούτε και οι υπόλοποι σύνδεσμοι οπαδών, που υποκριτικά θα σπεύσουν να απενοχοποιήσουν τη δική τους συνολική στάση και να εκλογικεύσουν την αναγκαιότητα της «παρουσίας» τους στον χώρο των γηπέδων...

Μήπως και ο Ρασίντ Γεκινί (Νιγηριανός κι αυτός...) πέρασε καλύτερα όταν, φεύγοντας από τον Ολυμπιακό το 1995, δοκίμασε την τύχη του στην Ισπανία και στη Σπόρτινγκ Χιχόν; Γέμισαν οι τοίχοι της πόλης με ρατσιστικά συνθήματα εναντίον του και αγκυλωτούς σταυρούς. Ο ίδιος είχε συνειδητοποιήσει ότι ήταν ανεπιθύμητος στην πόλη. Παρόμοια υποδοχή είχαν επιφυλάξει και οι οπαδοί της ιταλικής Ίντερ στον «έγχρωμο» βρετανό Πωλ Ινς πριν από λίγα χρόνια.

Η υιοθέτηση φασιστικών ή ναζιστικών προτύπων συμπεριφοράς δεν είναι ένα καινούργιο φαινόμενο στον ευρωπαϊκό χώρο. Στη Βρετανία συσπειρώνονταν ήδη από τη δεκαετία του '70 μέσα από το χώρο του «Εθνικού Μετώπου», στο Βέλγιο μέσα από το αποσχιστικό κίνημα «Βλαμς Μλοκ» και στην Ιταλία από τις νεοφασιστικές οργανώσεις, που εγκαταλείποντας την πολιτική βία στα αστικά κέντρα βρήκαν νέο έδαφος στις κερκίδες των γηπέδων. Στην ελληνική πραγματικότητα σχεδόν από τα πρώτα βή-

ματα του επαγγελματικού ποδοσφαίρου εμφανίζονται τέτοιες μορφές βίας.

Μια οργάνωση οπαδών μέσα στη μάζα που απαρτίζει τη Θύρα 13 παρουσιάζεται με την ονομασία Ναζιστική Οργάνωση Παναθηναϊκών Οπαδών. Η διοίκηση του ΠΑΟ θα κινηθεί γρήγορα για την εξάλειψή της. Στην ίδια περίοδο, μικρή ομάδα φιλάθλων του ΠΑΟΚ συνοδεύει τα συνθήματά της με τον γνωστό ναζιστικό τρόπο. Το αξιοσημείωτο σε αυτή την περίπτωση ήταν ότι αυτού του είδους οι εκδηλώσεις των νεαρών ΠΑΟΚτζήδων εμφανιζόταν για πρώτη φορά σε αγώνες μπάσκετ ανάμεσα σε λύκεια, όταν το Λύκειο της Τούμπας κέρδιζε τους τίτλους σε αγόρια και κορίτσια. Η γλώσσα των γηπέδων διαδόθηκε γρήγορα στην ελληνική επικράτεια σαν ένα θαυμαστό εργαλείο, με το οποίο κάνεις τη ζωή να μοιάζει με μια επικίνδυνη διασκέδαση.

Η σκληρότητα των συνθημάτων αποκαλύπτει ότι οι νεανικές ομάδες απομονώνονται από τον υπόλοιπο κόσμο, ακόμη κι όταν φαινομενικά οι λόγοι που προκαλούν ένα είδος οργής δεν διαφέρουν από αυτούς του υπόλοιπου κοινωνικού συνόλου. Η άκριτη καλλιέργεια του μίσους οδήγησε νεαρούς χουλιγκάνους να κυνηγούν εκτός γηπέδων με πλαστικά ρόπαλα (στην Πλάκα, στην πρόσφατη Αποκρία...) ξένους μετανάστες. Το έθιμο ήταν η συγκαλυμμένη πρόφαση τότε. Ποιος, όμως, θα μας διαβεβαιώσει ότι το «κυνήγι» των ξένων δεν θα γίνει ένα «έθιμο» αποδεκτό από την ελληνική κοινωνία στο μέλλον;

Σωτήρης Λέτσιος

ΤΑ ΡΑΣΑ ΔΕΝ ΚΑΝΟΥΝ ΤΟΝ ΠΑΠΑ

Οσοι ήξεραν κάπως καλύτερα τα εσωτερικά της εκκλησίας και κυρίως την προσωπικότητα του νέου αρχιεπισκόπου, θα κουνούσαν το κεφάλι τους με απορία όταν άκουγαν πως ο Χριστόδουλος θα φέρει αέρα εκσυγχρονισμού στην εκκλησία. Ο όρος αυτός μέσα στη γενικότητά του, δημιουργεί εύκολα συγχύσεις. Διότι πράγματι ο Χριστόδουλος θα φέρει αέρα εκσυγχρονισμού – αλλά εδώ εννοούμε τον εκσυγχρονισμό των μέσων παρέμβασης της εκκλησίας στην εν γένει κοινωνική ζωή. Εννοούμε την ενδυνάμωση της αυτονομίας της εκκλησίας, την όλο και πιο έντονη συμμετοχή της στο παιχνίδι των ιδεών.

Αυτή είναι η επιδίωξη του Χριστόδουλου. Η Εκκλησία της Ελλάδος για πρώτη ίσως φορά έχει επικεφαλής έναν ιεράρχη ο οποίος εκφράζει τις σύγχρονες δυναμικές τάσεις της Ορθοδοξίας, όπως αυτές αναδείχθηκαν μετά την κατάρρευση των σοσιαλιστικών κρατών και το τέλος της «μαρτυρικής περιόδου», όπως την ονομάζουν. Ο Χριστόδουλος, παιδί της ιερωσύνης περιόδου – η οποία είχε έντονο το στοιχείο της «οργανωσιακής» νοοτροπίας και της δράσης των παραεκκλησιαστικών οργανώσεων – ανέβηκε πολύ γρήγορα την ιεραρχία. Άριστος ιεροκήρυκας, έξυπνος στις δημόσιες σχέσεις και γνωρίζοντας καλά τη δύναμη της οργάνωσης, στήριξε από

την αρχή της ενθρόνισής του στη Μητρόπολη Δημητριάδος τη δράση του στην «οργανωσιακή» ιδέα, χωρίς βεβαίως να ταυτίζεται με τους γνήσιους Ιερωνυμικούς, που όμως – δεν είναι τυχαίο – τον στήριξαν στην κόντρα του με τον Θηβών. Από την άποψη αυτή, η δράση του στο Βόλο είναι αποκαλυπτική. Έφτιαξε ραδιοφωνικό σταθμό, ανήγειρε εκκλησίες, έφτιαξε καφεενεία στις φτωχογειτονιές, έστειλε εξομολόγους στα Λύκεια, αρθρογραφούσε, έβαλε μεγάφωνο στις εκκλησίες, μπήκε στο Internet – γενικώς ήταν ένας απίστευτα παρεμβατικός μητροπολίτης.

Ποιο ήταν το αποτέλεσμα; Η απόλυτη αποδοχή του, τόσο από τους πολίτες όσο και από την πάσης φύσεως εξουσία, η οποία έβλεπε με καλό μάτι να βγαίνει από την αφάνεια ένας άλλος πανίσχυρος πόλος, ο οποίος θα μπορούσε να παίξει κρίσιμο συμπληρωματικό ρόλο σε μια εποχή ιδεολογικών αναζητήσεων. Ο Χριστόδουλος χειρίστηκε πολύ έξυπνα αυτή τη δυνατότητα, γνωρίζοντας τη δύναμη της εκκλησίας, αλλά φροντίζοντας ταυτόχρονα τότε να μην προκαλεί κανέναν. Έστησε στενούς δεσμούς με το συγκρότημα Λαμπράκη – αρθρογραφώντας άλλοτε για το AIDS και άλλοτε για τη σύγχρονη ευρωπαϊκή πραγματικότητα – και τον συντηρητικό πολιτικό χώρο. Και όλοι τελικώς τον ήθελαν και τον βοήθησαν στο παρασκήνιο να εκλεγεί,

ακόμη και οι εκσυγχρονιστές του ΠΑΣΟΚ, που κολακεύθηκαν

αφελώς από τη στάμπα «εκσυγχρονιστής».

Πλην όμως, έχασαν. Διότι ξέχασαν πως εδώ δεν έχουμε να κάνουμε με έναν αρχηγό κόμματος. Εδώ μιλάμε για τον ηγέτη μιας πνευματικής παράδοσης που έχει ζωή 20 αιώνων. Και έπεσαν στην παγίδα. Η εκλογή του Χριστόδουλου θα φέρει τα πάνω κάτω. Κάθε πλευρά της κοινωνικής ζωής, κάθε πρόβλημα, κάθε ιδέα, θα μπει στο στόχαστρο της εκκλησίας. Και πρώτα απ' όλα η ίδια η πολιτεία. Εάν μάλιστα πέσουν και στη δεύτερη παγίδα, στην ανακίνηση του θέματος του χωρισμού της εκκλησίας από το κράτος, τότε κινδυνεύουμε άμεσα με τη δημιουργία έντονων φονταμενταλιστικών τάσεων, οι οποίες λανθάνουν τώρα στην Αρχιεπισκοπή. Η αναζωπύρωση αυτού του ζητήματος, σε μια περίοδο όπου η εκκλησία δεν έχει στην ουσία δημιουργήσει κανένα πρόβλημα στις ήδη οριοθετημένες σχέσεις της με το κράτος, θα δώσει νέο έδαφος παρέμβασης στον Χριστόδουλο, ο οποίος θα έχει πλέον μαζί του τη συντριπτική πλειοψηφία του λαού και μια σημαντική μερίδα του πολιτικού κόσμου.

Α.Π.

• Μια ακόμα «γιορτή των εργαζομένων», μια ακόμα 1η Μαΐου πέρασε κι έφυγε...

• Με διαφορετική ατμόσφαιρα για κάθε πόλη και για κάθε χώρα.

Καθιερωμένες πλέον χωριστές συγκεντρώσεις με μικρή συμμετοχή στην Αθήνα αλλά – και αυτή ήταν η δυσάρεστη πρωτοτυπία – πορεία των φασιστών της «Χρυσής Αυγής» που διάλεξαν αυτή την ημέρα για να γρουλλίσουν το «έξω οι ξένοι». Η αλβανοφοβία τούς είχε προετοιμάσει το έδαφος.

• Αλλού όμως τα πράγματα εξελίχτηκαν αλλιώς. Μεγάλη συναυλία με προσέλευση πάνω από μισό εκατομμύριο άτομα στη Ρώμη. Πορείες με επεισόδια και οδοφράγματα – απ' τους εκεί «προβοκάτορες» – σε Ζυρίχη, Βερολίνο και Στουτγκάρδη. Εκατοντάδες συλλήψεις και τραυματισμοί σε Άγκυρα και Κωνσταντινούπολη.

• Ετούτη η 1η Μαΐου σημαδεύτηκε από κάτι ακόμα: την επίσημη είσοδο της Ευρώπης στο γαλαξία του ενιαίου νομίσματος, του ευρώ. Καθόλου τυχαία η επιλογή αυτής της ημέρας για την επισημοποίηση αυτής της νέας φάσης. Οι συμβολισμοί και οι παραλληλι-

σμοί πάντα κάτι κρύβουν, πάντα κάτι αφήνουν στη σκιά τους.

• Τα ευχολόγια και τα χαμόγελα των κυβερνώντων για το μέλλον της Ευρώπης δεν μπορούν παρά να ηχούν περίεργα στ' αυτιά των πολιτών της Γηραιάς Ηπείρου και ν' αντιμετωπίζονται με καχυποψία. Τα 20 εκατομμύρια ανέργων, οι νεόφτωχοι που γίνονται όλο και πιο πολλοί, οι άστεγοι που πληθαίνουν παντού δεν αφήνουν περιθώρια αισιοδοξίας.

• Όσο για την αισιοδοξία που γέννησε σ' αρκετούς η επικράτηση της κεντροαριστεράς σε Γαλλία και Ιταλία – η κυβέρνηση συνεργασίας της Ελίας γιόρτασε στις 21.4 τα δευτερά της γενέθλια – και των εργατικών στη Βρετανία – που συμπλήρωσαν ήδη ένα χρόνο στην εξουσία – σύντομα αποδείχτηκε φρούδα ελπίδα. Η δική μας περίπτωση; μια απ' τα ίδια.

• Η Δανία 30 χρόνια μετά το '68 μοιάζει να ζει τον δικό της Μάη. Οι διαπραγματεύσεις εργοδοτών-συνδικάτων πέφτουν στο κενό και οι απεργίες συνεχίζονται ακάθεκτες, μετατρέποντας τη βενζίνη σε είδος πολυτελείας και αφήνοντας τα ράφια των σουπερμάρκετ άδεια...

Α.Β.

ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ Ενημέρωση

• Αλλαγή φρουράς στην κορυφή της Ένωσης Ιδιοκτητών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών (ΕΙΗΕΑ). Στις αρχαιρεσίες της περασμένης Τετάρτης εξελέγη τελικά νέος πρόεδρος, ο **Πάνος Καραγιάννης** (Απογευματινή), που πήρε τη θέση του έως τώρα προέδρου **Χρήστου Λαμπράκη**. Ο κ. Λαμπράκης, μαζί με τον **Γεώργιο Μπόμπολα** (Έθνος) και τον **Δημήτρη Καλοφωλιά** (Εξπρές) εξελέγησαν τακτικά μέλη του Δ.Σ. Αναπληρωματικά μέλη εξελέγησαν οι **Αλέξανδρος Ζαούσης** (Εστία) και **Δημήτρης Ρίζος** (Αδέσμευτος Τύπος). Το νέο προεδρείο αποφάσισε να επιταχύνει τις ενέργειες για να λύσει δύο σοβαρά θέματα: το πρόβλημα της διανομής των εφημερίδων, ώστε και καλύτερη να γίνει, και οι επιστροφές που πολλαπλασιάζουν το κόστος να μειωθούν. Το πρόβλημα της μετάδοσης της ύλης των εφημερίδων από ειδικές εκπομπές πολλών ραδιοσταθμών – εκπομπές τις οποίες θα ζητήσουν να καταργηθούν.

• Νέες συνθήκες στο κρατικό κανάλι – την ΕΡΤ Α.Ε. Ο πρόεδρος του, **Παναγιώτης Παναγιώτου**, και ενώ το δ.σ. του σταθμού δεν γνώριζε τίποτα, προχώρησε σε συμφωνία με τον **Πέτρο Κωστόπουλο** (εκδότη, μεταξύ άλλων, και της εφημερίδας *Kosmos των Sports*), σύμφωνα με την οποία εκχωρείται στον εκδότη μεγάλο μέρος του αθλητικού αρχείου της κρατικής τηλεόρασης προκειμένου να χρησιμοποιηθεί για να βιντεοκασέτες που, κατόπιν, θα μοιράζονταν σε κουπόνια. Η πράξη, ως φαίνεται, ωστόσο, δεν τελεσφόρησε. Η

είδηση διέρρευσε στην *Αυγή* και στην *Εξουσία* – με αποτέλεσμα ο κ. Παναγιώτου να στείλει στις εφημερίδες μια χλιαρή ανακοίνωση με την οποία υποστήριζε ότι έτσι αξιοποιούνται τα αρχεία της κρατικής τηλεόρασης, η δε πράξη να παγώσει. Μένει μετέωρο ένα ερώτημα: από πότε η κρατική τηλεόραση γίνεται όχημα εξυπηρέτησης ιδιωτικών συμφερόντων; Το δ.σ. και οι πολιτικοί προϊστάμενοι του κ. Παναγιώτου ίσως οφείλουν να δώσουν μια πειστική απάντηση.

• Στο σύνολό τους συζητήθηκαν στα δικαστήρια οι εκατέρωθεν αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων των ιδιοκτησιών των δύο *Αδέσμευτων Τύπων* (του Δ. Ρίζου και του Κ. Μήτση). Ωστόσο, τελική απόφαση δεν ελήφθη, αφού η δίκη για την απόδοση των σημάτων θα γίνει σε δεύτερο βαθμό σε δικάσιμο προσδιορισμένη για τις 18 Μαΐου. Ός τότε, θα συνεχίσουν να κυκλοφορούν δύο *Αδέσμευτοι* (αυτός του κ. Μήτση τροποποίησε ελαφρώς το λογότυπο, αλλάζοντας το Τύπος σε *Ημερήσιος*). Στο μέτωπο των κυκλοφοριών προηγείται η εφημερίδα του κ. Ρίζου (περίπου 9.000 φύλλα). Ο *Αδέσμευτος* του Μήτση πουλάει γύρω στα 4.000 φύλλα. Λεπτομέρεια: και τα δύο ομότιπλα φύλλα προσφέρουν διακοπές με κουπόνια.

• Επιστροφή στη συνέλευση της ΕΙΗΕΑ, όπου ο **Δημήτρης Ρίζος** βρήκε ευνοϊκό έδαφος να πάρει κεφάλι στη διαφορά του με τον ανταγωνιστή του, **Κωνσταντίνο Μήτση**. Στην εν λόγω συνέλευση, λοιπόν, αποφασίστηκε ο κ. Μήτσης, του

λοιπού, να μην είναι μέλος της Ένωσης Ιδιοκτητών. Ας κλείσει πρώτα χρόνο η εφημερίδα σου, και βλέπουμε – είπαν.

• Στο μεταξύ, στο περιθώριο των παραπολιτικών σελίδων, μαίνεται ένας άλλος πόλεμος: ο ανταρτοπόλεμος του **Χρήστου Τεγόπουλου** με τον **Σταύρο Ψυχάρη** (και, εμμέσως, με τον **Σωκράτη Κόκκαλη**). Στην *Ελευθεροτυπία* της περασμένης Δευτέρας, μάλιστα, το υστερόγραφο του τακτικού σημειώματος που κάνει υπαινικτικές αναφορές στον φανταστικό αλλά και τόσο πραγματικό **ΚοκαΛίνο** το «χοντραίνει»: «*ΚοκαΛίνο, κόψ' τον τσαμπουκά γιατί μου μυρίζεται πως θα φας βρωμόξυλο από πολύ κοντινούς, που άρχισαν να αισθάνονται λεύτεροι*». Τι εννοεί άραγε; Περισσότερα, σε διπλανές σελίδες...

• Για συγκρότημα το πάει σιγά σιγά ο **Γιώργος Τράγκας**. Μετά το *Crash* και τη *Βραδυνή*, προετοιμάζεται τώρα να εκδώσει ως καθημερινή πρωινή εφημερίδα την *Ακρόπολι* (βγαίνει από τις 12 Μαΐου) ενώ από την προηγούμενη Δευτέρα άρχισε πάλι να εκπέμπει ο ραδιοσταθμός **Cool FM**, ιδιοκτησίας του πλέον. Τι του λείπει για να ολοκληρωθεί; Η τηλεόραση.

• Τηλεόραση, όμως, τον **Seven X**, έχει πια ο **Δημήτρης Ρίζος**, μαζί με τον αδελφό του, **Νίκο**. Το εναλλακτικό (και φτηνό) κανάλι, τελικά, δεν θα χάσει το ποιοτικό του προφίλ ούτε με τη νέα του ιδιοκτησία – άλλωστε, διευθυντής του θα παραμείνει ο **Ροδόλφος Μορώνης**. Ανανεώνει ωστόσο την ταινιοθήκη του, ενώ σύντομα υπάρχει σκέψη να προστεθούν και μικρής διάρκειας δελτία ειδήσεων.

• Δεν φαίνεται να αποδίδει η «προσφορά» του **Γ. Κουρή** για «δωρεάν» δημοσίευση ισολογισμών των εταιρειών στην *Αυριανή* – δωρεάν σε εισαγωγι-

κά, γιατί η δημοσίευση προϋποθέτει ότι η εταιρεία θα εγγραφεί συνδρομήτρια για ένα χρόνο στην εφημερίδα. Η εφημερίδα συνεχίζει να κυκλοφορεί «γυμνή» από ισολογισμούς. Στο κάτω κάτω, ποιος επιχειρηματίας ενδιαφέρεται να δώσει 70.000 για να παίρνει καθημερινά την εφημερίδα του Ταύρου; Σε τι μπορεί να χρησιμεύσει σε μια επιχείρηση αυτή η εφημερίδα;

• Μετά τους μύλους του **Κουρή**, που έδινε με κουπόνια, η *Απογευματινή* προσφέρει κι αυτή προκατασκευασμένα σπίνια, επίσης με κουπόνια.

• Τρίτη περιπέτεια του **Αστεριζ** που κυκλοφορεί στα αρχαία ελληνικά. Πρόκειται για το **Αστεριζ και Κλεοπάτρα** – που, σε μετάφραση **Φάνη Κακριδή**, με τίτλο **Αστερίκιος και Κλεοπάτρα**, κυκλοφορεί από τη Μαμούθ. «*Τα αρχαία είναι σωστά – και αν βρείτε κάποιο λάθος να μας γράψετε*», λέει στον πρόλογό του ο μεταφραστής.

• Ο **Βάιος Παγκουρέλης** ήταν ένας από τους νηφάλιους κριτικούς του θεάτρου. Εργαζόταν από την αρχή της έκδοσής του στην εφημερίδα *Ελεύθερος Τύπος*. Είχε συνεργαστεί και με το *Διαβάζω*, ενώ άφησε και συγγραφικό έργο. Σκοτώθηκε σε δυστύχημα, λίγο έξω από τη Στυλίδα. Σε εποχές που η κριτική των τεχνών τείνει να μεταπίπτει σε άσκηση δημοσίων σχέσεων κάθε απώλεια των ακέραιων κριτικών ματιών κάνει τον ημερήσιο Τύπο (αυτή την καταβόθρα της έκφρασης των δημοσιογράφων που επιμένουν να θέλουν να εκφράζονται) πραγματικά πιο φτωχό.

• Ερώτηση του **Τάκη**, γνωστού βάζελου: «*Άραγε, τώρα, θα συνεχίσει να βγαίνει ο Πρωταθλητής, αφού δεν είναι πια πρωταθλητής*». Η απάντηση μετά το τέλος και του ποδοσφαιρικού πρωταθλήματος.

Ο καβγάς για την ψηφιακή

του Ρεπόρτερ

Τα γεμάτα υπονοούμενα σχόλια στα Πολιτικά Παρασκήνια της Ελευθεροτυπίας, που σε σχεδόν καθημερινή βάση έβλεπαν το φως της δημοσιότητας και, με υπαινιγμούς, «φωτογράφιζαν» τον μεγαλοεπιχειρηματία **Σωκράτη Κόκκαλη** και τον διευθυντή του *Βήματος* (και συνεταίρο του σε διάφορα επιχειρησιακά επιτηδεύματα) Σταύρο Ψυχάρη ήρθε η ώρα να οδηγήσουν στην πρώτη μάχη ενός πολέμου που, επιτέλους, κηρύχθηκε. Στην *Ελευθεροτυπία* της Τετάρτης, το πρωτοσέλιδο μιλούσε για σκάνδαλο στην εκ νέου ανάθεση του Ξυστού στον Σωκράτη Κόκκαλη, υπαινισσόταν παρατυπίες και έθετε «7 Ξυστά ερωτήματα στον κ. Σημίτη». Το δημοσίευμα επέρριπτε ευθύνες στην κυβέρνηση γιατί δεν αντέδρασε, παρά τη γνωμοδότηση του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους που διαπίστωνε ομοφώνως παρατυπίες στην εκτέλεση της σύμβασης από την εταιρεία Ιντραλότ του κ. Κόκκαλη αλλά και γιατί δεν ελέγχεται αν γίνεται η διανομή των χαμηλών κερδών. Και τόνιζε:

«Αυτή τη στιγμή διεξάγονται διαπραγματεύσεις μεταξύ της αρμόδιας επιτροπής, που έχει συστήσει ο κ. Δρυσ, και της εταιρείας του Σωκράτη Κόκκαλη. Στόχος, όπως διαβεβαιώνει ο υφυπουργός Οικονομικών, είναι να αυξηθεί το ποσοστό του Δημοσίου επί των εισπράξεων και να διασφαλιστεί ο έλεγχος των διανεμόμενων κερδών. Ποιος χοροΐδενει ποιον; Δεν αρκούν οι απευθείας αναθέσεις στον κ. Κόκκαλη με συμβάσεις, παλιές ή νέες, τροποποιημένες ή αμετάβλητες, παρατεινόμενες ή ανανεούμενες».

Το δημοσίευμα έκανε παραλληλισμούς της υπόθεσης του Ξυστού με την υπόθεση Κοσκωτά, και άφηνε υπαινιγμούς για ευθύνη της κυβέρνησης, όχι κατ' ανάγκην συνειδητή - αλλά πάντως ευθύνη. Στις εσωτερικές σελίδες, ο τίτλος έκανε έκκληση στον πρωθυπουργό: «Προλάβετε το σκάνδαλο κ. Σημίτη».

Αξίζει εδώ να θυμίσουμε ότι στις αρχές του 1988, όταν ο κ. Σημίτης ήταν υπουργός

Ο Χρήστος Τεγόπουλος στο Ειδικό Δικαστήριο, καταθέτοντας για το σκάνδαλο Κοσκωτά. Τις διαστάσεις εκείνου του σκανδάλου υποστηρίζει ότι μπορεί να πάρει τώρη ανάμειξη του επιχειρηματία Σωκράτη Κόκκαλη σε νευραλγικούς τομείς του Δημοσίου

Εθνικής Οικονομίας είχε προειδοποιηθεί από τον τότε Διοικητή της Τράπεζας Ελλάδος κ. Χαλιγιιά για τις «ύποπτες δραστηριότητες» του Κοσκωτά. Όμως, προφανώς υπακούοντας σε «οδηγίες» του **Ανδρέα Παπανδρέου**, εκώφευσε τότε ο κ. υπουργός του. Κάτι, λοιπόν, θα πρέπει να του θυμίσει ο τίτλος «Προλάβετε το σκάνδαλο...».

ΓΙΑΤΙ ΕΓΙΝΕ Η ΠΡΟΣΦΥΓΗ

Στο ίδιο φύλλο της εφημερίδας, ωστόσο, στις σελίδες της τηλεόρασης, υπήρχε ένα ακόμα δημοσίευμα. Με τίτλο «Κι άλλη προσφυγή για την ψηφιακή», το ρεπορτάζ χρησιμοποιούσε τηλεγράφημα του Ρόυτερ για να περιγράψει την είδηση ότι οι εκδόσεις Τεγόπουλος (μέτοχος στον Τηλέτυπο, που συμμετέχει στη Multichoice Hellas, στην οποία ανήκει η δορυφορική ψηφιακή υπηρεσία Nova) προσφεύγουν εναντίον του ΟΤΕ, της ΕΡΤ, της Ιντρακόμ του κ. Κόκκαλη και του ANT-1 του κ. Μίνωος Κυριακού στην Ευρωπαϊκή Επιτρο-

πή Ανταγωνισμού, με αίτημα το «μπλοκ ρισμα» της ψηφιακής τηλεόρασης στη Ελλάδα. Είναι ήδη γνωστό ότι έχει προηγηθεί ανάλογη προσφυγή της εταιρείας Nethold Hellas (28.4).

Το βασικό κίνητρο του κ. Τεγόπουλου για την προσφυγή του είναι ευεξήγητο. Συμμετέχει με ποσοστό 16,01% στην εταιρεία Τηλέτυπος (την εταιρεία του Μεγ Channel των 5 εκδοτών). Όπως ίσως δε είναι γνωστό, όμως, ο Τηλέτυπος κατέχει το 42% της εταιρείας Multichoice Hellas η οποία με τη σειρά της είναι θυγατρική της Nethold Mediterranean. Από εταιρεία σε εταιρεία, τα συμφέροντα στον ανταγωνιστικό χώρο του οπτικοακουστικού μεγάλωνουν ενώ, όπως έχει γραφεί, ο τίτλος της εισαγωγής και στην Ελλάδα της ψηφιακής/δορυφορικής τηλεόρασης ανήκει να ανέλθει σε 1 τρις. δρχ. Το ίδιο γινώδες αυτό ποσό δικαιολογεί το θόρυβο και την μήνιν κατά του αφεντικού π. INTRAKOM.

Το κύριο επιχείρημα που προβάλλεται

την προσφυγή Τεγόπουλου είναι «η αδιαιολόγητη καθυστέρηση στη χορήγηση ψηφιακής δορυφορικής άδειας». Ωστόσο, στην ανακοίνωση της εταιρείας Χ.Κ. Τεγόπουλος Α.Ε. (παρατίθεται ολόκληρη σε διπλανή στήλη) καταγγέλλεται η κυβέρνηση για την πρόθεσή της να δημιουργήσει «μια Εθνική Ψηφιακή Πλατφόρμα», ενώνοντας σε έναν ενιαίο φορέα τον ΟΤΕ και την ΕΡΤ με την INTRAKOM («που είναι ο κύριος προμηθευτής software και hardware στον τομέα των τηλεπικοινωνιών»). Επισημαίνεται μάλιστα (εδώ είναι και η ουσία, αν όντως έτσι έχουν τα πράγματα) ότι «η μοναδική διέξοδος του κ. Κυριακού (σ.σ. ο οποίος επίσης ενδιαφέρεται να μπει στο παιχνίδι της ψηφιακής/δορυφορικής) είναι να καθυστερήσει με οποιοδήποτε τρόπο τη χορήγηση άδειας στη Nethold μέχρι ο ίδιος να είναι έτοιμος. Το ίδιο πρόβλημα αντιμετωπίζουν και ο ΟΤΕ με την INTRAKOM».

ΠΟΙΟΣ, ΠΟΥ, ΓΙΑΤΙ...

Τι συνάγεται από την ανάγνωση της ανακοίνωσης αυτής, σε συνδυασμό με τη γνώση του υπόλοιπου προσχηνίου και παρασηνίου αυτής της υπόθεσης;

- Η Nethold Mediterranean είναι έτοιμη και αγωνιά για την εισαγωγή στην Ελλάδα της ψηφιακής δορυφορικής τηλεόρασης.

- Η Τηλέτυπος Α.Ε. (που έχει και το Mega), και οι 5 εκδότες που συμμετέχουν με ποσοστά στην εταιρεία, έχει μεγάλα συμφέροντα από τη θετική έκβαση του εγχειρήματος. Αυτό, μάλλον, κάνει και τους υπόλοιπους μετόχους πλην Τεγόπουλου (Λαμπράκης, Μπόμπολας, Βαρδινογιάννης, Α. Αλαφούζος) να στηρίζουν σιωπηρά την ενέργεια του συνεταίρου τους. Ιδίως για την περίπτωση Λαμπράκη, ίσως μπροστά στην προάσπιση των επιχειρηματικών του συμφερόντων στην Τηλέτυπος να μην συνεχίσει να καλύπτει (εξ ολοκλήρου ή εν μέρει, ο χρόνος θα δείξει) τον κ. Σταύρο Ψυχάκη, ιδίως όσον αφορά τις στενές σχέσεις του τελευταίου με τον κ. Κόκκαλη.

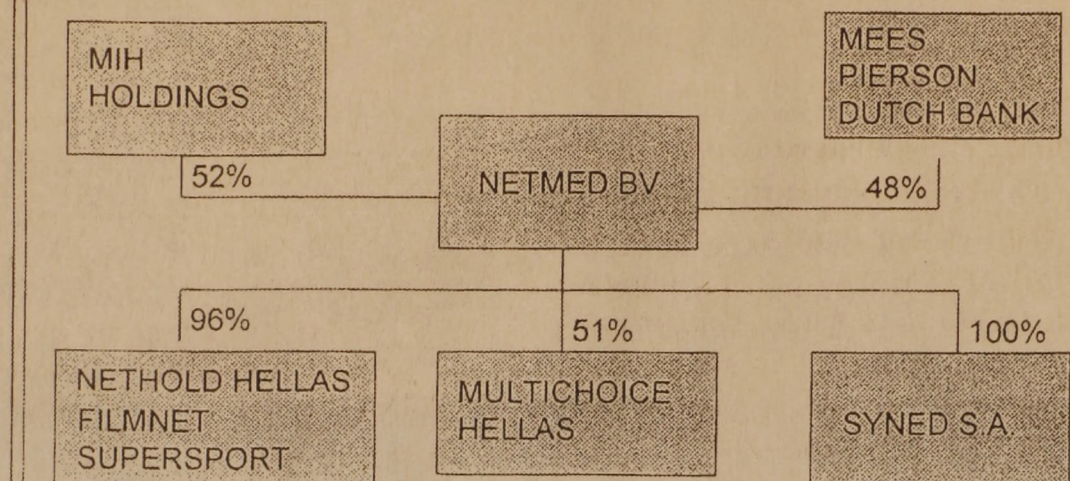
- Ο Μίνως Κυριακού, μολονότι μετά την προσφυγή Τεγόπουλου διέρρηξε ότι αισθάνεται αιφνιδιασμένος και δήλωνε πλήρη άγνοια, παίζει στο παιχνίδι του ανταγωνισμού για την ψηφιακή. Ενδεχομένως, να έχει αναλάβει επιχειρηματικές δεσμεύσεις έναντι των δανειστών του στις ΗΠΑ – όπου, ειρήσθω εν παρόδω, ο ANT-1 εκπέμπει πρόγραμμα για τους εκεί ομογενείς.

- Τα δημοσιεύματα για το Ξυστό ίσως να

N O V A

Η ΔΟΜΗ ΤΗΣ NETHOLD MEDITERRANEAN

- Η ΤΗΛΕΤΥΠΟΣ κατέχει το 42% της MultiChoice Hellas
- Η Lumiere TV Ltd Κύπρου κατέχει το 7% της MultiChoice Hellas

N O V A

ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η MULTICHoice HELLAS

Η εταιρεία Multichoice Hellas, των συμφερόντων της Nethold Mediterranean, ιδρύθηκε τον Σεπτέμβριο του 1994 ως εταιρεία παροχής υπηρεσιών στη NetHold Hellas (Filmnet, Supersport), με γραφεία στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη. Μέτοχοι της εταιρείας είναι οι NetHold Mediterranean B.V. (51%), Τηλέτυπος Α.Ε. (42%) και Lumiere TV Ltd (κυπριακών συμφερόντων, 7%). Η εταιρεία SYNED (Synergistic Network Developments A.E.) παρέχει τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες στη Multichoice και, από τις 6.3.1998, έχει διευθυντή της τον κ. **Γιώργο Γαμπρίτσο**.

Η Multichoice Hellas, στην οποία ανήκει η ψηφιακή δορυφορική υπηρεσία Nova, που αναμένει με εύλογο ενδιαφέρον τις εξελίξεις στην Ελλάδα γύρω από την έναρξη λειτουργίας της ψηφιακής δορυφορικής, έχει ήδη τις δυνατότητες να καλύπτει όλη την Ελλάδα χωρίς παρεμβολές, προσφέρει το πρόγραμμα δεκάδων τηλεοπτικών σταθμών (11 μόνο απ' αυτούς είναι ιταλικοί) και μπορεί να εισαγάγει νέες ψηφιακές υπηρεσίες. Στα πλεονεκτήματα της ψηφιακής τηλεόρασης η Nova κατατάσσει και τα εξής: «Πολλά κανάλια, περισσότερη επιλογή· ηχητική απόδοση CD· αμφίδρομη τηλεόραση, αγορές από το σπίτι, τραπεζικές συναλλαγές στο σπίτι· πληρωμή κατ' επιλογήν· ευκαιρίες για ελληνικές επιχειρήσεις να εκμεταλλευθούν τη νέα τεχνολογία· ένας ελληνικός ψηφιακός τηλεοπτικός δορυφόρος με μια ισχυρή ελληνική ταυτότητα».

Στις προϋποθέσεις λήψης του ψηφιακού σήματος περιλαμβάνονται και η αγορά δορυφορικής κατοπτρικής κεραίας, μια συσκευή με την κωδική ονομασία IRD και μια ειδική κάρτα. Η τιμή αγοράς και εγκατάστασης αυτών των συσκευών ανέρχεται σε 199.000 δρχ, ενώ το κόστος της μηνιαίας συνδρομής είναι 14.900 δρχ.

Τέλος, σε περίπτωση που λειτουργήσει η Nova, έχει και προτάσεις-πακέτα για συνεργασία με την ΕΡΤ (για κοινοβουλευτικό κανάλι και για διεθνές ελληνικό κανάλι που θα απευθύνεται στους Έλληνες της διασποράς), με τον ΟΤΕ (για την ανάπτυξη της αμφίδρομης τηλεόρασης και των Multimedia), με το υπουργείο Παιδείας (για λειτουργία τηλεοπτικού ανοικτού πανεπιστημίου), με το υπουργείο Πολιτισμού (για την ίδρυση και λειτουργία πολιτιστικού καναλιού).

Τα παραπάνω παρατίθενται για να δείτε τις δυνατότητες που ανοίγονται, τα επιχειρηματικά κεφάλαια που θα διακινηθούν, το εύρος των συμφερόντων που παίζονται. Και για να μπορέσετε να εξηγήσετε τα πολιτικοδημοσιογραφικοεπιχειρηματικά παιχνίδια που παίζονται και στο πεδίο της δορυφορικής τεχνολογίας, που στόχο έχει την ανάπτυξη της τηλεόρασης.

ΤΑ ΚΟΥΙΖ

1. Το Σάββατο 25.4.98 το πρώτο κουίζ της *Ελευθεροτυπίας*:

«ΒΙΛ ΚΟΣΜΕΝ: Καλώς ήρθες, χερ Κοκκαλίνο. Σε περιμένει δουλειά εδώ. Κάτι διαφημίσεις να πληρωθούν, κάτι αχόρταγα στόματα να μπουκωθούν, κάτι αθλητικογράφους σκληρούς να αντιμετωπίσεις, για να μη γίνεις ρεζίλι των σκυλιών. Είς αύριον».

2. Την επομένη 26.4.98 στην *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία* το κουίζ αριθμός 2:

«Κοκκαλίνος 2: Διαψεύδεται μετά βδελυγμίας ότι ο Κοκκαλίνος είναι ο χρηματοδότης αθλητικής εφημερίδας. Είναι, απλώς, χορηγός. Όπως στο Πατριαρχείο, στους Αγιορείτες, στις συναυλίες, στον αθλητισμό και δεν συμμαζεύεται...».

3. Τη Δευτέρα 27.4.98:

«Κοκκαλίνος 3: Αυτές τις μέρες ο μαυραγορίτης Μόσχας-Βαρσοβίας-Αν. Βερολίνου, ξύνεται, ξύνεται, ξύνεται. Ούτε Ξυστό να 'ταν. Και μαζί του ξύνεται και ο αγύρτης Αγιορείτης, που ξεμυτίζει δειλά δειλά, νομίζοντας πως δεν θα του τραβήξει το αφτί το αφεντικό του. Αλλά η δουλειά δεν φαίνεται να τελειώνει με απευθείας ανάθεση, όπως οι προηγούμενες. Ξύπνησαν και αναθάρρησαν οι αρμόδιοι. Δεν αντέχουν άλλο σκάνδαλο Κοσκωτά».

4. Στις 28.4.98:

«Ρε, φαγούρα που 'πιασε τον διαπλεκόμενο μιζαδόρο. Και είναι νόσος μεταδοτική. Άρχισαν να ξύνονται κι όλα τα καλά παιδιά γύρω του. Ο ψευδεπώνυμος Αγιορείτης, διακεκριμένος καθηγητής (της δημοσιογραφικής δεοντολογίας!). Ο τρακαδόρος αθλητικογράφος, που δεν φαίνεται να αντιλαμβάνεται πως η απιστία είναι ποινικό αδίκημα και η υπομονή έχει τα όριά της. Και άλλοι τινές, που σταμάτησαν να ξύνουν Ξυστό και έριξαν το σύνθημα ο σώζων εαυτόν σωθήτω. Και καταφτάνουν χαρτιά, χαρτιά, χαρτιά εκ μέρους των αναθαρρησάντων, των ουκ έστιν αριθμός, με συγκλονιστικά στοιχεία. Εκείνο που δεν ξέρω ακόμη είναι αν ξύνονται κατά Καραγιώργη Σερβίας μεριά».

5. Στο επόμενο κουίζ:

«Η ώρα της αλήθειας πλησιάζει. Σύντομα θα υποχρεωθούν και

ο Κοκκαλίνος και ο Αγιορείτης να υπογράφουν τις συκοφαντίες και τους εκβιασμούς τους με το ονοματάκι τους. Πόσο παλιάνθρωπος μπορεί να είναι κάποιος που ανυπόγραφα αποκαλεί περιφρονητικά έναν συνάδελφό του Καραγκιοζάκο, μεταβιβάζοντας όλες τις ευθύνες στο αφεντικό του, που καθίσταται κατά αυτόν τον τρόπο ο μόνος υπεύθυνος, συμφώνως τω νόμω; Το Ξύσιμο δεν θα τους σώσει, γιατί σύντομα θα χάσουν την Ξύστρα στην Καραγεώργη Σερβίας».

6. Και συνεχίζει:

«Κοκκαλίνος 6: Πολύ σύντομα θα έχει την ευκαιρία το δίδυμο Μαυραγορίτης-Αγιοαγύρτης να ξαναθυμηθεί γνωστά ονόματα που τη μια μέρα κακομεταχειρίζονταν, ανωνύμως, μέχρι αηδίας, και λίγο αργότερα, αφού είχαν κάνει τη δουλειά, τους εξεθείαζαν. Όλα με ονόματα, ημερομηνίες, φωτογραφίες και κείμενα μιλούν μόνα τους. Σωστό Καραγκιοζιλίκι. Στο μεταξύ, πολλά χαρτιά έρχονται από τα αρμόδια υπουργεία, τις εισαγγελίες, και τους δεινοπαθήσαντες απ' όλη τη χώρα ως το Φανάρι. Κι ο καημένος ο Στρατηγός τρέχει, τρέχει, τρέχει να τα μπαλώσει...».

Το *Βήμα* είχε γράψει προηγούμενα στο «Βηματοδότη»:

«Τον καημένο τον Καραγκιοζάκο. Πότε με απειλές, πότε με γλείψιμο, προσπαθεί να αναλάβει ξανά τις δημόσιες σχέσεις της. Είναι επειδή φοβάται να μη μείνει άνεργος, γέρασε και δεν γελά αρκετά πειστικά με τα «ευφυολογήματα» των αφεντικών του. Πού μπορεί να ξεπέσει ο άνθρωπος για να εξασφαλίσει τη βενζίνη της Μερτσέντες του».

Το λεξικό των κουίζ και των παραπολιτικών έχει ως εξής:

Κοκκαλίνος: Ο Σωκράτης Κόκκαλης.

Αγιορείτης ή Αγιοαγύρτης: Σταύρος Ψυχάρης.

Στρατηγός: Θόδωρος Τσουκάτος.

Καραγκιοζάκος, τέλος προσφωνείται από τον καθηγητή Δημ. Ψυχογιό του *Βήματος* (σύμφωνα, τουλάχιστον, με την *Αθηναϊκή* της περασμένης Τετάρτης), ο παλιός συνάδελφός του στην *Ελευθεροτυπία*, Γιώργος Βότσης.

μην συνιστούν μόνο ζίνηση αντιπερισπασμού. Με δεδομένη την εισδοχή του κ. Κόκκαλη σε στρατηγικές για την τεχνολογική ανάπτυξη της χώρας εταιρείες, προς το παρόν μόνο με την παροχή τεχνολογίας, η φθορά του και η αποδυνάμωσή του μπορεί να είναι ένας καλός τρόπος για να αποδυναμωθούν τα ερείσματά του στην κυβέρνηση – και παράλληλα να αποδυναμωθεί η δυνατότητά του να παίζει ουσιαστικό ρόλο στο μεγάλο παιχνίδι της ψηφιακής με τον τεράστιο τζίρο που υποκρύπτει.

ΤΑ ΔΙΑΠΛΕΚΟΜΕΝΑ ΣΤΟΝ ΚΑΙΡΟ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

Τα δημοσιεύματα της *Ελευθεροτυπίας* θυμίζουν με έμφαση το σκάνδαλο Κοσκωτά και διατείνονται ότι θέλουν να προλάβουν

τυχόν επανάληψή του. Η ουσία είναι λίγο παραπέρα. Ότι, την περίοδο του σκανδάλου που αναστάτωσε την πολιτική ζωή της Ελλάδας, τα επιχειρηματικά, τα πολιτικά και τα εκδοτικά συμφέροντα συναλλάχθηκαν – δηλητηριάζοντας κοντά τρία χρόνια τη ζωή του τόπου. Τότε, η πολιτική εξουσία συναλλάχθηκε με έναν οικονομικό παράγοντα που αγόραζε εφημερίδες. Τώρα, οι κραδασμοί που φέρνει στην πολιτική καθημερινότητα η νέα υπόθεση έχει να κάνει για άλλη μια φορά με τα ΜΜΕ, στην πιο σύγχρονη εκδοχή τους. Τότε ήταν οι εφημερίδες, τώρα είναι η ψηφιακή δορυφορική τηλεόραση. Για μια ακόμα φορά, επιχειρηματίες, ιδιοκτήτες και κρατικοί οργανισμοί διαπλέκονται σε παιχνίδια εξουσίας και οικονομικών απολαβών.

Τότε, τουλάχιστον ελπίζαμε ότι όλα αυτά θα άλλαζαν όταν εξέλειπε από το πολιτικό προσκήνιο ο Παπανδρέου, που εξέθρεψε και υπέθαλψε τα σκάνδαλα που μόνο ξένους ανούσαν από τον Τύπο. Τώρα, βλέπουμε να συμφέροντα να ξιφουλκούν για άλλη μια φορά, στο όνομα της καταναλωτικής διασποράς της ενημέρωσης και της εμπορευματοποίησης της εκμετάλλευσής. Τα παίγνια, πολιτικά και επιχειρηματικά, προβλέπεται να είναι σκληρά. Ο Παπανδρέου δεν υπάρχει πια αλλά κι αυτοί που υπάρχουν δύσκολο είναι να μπορέσουν να αρθούν υπεράνω των επιχειρηματικών παιγνίων, στη δίνη των οποίων διεξάγεται η πολιτική – αλλά, πολλές φορές, και η δημοσιογραφία. Φευ...

Και για να μην ξεχνούμε κάτι που είναι πολύ σημαντικό και θα έχει «πολύ ψωμί» σε λίγα χρόνια: Την Ολυμπιάδα του 2004.

ΓΙΑΤΙ ΠΡΟΣΦΕΥΓΕΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ Ο ΧΡ. ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΣ

Δημοσιεύουμε στη συνέχεια την ανακοίνωση της εταιρείας Χ.Κ. Τεγόπουλος εκδόσεις Α.Ε., με την οποία εξηγεί τους λόγους της προσφυγής της, ως μετόχου στην Τηλέτυπος Α.Ε., στη Διεύθυνση Ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η εταιρεία «Χ.Κ. Τεγόπουλος Εκδόσεις Α.Ε.» διά του προέδρου της Χρήστου Τεγόπουλου, με την ιδιότητά της ως μετόχου της «ΤΗΛΕΤΥΠΟΣ Α.Ε.» (που είναι μέτοχος κατά 42% της «MULTICHOICE HELLAS Α.Ε.»), προσφεύγει στην αρμόδια Διεύθυνση Ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καταγγέλλοντας την Ελληνική Κυβέρνηση, τον ΟΤΕ, την ΕΡΤ Α.Ε., την INTRACOM και τον Μίνω Κυριακού για παραβίαση των διατάξεων 85, 86 και 90 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσον αφορά τη λειτουργία της ψηφιακής δορυφορικής τηλεόρασης στην Ελλάδα. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ:

1. Καταγγέλλεται ότι η Ελληνική Κυβέρνηση εξέφρασε την πρόθεσή της να δημιουργήσει μια Εθνική Ψηφιακή Πλατφόρμα, ενώνοντας σε έναν ενιαίο φορέα τον ΟΤΕ, που κατέχει δεσπόζουσα θέση στις τηλεπικοινωνίες και την ΕΡΤ, που είναι ο κρατικός τηλεοπτικός φορέας, με την INTRACOM, που είναι ο κύριος προμηθευτής software και hardware στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, παρέχοντας στον φορέα αυτό ειδικά και αποκλειστικά δικαιώματα κατά παράβαση του άρθρου 90 σε συνδυασμό με τα άρθρα 30, 59, 85 και 86 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2. Καταγγέλλεται ότι ο ΟΤΕ, η ΕΡΤ, η INTRACOM και ο Κυριακού έχουν συνάψει συμφωνίες ή ακολουθούν πρακτικές, που έχουν ως σκοπό την υλοποίηση της ως άνω Εθνικής Ψηφιακής Πλατφόρμας και τον αποκλεισμό από την αγορά ανεξαρτήτων επιχειρήσεων, όπως είναι και η NETHOLD, κατά παράβαση του άρθρου 85 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

3. Καταγγέλλεται ότι, ως αποτέλεσμα πιέσεων από τον ΟΤΕ, την INTRACOM, τον Μίνω Κυριακού και την Ελληνική Κυβέρνηση, η ΕΡΤ αρνήθηκε να χορηγήσει στη NETHOLD άδεια για την παροχή κωδικοποιημένων ψηφιακών δορυφορικών τηλεοπτικών υπηρεσιών, αν και η τελευταία πληροί τις προϋποθέσεις για τη λήψη της άδειας αυτής. Η άρνηση αυτή σκόπιμα παραβιάζει τις αρχές του άρθρου 86 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης επειδή α) οδηγεί όλη την αγορά των ψηφιακών τηλεοπτικών συνδρομητικών υπηρεσιών κάτω από κοινό ιδιοκτησιακό καθεστώς και έλεγχο του ΟΤΕ ή/και της Εθνικής Ψηφιακής Πλατφόρμας, στην οποία θα συμμετέχουν ο ΟΤΕ, η INTRACOM και ο Μίνω Κυριακού, β) επιβάλλει αθέμιτους όρους συναλλαγών, αφού απαιτείται από τη NETHOLD, προκειμένου να εισέλθει στην αγορά των ψηφιακών τηλεοπτικών υπηρεσιών, να συνεταιριστεί με τον ΟΤΕ και την INTRACOM και γ) εμποδίζοντας τη NETHOLD να παρέχει ανεξάρτητα τέτοιες υπηρεσίες, περιορίζει την αγορά και την τεχνολογική ανάπτυξη σε βάρος του συμφέροντος του καταναλωτή.

4. Ζητείται από την Επιτροπή:

α) Να λάβει τα αναγκαία μέτρα κατά ΟΤΕ, ΕΡΤ, INTRACOM και Κυριακού για να σταματήσουν οι παραβιάσεις των ως άνω διατάξεων της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να επιβληθούν οι προβλεπόμε-

νες κυρώσεις,

β) να διατάξει την Ελληνική Κυβέρνηση να άρει τις παραβιάσεις των ως άνω διατάξεων της Συνθήκης και να άρει τις ρυθμίσεις που απαγορεύουν τη χορήγηση στη NETHOLD άδειας παροχής κωδικοποιημένων ψηφιακών τηλεοπτικών υπηρεσιών. Τέλος, καλείται η Επιτροπή να λάβει επείγοντα προσωρινά μέτρα, τα οποία θα αναστέλλουν την εφαρμογή των εξαγγελιών στις οποίες προέβησαν τα υπουργεία Μεταφορών και Επικοινωνιών και Τύπου και ΜΜΕ στις 5 Μαρτίου 1998 για τη δημιουργία μιας ενιαίας Εθνικής Ψηφιακής Πλατφόρμας και τη χορήγηση αδειών ψηφιακής τηλεόρασης μετά την παρέλευση δύο έως έξι μηνών, συγχρόνως δε να ζητήσει από την ΕΡΤ να εφαρμόσει κατά τρόπο αντικειμενικό και χωρίς δημιουργία διακρίσεων τα κριτήρια που θέτει ο Ν.2328/95 στην αίτηση της NETHOLD για την παροχή άδειας συνδρομητικής ψηφιακής κωδικοποιημένης τηλεόρασης.

Όσον αφορά την ανάμειξη του κ. Κυριακού στην όλη υπόθεση, εκτιμάται ότι ο τελευταίος, κατά τη συνολολόγησή του δανείου στις ΗΠΑ το προηγούμενο έτος, ανέλαβε την υποχρέωση να επενδύσει στη δημιουργία ψηφιακής πλατφόρμας παροχής ψηφιακών τηλεοπτικών υπηρεσιών, υποχρέωση που δεν μπορεί να τηρήσει, αφού δεν είναι έτοιμος για την πραγματοποίηση του έργου, σε αντίθεση από την MULTICHOICE και τη NETHOLD, οι οποίες ήταν τεχνολογικά και από άποψη υποδομής έτοιμες να λειτουργήσουν τη δική τους πλατφόρμα από τον Σεπτέμβριο του 1997.

Συνεπώς, η μοναδική διέξοδος του κυρίου Κυριακού είναι να καθυστερήσει με οποιονδήποτε τρόπο τη χορήγηση άδειας στη NETHOLD μέχρι ο ίδιος να είναι έτοιμος. Το ίδιο πρόβλημα αντιμετωπίζουν και ο ΟΤΕ με την INTRACOM. Έτσι όλοι ένωσαν τις δυνάμεις τους, υπό τις ευλογίες της Ελληνικής Κυβέρνησης, προκειμένου να καθυστερήσει τη λειτουργία της ψηφιακής της πλατφόρμας η NETHOLD μέχρι όλοι να είναι έτοιμοι.

Πρόκειται για χαρακτηριστική περίπτωση παραβίασης των αρχών της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Και όμως, η λύση είναι

απλή. Η Ελληνική Κυβέρνηση, μέσα στο πλαίσιο των αρχών υγιούς ανταγωνισμού που καθιερώνει το Ελληνικό και Ευρωπαϊκό Δίκαιο, να χορηγήσει άδειες παροχής κωδικοποιημένων συνδρομητικών τηλεοπτικών υπηρεσιών σε όλους όσοι πληρούν τις προϋποθέσεις του Νόμου, επεμβαίνοντας μόνον όπου απειλείται το συμφέρον του καταναλωτή.

Εάν δεν το πράξει, η Ελλάδα θα υποστεί τις συνέπειες της τήρησης μιας αντιευρωπαϊκής πολιτικής, οι δε πιθανότητες να το υποστεί αυτό εγγίζουν τη βεβαιότητα μετά τη συνάντηση που είχαν οι εκπροσωπούντες τον κ. Τεγόπουλο δικηγόροι στις Βρυξέλλες με τον αρμόδιο επίτροπο Van Miert. Ο τελευταίος υποσχέθηκε ότι, μετά την επίσημη κατάθεση της προσφυγής, θα επιληφθεί προσωπικά του θέματος αυτού.

Άλλωστε, στις 5 Μαΐου συμπληρώθηκαν 2 μήνες από τη στιγμή που η Κυβέρνηση (Ρέππας, Μαντέλης) ανακοίνωσαν τη δημιουργία της Εθνικής Ψηφιακής Πλατφόρμας και ότι εντός του χρόνου αυτού θα προχωρούσαν στην εκχώρηση των σχετικών αδειών για την εκπομπή ψηφιακού κωδικοποιημένου τηλεοπτικού προγράμματος. Κάτι που, βέβαια, δεν έγινε.

Σωκράτης Κόκκαλης: Στο στόχαστρο του εκδότη της *Ελευθεροτυπίας*.

Κ. Σημίτης Ο ιδανικός αυτόχειρας...

του Τάσου Παππά

Στο ποδόσφαιρο και γενικώς στα ομαδικά αθλήματα, λένε οι ειδήμονες, πως ο θρίαμβος από την τραγωδία δεν απέχει πολύ. Στην πολιτική, όταν τα αποτελέσματα μιας σύγκρουσης δεν είναι χειροπιαστά, μπορούν οι εμπλεκόμενοι να πανηγυρίζουν ή να θρηνολογούν, χωρίς μάλιστα να κινδυνεύουν να κατηγορηθούν για πλεόνασμα ανοησίας. Τελικώς, στο μέτωπο του ευρώ συνέβη αυτό που περιμέναμε: η κυβέρνηση, μετά την απόφαση των υπουργών Οικονομικών των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την κατάσταση και τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας, μίλησε για μεγαλειώδη εθνική επιτυχία, ενώ η αντιπολίτευση, σ' όλες τις εκδοχές της, έκανε λόγο για παταγώδη αποτυχία λόγω της μη συμμετοχής της χώρας στην πρώτη ταχύτητα. Και οι δύο προσεγγίσεις υποκρύπτουν πολιτική σκοπιμότητα.

Οι κ. Σημίτης και Παπαντωνίου παρουσιάζουν στους έλληνες δημοσιογράφους τα χαρτονομίσματα του ευρώ.

Οσο δύσκολο είναι για μια κυβέρνηση να παραδεχτεί με παρηγορία την ήττα της (εδώ ακόμη και προδήλως αρνητικές δημοσκοπήσεις βαρφίζονται θετικές), άλλο τόσο επώδυνο είναι για τη θεσμική αντιπολίτευση να αναγνωρίσει στην κυβέρνηση ότι τα πήγε καλά σ' έναν συγκεκριμένο τομέα (κατά την αντιπολίτευση τίποτε θετικό δεν

γίνεται σ' αυτό τον τόπο και τα πράγματα θα βελτιωθούν μόνο αν πέσει η κυβέρνηση). Αυτό, βεβαίως, ισχύει για όλα τα κόμματα. Η στάση τους απέναντι στις εξελίξεις εξαρτάται από τη θέση τους στο πολιτικό σκηνικό. Το πολιτικό ήθος και η πολιτική γενναιότητα είναι είδη εν ανεπαρκεία...

Στην προκειμένη περίπτωση, η απόφαση

του Συμβουλίου Υπουργών παραπέμπει κατευθείαν στη γνωστή ρήση που θέλει το «ποτήρι» μισογεμάτο ή μισοάδειο, αναλόγως της ψυχικής διάθεσης του παρατηρητή. Πριν προχωρήσουμε στην «ανάγνωση» της απόφασης πρέπει να αναμετρηθούμε με δύο πολύ διαδεδομένους μύθους που συνοδεύουν την υπόθεση του ευρώ. Ο πρώτος κατασκευάστηκε από την εσωκομματική

αυτήν αντιπολίτευση και αναφερόταν στη δυνατότητα της χώρας μας να εισέλθει από την αρχή στην πρώτη ταχύτητα. Στελέχη της εσωκομματικής αντιπολίτευσης ασκούν κριτική στον πρωθυπουργό επειδή δεν πίεσε φορτικά τους ισχυρούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης ώστε να πετύχει με πολιτικούς όρους την ένταξη της χώρας στην πρώτη ομάδα. Επικαλούνται, μάλιστα, τα παραδείγματα του **Βελγίου** και της **Ιταλίας**. Οι χώρες αυτές έγιναν δεκτές στην οικογένεια του ευρώ παρά το γεγονός ότι δεν ικανοποιούσαν το κριτήριο της συνθήκης του Μάαστριχτ που αναφέρεται στη σχέση του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ. Όμως, και η Ιταλία και το Βέλγιο πόρρω απέχουν από το να καλύπτουν αυτό το κριτήριο. Όμως συγκριτικά με την Ελλάδα βρίσκονται μακράν σε καλύτερη θέση σ' όλα τα άλλα οικονομικά μεγέθη, ενώ τους αναγνωρίστηκε η φιλότιμη προσπάθεια που καταβάλλουν στο ζήτημα του χρέους είναι σε διαρκή πτωτική πορεία).

Επιπλέον, η συνθήκη του Μάαστριχτ προβλέπει ρητά ότι στην πρώτη ταχύτητα εισέρχονται οι χώρες που δεν υποτίμησαν ο νόμισμά τους την τελευταία διετία. Κατά συνέπεια, η κριτική που γίνεται στην κυβέρνηση από την εσωκομματική αντιπολίτευση σ' αυτό το σημείο είναι ή αφελής ή εκ του πονηρού. Ακόμη πιο **χονδροειδής** ήταν η πρόταση να μπλοκάρει η Ελλάδα την ένταξη της Ιταλίας και του Βελγίου, εκβιάζοντας τις υπόλοιπες χώρες και απαιτώντας και τη δική της συμμετοχή. Αν υιοθετούσε αυτή τη γραμμή η χώρα μας θα αποκτούσε αυτομάτως δύο εχθρούς (Ιταλία, Βέλγιο) σε μια περίοδο που δεν της περισσεύουν οι φίλοι.

Ο δεύτερος **μύθος** διακινείται από τη μείζονα, αντιπολίτευση. Ισχυρίζεται ότι μπρος πρώτης ταχύτητας έμειναν τρεις χώρες που δεν ήθελαν (Μ. Βρετανία, Δανία, Σουηδία) και μία χώρα που δεν μπορούσε (Ελλάδα). Η αλήθεια είναι κάπως διαφορετική. Ούτε η **Σουηδία** μπορούσε να συμμετάσχει, γιατί δεν ικανοποιούσε όλους τους όρους της συνθήκης του Μάαστριχτ. Απλώς η Σουηδία το «δεν μπορεί» το έκανε «δεν θέλω» για λόγους γοήτρου και εθνικής υπερηφάνειας.

Επί της ουσίας τώρα. Και η κυβέρνηση έχει δικίο να πανηγυρίζει (οι υψηλοί τόνοι πάντως υπονομεύουν το επίτευγμά της) και η αντιπολίτευση δεν παραπλανά την κοινή γνώμη όταν μιλάει για αποτυχία (ή καταστροφολογία όμως που πλημμυρίζει το λόγο της αδικεί την ποιότητα της κριτικής της). Και εξηγούμαστε. Η κυβέρνηση

έχει κάθε λόγο να είναι ικανοποιημένη από την απόφαση των Βρυξελλών γιατί και τα εύσημα των εταίρων μας εισέπραξε για την οικονομική πολιτική της και την υπόσχεση εξασφάλισε ότι η ένταξή της ύστερα από 19 μήνες θα γίνει με τα ίδια κριτήρια. Ταυτοχρόνως, θα νιώθει μεγαλύτερη ασφάλεια, αφού η δραχμή μπορεί να υπολογίζει πια στην υποστήριξή της από τις ισχυρές χώρες της Ένωσης οι οποίες, αν χρειαστεί, θα προσφέρουν την ασπίδα τους για να αποκρουστούν κερδοσκοπικές επιθέσεις χρηματιστηριακών κύκλων. Με τη δραχμή υπό προστασία η οικονομική πολιτική της κυβέρνησης θα έχει ένα πρόβλημα λιγότερο να αντιμετωπίσει στην πορεία της προς την ΟΝΕ. Ό,τι κι αν καταλογίζει από κεκτημένη συνήθεια στην κυβέρνηση η αντιπολίτευση, δεν είναι δυνατόν να μηδενιστούν οι προσπάθειες που έχουν γίνει στον οικονομικό τομέα. Και ο πληθωρισμός είναι υπό μερικό έλεγχο, και το δημόσιο χρέος μειώνεται, και η δημοσιονομική σταθερότητα δεν απειλείται – τουλάχιστον στο ορατό μέλλον. Είναι γεγονός ότι η οικονομική πολιτική που εφαρμόζεται από το 1993 αποδίδει κάποιους καρπούς. Αν μάλιστα προχωρήσουν με γρήγορο ρυθμό οι αποκρατικοποιήσεις και οι διαδικασίες εξυγίανσης των ΔΕΚΟ, τότε η κυβέρνηση μπορεί να προσδοκά βασίμως σημαντικά αποτελέσματα στο τέλος της διαχειριστικής περιόδου, που συμπίπτει με την έναρξη του προεκλογικού κύκλου.

Από την άλλη πλευρά, η αντιπολίτευση δεν αστοχεί όταν χαρακτηρίζει την Ελλάδα ουραγό της ευρωπαϊκής πορείας. Πράγματι έτσι είναι. Η χώρα μας, παρά το γεγονός ότι είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 1980, «**κατάφερε**» να τερματίσει τελευταία στην πιο κρίσιμη κούρσα. Την ξεπέρασαν με άνεση ακόμη και εκείνες οι χώρες (Ισπανία, Πορτογαλία) που μπήκαν αργότερα και με δυσμενέστερους όρους. Η Ισπανία και η Πορτογαλία διένυσαν μέσα σε λίγα χρόνια μεγάλη απόσταση και πέτυχαν να υπερφαλαγγίσουν την Ελλάδα, η οποία, εξαιτίας των πράξεων και των παραλείψεων των κυβερνήσεών της, ακολουθεί ασθμαίνοντας και με αβέβαιο βηματισμό, χωρίς μάλιστα να έχει οικοδομήσει όλες τις αναγκαίες προϋποθέσεις για ένα ευτυχές αποτέλεσμα – έστω και με καθυστέρηση. Την ευθύνη, βεβαίως, γι' αυτή την κατάσταση φέρουν οι κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ που διαχειρίστηκαν τις τύχες της οικονομίας από το 1981 και εντεύθεν. Και η Ν.Δ. έχει δικίο

να εγκαλεί συλλήβδην το ΠΑΣΟΚ, και ο **Κ. Σημίτης** έχει δικίο από τη μεριά του να υπογραμμίζει ότι η πολιτική του από το 1993 είναι αυτή που έχει καταφέρει να σμικρύνει τη διαφορά που μας χωρίζει από τις προηγμένες χώρες. Για να είναι, όμως, συνεπής με τον εαυτό του ο πρωθυπουργός και για να μπορεί να απαιτεί το σεβασμό των αντιπάλων του οφείλει να αποστασιοποιηθεί από τις πολιτικές που προώθησε το κόμμα του τη δεκαετία του '80. Αυτό δεν τολμά να το κάνει. Αντιθέτως, μάλιστα, για λόγους εσωτερικών ισορροπιών δεν διστάζει να απολογείται για επιλογές του προκατόχου του, οι οποίες πέραν πάσης αμφιβολίας έχουν αποδειχτεί καταστροφικές. «*Πρέπει να είμαστε υπερήφανοι για τον Α. Παπανδρέου και τη δεκαετία του '80*», είπε προσφάτως ο Κώστας Σημίτης απαντώντας στην απορία του **Ε. Βερυβάκη**. Με τέτοιες απόψεις όμως δεν έχει το δικαίωμα να διαμαρτύρεται για την κριτική που ασκεί προς το πρόσωπό του η Νέα Δημοκρατία. Δεν είναι δυνατόν και οι πολιτικές της δεκαετίας του '80 να ήταν σωστές, και οι σημερινές πολιτικές – που βρίσκονται στον αντίποδά τους – να θεωρούνται οι μόνες ικανές να βγάλουν τη χώρα από τις δυσκολίες της. Ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας **Γιάννος Παπαντωνίου** είχε το θάρρος προ μηνών να πει ότι «*η δεκαετία του '80 ήταν μια χαμένη δεκαετία*». Έπесαν αμέσως πάνω του οι νοσταλγοί του παπανδρεϊσμού και ζήτησαν το κεφάλι του. Έκτοτε, ο κ. Παπαντωνίου εσίγησε προς δόξαν των υπερασπιστών της γραμμής «Τσοβόλα δώσ' τα όλα». Οι ίδιοι άνθρωποι πιέζουν τώρα για επιστροφή σ' αυτή την πολιτική, αδιαφορώντας για τις συνέπειες. «Δεν θα έχουμε καμία τύχη στις δημοτικές εκλογές, λένε, αν δεν λασκάρουμε λίγο τα σχοινιά» και ζητάνε από τον πρωθυπουργό να υποκύψει στη λογική της παροχολογίας, προκειμένου να αποκομίσει το κόμμα εκλογικά κέρδη. Προς το παρόν ο **Κ. Σημίτης αντιστέκεται**. Είναι ενθαρρυντική η δήλωσή του στη σύνοδο της Κεντρικής Επιτροπής: «*κριτήριό μας είναι το εθνικό συμφέρον και όχι η κατοχή της εξουσίας*». Δεν ξέρουμε όμως αν έχει συμφιλιωθεί με την ιδέα ότι αυτή η τακτική μπορεί να τον οδηγήσει στην ήττα. Αν πράγματι ο πρωθυπουργός βάζει πάνω από την εκλογική επίδοση την επιμονή του να εφαρμόσει την πολιτική που πιστεύει ότι θα βγάλει τη χώρα από το αδιέξοδο και δεν ενδιαφέρεται για την επανεκλογή του τότε πρέπει να του απονεμηθεί ο τίτλος του «**ιδανικού αυτόχειρα**».

Το τελευταίο Ευρώ της αμάξης

του Κώστα Τσαλόγλου

Όσοι, από κυβερνητικής πλευράς, θριαμβολογούν για τις «επιτυχίες της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής, επαληθευμένες από την επίσημη δήλωση των "15"», ότι θα ισχύσουν και για την Ελλάδα τα κριτήρια του Μάαστριχτ προκειμένου να μετάσχει στη ζώνη του ευρώ, περνούν εν σιωπή την άλλη, την πολύ πιο σκοτεινή πλευρά του εθνικού μας προβλήματος: ποιο διαγράφεται το μέλλον της εθνικής οικονομίας, και κατ' επέκταση των μη προνομιούχων Ελλήνων, όταν επιτύχουμε, το εθνικό μας νόμισμα, αντί να λέγεται δραχμή, να λέγεται ευρώ;

Το τρίτο στάδιο της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης της «Ευρώπης», αποσυνδεδεμένο εντελώς από πολιτική, κοινωνική, αναπτυξιακή ενοποίηση, πειθαρχεί και διαμορφώθηκε με βάση τις ανάγκες των πιο αναπτυγμένων οικονομικά εταίρων, για να συμπίεστεί το κόστος παραγωγής των υλικών και άυλων προϊόντων τους με νομισματικού χαρακτήρα διευθετήσεις. Το κοινό νόμισμα υπηρετεί σε σημαντικό βαθμό τις ανάγκες αυτές. Υπό την προϋπόθεση, όμως, ότι θα είναι σταθερό. Αλλά για να είναι σταθερό το «ευρώ», πρέπει οι οικονομίες που το «εθνικοποιούν» να έχουν τόσο αναπτυγμένη, σταθεροποιημένη και ανταγωνιστικά ικανή οικονομία ώστε να μην διακυβεύεται η ισχύς του από ενδεχόμενες δημοσιονομικές ή του ισοζυγίου εξωτερικών πληρωμών πληθωριστικές αναταράξεις. Τα κριτήρια ονομαστικής σύγκλισης που προβλέπονται στη συνθήκη του Μάαστριχτ, αλλά και το «σύμφωνο σταθερότητας», που προστέθηκε στο Άμστερνταμ, αποβλέπουν στον πλήρη σεβασμό αυτής της υποχρέωσης.

Στη πραγματικότητα, συνεπώς, οι διαφοροποιήσεις των κρατών-μελών σχετικά με το έτοιμο της συμμετοχής τους στη ζώνη του ευρώ, αλλά και στη θεσμοθετημένη συμμετοχή στη διαμόρφωση της Νομισματικής, και της γενικότερης Οικονομικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν

αφορούν αυτούς που προπορεύτηκαν και αυτούς που βραδυνπορούν, αλλά εκείνους που εγγυώνται τη νομισματική σταθερότητα, και εκείνους που την απειλούν. Τυπικός εκπρόσωπος της δεύτερης αυτής κατηγορίας είναι η ελληνική οικονομία – το ενδεχόμενο παράτασης επ' αόριστον της παραμονής της οποίας στο «κατώφλι» της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης δεν απασχολεί διόλου την «Ένωση». Γι' αυτό και το καθήκον κάλυψης όλων των στατιστικών προϋποθέσεων που θα ικανοποιούν τις απαιτήσεις της σύγκλισης αποτελεί εθνική ευθύνη, αδιάφορο αν αυτό θα μεταφράζεται σε πολυεπίπεδη επιδείνωση των συνθηκών ζωής των ασθενέστερων εισοδηματικά Ελλήνων. Την ανύψωση του εισοδηματικού επιπέδου των οποίων είχε, ωστόσο, υποσχεθεί η ενταφιασθείσα, ουσιαστικά, ιδρυτική της «Ένωσης» συνθήκη της Ρώμης! Όσο δυσάρεστο, πάντως, και αν είναι αυτό το καθήκον, με τις άκαμπτες εντολές των Βρυξελλών για εφαρμογή μέτρων δημοσιονομικής, νομισματικής και «εξυγίανσης» εργασιακών σχέσεων πολιτικής, δεν μπορούμε να το αγνοήσουμε. Μπορούμε, όμως, να το εκπληρώσουμε;

ΑΝΕΠΑΡΚΕΙΣ

«ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΙΚΕΣ» ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ

Ο πάντα αισιόδοξος υπουργός Εθνικής Οικονομίας απαντά καταφατικά στο ερώ-

τημα. Διόλου περίεργο, αφού το μόνο που διακινδυνεύει –αν συνεχιστεί η πολιτική της ταπεινωτικής αποτυχίας να αποκτήσουμε και εμείς... «πράσινη κάρτα» συνεργασίας στην ΟΝΕ– είναι να αναλάβει στο μέλλον... πρωθυπουργικά καθήκοντα. Η Ελλάδα τιμά πάντα όσους τη... ζημιώσαν! Η εμπειρία, ωστόσο, από τις ως τώρα απόπειρες υλοποίησης των «εξυγιαντικών» επεμβάσεων στις κρατικές επιχειρήσεις, που παράγουν περισσότερα ελλείμματα από όσες κοινωνικές υπηρεσίες προσφέρουν, αποφαίνεται αρνητικά. Η εξυγίανση της «Ολυμπιακής» δεν κατάφερε να είναι ορατή διά γυμνού οφθαλμού. Γεγονός, που θα επηρεάσει αρνητικά και τις επόμενες εξυγιαντικές απόπειρες, επιβεβαιώνοντας, ταυτόχρονα, την εντυπωσιακή ανεπάρκεια του κυβερνώντος κλάσματος του ΠΑΣΟΚ να αναπτύξει «εκσυγχρονιστικές» πρωτοβουλίες.

Η αποτυχία, επομένως, της απαλλαγής των κρατικών προϋπολογισμών από τις δαπάνες συντήρησης ελλειμματικών επιχειρήσεων και οργανισμών του Δημοσίου, με παράλληλη είσπραξη, από τις ιδιωτικοποιήσεις, σημαντικών κεφαλαίων, ώστε να μειωθεί πραγματικά το συνολικό ύψος του δημόσιου χρέους και η ετήσια επιβάρυνση από την εξυπηρέτησή του, φαίνεται αναπόφευκτη. Για δύο, κυρίως, λόγους: Πρώτο, γιατί, η κατάρρευση της πολιτικής της σκληρής δραχμής και η παραμονή μας

εκτός ΟΝΕ, δεν προσφέρεται ως κατάλληλο οικονομικό έδαφος για την ανάληψη σοβαρών επιχειρηματικών κινδύνων, μετριάμενων από τη συνδρομή αξιόπιστου νομίσματος· όπως προσφέρεται, ήδη, από τους «έντεκα». Δεύτερον, γιατί οι επενδύσεις ξένων ή εγχώριων κεφαλαίων σε ιδιωτικοποιούμενες επιχειρήσεις πρέπει να αναχθούν σε διεθνώς ανταγωνιστικές, αφού η εσωτερική αγορά είναι εξαιρετικά περιορισμένη για να στηρίξει πληθοπαράγωγη προϊόντων όμοιων με τα προϊόντα που ανεμπόδιστα εισάγονται. Δεν λειτουργούν, όμως, εδώ οι ζητούμενες προϋποθέσεις για ανταγωνιστική ανάδειξη παραγωγικών μονάδων κακής, ως τώρα, συγκρότησης και διαχείρισης. Όσα κεφάλαια, αλλοδαπών αγοραστών μετοχών κρατικών επιχειρήσεων, όπως του ΟΤΕ, εισάγονται, είναι λάθος να θεωρούνται επενδύσεις μακροπρόθεσμου χαρακτήρα. Με τη διατήρηση στα χέρια του κράτους της πλειοψηφίας των μετοχών των επιχειρήσεων που εισάγονται ή πρόκειται να εισαχθούν στο Χρηματιστήριο, εκδηλώνονται από τους «επενδυτές» δύο καθαρά κερδοσκοπικού χαρακτήρα εκτιμήσεις: η μονοπωλαϊκή παρουσία στην εσωτερική αγορά της κρατικής επιχείρησης τους απωθύνει από τον κίνδυνο ισχυρού ανταγωνισμού. Η δυνατότητα, από την άλλη μεριά, των κατόχων μεγάλων πακέτων μετοχών να επηρεάζουν ανοδικά ή πτωτικά τις τιμές των μετοχών τους, τους επιτρέπει να μαστεύουν σημαντικά κέρδη από τις μεταπτώσεις των απροσάτευτων μετοχών. Αφού, όπως είναι γνωστό, τα κέρδη των εταιρειών που διαχειρίζονται κεφάλαια προέρχονται από τις αυξομειώσεις των χρηματιστηριακών τιμών των αξιών του χαρτοφυλακίου τους, όταν τα μερίσματα είναι αμφίβολα έως ανύπαρκτα. Δεν σημαίνουν, λοιπόν, οι εισαγωγές κεφαλαίων αυτής της κατηγορίας ούτε εξασφάλιση επαρκών κεφαλαίων για την ελάφρυνση των πολύμορφων αρνητικών συνεπειών από την ύπαρξη του παμφάγου δημόσιου χρέους ούτε –που είναι και το σπουδαιότερο– υποβοήθηση της πλουτοπαραγωγικής μας ανάπτυξης, για να αντιμετωπιστεί και το παραμελημένο κοινωνικό πρόβλημα.

ΖΗΤΟΥΝΤΑΙ ΘΥΣΙΕΣ

Δεν είναι διόλου τυχαίο, άρα, γιατί οι θοιαμβολογίες από τη διαβεβαίωση των «15», ότι θα είναι το ίδιο ελαστικοί απέναντι στην εκλιπαρούσα την ένταξή της στην ΟΝΕ Ελλάδα όσο υπήρξαν και απέναντι στους συνιδρυτές της Κοινής Αγοράς των

Έντονες κριτικές δέχτηκε ο Κολ στην πατρίδα του για την υποχώρησή του στο θέμα του διοικητή της Κεντρικής Ευρωπαϊκής Τράπεζας.

«έξι», Ιταλίας και Βελγίου (οι οποίοι έχουν υψηλό δημόσιο χρέος, αλλά δεν απειλούν τη σταθερότητα του ευρώ), δεν ασχολούνται με το οικονομικό αύριο αυτής της χώρας. Τα επίσημα ή τα «ιδιωτικοποιημένα» συναξάρια για τις αισιόδοξες προοπτικές που διανοίγονται με το ενιαίο νόμισμα εξαντλούνται σε περιγραφές των οικονομικών κόστους που θα υπάρξουν στις τραπεζικές εργασίες, σε ευχέρεια αναγνώρισης των τιμών των προϊόντων που κυκλοφορούν στην «Ένωση» ώστε να περισταλεί η κερδοσκοπία των εισαγωγέων, και για αυξημένες επενδύσεις σε ομόλογα του ελληνικού Δημοσίου. Τα οποία θα συνεχίσουν να προσφέρονται με υπεραισθημένα επιτόκια – πράγμα που μεταφράζεται σε διόγκωση του χρέους! Για θετικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη, ώστε να δημιουργηθούν ευκαιρίες απασχόλησης του ικανού για εργασία πληθυσμού, ούτε λέξη δεν ακούγεται. Στο όνομα, λοιπόν, αυτών των σπουδαίων ανταμοιβών ζητούνται από τους ΜΗ προνομιούχους Έλληνες οι θυσίες που απαιτούνται ώστε να μπούμε και εμείς στη ζώνη του ευρώ. Όπως τις ζητούσαν ως τώρα οι κυβερνώντες για να μη διαταραχθεί η σκληρή δραχμή. Το «επίτευγμα» της οποίας αποδείχθηκε εξαιρετικά αναποτελεσματικό. Αφού ούτε επενδύσεις έγιναν όλα αυτά τα

χρόνια ούτε η οικονομία αποδεσμεύτηκε από τις δουλείες της δημοσιονομικής διαχείρισης, ώστε να δημιουργηθούν ευνοϊκότερες προϋποθέσεις για την εκπλήρωση των προδιαγραφών του Μάαστριχτ προς την ονομαστική σύγκλιση, μέσω της ουσιαστικής σύγκλισης.

Το εξαιρετικά δυσάρεστο από την απώλεια πολυτιμότητας χρόνου προσαρμογής στις διαδικασίες της ευρωπαϊκής ενοποίησης είναι πως δεν υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις για την κατασφάλιση των εθνικών συμφερόντων. Αν επρόκειτο για την οικονομική μόνο πλευρά του θέματος, η αποτυχία έγκαιρης συμπίεσης δεν θα ήταν προς θάνατον. Εφόσον, όμως, το πρόβλημα της ισότιμης παρουσίας μας εντός των «τειχών» της Ε.Ε. έχει, πλέον, προσλάβει κρίσιμες πολιτικές διαστάσεις σε σχέση με το κύρος της χώρας στον διεθνή περίγυρο, η υποχρέωση συμπίεσης δεν επιτρέπεται να εγκαταλειφθεί. Η κοινωνία ολόκληρη, από δω και πέρα, πρέπει να έχει τον πρώτο λόγο. Αλλά για να τον έχει, πρέπει να είναι πλήρως ενήμερη τόσο για τους κινδύνους όσο και για τα πραγματικά κέρδη. Η παραπλανητική ωραιοποίηση της αλήθειας, εμπνευσμένη από ευτελείς ψηφροθηρικές σκοπιμότητες, εξάντλησε τα περιθώριά της. Ας το συνειδητοποιήσουν – συμπολίτευση και αντιπολίτευση.

Μετά την Εργατική, τόρα η Νομισματική Πρωτομαγιά

του Α.Δ. Παπαγιαννίδη

Ήταν αληθινά πολύ περίεργη η ατμόσφαιρα που επικρατούσε στην πρωτομαγιάτικη διοργάνωση, όπου οριστικοποιήθηκε –από τους υπουργούς ECOFIN, το Ευρωκοινοβούλιο και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο– η ομάδα των 11 χωρών που θα αποτελέσουν τον πυρήνα του ευρώ και ορίστηκαν/«κλειδώθηκαν» οι ισοτιμίες των αντίστοιχων νομισμάτων μεταξύ τους. Έλειψε τόσο η χαζοχαρούμενη αναφορά σε «ιστορική καμπή» από την πλευρά των ευρωπαίων (ενώ τη φορά αυτή πραγματικά γινόταν ένα ιστορικών διαστάσεων βήμα στην οικοδόμηση της Ευρώπης), όσο και η περιγραφή δεινών και προβλημάτων από την κίνηση αυτή από πλευράς ευρωσκεπτικιστών (ενώ πραγματικά πρόκειται για ένα σημαδιακό άλμα προς το άγνωστο). Ή, μάλλον, δεν έλειψαν αυτά τα γνώριμα για τις ευρωσυναντήσεις φαινόμενα: όμως δεν διεκδίκησαν αυτή τη φορά την καθοδήγηση των δρωμένων, και πάντως δεν άλλαξαν την αίσθηση ότι συνέβαινε κάτι το σημαντικό, κάτι το ξεχωριστό, κάτι πέρα από την ευρωπαϊκή ρουτίνα

Προσθέστε σ' αυτό ότι οι αγορές τις τελευταίες εβδομάδες πριν από το κλείδωμα των ισοτιμιών ούτε που άγγιξαν έστω τα πιο εύθραστα νομίσματα, προσθέστε και το ότι το έλλειμμα πληροφόρησης στην κοινή γνώμη δεν έχει εμποδίσει τη συνειδητοποίηση του τι είναι η μετάβαση σ' ένα καινούργιο νόμισμα –και θα καταλήξετε στην εύστοχη παρατήρηση των *Financial Times*, ότι «τη φορά αυτή, ένα "ιστορικό γεγονός" αποδεικνύεται αληθινά ιστορικό».

Συζητώντας μεταξύ τους οι δημοσιογράφοι στις ώρες των διαβουλεύσεων των ηγετών των Δεκαπέντε – η βαβούρα, η αναποφασιστικότητα, οι κορορομαχίες και οι βυζαντινισμοί γύρω από το πώς ο ορισθείς ως Διοικητής της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας Ολλανδός **Βιμ Ντουίζεμπεργκ** θα δώσει στο μέσον της θητείας του τη σκυτάλη στον Γάλλο **Ζαν Κλωντ Τρισέ** υπήρξε η μόνη φράση που θύμιζε παραδοσιακό Κοινοτικό αλογοπάζαρο: μόλις, όμως, τέλειωσε το σόου που έκρινε η γαλλική ηγεσία αναγκαίο για να δείξει στους ιθαγενείς της ότι τους υπερασπίζεται έναντι των γερμανών αποικιστών, έφυγε από την προσοχή οποιουδή-

Δεν γνωρίζουμε τις ποδοσφαιρικές ικανότητες του γερμανού υπουργού Οικονομικών **Τεό Βάινγκελ**, αλλά στο θέμα του διοικητή της Κεντρικής Ευρωπαϊκής Τράπεζας δεν φαίνεται να τα πήγε πολύ καλά.

ποτε η όλη ιστορία – μόνον ένα γεγονός μια εμπειρία θυμούνται που έμοιαζε με το κλίμα της Νομισματικής Πρωτομαγιάς. Την εποχή όπου, στο Στρασβούργο, όλα κληρώνονταν οι συζητήσεις για την αναθεώρηση των Συνθηκών που τερατίστηκε στο Μάαστριχτ, κι έφθασε η είδηση ότι είχε καταρρεύσει το καθεστώς της Ανατολικής Γερμανίας, ή μάλλον των Ανατολικών χωρών, ή μάλλον οι άνθρωποι περνούσαν τα σύνορα αγνοώντας τα καθεστώτα. Ο βαρύς βηματισμός της Ιστορίας

Η ΖΩΝΗ ΕΥΡΩ ΕΙΝΑΙ ΖΩΝΗ ΜΑΡΚΟΥ

Ας σημειωθεί ότι στην Κορυφή των Βρυξελλών το σημαντικότερο που συμφωνήθηκε (και που, κατά τυπικά κοινοτικό τρόπο, ήταν εκείνο που προσέχθηκε λιγότερο) υπήρξε η Δήλωση/Declaration για τη συνέχιση και επίταση των προσπαθειών σύγκλισης των Έντεκα (ή μάλλον των Δεκαπέντε, γιατί διατηρείται πλασματικά η αντίληψη ότι η πορεία η νομισματική γνεται από όλες τις χώρες της Ένωσης άσχετα αν οι Έντεκα προχωρούν πιο σιγαστεροτημένα ως σύνολο). Πρόκειται για ένα κείμενο που ζητήθηκε από τη Γερμανία και που θα αποτελέσει κεντρικό κομμάτι στην προσπάθεια να «πουληθεί» το ει

μύ στην εσωτερική πολιτική διαπάλη της χώρας/ιδιοκτήτη της Ευρώπης – άρα δύσκολο να ξεχασθεί ανωδυναποιημένο σε κάποια κοινοτική γωνία. Μέσα από την τεχνική του γλώσσα, προκύπτει ότι η σύγκλιση στην κατεύθυνση της σταθεροποίησης βεβαιότερα: της σταθερότητας, η σταθεροποίηση έγινε, με το γονάτισμα των ευρωπαϊκών οικονομιών κατά Μάαστριχτ) συνεχίζεται. Αν σε κάποια στιγμή η ανάκαμψη φέρει δυνατότητες χαλάρωσης, θα γίνει το αντίθετο: θα διατεθούν για να ελατρώσει η συσσωρευμένη δημοσιονομική επιβάρυνση – δηλαδή, το χρέος. Οι χώρες, δε, που έχουν πλησιάσει λιγότερο τους στόχους όχι του Μάαστριχτ αλλά του Συμφώνου Σταθερότητας, τώρα θα πρέπει να επιταχύνουν τους ρυθμούς σύγκλισης. Απλώς: η ζώνη ευρώ είναι ζώνη μάρκου.

Η ΕΥΡΩΠΗ, ΖΩΝΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ;

Σε αυτή τη συζήτηση, οι Γάλλοι ζήτησαν και πέτυχαν να μπει μια διάσταση σύγκλισης (και) της οικονομικής πολιτικής, πέρα δηλαδή από τα ονομαστικά μεγέθη. «Θα καταβληθούν αυξημένες προσπάθειες για να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα των οικονομιών μας, ώστε να αυξηθεί η ελκυστικότητα του οικονομικού περιβάλλοντος για ανάπτυξη, υψηλή απασχόληση και κοινωνική συνοχή», όλα αυτά «σε συνεννόηση με τους κοινωνικούς εταίρους». Ενώ οι Βρετανοί – σχηματοποιούμε, αλλά περίπου έτσι είναι – έθεσαν την έμφραση στην προώθηση των διαρθρωτικών αλλαγών:

- βελτίωση της προσαρμοστικότητας των αγορών εργασίας
- εξασφάλιση ότι τα εκπαιδευτικά συστήματα και τα συστήματα κατάρτισης θα είναι κατάλληλα (relevant) για την απασχόληση
- ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας, ιδίως με την επίθεση κατά των διοικητικής φύσεως εμποδίων που αντιμετωπίζει
- βελτίωση της αποτελεσματικότητας του φορολογικού συστήματος και αποφυγή του ανταγωνισμού φορολογικών ρυθμίσεων (δηλαδή, ευνοϊκών ρυθμίσεων...)
- επανεξέταση της Κοινωνικής Ασφάλισης εν όψει της γήρανσης των πληθυσμών.

Τέτοια πράγματα.

Εκείνο που πρόδηλα διαγράφεται μπροστά στην Ευρώπη για το άμεσο και μεσοπρόθεσμο μέλλον είναι μια συνέχιση της ορθόδοξης οικονομικής πορείας που έχει

επιλέξει. Με κάποιες προσευχές να μεταφρασθεί αυτό σε χαλάρωση της κατάστασης στην απασχόληση. Συνδυαζόμενη με μια πολύ ρεαλιστική προοπτική ανατιμητικού ευρώ, αυτή η στόχευση της οικονομικής πολιτικής υπόσχεται σίγουρα να κάνει την Ευρώπη μια ζώνη νομισματικής σταθερότητας και να βοηθήσει τους Γερμανούς να ξεπεράσουν τα άγχη της εγκατάλειψης του μάρκου τους. Όμως, η επαναφορά των πραγματικών οικονομιών σε αναπτυξιακή τροχιά περισσότερο φαίνεται να έχει αφεθεί στο χώρο της ελπίδας, της θεωρητικής προσδοκίας, της προσευχής –ότι πιστεύει ο καθείς! Αληθινά, πλέον, αντί για Εργατική Πρωτομαγιά θα εορτάζεται η Νομισματική Πρωτομαγιά...

Είναι ακόμη και χωροταξικά σημαδιακό: αμέσως μετά το τέλος αυτής της Δήλωσης/Recommendation για τη συνέχιση των προσπάθειών σύγκλισης, και τελευταία στο σέτ των κειμένων που κλήθηκαν να ψηφίσουν οι υπουργοί ECOFIN και να αγιάσει η Κορυφή των Βρυξελλών, φιλοξενήθηκε η Δήλωση/Statement για την Ελλάδα. Η Δήλωση που είπε όντως δύο καλά λόγια για τις προσπάθειες της Κυβέρνησης Σημίτη και επανέλαβε ότι άμα πιάσουμε τους στόχους Μάαστριχτ είμαστε καλοδεχούμενοι στην τρίτη φάση της ONE, το ευρώ κ.λπ. «κρινόμενοι με τον ίδιο τρόπο/in the same way» με τους Έντεκα. Με πρόδηλη ανησυχία, οι συνεργάτες του πρωθυπουργού, ύστερα και ο ίδιος, ύστερα ακόμη και ο κ. Παπαντωνίου, πάσχισαν να μην μετατραπεί η Δήλωση αυτή –η οποία, μοναχική καθώς ήταν στο τέλος των εγγράφων της Κορυφής, από ένα σημείο και πέρα σταμάτησε να διανέμεται μαζί με το υπόλοιπο σέτ στους δημοσιογράφους, στους ευρωβουλευτές, στην όλη κυκλοφορία των εγγράφων στο Συμβούλιο... – στην τόσο γνώριμη θριαμβολογική βαβούρα. Βέβαια, ο Τύπος χρειαζόταν πρωτοσέλιδα, κι έτσι «Ο θρίαμβος Σημίτη» διασταυρώθηκε με την «Αποτυχία της Κυβέρνησης» – τα γνωστά. (Κι έχεις και τον αρχιεπίσκοπο να κηρύσσει τη μη υποταγή στα κελεύσματα των Βρυξελλών. Όντως, στην αρμοδιότητα της προσευχής καταλήγει το όλον πράγμα...).

Και, τώρα, η πορεία προς την 31η Δεκεμβρίου 1998/1η Ιανουαρίου 1999. Με ήδη «κλειδωμένες» τις ισοτιμίες, πλην όχι οριστικά. Πορεία πολιτική –με γερμανικές εκλογές, ας πούμε– πορεία των αγορών και των τεχνοκρατών. Θα δούμε πού θα βγάλει.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: Φιλοσοφία

Κώστας Π. Μιχαηλίδης

Καθηγητής Πανεπιστημίου Κύπρου

ΠΛΑΤΩΝ

ΛΟΓΟΣ

ΚΑΙ

ΜΥΘΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΩΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΛΟΓΟΣ
ΚΑΙ
ΜΥΘΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Με 215 σελίδες

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό

Ιπποκράτους 8 Αθήνα

Τηλ.: 36.27.318

Εντός, εκτός και επί της Ε.Ε.

του Μιχ. Παπαγιαννάκη

Και ξαφνικά, έκπληκτοι σχεδόν, όλοι οι «διαμορφωτές» της κοινής γνώμης διαπίστωσαν ότι η Ελλάδα δεν μπαίνει στην ΟΝΕ, ούτε η δραχμή στο ευρώ. Βέβαια, η Ελλάδα βρέθηκε σε «απόσταση αναπνοής» από τα κριτήρια του Μάαστριχτ, πράγμα που αποδεικνύει ότι αν η προσπάθεια είχε ξεκινήσει νωρίτερα, αν είχε γίνει πιο σοβαρά ή οργανωμένα, αν η κυβέρνηση είχε απαλλαγεί νωρίτερα από τα κατάλοιπα του «παπανδρεϊσμού», της δεκαετίας του '80, σήμερα δεν θα συζητούσαμε για την αποτυχία ως προς την ΟΝΕ, ούτε για τα δυσάρεστα ενδεχόμενα που καιροφυλακτούν ως το 2001. Βέβαια, είναι πολιτικά θετικό, αν και νομικά όχι δεσμευτικό, το κείμενο-δήλωση των «15» που θέτει ημερομηνία-στόχο και βεβαιώνει ότι η Ελλάδα θα «κριθεί» με τον ίδιο τρόπο που κρίθηκαν προχθές και οι άλλες χώρες-μέλη.

Ωστόσο, παραμένει το γεγονός ότι για δύο χρόνια η Ελλάδα θα βρίσκεται σε μια τουλάχιστον «περίεργη» κατάσταση, η μια άβολη σχέση με την Ε.Ε. Την είχα προσωπικά χαρακτηρίσει μια κατάσταση και σχέση «εντός-εκτός και επί της ΕΟΚ» πριν από κάμποσα χρόνια. Δεν αντέχω στον πειρασμό να ζητήσω από το *Αντί* να αναδημοσιεύσει αποσπάσματα από το παλαιότερο αυτό άρθρο (*Το Βήμα*, 25.3.1990).

«...Κύριο θέμα της συζήτησης, η προκαταρκτική έκθεση του βέλγου ευρωβουλευτή κ. Φερνάν Ερμάν για την Οικονομική και Νομισματική Ένωση. Όλοι γνωρίζουν ότι με αυτήν την έκφραση εννοείται το νέο βήμα της Κοινότητας προς την ενοποίηση και πιο συγκεκριμένα μια νέα προσπάθεια στις ήδη ισχύουσες Συνθήκες που θα επιτρέπει να μεταβιβασθούν εξουσίες από τα εθνικά κράτη σε κοινοτικά όργανα που θα έχουν αρμοδιότητες συντονισμού των οικονομικών πολιτικών και ιδιαίτερα της νομισματικής πολιτικής. Ο τελικός στόχος είναι η δημιουργία ενός κοινού νομίσματος, το οποίο θα διαχειρίζεται με μεγάλη αυτονομία μία Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Είναι δε προφανές ότι κοινή νομισματική πολιτική και κοινό νόμισμα προϋποθέτουν και επιβάλλουν συγκλίνουσες οικονομικές πολιτικές.

»Με αυτούς που δεν θέλουν, κατατρυχόμενοι από την ψευδαίσθηση ότι είναι ακόμη μεγάλη δύναμη ή από την υστεροβουλία μιας ανεξάρτητης πολιτικής εις βάρος των άλλων μελών, όπως π.χ. η Βρετανία, τα πράγματα φαίνεται να εξελίσσονται ως εξής: θα προχωρήσει η Νομισματική Ένωση και, όταν θα αλλάξουν γνώμη, και με δεδομένο τον εμπειρισμό που τους χαρακτηρίζει, θα προχωρήσουν και αυτοί

χωρίς μεγάλα προβλήματα προσαρμογής.

Όσο γι' αυτούς που δεν μπορούν ή δεν έχουν πολυσκεφθεί αν μπορούν, αν θέλουν ή ακόμη και τι προϋποθέτει και επιβάλλει η όποια τελική τους κατάληξη, όπως, π.χ., η Ελλάδα, ο ίδιος συλλογισμός προβάλλεται, αλλά είναι ιδιαίτερα συζητήσιμος. Πράγματι, σήμερα η Ελλάδα φαίνεται να μην μπορεί να μπει στη νέα φάση. Την εμποδίζει κυρίως ο υψηλότετος, σε σχέση με τους άλλους εταίρους, πληθωρισμός και η αποκλίνουσα από την των άλλων οικονομική πολιτική της. Σε συνθήκες κοινού νομίσματος δεν θα μπορούσε, π.χ., να συντηρεί την ανταγωνιστικότητά της με συνεχή υποτίμηση (διολίσθηση) του νομίσματός της, ούτε τη χρηματοδότηση των δημοσίων ελλειμμάτων της με τον έλεγχο των επιτοκίων και των κεφαλαίων.

»Πράγματι, λοιπόν, απαιτείται μια άλλη οικονομική πολιτική, βραχυχρόνια και μακροχρόνια (αλλά που θα άρχιζε να εφαρμόζεται από σήμερα) πριν αποφασισθεί η συμμετοχή της χώρας στη νέα φάση. Και πράγματι, τέλος, σε μια τέτοια προσπάθεια, αν αυτή ήταν αξιόπιστη και φερέγγυα, θα έπρεπε να επιδιωχθεί κοινοτική συμμετοχή και βοήθεια.

»Αν δεν γίνουν όλα αυτά, η ευγενική παραχώρηση προς την Ελλάδα, του τύπου «καλά, δεν πειράζει, μείνετε έξω και τα ξαναλέμε αργότερα, όταν θα είσαστε έτοιμοι» (όπως θα μπορούσε να συνοψίσει κανείς τις πρώτες κατευθύνσεις της έκθεσης Ερμάν, που αντικατοπτρίζει και το γενικό πνεύμα στην Κοινότητα), αποτελεί στην ουσία αποδοχή ή και επιδίωξη του ενδεχόμενου να βρεθεί η Ελλάδα εκτός της Κοινότητας που οικοδομείται, έστω και αν μείνει εντός της Κοινότητας που γνωρίζαμε έως τώρα (ΚΑΠ, επιδοτήσεις, κάποια

προγράμματα ερευνών, γενναία χρηματικά δόση της περιφερειακής ανάπτυξης - Θεός να την κάνει, έτσι που την καταναλώσαμε...) και στα έως τώρα όργανά της. Εντός, εκτός και επί της Κοινότητας, δηλαδή, αν δεχτούμε πως θα είναι δυνατόν συνεχίσουμε να έχουμε τις καθαρές εισροές χρηματοδοτικών πόρων που είχαμε έως τώρα.

»...Το ερώτημα που τίθεται είναι πόσο και για πόσο χρόνο, τα θέματα αυτά μπορούν να διαχωριστούν από τη γενικότερη οικονομική, κοινωνική, θεσμική, αναπτυξιακή και εξωτερική πολιτική της Κοινότητας που θα γίνεται όλο και περισσότερη η Ευρωπαϊκή Ένωση. Πολύ λίγο βέβαια και για πολύ λίγο καιρό. Και ιδού μπορούμε να βρεθούμε, όχι ακριβώς εκτός νυμφώνος, αλλά στον δεύτερο ομιλικό κεντρο κύκλο της Ευρώπης, παρέα και με άλλους, ορισμένοι από τους οποίους θα είναι απλώς περαστικοί προς τον σκληρό πυρήνα της Ένωσης. Υπερβολικό το σενάριο; Έτσι θα έλεγε κανείς, αν διάβασε τα προγράμματα και τους προβληματισμούς της προεκλογικής μας περιόδου. Δυστυχώς, όσοι σκέφτονται και διαμορφώνουν προοδευτικά τη μεθαιριανή κοινή ευρωπαϊκή γνώμη και τις αντίστοιχες αποφάσεις δεν τα διάβασαν προσεκτικά.

»Ασαφές το μέλλον, αλλά οπωσδήποτε εκείνοι που δεν το κοιτάζουν δεν μπορούν να το αλλάξουν. Μήπως πρέπει να αλλάξουμε τουλάχιστον τα γυαλιά μας;».

Εξακολουθώ να πιστεύω ότι το τελευταίο ερώτημα παραμένει ισχυρό, η δε πεποίθησή μου εντείνεται και από τις μεταξύ εξελίξεις στις αντιλήψεις που διαμορφώνονται, άτυπα ή επίσημα (σε συνέδρια κ.λπ...), ακόμα και σε ιστορικά διαμορφωμένες ευρωπαϊκές δυνάμεις.

Της ΟΝΕ προηγείται το όνειδος

του Στέλιου Π. Καφαντάρη

Με την ευκαιρία της νομισματένωσης, για μια φορά ακόμα κυριάρχησε πυκνή τελετουργία στην πολιτική μας ζωή. Ποιος διατηρούσε την ψευδαισθηση ότι οι ευρωπαίοι συμπολίτες μας θα μας έβαζαν από τώρα στην ΟΝΕ; Ουδείς.

Αλλά πέραν αυτού, ακόμα και τα εύσημα για τη μέχρι τώρα πορεία μας ήταν γνωστά εκ των προτέρων και ήδη προεξοφλημένα στο Χρηματιστήριο της Αθήνας. Ωστόσο, περίμεναν σιωπηλοί όλοι, κυβέρνηση και αντιπολίτευση, να τελειώσει η σύνοδος των Βρυξελλών για να αρχίσει το θέατρο, να οймώζουν οι μεν και να θριαμβολογούν οι δε.

Τουλάχιστον δεν ακούστηκαν σοφίσματα άλλων εποχών του τύπου «Η Ελλάδα είναι πιο κοντά στην ΟΝΕ από ποτέ», αλλά ο κ. Πάχτας κατάφερε να πει στο ραδιόφωνο ότι λίγα χρόνια νωρίτερα να είχαμε τον Σημίτη, θα τα είχαμε καταφέρει. Ορισμένοι μέτρησαν τις μέρες που υπολείπονται μέχρι τη στιγμή της κρίσης και τις βρήκαν 537. Πάλι καλά που δεν χαρακτηρίστηκε γούρικοσ ο αριθμός επειδή, αναψηφισμένος, δίνει την αναλογία δραχμής προς ευρώ. Μόνο αρκετοί μελαγχόλησαν επειδή στα συμβούλια διοικητών κεντρικών τραπεζών θα μετέχει ο Πορτογάλος Παπαδήμος αντί του ημετέρου.

Η μαύρη αλήθεια είναι βεβαίως ως συνήθως γκριζα, ότι ευτυχώς δεν καταστραφήκαμε και ατυχώς ούτε και θριαμβεύσαμε. Δεν έχουμε κανένα εχέγγυο ότι σε 537 μέρες θα είμαστε το 12ο μέλος του ευρωκλάμπ, γιατί δεν μπορούμε να προβλέψουμε πώς θα πάνε οι οικονομικοί δείκτες που συναποφασίστηκαν σαν κριτήρια συμμετοχής στην ΟΝΕ. Αλλά, προς εξισορρόπηση της απαισιοδοξίας, δεν έχουμε και ανστηρό τρόπο να γνωρίζουμε αν ακόμα και η συμμετοχή μας θα ήταν επί καλόν, εν σχέσει με ό,τι άλλο μας περιμένει εις το άμεσο μέλλον και εν σχέσει με τις εκχωρήσεις στις οποίες οι εταίροι ενδέχεται τελικά να μας εξαναγκάσουν να υποβληθούμε ώστε να μας αποδεχτούν.

Είναι αξιοσημείωτο ότι ο διάλογος για την ένταξη στην ΟΝΕ κρατείται σε επίπεδο θυμικό, *ναι/όχι, προτιμώ/δεν προτιμώ, πιστεύω θα ωφεληθεί/δεν θα ωφεληθεί*. Υπάρχει γενική άγνοια στους πολίτες της Ευρώπης για την ωφελιμότητα της ΟΝΕ. Ασφαλώς τα μακροοικονομικά κριτήρια που εγκαταστάθηκαν για τη σύγκλιση ικανοποιούσαν μερικές αλγεβρικές ταυτότητες της σχετικής οικονομικής θεωρίας (π.χ. αποταμίευση ιδιωτική συν την κρατι-

κή μείον τις επενδύσεις ιδιωτικές και κρατικές ισούνται με το εθνικό εισόδημα μείον την εθνική δαπάνη ή/και με το διάφορο εξαγωγών προϊόντων και υπηρεσιών μείον τις εισαγωγές). Ωστόσο τα κριτήρια, και ιδιαίτερα οι τιμές τους περιέχουν μεγάλη δόση αυθαιρεσίας, εξ ου και ελέγετο ότι προς στιγμήν δεν μπορούσε να ικανοποιήσει τους όρους συμμετοχής της ούτε η Γερμανία.

Όπως και αν έχει το πράγμα, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, π.χ. των γερμανών οικονομολόγων που διαδήλωσαν προ μηνών την επ' αόριστον αντίθεσή τους με την ΟΝΕ, δεν υπάρχουν γενικευμένες αντιρρήσεις, όλοι είναι υπέρ και μάλιστα οι κυβερνήσεις συνωθήθησαν για να περιληφθούν, απεμπολώντας δικαιώματα και μη έχοντας αποτιμήσει τα οφέλη παρά μόνο στο πολιτικό επίπεδο, π.χ. ισχυρή αγορά χωρίς τριβές και ισχυρό νόμισμα να ανταχθεί στο δολλάριο. Αλλά παράλληλα, όπως δεν είναι γνωστά τα οφέλη από την ένωση, αντίστοιχα δεν υπάρχει και αποτίμηση της εφάπαξ ή διαχρονικής θυσίας που θα υφίστατο το σύνολο των «11», αν δεχόταν και την Ελλάδα χωρίς να έχει ικανοποιήσει τα κριτήρια.

Αυτή η διεργασία δεν είναι βεβαίως παίγνιο μηδενικού αθροίσματος, δηλαδή δεν θα έχαναν οι εταίροι όσα θα κέρδιζε η Ελλάδα αν γινόταν κατ' εξαίρεσιν δεκτή. Πέραν των οικονομικών, υπάρχουν και η εθνική υπερηφάνεια ότι δεν μας πέραναγε η Πορτογαλία και άλλα υποκειμενικά στοιχεία, λόγω χάρη, πιθανόν οι εταίροι να μας έβλεπαν ακόμα για μεγάλο πονοκέφαλο λόγω των εξαιρέσεων που έχουμε κατά καιρούς ζητήσει και λόγω αντίθεσης με τη φίλη Τουρκία.

Ίσως είναι καλύτερο που η πορεία για το ενιαίο νόμισμα ήταν μονόδρομος και έμεινε στα μακροοικονομικά κριτήρια χωρίς να προβλέπει εναλλακτική αποτίμηση της

θυσίας, π.χ. να μας στερούσαν το πακέτο Σαντέρ, ή να μας υποχρέωναν να πληρώναμε τριάντα ακόμα τάλαντα στην κεντρική τράπεζα της Ευρωένωσης για τα επόμενα χίλια χρόνια. Η κυβέρνηση έχει τόσο δεσμευτεί σ' αυτήν την πορεία ολοκλήρωσης, που θα προσπαθούσε με κάθε τρόπο να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις.

Βεβαίως, οι πρόσθετες απαιτήσεις του εταιρικού είναι οι ιδιωτικοποιήσεις των ΔΕΚΟ, που μπορεί να αποβούν πολύ αιματηρές, αλλά κατά καιρούς έχουν διακηρυχθεί και φαίνονται εύλογες. Ούτως ή άλλως, είναι πολύ ενδιαφέρον ότι το ΠΑΣΟΚ, εκείνο το ίδιο κόμμα που αποχώρησε από τη Βουλή κατά την ψήφιση της ένταξης στην ΕΟΚ, έχει γίνει ο θεματοφύλακας της ευρωιδέας. Αλλά υπάρχουν και άλλες αντιφάσεις: Τόσοι υπουργοί, τραπεζίτες και σύμβουλοι οικονομολόγοι να κάνουν τα πάντα ώστε –εν τέλει– να μειωθούν οι βαθμοί ελευθερίας τους, ακόμα και η απασχόλησή τους! Αλλά μέχρι εκείνη την ποθητή ώρα θα είναι κέρβεροι της νομισματικής πολιτικής του τόπου, μην τύχει και ξεφύγουμε από το μαγικό ποσοστό της σταθερότητας του συν-πλην 2,5%.

Τελικά, οι έντεκα Ευρωπαίοι, αφού τους φύγει το άγχος από την νέα κατάσταση, μάλλον θα αισθανθούν μεγάθυμοι και θα μας προσεταιριστούν, έστω και αν δεν έχουμε ικανοποιήσει όλα τους τα κριτήρια. Θα σκεφτούν πολιτικά και γεωγραφικά. Κάθε κέντρο έχει και την περιφέρειά του, αλίμονο – και ας στοιχίζει κάτι παραπάνω. Αλλά και αν δεν μας πάρουν, προφανώς από μικροψυχία, πάλι θα βρούμε κάποια λύση. Μπορούμε να εκδώσουμε και να κυκλοφορούμε το δικό μας ευρώ, το αποκλειστικό, όσο σκληρό το θέλουμε, όπως γίνεται από μακρού, μετά την επικράτηση της τουριστικής επαναστάσεως, με τις χάντρες σε κάθε Χελλάς Μπητς.

Το ευρώ το Μάη '98 - από το Μάη '68

του Δημήτρη Καΐση

«Πες ότι όλος ο κόσμος ήταν ένα εργοστάσιο και η ανθρωπότητα οι εργάτες του. Λοιπόν, ανακάλυψε ότι το μεροκάματο δεν ήταν αρκετό. Ότι πληρωνόταν με κίβδηλο χρήμα».

Τζόζεφ Κόνραντ, Νίκη

Πριν από 80 περίπου χρόνια ο Απολλυναίρ έγραφε: «Ιδού η ποίηση σήμερα το πρωί κι όσο για την πρόξα υπάρχουν οι εφημερίδες». Θα μπορούσε σήμερα να πει καινείς ούτε καν πρόξα: περισσότερο για τα δελτία των Χρηματιστηρίων.

Επίσης είχε γράψει ο Απολλυναίρ αυτούς τους στίχους: «Ακούστε με είμαι το λαρύγγι του Παρισιού / κι αν μου αρέσει εγώ θα πω ως και την Οικουμένη / Ακούστε τα τραγούδια του οικουμενικού μου μεθυσιού».

Θα μπορούσαμε πάλι να πούμε ότι έχουμε τώρα μπροστά μας μάλλον «το μεθύσι» των παγκόσμιων αγορών και στο κέντρο όχι το Παρίσι αλλά μάλλον τους χρηματικούς παλμούς της Γουόλ

παγκόσμια αγορά, υιοθετώντας τους νόμους του ανταγωνισμού και των οικονομικών μεγαθηρίων. Κάποιοι τους συνόψισαν α εξής: «Η μεγιστοποίηση του μεγέθους φέρνει τα καλύτερα αποτελέσματα» (με παλιούς μαρξιστικούς όρους μπορεί να το λέγαμε συγκέντρωση και συγκεντροποίηση του κεφαλαίου). Το ευρώ προβάλλοντας το ανάστημά του απέναντι στην κυριαρχία το δολλαρίου και του γεν, θα κινηθεί σ' έναν κόσμο που «συντρίβει το δωρο: ακριβέστερα συντρίβει τις εργασιακές βεβαιότητες κυρίως τους συλλογικούς χώρους εργασίας. Δηλαδή, τη συλλογική συνείδηση και άρα τη δύναμη των συνδικάτων – που πρέπει αλλά π ώ ς μπορεί να «προσαρμοσθούν» σ' αυτή τη νέα κατάσταση;

Την ώρα που αναγγέλλεται πανηγυρικά το ευρώ, έχει σημάιν ήδη η ώρα των τραπεζιτών, των χρηματιστών και των «αυτοκρατών της γνώσης» – όλων αυτών που αναλαμβάνουν ν

Το ευρώ προορίζεται να εισέλθει πλησιέστερο και με φιλοδοξίες στην ελεύθερη παγκόσμια αγορά, υιοθετώντας τους νόμους του ανταγωνισμού και των οικονομικών μεγαθηρίων.

Στοητ (ο ποιητής μεθάει με το μοντέρνο βιομηχανικό τοπίο: «Αγαπώ την χάρη του βιομηχανικού ετούτου δρόμου»).

Πριν από 111 χρόνια, την 1η Μαΐου, έγιναν τα γνωστά γεγονότα του Σικάγου: οι εργάτες χρειάστηκε να χύσουν το αίμα τους για να επιτύχουν την 8ωρη εργασία.

Γιατί οι «15» της Ε.Ε. διάλεξαν την ημερομηνία αυτή για να ανακοινώσουν τη γέννηση του κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος; Το ευρώ θα είναι μια ενότητα που θ' ακουμπά πάνω στο χρήμα αφήνοντας πίσω του ανοιχτές πληγές, επικίνδυνα κενά: όγκωση της ανεργίας, αυτό που ονομάζεται ευέλικτη εργασία κι από πίσω του μπορεί να χυθεί η ανασφάλεια και η απώγνωση. Το ευρώ προορίζεται να εισέλθει πλησιέστερο και με φιλοδοξίες στην ελεύθερη

διαχειρισθούν τη νέα τεχνο-οικονομική «ορθολογικότητα».

Κάτι σαν αφανείς ήρωες της παγκοσμιοποίησης – γιατί οι αστραφτερές οθόνες των μίντια αφήνουν ν' ανεμίζουν οι λογισμικοί, αυτοί οι ήρωες της μαζικής κουλτούρας ή αγγλοσξωνιστί Low Mass Culture που αναλαμβάνουν να διαλύσουν τανία μας. Πώς τα στελέχη επιχειρήσεων, οι «τεχνικοί χωρίς πνεύμα», αυτή «η νομαδική φυλή του παγκόσμιου χωριού» να ψυχαγωγηθούν με τον Σαίξπηρ ή τον Ίψεν – δεν είναι καν το λαϊκό κοινό της ελισαβετιανής Αγγλίας, δεν είναι καν ανεκτικοί στο δράμα. Όπως έλεγε ένα τέτοιο «βιομηχανικό» πρόσωπο του Ιαλίου Βερν: «δεν θέλω αυτά τα υποκείμενα που φτύνουν στίχο κατάμικτρα στους ανθρώπους».

Ακόμη κι οι πολιτικοί μπορεί να ενταχθούν σ' αυτό το παιχνίδι της εφήμερης γοητείας: σε αποχή άπνοιας ιδεών χρειάζονται μάλλον ένα καλό μάρκετινγκ.

Ταυτόχρονα μας αναγγέλλουν την ανάδυση ενός νέου τύπου εργαζομένου για τον 21ο αιώνα: ευπροσάρμοστο, ευέλικτο, κινητικό πάνω από ωράρια, γεμάτο γνώσεις, γεμάτο σεμινάρια μετεκπαιδεύσεων: με δυο λόγια μακριά από τις ιδεολογικές περιπέτειες του αιώνα.

Ο χρόνος του είναι σχεδόν ιλιγγιώδης όπως και ο χρόνος των τεχνολογικών ανανεώσεων: τρέχει συνεχώς μέσα από διαδίκτυα, κάθεται μπροστά σε computer σαν ένας μικρός σύγχρονος θεός. Δεν προλαβαίνει να αισθανθεί αμήχανος, έχει σωτήρια απαντήσεις από την κριτική σκέψη του: η φαντασία του τροφοδοτείται από τη φαντασία του τεχνολογικού θαύματος.

Ούτε που αντιλαμβάνεται αυτούς που έμειναν, που «κλειδώθηκαν» έξω από τις ευλογίες του. Μπορεί και να τους βρει μέσα απ' τις οθόνες που είναι σαν οθόνες-μάτια και να τους σκεφθεί σαν κάποια μεγέθη που ίσως αξίζουν τη λύπη μας.

Ή ακόμη: σαν κάποιους που μπορεί να αμφισβητήσουν τη δόξα τους, να απειλήσουν τις εύθραυστες ισορροπίες τους.

Πριν από 30 χρόνια συνέβησαν τα γεγονότα που έγιναν γνωστά ως Μάης '68 και τα οποία ορισμένοι χαρακτήρισαν ως «εξέγερση της υποκειμενικότητας». Όπως επισημάνθηκε ήταν ίσως η πρώτη επανάσταση στην ιστορία που δεν έγινε σε συνθήκες αθλιότητας αλλά αντίθετα αφθονίας και καταναλωτικής ευφορίας.

Ήταν κάτι σαν αντίδραση του εποικοδομηματος ενάντια στη θεοποίηση των οικονομικών αξιών: αυτών ακριβώς που με το ευρώ φιλοδοξείται να καταλάβουν κυρίαρχη θέση και μάλιστα εισχωρώντας σχεδόν φαλλικά στην περιοχή της πολιτικής και της αλληλεγγύης.

Τι ήταν η αλληλεγγύη του Μάη '68: σχεδόν ένα ξεφάντωμα αιτιάσεων, σουρρεαλιστικό κίνημα: να βάλουν την ποίηση και την ελευθερία στην καθημερινή ζωή.

Ήταν μάλλον η τελευταία αντι-καπιταλιστική εξέγερση του αιώνα: λίγο αργότερα ο καπιταλισμός θα εισέβαλε θριαμβευτικά με τη δημοκρατία και τα κεφάλαιά του στις χώρες του «υπαρκτού σοσιαλισμού».

Από ορισμένες απόψεις είχε τη δυναμική μιας ουτοπίας: υπήρχαν νήματα που πήγαιναν μέχρι τα καλλιτεχνικά κινήματα των αρχών του αιώνα που επιδίωκαν να ενώσουν την τέχνη με την πολιτική, ακριβέστερα με τη δημιουργία ενός καινούργιου κόσμου.

Αυτά τα ίχνη μοιάζει τώρα να χάθηκαν παρασυρμένα από αλληπάλληλα κύματα τεchnο-οικονομικών αναπτύξεων. Οι πανηγυρισμοί στις Βρυξέλλες των ευρωπαίων ηγετών ήταν αυτή η αντίστροφη πορεία: η απόλυτη πρόταξη του νομίσματος/χρήματος απέναντι στα απελευθερωτικά αιτήματα του Μάη '68.

Μπορούμε λοιπόν να πούμε μετά 30 χρόνια ότι τα ίχνη εκείνα σβήστηκαν κάτω από μία έκρηξη χρηματιστηρίων και αγορών;

Εάν θυμηθούμε τον **Ερνστ Μπλοχ**, αυτόν τον παράξενο μαρξιστή, μπορεί επίσης να σκεφτούμε ότι αυτά παραμένουν κρυμμένα, ενεδρεύουν κάπου στη μνήμη της ανθρωπότητας. Αποτολμούν κάτι παραπάνω από ιστορική παρακαταθήκη: πόθοι, όνειρα, ελπίδες που δεν πραγματοποιήθηκαν, που συγκροτούν ωστόσο αυτό το «όχι ακόμη» στην κίνηση της πραγματικότητας.

Μπορεί να σκεφτούμε, στον αντίποδα αμφίβολων οικονομικών ευδαιμονισμών, αυτή τη φράση του: «Το ανεκπλήρωτο παρελθόν αποτελεί υποχρέωση για μας».

ΜΑΡΣΕΛ ΣΒΟΜΠ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΜΟΝΕΛ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΡΑΤΩ

ΣΑΡΑ ΜΠΟΝΤΑΛΙΡ

Η ΜΕΛΑΓΧΟΛΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΙΣΙΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΡΑΤΩ

ΦΡΑΝΤΣ ΚΑΦΚΑ

ΑΦΟΡΙΣΜΟΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΡΑΤΩ

ΚΑΡΛ ΜΑΡΞ - ΦΡΙΝΤΡΙΧ ΕΝΓΕΛΣ

ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΡΑΤΩ

ΠΙΕΡ ΛΟΥΙ

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΚΟΣΜΙΟΤΗΤΟΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΥΠΟ ΤΩΝ ΝΕΑΡΩΝ ΔΕΣΦΟΝΙΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΡΑΤΩ

ΟΜΑΡ ΚΑΓΙΑΜ

ΡΟΥΜΠΑΓΙΑΤ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΡΑΤΩ

ΠΙΕΡ ΛΟΥΙ

ΤΑ ΤΡΙΑ ΚΟΡΙΤΣΑΚΙΑ ΤΗΣ ΜΑΜΑΣ ΤΟΥΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΡΑΤΩ

ΑΝΩΝΥΜΟΥ

ΤΟ ΔΩΜΑΤΙΟ ΤΟΥ ΠΑΘΟΥΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΡΑΤΩ

ΕΡΑΤΩ

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 52

106 80 ΑΘΗΝΑ ☎ 36.06.168

Μάης '68-Μάης '98

του Μάνου Στεφανίδη

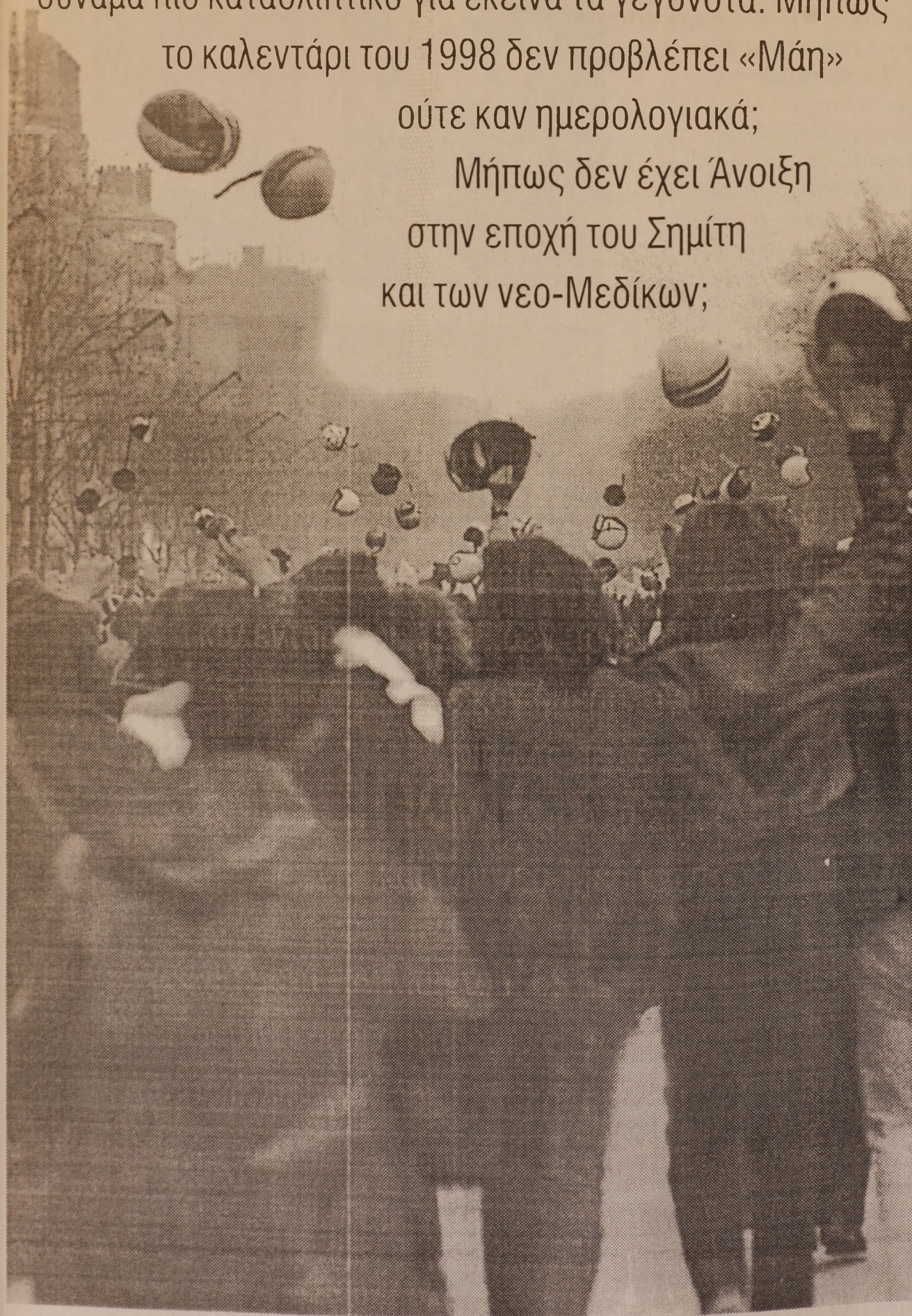
Τριάντα χρόνια μετά τον Μάη του '68 μένουν τα επετειακά αφιερώματα και οι αυτάρεσκες αναμνήσεις των πενηντάρηδων νεογιάπηδων, δηλαδή, ό,τι πιο άδικο και συνάμα πιο καταθλιπτικό για εκείνα τα γεγονότα. Μήπως το καλεντάρι του 1998 δεν προβλέπει «Μάη»

ούτε καν ημερολογιακά;

Μήπως δεν έχει Άνοιξη

στην εποχή του Σημίτη

και των νεο-Μεδίκων;

Τελειώσαμε, λοιπόν, με την επανόσταση ή -έστω- με την ψευδαίσθησή της; Εναποθέσαμε, άραγε, πλήρως τις πολιτικές εκκρεμότητες και τις ιδεολογικές ανησυχίες των σύγχρονων κοινωνιών στον οδοστρωτήρα της παγκοσμιοποίησης και στην προγραμματισμένη δράση των πολυεθνικών; Ανταλλάξαμε τις ιδεώδη της συλλογικότητας με τη μίζερη ασφάλεια του ακόμη πιο μίζερου ατομισμού μας; Τα φθηνά Ι.Χ. του κ. Γιάννου φθάνουν για να καταλάβουν και τα τελευταία οχυρά της συντροφικότητας, των κοινωνικών οραμάτων και της δράσης των πολιτών; Η ευρωπαϊκή σύγκλιση και η ΟΝΕ απορροφάνει την Αριστερά από τα τελευταία της συνθήματα και από τον ύστατο ρομαντισμό της; Ο κ. Σημίτης είναι ένας άβουλος γραφειοκράτης, κινούμενος απέναντι στις Βρυξέλλες, ή είναι ένας low profile ριζοσπάστης που θέλει ν' απαλλάξει το ΠΑΣΟΚ από το παπανδρεϊκό άγος και να ξανακερδίσει τον χαμένο καιρό ακόμη και με το προσωπικό του κόστος; Ποιος λέει αλήθεια, επιτέλους, στον τόπο αυτό και ποιος συνεχίζει τους ολέθριους μύθους του παρελθόντος και εκμεταλλεύεται με λαϊκιστικές μεθόδους τη μαζική άγνοια και ναυπηγική θρόνητα; Ποιος, πραγματικά, ευθύνεται για το ότι είμαστε οι ουραγοί της Ευρώπης και γιατί μας ξεπέρασαν οι Πορτογάλοι για την είσοδο των οποίων στην ΕΟΚ με το γαλόθυμα συγκατανεύσαμε ως από καιρού εταίροι της Ευρωπαϊκής Ένωσης; Και, κυρίως, ποιος θα έχει το θάρρος να πει τη πλήρη αλήθεια στο λαό; Μήπως η Ν.Δ., μήπως ο κ. Σκανδαλίδης ή μήπως ο κ. Τσουκαλός ο και «στρατηγός» καλούμενος, ο οποίος λειτουργεί σαν ένα είδος Δομάζου της κυβερνητικής παράταξης; Εν πάση περὶ πτώσει, ο Μάης του '68 ξεκίνησε ως αμφισβήτηση, από κάτω, του κυρίαρχου μοντέλου εκπαίδευσης και επεκτάθηκε στην αμφισβήτηση του κυρίαρχου συστήματος εξουσίας.

Αφετηρία ήταν το «κίνημα της 22ας Μαρτίου» στο Πανεπιστήμιο της Ναντεξ και αργότερα η επέκτασή της αναταραχίας στη Σορβόνη. αρχής ο «Μάης» θέτει την κρίσιμη διαφορά ανάμεσα στον έρωτα και τον καταναγκασμό της γνώσης. Υπό την έννοια αυτή ο προβληματισμός του Μάη

εν πέρασε ποτέ, ούτε καν έμμεσα, στον έργο μας και η λαϊκή επιθυμία για ριζοσπαστικές αλλαγές σε κάθε τομέα της κοινωνίας αλλοτριώθηκε από τις πολιτικές πρακτικές που στάθηκαν κατώτερες των περιστάσεων. Αλλά και στον παρισινό Μάη του '68, το Κ.Κ.Γ. και η Γενική Συνομοσπονδία Εργατών (C.G.T.) είδαν με πεπαιγμένο τη φοιτητική εξέγερση –αν δεν την απέρριψαν ως αριστεριστική και τροτσκιστική– και επέμειναν αποκλειστικά σε μισθολογικές ή επαγγελματικές διεκδικήσεις. (Στον τομέα αυτόν όλες οι γραφειοκρατικές, δήθεν αριστερές ηγεσίες, μοιάζουν απελπιστικά απανταχού της γης). Αποτιμώντας σήμερα τον γαλλικό Μάη, θα είχε κανείς να παρατηρήσει ότι εν τέλει ο γκωλισμός επαναβεβαιώθηκε με τις εκλογές της 23ης και της 30ης Ιουνίου, ενώ τα κόμματα της Αριστεράς καταθρονώθηκαν αλλά και ότι οι εναλλακτικές προτάσεις εκτός επισήμων πολιτικών προέσεων απέκτησαν και πρόσωπο, και βήμα, και φωνή (γυναικείο κίνημα, οικολόγοι, οργανώσεις πολιτών κ.λπ.). Αυτό, κατά την γνώμη μου, παραμένει ένα διαρκές όσο πολιτικό όσο και πολιτιστικό μήνυμα). Στα καθ' ημάς τώρα: Ο ελληνικός Μάης» ξεκινά στις 3 Νοεμβρίου του 1968 με την πάνδημη κηδεία του **Γεωργίου Παπανδρέου**, η οποία απετέλεσε και την πρώτη λαϊκή καταδίκη της δικτατορίας. Είχε προηγηθεί βέβαια ο **Αλέκος Παναγούλης** (1939-76) και η αποτυχημένη απόπειρά του εναντίον του Παπαδόπουλου στις 13.8.68. Η βραδύκαινη επιρροή αυτών των σποραδικών γεγονότων συνεχίζεται με την κατάληψη της Νομικής (1972) και κορυφώνεται με την εξέγερση του Πολυτεχνείου τον Νοέμβριο του 1973, η οποία θ' αποτελέσει και το πρώτο βήμα για την ανατροπή της χούντας.

Κατά τ' άλλα, τριάντα χρόνια αργότερα, διαπιστώνει κανείς στον τόπο μας την πλήρη αποϊδεολογικοποίηση της πολιτικής και τη μετατροπή της σ' ένα σύστημα πελατεικών προσφορών και διαχείρισης των τρεχόντων προβλημάτων χωρίς όραμα και εμπνευση.

«Αριστεροί» και «δεξιοί» συγκλίνουν στο ίδιο διεκπεραιωτικό πνεύμα και περιμένουν από τις Βρυξέλλες να τους επιλύσουν όχι μόνο τα διαρθρωτικά ή τα χρηματοπιστωτικά τους ελλείμματα αλλά και τα ψυχολογικά ή τα υπαρξιακά τοιαύτα. Εν ολίγοις, ο τόπος δεν παράγει ιδεολογία και συνακόλουθα πολιτισμό και γνώση–, αποτέλεσμα η θέση του ουραγού να τον

«καλύπτει» από κάθε σκοπιά.

Από την άλλη πλευρά, βλέπω τον Σημίτη, μεταξύ σφύρας και άκμονος, ν' αγωνίζεται έναν απέλπιδα αγώνα ώστε να παρουσιασθεί ως ο εγκυρότερος και ο πιο άξιος διάδοχος –ιδού το παράδοξο!– και της καραμανλικής πολιτικής κληρονομιάς αλλά ακόμη και του εσωστρεφούς καραμανλικού ύφους. Εκεί που υστερεί είναι στην τόλμη ως προς τη λήψη άμεσων αποφάσεων και στη μονοδιάστατη αντιμετώπιση ενός προβλήματος, τη λύση του οποίου μπορεί να εξασφαλίζουν πλείονες του ενός, δρόμοι. Ο Κώστας Σημίτης μοιάζει πειστωμένος και ξένος μέσα σ' ένα κόμμα που λογομαχεί για το πού θα στήσει τον ανδριάντα του «μεγάλου Αρχηγού». Φαίνεται σαν να θέλει ο ίδιος να κερδίσει το στοίχημα της ΟΝΕ –έστω και μόνος. Προς την κατεύθυνση αυτή τα κόμματα της αντιπολίτευσης του ανοίγουν το δρόμο, αφού δεν έχουν άλλη πρόταση για να υποτονθορίσουν. Κατά τ' άλλα πανικός. Το έλλειμμα του ΟΑΣΑ (αστικών συγκοινωνιών) αγγίζει το ένα τρις(!) και η «Ολυμπιακή» συστηματικά σαμποτάρει –και μάλιστα σε φουλ τουριστική σεζόν– τον μόνο αξιόπιστο τομέα προσφοράς αγαθών που έχει ο τόπος: δηλαδή, τον τουρισμό. Τα συσσωρευμένα προβλήματα και οι πιέσεις-δεσμεύσεις της Ε.Ε. είναι μοιραίο να οδηγούν σε κινήσεις πανικού (δηλαδή, σε όσο-όσο ξεπούλημα). Αλλά ποιος μπορεί να ρίξει τις ευθύνες γι' αυτό αποκλειστικά στον Κ. Σημίτη εφ' όσον οι πάντες, εθελουφλώντας, *επιλέγουν να είναι οι θεατές του ίδιου του δράματός τους*; Αν είχε κάτι ο Μάης του '68 ήταν κοινοί στόχοι και ομόθυμη συμπαράταξη και αν κάτι λείπει απ' την εποχή μας είναι η βούληση του συλλογικώς δραν. Και μένουν ως αντιστάθμισμα μαζικών εκδηλώσεων οι αγελαίες κραυγές των χουλιγκάνων και των βαρύτερων προέδρων-υποκινητών τους. (Αλήθεια ποιος θά βρει το θάρρος να διαλύσει τους «Συνδέσμους φιλάθλων» ανά την επικράτεια, ώστε ν' απαλλάξει το ποδόσφαιρο απ' το πιο διαλυτικό του καρκίνωμα; Μένει, επίσης, το πιο απροκάλυπτο πρόσωπο του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, το οποίο βρίσκει πρόσφορο έδαφος και στους νέους –βλ. το ανατριχιαστικό γεγονός που συνέβη στον «Σύνδεσμο Φιλάθλων Περιστερίου»– λες και δεν έφθαναν τα διογκούμενα φαινόμενα των ναρκωτικών και του αλκοολισμού.

Στον αντίποδα του Μάη του '68 πάλι, οι φοιτητές μας βιάζονται να ενταχθούν στον κρατικό συνδικαλισμό και η κουλτούρα τους διαμορφώνεται από το νικητικό οξύ

των ποικίλων «ελληνάδικων». Η ελληνική αστυνομία σοκαρισμένη απ' το οργανωμένο και το ανοργάνωτο έγκλημα όταν δεν εμπλέκεται σ' αυτό, ανέτοιμη ούσα σεμνά καθεύδει επιτείνοντας την ανασφάλεια και το άγχος του απλού πολίτη, ο οποίος γίνεται εύκολο θύμα των εταιρειών security και της ιδιωτικής αστυνομίας. (Και το παράδοξο: οι τα πολλά έχοντες και τα πλείστα κατέχοντες διεκδικούν –και παίρνουν– φρουρούς αστυνομικούς, αποσπώντας τους ξεδιάντροπα από το κύριό τους καθήκον, που είναι η φύλαξη του κοινού. Έτσι, ο «πρόεδρος» κ. **Βαρδινογιάννης** έχει σταθερά ως προπομπούς έναν ή και δύο μοτοσυκλετιστές της ΕΛΑΣ πλην του αυτοκινήτου ασφαλείας, ενώ ο ίδιος θα μπορούσε να πληρώσει ολόκληρο ιδιωτικό στρατό για να τον προστατεύσει. Εσχάτως, επίσης, είδαμε τον δημοσιογράφο **Π. Παναγιωτόπουλο** να κυκλοφορεί με την ασφάλεια του... πεθερού του, του αείμνηστου Αθανασίου Τσαλδάρη. Είναι πλέον μόδα στην κοσμική Αθήνα η συνοδεία των «επωνύμων» από άνδρες της ΕΛΑΣ. Και ο κ. Ρωμαίος, φερόμενος μάλλον ως κ. Πιλάτος, νίπτει τας χείρας του. Τέτοιο κράτος δικαίου!) Θα μου πείτε, και γι' αυτό φταίει ο Σημίτης; Μήπως επίσης φταίει ο Σημίτης που το 90% των χορηγιών για τον πολιτισμό κατευθύνονται «αυτοβούλως» προς το Μέγαρο, όπως επίσης συμβαίνει και με το μεγαλύτερο μέρος του προϋπολογισμού του ΥΠΠΟ; Θα ήταν πολύ μεγάλη η συζήτηση αν ανανεώναμε το καραμανλικό δίλημμα σχετικά με το ποιος κυβερνά αυτόν τον τόπο. Ο Λαμπράκης, ο Βαρδινογιάννης, ο Κόκκαλης ή ο Σημίτης; Πιθανόν κανείς απ' τους τέσσερις, εφ' όσον οι καταλυτικές αποφάσεις για τη χώρα παίρνονται από αλλού. (Για να μην πω ότι έχουν παρθεί προ πολλού.) Ούτως δοθέντων των σχηματισμών και τοιουτοτρόπως διαμορφωθέντων των κανόνων του παιχνιδιού, ο μετα-Μάης '98 εκτυλίσσεται σε μια άκρως ζοφερή υπόθεση. Και οι προοπτικές δεν προμηνύουν τίποτε το θετικό, καθώς έρχονται ακόμη πιο δύσκολες μέρες. Για το λόγο αυτό θα όφειλε να σκεφθεί κανείς πολύ προτού στερήσει σε εύκολα συνθήματα ή ισοπεδωτικές αρνήσεις. Ο λόγος του ποιητή (εν προκειμένω του Δ. Καψάλη) ως είναι προπομπός:

*Θα βρέχει επί δικαίων και αδίκων
θα βρέχει και στον έρωτα, στη μνήμη
μιας Κυριακής μας κάποτε στην Κύμη,
θα βρέχει και στους τάφους των
Μεδίκων...*

Από τα οδοφράγματα στο γυαλί της τηλεόρασης

του Ηλία Κανέλλη

Ιούλιος 1973: Η πρώτη μεγάλη επίπτωση του γαλλικού Μάη στο χώρο του Τύπου. Η γέννηση της *Liberation* είναι γεγονός.

Τότε, οι διανοούμενοι βρέθηκαν στα οδοφράγματα – κι η σκέψη τους απέπνεε την ελευθερία και τις αναζητήσεις μιας εποχής που «ψαχνόταν». Σήμερα, τριάντα χρόνια μετά, η σκέψη πολλών από τους σημερινούς διανοούμενους έχει λειανθεί – και το ευρύτερο κύρος τους οι πιο πολλοί από τους ανθρώπους της τέχνης και της σκέψης το αντλούν από τις αζίνδυνες (και αβαθείς) εμφανίσεις τους στην τηλεόραση.

Αν δει κανείς τα βιβλία με τις φωτογραφίες από την εξέγερση που οδήγησε στα

γεγονότα του γαλλικού Μάη του '68, θα δει στους δρόμους πολλά από τα μεγάλα ονόματα της τέχνης, της σκέψης και του πολιτισμού. Σαν να κοιτάξεις λεύκωμα με οικογενειακές φωτογραφίες, θα συναντήσεις στα οδοφράγματα και στις συνελεύσεις τον Σαρτρ και τη Σιμόν ντε Μπωβουάρ, τον Μισέλ Φουκώ και τον Ζυλ Ντελέζ, τον Γκοντάρ, τον Τρυφώ, τον Σαμπρόλ – πολλούς ακόμα.

Περισσότερο κι από καθεαυτά τα γεγονότα της ανοιξιάτικης εκείνης εξέγερσης, που στόχο είχε να φέρει «τη φαντασία

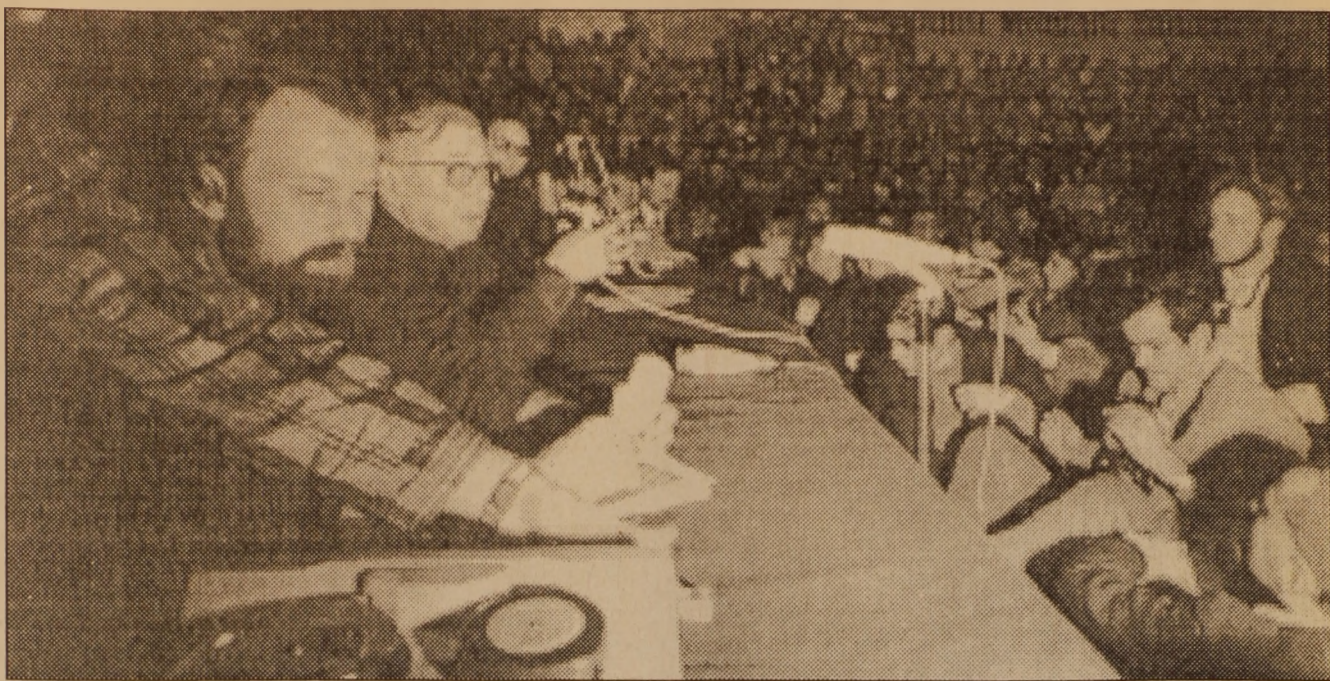
στην εξουσία» (που δεν είχε, δηλαδή, άμεσο πολιτικό στόχο, που δεν έθετε τη διεκδίκηση και κατάκτηση συγκεκριμένων πολιτικών οφελγημάτων), το χαρακτηριστικότερο στοιχείο των γεγονότων του Μάη είναι ότι ήρθε στο προσκήνιο ένας άλλος πολιτισμός. Οι συλλογικότητες άνησαν ανεξάρτητα από τα πολιτικά πρόσημα και τους στόχους που έδιναν οι πολιτικές οργανώσεις. Στις συλλογικότητες αυτές κυριαρχούσε ένας στείρος και ξύλινο διεκδικητικός λόγος αλλά, αντίθετα, ίδιες οι συλλογικότητες καλλιέργησαν

(και καλλιεργήθηκαν από) τις δυνάμεις της σκέψης και της κουλτούρας. Δεν άνθησαν ματαιώς, συνεπώς, ούτε το νέο κύμα του γαλλικού κινηματογράφου ούτε η αντιψυχιατρική ούτε ο μαχητικός φεμινισμός ούτε το νέο μυθιστόρημα ούτε τα φιλοσοφικά ρεύματα που συνδέθηκαν με την αμφισβήτηση ούτε η ερεθιστική δημοσιογραφία που απέφερε τη *Liberation* και το *Actuel* (και έγινε προάγγελος της αποκαλούμενης νέας δημοσιογραφίας). Ήταν ένας πολιτισμός που αντιστεκόταν στο κίβδηλο και στο τυποποιημένο, που ξαναδιάβαζε τις κατακτήσεις των κοινωνιών, οι οποίες συγκροτούνταν σε συνθήκες οικονομικής και καταναλωτικής ευμάρειας, που αμφισβητούσε ευθέως τον κρατούντα λόγο – και τους ιδεολογικούς και πολιτικούς μηχανισμούς του.

Τριάντα χρόνια μετά, οι ουσιώδεις παρεμβάσεις αλλά και οι εξαιρέσεις αυτού του πολιτιστικού ρεύματος που, κυρίως, ανέδειξαν τα γεγονότα του γαλλικού Μάη ξεομαλύνθηκαν, λειάνθηκαν – είτε δεν ενοχλούν είτε αντιμετωπίζονται με συγκατάβαση, περίπου σαν γραφικότητα. Οι καιροί άλλαξαν, οι εξεγερμένοι πήραν ξανά το δρόμο τους, η μεγάλη συλλογικότητα κατακερματίστηκε – ελάχιστοι και ελάχιστες από τα πρωταγωνιστικά πρόσωπα αντιστέκονται, σε προσωπική πλέον βάση, στο περιθώριο, ακόμα από τους πολλούς, οι περισσότεροι ενσωματώθηκαν και συμβιάστηκαν με τους σημερινούς κοινωνικούς κανόνες: κάποιοι, πιο τυχεροί ενδεχομένως, πέθαναν.

Ανάμεσα στα θέματα που έβαλε στο επίκεντρο η εξέγερση του Μάη ήταν και ο ρόλος των Μαζικών Μέσων Ενημέρωσης. «Προσοχή, το ραδιόφωνο λέει ψέματα», έλεγε ένα από τα συνθήματα του Μάη. Ένα άλλο παρομοίαζε τον Τύπο με δηλητήριο – και η συνοδευτική λεζάντα προειδοποιούσε: «Τύπος: μην το καταπιείτε». Το κίβδηλο της κρατικής τηλεόρασης ήταν ένας στρατηγικός τόπος που οι εξεγερμένοι είχαν βάλει στο μάτι. Η εναλλακτική έκφραση, με συνθήματα, προκηρύξεις, βιβλία και πολλά περιοδικά, όχι αναγκαστικά αμιγώς πολιτικά, ήταν στα πάνω της. Τριάντα χρόνια μετά, όλα αυτά μοιάζουν ένα αστείο, μια χαρούμενη γιορτή που θα περνούσε και θα βύθιζε σε μεγαλύτερη μελαγχολία τις ήδη μελαγχολικές δυτικές δημοκρατίες.

Σήμερα, η Ευρώπη ζει στο ρυθμό του ευρώ και της ενοποίησης. Τα συνθήματα του Μάη ηχούν παράταιρα. Οι διανοούμενοι

Στο αμφιθέατρο της Σορβόνης.
Διακρίνεται ο μαχητικός στα γεγονότα του Μάη, Ζαν-Πωλ Σαρτρ.

δεν είναι πια στους δρόμους – στις πιο πολλές περιπτώσεις, ακόμα και οι σοβαρές παρεμβάσεις τους μοιάζουν σαν απονενοημένα διαβήματα αν δεν περάσουν από τα κανάλια της τηλεόρασης. Η τηλεόραση, το μαζικότερο των Μαζικών Μέσων, θριαμβεύει – και χωνεύει τα πάντα στην καταναλωτική της λογική. Στις γραμμές που ακολουθούν, θα επιχειρήσουμε να δούμε το ρόλο των διανοούμενων μέσα από τα κανάλια της.

ΟΙ ΣΟΦΟΙ ΣΤΟ... ΑΝΟΙΧΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ

Ο Πιερ Μπουρντιέ, σήμερα, είναι ένας από τους πιο παρεμβατικούς και υποψιασμένους γάλλους διανοούμενους – κι ας μην υπάρχει η εικόνα του σε καμία από τις φωτογραφίες του «οκογενειακού λευκώματος» των εξεγερμένων του Μάη. Πριν από μήνες, τον είχαν καλέσει σε ένα τωκσώο της γαλλικής τηλεόρασης. Κατά παρέκκλιση των όσων συνηθίζει –άλλωστε, ανάμεσα στα αντικείμενα των επεξεργασιών του είναι και η παγκοσμιοποιούμενη σύγχρονη κουλτούρα– πήγε. Λίγες εβδομάδες αργότερα, δημοσίευσε ένα περίπου απολογητικό κείμενο στη *Monde Diplomatique*, στο οποίο διευκρίνιζε γιατί, όσο καλές προθέσεις κι αν είχε να φωτίσει το πρόβλημα, το ίδιο το μέσον τον εγκλώβισε, με αποτέλεσμα η παρέμβασή του να ισοπεδωθεί και, παρατιθέμενη χοντρικά, έτσι όπως τα τηλεοπτικά ειωθότα ορίζουν, να ακυρωθεί. Η τηλεόραση, καταβόθρα, είχε ρουφήξει τις λεπτές αποχρώσεις της άποψης του παρεμβατικού και ανεξάρτητου γάλλου φιλόσοφου.

Πριν από καιρό, εξάλλου, ο Ουμπέρτο

Έκο είχε βρεθεί στην Ελλάδα, προσκαλεσμένος του ομίλου Λάτση. Εδωσε διαλέξεις, ταξίδεψε στην Πάτμο και, σε κάποια φάση, έδωσε μια συνέντευξη, υποτίθεται εφ' όλης της ύλης στον Τέρενς Κουίκ, του ANT-1. Η συνέντευξη, δομημένη όπως μια τυπική υποδοχή κάποιου προσώπου του οποίου «χτίζεται» η θετική εικόνα, με τον τρόπο δηλαδή του image making, αναλώθηκε σε κοινοτοπίες: ο Ουμπέρτο Έκο, από την εκπομπή στον ANT-1, έμεινε (όσο έμεινε) στη μνήμη του κοινού όχι για τη δουλειά του στον Θωμά Ακινάτη, π.χ., ή για τις παρεμβατικές απόψεις του στα κοινωνικά δρώμενα, όπως εκφράζονται στην επιφυλλίδα που δημοσιεύει κάθε βδομάδα στο περιοδικό *Espresso*, ούτε καν για το *Όνομα του Ρόδου*, αλλά ως ένας καλοκάγαθος χοντρούλης με γυαλιά, που διαβάζει, γράφει βιβλία και ξέρει πολλά πολλά πράγματα: τουτέστιν, ο κόσμος «πληροφορήθηκε» για έναν σοφό, δεν έμαθε όμως ουσιαστικά τίποτα για τον Έκο.

ΠΩΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΕΤΑΙ Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΥ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ

Ο σημερινός πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης, όταν εξελέγη, θεωρήθηκε από πολλούς η καλύτερη λύση για το ΠΑΣΟΚ και για τις προοπτικές της χώρας. Δεν συναγόταν κάτι τέτοιο μόνο από το γεγονός ότι ήταν πανεπιστημιακός. Το ότι πήγαινε θέατρο και κινηματογράφο, το ότι συνομιλούσε με διανοούμενους, το ότι φημιζόταν ως αναγνώστης βιβλίων συνηγορούσε υπέρ της εικόνας του διανοούμενου πρωθυπουργού.

Φυσικά, δεν είναι κακό ο πρωθυπουργός να είναι διαβασμένος, η πολιτική του κα-

Η συγγραφέας Μαργκερίτ Ντυράς (αριστερά) και ο σκηνοθέτης Ζαν-Λυκ Γκοβτάρ (πάνω, με τον Σαρτρ), στους δρόμους του πυρακτωμένου μαγιάτικου Παρισιού.

τάρτιση να μην προέρχεται μόνο από τα διαμειβόμενα στους κοιμηματικούς χώρους και στους πολιτικούς διαδρόμους. Φαίνεται, όμως, ότι κυρίως για την εικόνα του ως διανοούμενου φρόντιζε ο κ. Σημίτης κι όχι για την ουσία του πολιτικού ρόλου ενός διανοούμενου πρωθυπουργού – κάτι που φάνηζε στην πορεία, στον μεσοβέζικο τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει τα πολιτικά προβλήματα, στην προσπάθειά του να συνεχίζει να φαίνεται ότι αποτελεί συνέχεια του παπανδρεϊκού ΠΑΣΟΚ, στη στάση του στο ευρωπαϊκό προσκήνιο και στον τρόπο με τον οποίο προσπαθεί να αναχαιτίσει τις κοινωνικές αναταράξεις στο εσωτερικό, αναταράξεις που προκύπτουν από τις πολιτικές επιλογές του αλλά και από το ρόλο του συνδικαλισμού, των συντεχνιακών μηχανισμών που λειτουργούν ως εφελκυστικό για άνοδο των συνδικαλιστικών στελεχών στα κλιμάκια της εξουσίας. Αυτή την εικόνα του διανοούμενου, ο κ. Σημίτης φρόντισε να την τονίσει αμέσως μετά την εκλογή του. Όλοι θυμούνται ότι η ΕΤ2, τότε, έσπευσε να αναμεταδώσει παλιότερη συζήτηση του νέου πρωθυπουργού με γνωστό πανεπιστημιακό που κάνει τακτικές εκπομπές. Δεν ήταν μια συζήτηση για την πολιτική που θα ακολουθούσε ο πρωθυπουργός ή για το πολιτικό πρόβλημα της δεδομένης στιγμής: ήταν, ξαναξεσταμένη σούπα, μια εκπομπή όπου στο επίκεντρο βρισκόταν ο Σημίτης με την ιδιότητά του ως καθηγητού κι όπου ο καθηγητής και τηλεοπτικός οικοδεσπότης του, επί της ουσίας δεν εξεμαίευσε από τον συνομιλητή του τίποτα παραπάνω από γενικότητες. Εφτανε, όμως, η συγκεκριμένη εκπομπή για να δοθεί στο κοινό η εντύπω-

ση ότι ο νέος πρωθυπουργός έρχεται να εκφράσει ένα νέο ΠΑΣΟΚ, αρκούσε η συγκεκριμένη εμφάνιση που επανεπικαιροποιούσε την εικόνα του καθηγητή-εκσυγχρονιστή. Σ' αυτή την εικόνα, ο πρωθυπουργός Σημίτης επιχειρεί να εγκλωβίσει το εκλογικό σώμα, ισοπεδώνοντας την περιπλοκότητα των κοινωνικών προβλημάτων σ' ένα σημείο: όμως, εμείς, θα εκσυγχρονίσουμε το πολιτικό σκηνικό, θα σας κάνουμε Ευρωπαίους.

Για να έχει κύρος η εικόνα, φυσικά, έπρεπε να τη φιλοτεχνήσει ένας άνθρωπος που παρεμβαίνει στον δημόσιο χώρο, για ένα μεγάλο φεγγάρι μάλιστα πλασαριζόταν ως «αιρετικός»: πανεπιστημιακός, αλλά κυρίως άνθρωπος των ΜΜΕ.

ΜΑΖΕΥΟΝΤΑΣ ΨΙΧΟΥΛΑΚΙΑ

Αν δεχτούμε ότι η τηλεόραση, ως το μαζικότερο των μαζικών μέσων, μπορεί να επιβάλει ευκολότερα από οποιοδήποτε ΜΜΕ κάποιο πρόσωπο, τότε είναι ευεξήγητη η απόπειρα όσων πνευματικών ανθρώπων βιάζονται για καριέρα να βρίσκονται στο γυαλί. Κατέχοντες δικές τους εκπομπές ή σπεύδοντες στα τηλεοπτικά παράθυρα, όπου τους καλούν. Όμως, η τηλεόραση είναι το κατ' εξοχήν μέσο που σου στερεί την ανεξαρτησία. Η κρατική, επειδή συνήθως είναι προσδεδεμένη στην επίσημη κρατική πολιτική – και τις επιλογές της. Η ιδιωτική, ακόμη περισσότερο, επειδή εκφράζει ισχυρά οικονομικά συμφέροντα – κι όσοι έχουν κανάλια, φυσικό είναι να ζητούν με τη φυσική παρουσία των διανοουμένων την προσεπικύρωση του αυξημένου κοινωνικού και πολιτικού ρόλου τους (για τον οικονομικό, φροντίζουν οι ίδιοι). Οι διανο-

ούμενοι στην τηλεόραση (στο ελληνικό τηλεοπτικό τοπίο, ιδιαίτερα), συνεπώς, μη νομίζουν πως κάνουν τίποτα παραπάνω από το να παίζουν αυτό το ρόλο. Ακόμα κι αν προσέρχονται στις εκπομπές της με τις καλύτερες προθέσεις: έτοιμοι να ανταποκριθούν παρεμβατικά και με εγρήγορση στα μεγάλα προβλήματα της εποχής, όπως εκείνοι τα αντιλαμβάνονται.

Στο Μεσαίωνα, οι καλλιτέχνες είχαν συμβιβαστεί με το ρόλο τους: ήταν οι διασκεδαστές του βασιλιά και των ευγενών. Έπρεπε να επιστρατεύσουν όλη τους την ιδιοφυΐα, όλες τους τις ικανότητες για να πουν και κάποια ενοχλητικά πράγματα – αν υποτεθεί ότι τους έδιναν σημασία. Ο Μολιέρρος, π.χ., μετερχόταν διάφορα τεχνάσματα για να σαρκάσει τους ιδεότυπους με τους οποίους καταπιανόταν: τον Ταρτούφο, τον σοφολογιότατο (δηλαδή, τον ψευτοκουλτουριάρη της εποχής), τον κατά φαντασίαν ασθενή... Οι περισσότεροι, όμως, απλώς, περίμεναν να πέσει κανένα ψιχουλάκι από το βασιλικό τραπέζι για να σκύψουν να το μαζέψουν.

Οι σύγχρονοι διανοούμενοι έχουν πάρει πια τις αποστάσεις τους από το πνεύμα του γαλλικού Μάη. Γνωρίζοντας πως, σήμερα, ότι τους νομιμοποιεί και τους επιβάλλει είναι οι συνεχείς εμφανίσεις τους στο γυαλί της τηλεόρασης, κατ' αντιστοιχίαν, ψιχίο ψιχίο (δηλαδή, καρέ καρέ) μαζεύουν τη δική τους φήμη, το δικό τους ευρύτερο κύρος. Μονάχα μην ξεχνούν πως τους έχει παραχωρηθεί. Οτι έχει πέσει (ψιχουλάκι) από όσους έχουν στα χέρια τους τη δύναμη του Μέσου – κι ότι, εκείνοι, σκυφτοί, προσπαθούν κάτω από το τραπέζι να το μαζέψουν.

Ο θεατρικός Μάης

της Ειρήνης Στάθη

Για το θέατρο της δεκαετίας του '60, η αποφασιστική ώθηση να κάνει το μεγάλο άλμα που από καιρό επιχειρούσε ήρθε από τα γεγονότα του '68, του οποίου οι πιο ένδοξες αιχμές δημιουργήθηκαν, όπως είναι πλέον γνωστό τοις πάσι, από τη φροιτητική αμφισβήτηση (1968-69).

Τι σήμανε, όμως, ο Μάης του '68 στη διαμόρφωση του πολιτιστικού και καλλιτεχνικού τοπίου; Νομίζω ότι, ουσιαστικά, αποτέλεσε το εφαλτήριο για μια πρόταση-πειραματισμό νέων μεθόδων πολιτιστικής παραγωγής και οργάνωσης. Μέθοδοι ανιχνεύσιμες σε απόλυτη αυτονομία από τους καλλιτεχνικούς θεσμούς των πολιτικών συστημάτων. Η άρνηση της τέχνης ως επαγγελματικού προϊόντος, βασισμένου στην άκαμπτη, αδιαφοροποίητη διάκριση των ρόλων μεταξύ παραγωγού και καταναλωτή, ήταν το κυρίαρχο ζητούμενο. Η τέχνη αντικατόπτριζε τη ζωή και το ιδανικό μιας αισθητικής πρακτικής, θεωρούμενης ως γενικευμένης κοινωνικής πρακτικής, μπορούσε να διαμορφωθεί από όλους και όλοι μπορούσαν να το απολαμβάνουν. Ο Μάης δεν ήταν η αντίδραση των καταπιεσμένων χαμηλών τάξεων. Ήταν το ίδιο το κατεστημένο που στρεφόταν εναντίον του εαυτού του. Το κοινωνικό σύνθημα της ταύτισης της καλλιτεχνικής δημιουργίας με τη ίδια την καθημερινότητα είναι αυτό που συνεπαίρνει τους πάντες, αφού μέσα από αυτές τις διακηρύξεις ο εργάτης-καλλιτέχνης, διανοούμενος, δημιουργός, και το αντίστροφο, είναι πράγματα απόλυτα εφικτά.

Είναι αλήθεια ότι αυτό που μέχρι εκείνη τη στιγμή έφερε το όνομα Νέο Θέατρο βρισκόταν ήδη σε μια συνεχή διαδρομή σύγκρουσης και φυγής από το λεγόμενο κλασικό θέατρο και σε μια έντονη προσπάθεια να ξεπεραστούν τα όρια της σκηνης, να επιτευχθεί η «ρήξη του θεατρικού κελύφους». Αυτή η ρήξη επιταχύνεται με τα γεγονότα του '68, ανοίγοντας μια καθολική συζήτηση για τη μορφή-θέατρο καθ'αυτή. Αυτό το νέο θέατρο ήταν η συνείδηση που απέκτησε ο άνθρωπος του θεάτρου για τη μοίρα του. Έπρεπε ή να εξαφανισθεί ή να παίζει για την κοινωνία ένα ρόλο

Γκροτόφσκι, Ακρόπολις.

ριζικά διαφορετικό. Ωθούνταν σε ένα θέατρο επέμβασης, αφού έκανε πια την εμφάνισή του ένας λόγος απαγορευμένος μέχρι εκείνη τη στιγμή, ο λόγος του καταπιεσμένου, του περιθωριακού, του ανυπότακτου. Η κατάργηση της σκηνης και της αίθουσας, η κατάργηση της σκηνογραφίας, της παραδοσιακής σχέσης ηθοποιού-θεατή, επιβεβαιώνουν την εξίσωση του απλού θεατή με τον δημιουργό. Διάκριση μεταξύ προσκηνίου και παρασκηνίου δεν υφίσταται. Όλα φαίνονται, όλα συμμετέχουν σε μια σχέση στενής επαφής δρώντων και θεατών. Η πρωτοτυπία και οι ριζοσπαστικές ιδέες κάνουν μπαντιέρα τους το σύνθημα: «απαγορεύεται να απαγορεύεις». Σε κανέναν δεν απαγορεύεται τίποτα. Όλοι μπορούν να δημιουργούν ό,τι θέλουν με ό,τι θέλουν. Με απλά υλικά, χωρίς αξία και περίτεχνες διακοσμήσεις, με τρόπο άμεσο έως «ωμό». Εξουσία και παιδεία στους εργάτες σήμαινε εργάτες που μπορούν να παράγουν, εκτός από προϊόντα, τέχνη, παιδεία, κουλτούρα. Παρ' όλα τούτα, δεν αποφεύχθηκε και μια συνάντηση-

σύγκρουση στη διασταύρωση των αιτημάτων της καλλιτεχνικής έρευνας και των κοινωνικο-πολιτικών κινημάτων. Οι μέρες εκείνες, όπου επικρατεί σύγχυση και πυρετός, ιδεολογικό μένος και επαναστατικός νιχιλισμός, οδήγησαν πολλές φορές σε παλαιομαρξιστικές αντιλήψεις για την πολιτική δραστηριότητα των διανοουμένων και καλλιτεχνών, που καλούνταν να αφήσουν τον «γυάλινο πύργο τους» και να τεθούν στην υπηρεσία της επανάστασης.

Το να μιλάμε για θέατρο του '68 σημαίνει πάντως να μιλάμε για ένα σύνθετο ιστορικό, κοινωνικό, πολιτικό και αισθητικό γεγονός, όπως επίσης σημαίνει να δούμε πώς το γενικότερο κλίμα αμφισβήτησης περνάει και στο θέατρο με μαζικό τρόπο το '68 και πιο συγκεκριμένα την κρίσιμη διετία '68-70. Δεν μπορούμε να χαράξουμε μια γραμμή και να πούμε ότι από αυτό το σημείο και έπειτα το θέατρο είναι θέατρο του Μάη. Ζυμώσεις γίνονται ήδη σε ολόκληρη την Ευρώπη και την Αμερική. Λίγα χρόνια πριν από τα γεγονότα του Μάη φτάνει στην Ευρώπη το Living Theatre, ενώ γίνε-

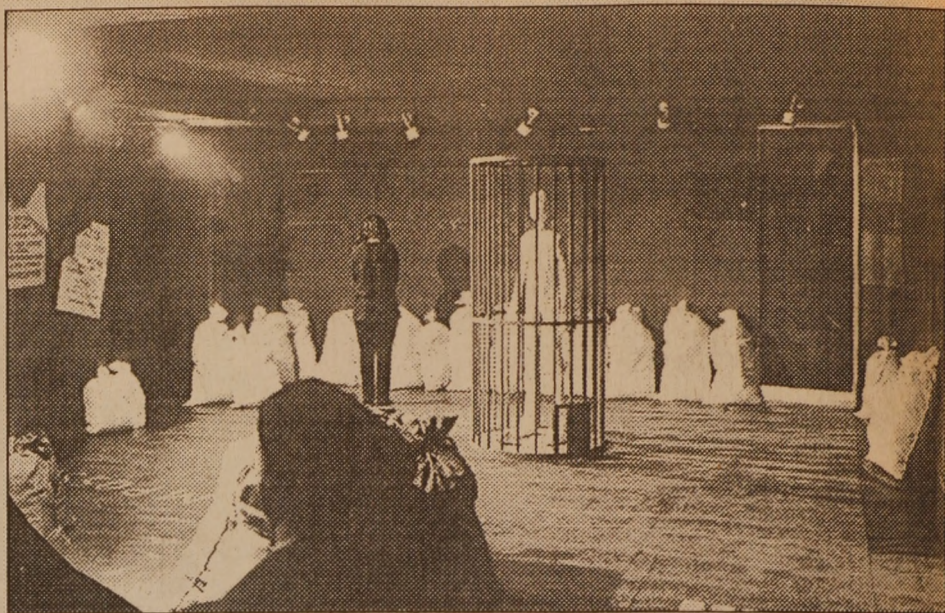
ται γνωστή η παράσταση *Akropolis* του Γκροτόφσκι, όπου αναβιώνεται ένα ναζιστικό στρατόπεδο συγκέντρωσης. Στη Σκανδιναβία σημειώνονται κινήσεις αμφισβήτησης των νέων και διαδηλώσεις εναντίον της ατομικής βόμβας, που αιτούν νέα ποιότητα ζωής, νέα κουλτούρα, διαφορετική στάση απέναντι στην κοινωνία της κατανάλωσης. Όλα αυτά τα σημάδια εκδηλώνονται στο ευρωπαϊκό θέατρο με παραστάσεις που εναντιώνονται στην κλασική παράδοση που θεωρείται φετίχ μιας κουλτούρας στην οποία αντιτάσσονται. Παραστάσεις όπου οι ηθοποιοί έρχονται αντιμέτωποι με τους θεατές που θεωρούνται εκπρόσωποι της αστικής κοινωνίας. Στο νέο πολιτικό-κοινωνικό θέατρο τα συνθήματα είναι: σάτιρα, καταγγελία, αγορεύσεις, που βρίσκουν έκφραση σε ένα θέατρο «άμεσης επέμβασης», άρνησης του επαγγελματισμού, ένα θέατρο προϊόν της ομαδικής συνεργασίας.

Στην Αμερική, το ίδιο διάστημα, σκάνδαλο προκαλούν το *McBird*, το *Viet-Rock* και το *The Slave-Ship*, μια αναφορά στην εκτόπιση των νέγρων της Αφρικής, που καταλήγει σε επίθεση εναντίον της ειρηνιστικής ιδεολογίας και της συγχώνευσης. Στο Λονδίνο, ο **Πήτερ Μπρουκ** παρουσιάζει το *US*, παράσταση για τον πόλεμο στο Βιετνάμ. Στο Όσλο, ο **Εουτζένιο Μπαρμπα** μιλάει για «σχολή», εννοώντας ταυτόχρονα, ταξίδι, πανεπιστήμιο, πολιτική δραστηριότητα. Μαζικές καλλιτεχνικές μετακινήσεις σημειώνονται σε ολόκληρη την Ευρώπη. Στο φεστιβάλ του Théâtre de Nations, με διευθυντή τον **Ζαν Λουί Μπαρρώ**, συμμετέχει ο Γκροτόφσκι, ενώ έχουν προηγηθεί περιοδείες του στο Όσλο, την Κολεγχάγη, τη Στοκχόλμη. Στο πρόγραμμα της έκδοσης '68 του φεστιβάλ του Théâtre de Nations συμπεριλαμβάνεται και η *Kaspariana* του Μπαρμπα, η οποία δεν θα δοθεί ποτέ στο Οντεόν. Τα γεγονότα του Μάη βρίσκουν το θέατρο υπό κατάληψη και τον Μπαρρώ παραιτημένο. Ο **Ντάριο Φο** περιοδεύει στη Δανία με την παράσταση *Η κυρία είναι για πέταμα* και μια σειρά σεμιναρίων που δίνει εκεί, αποτελούν τη βάση για τη δημιουργία του *Mistero Buffo*.

Με την ανατολή του '68 δημοσιεύονται το *Για ένα φτωχό θέατρο* του Γκροτόφσκι, καθώς και το *Empty Space* (Η σκηνή χωρίς όρια) του Π. Μπρουκ. Η αμφισβήτηση γενιεύεται. Ακόμα και αυτός ο **Μπρεχτ** κατηγορείται ως «αισός», ενώ ο πυρετός της ανανέωσης παρασύρει και τον **Στρέλερ**,

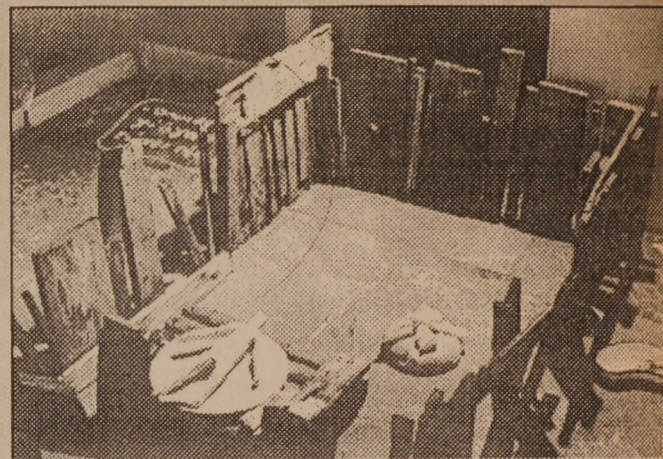
ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ

Τα γεγονότα του '68 βρίσκουν την Ελλάδα κάτω από το βαρύ πέπλο σιωπής της δικτατορίας. Οι έλληνες διανοούμενοι και καλλιτέχνες, εξόριστοι στην Ευρώπη, μεταφέρουν μόνο την ηχώ των όσων συμβαίνουν, κυρίως στο Παρίσι. Οι πρωτοποριακές πολιτιστικές δρα-

Χώρος της Μαρίας Καραβέλα στην Γκαλερί Άστορ, 1970

στηριότητες περιορίζονται σε μεμονωμένες προσπάθειες μερικών ανθρώπων που αναζητούν τρόπους να διαμαρτυρηθούν. Η **Μαρία Καραβέλα** είναι η πρώτη που επιχειρεί μια πρωτοποριακή παρέμβαση, παρουσιάζοντας το 1970, δύο εκθέσεις «χώρων». Οι χώροι της Καραβέλα αποτέλεσαν αιχμηρές εικαστικές παρεμβάσεις με ανατρεπτικά στοιχεία της παραδοσιακής αντίληψης για την τέχνη. Ο πρώτος χώρος δημιουργείται στην γκαλερί Άστορ και συμπληρώνεται από τον ήχο μιας σταγόνας νερού που πέφτει αδιάκοπα. Οι θεατές είναι μέσα στο χώρο και μετέχουν σε αυτόν με την ενεργό παρουσία τους. Ήχος και περιβάλλον αποτελούν μια δυνατή κραυγή διαμαρτυρίας στη σιωπή. Ο δεύτερος χώρος παρουσιάζεται στην γκαλερί του Χίλτον. Οι αιχμές στην καταπίεση είναι εμφανείς, αλλά το σημαντικότερο είναι η δημόσια καταγγελία του «συστήματος», της κοινωνίας του ψεύτικου θεάματος και απαντούσε στο πιο επείγον ζητούμενο της σύγχρονης τέχνης: τη θέση για ανανέωση και διαφοροποίηση της στάσης ζωής. Ο **Αραγκόν** γράφει για το εικαστικό αυτό γεγονός, τονίζοντας τον πρωτοποριακό χαρακτήρα του και τη βαρυστότητα της χούντας που γκρέμισε το χώρο, δύο μέρες αργότερα. Το 1973, η Καραβέλα παίρνει το πρώτο βραβείο στην Μπιεννάλε Πρωτοποριακής Τέχνης του Παρισιού με ένα χώρο που ήταν η εξέλιξη εκείνου του Χίλτον.

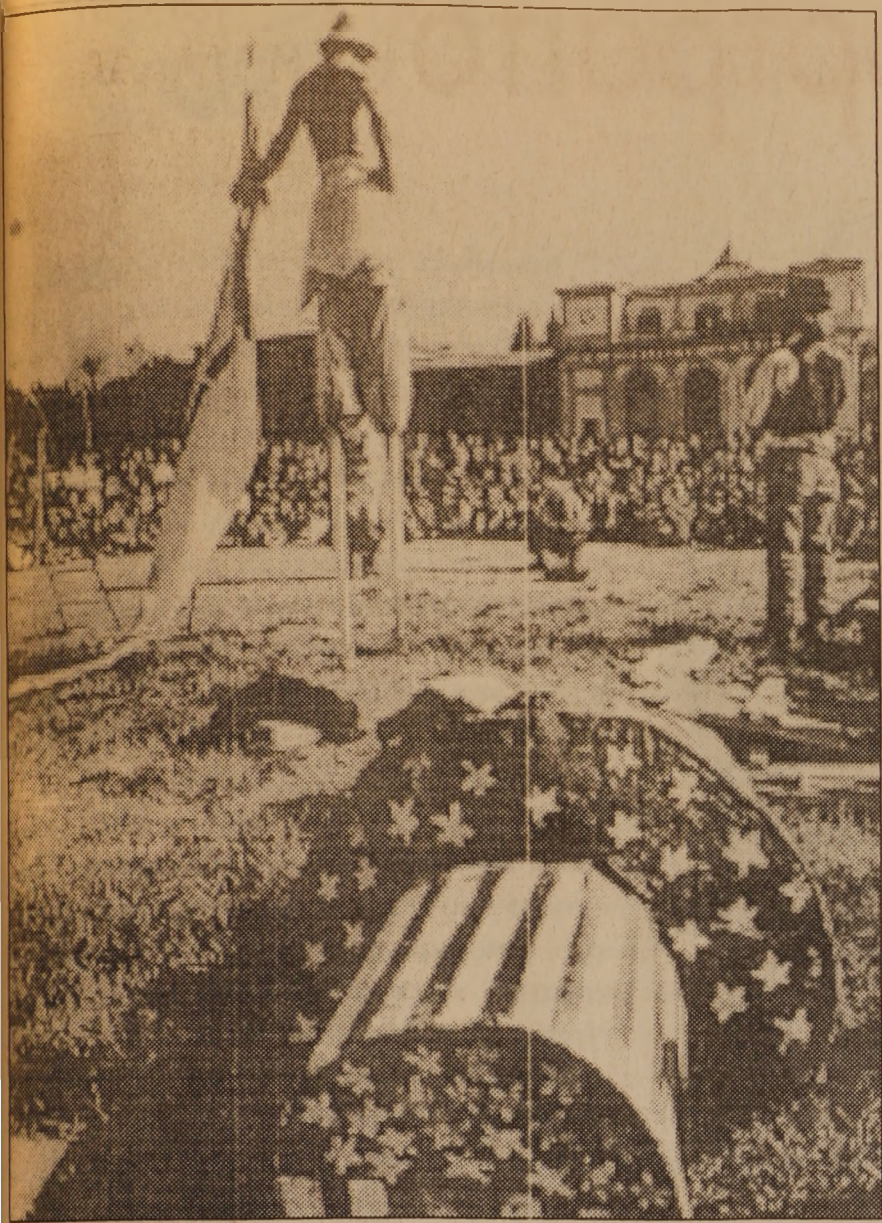

Χώρος της Μαρίας Καραβέλα στην Γκαλερί του Χίλτον, 1970

που εγκαταλείπει το Piccolo Teatro και δημιουργεί ένα ανεξάρτητο σχήμα το Θέατρο-Δράση, με το οποίο ανεβάζει τη *Μαριονέτα της Λουζιτάνιας* του **Π. Βάις**, σαρκαστικό ντοκουμέντο των αγριότητων των Πορτογάλων στην Αγκόλα.

Αλλά για το θέατρο, το 1968 είναι κατά κύριο λόγο η χρονιά του *Paradise Now* και του *Orlando Furioso*. Το *Living* παρουσιάζει στην Αβινιόν και στις υπό κατάληψη πανεπιστημιακές αίθουσες το *Paradise Now*. Κάθε παράσταση είναι πρόσκληση και αφορμή για πολιτική διαδήλωση ή καλύτερα, κάθε παράσταση που γίνεται στο

Παρίσι είναι μια διαδήλωση καθαυτή. Η αστυνομία επεμβαίνει συχνά και το κοινό καλείται να πραγματοποιήσει, εδώ και τώρα, τη δική του επανάσταση με την επίθεση κατά της προσωπικής ιδιοκτησίας, των σεξουαλικών ταμπού, του φόβου και της άρνησης του άλλου. Στην Ευρώπη, η θεατρική έκφραση συνδέεται με τις πολιτικές διαδηλώσεις στα εργοστάσια, τις εργατικές συνοικίες, τα σχολεία: εναλλακτικοί χώροι θεατρικής έκφρασης που δίνουν μηνύματα και για την θεατρική παιδεία. Το *Θέατρο Προλετάριο* για παιδιά του **Βάλτερ Μπένγκσβιν**, γραμμένο το 1928, γίνε-

Παράσταση στο δρόμο του Bread and Puppet Theater.

ται σε αρκετές χώρες μανιφέστο που εμπνέει σκηνοθέτες, ηθοποιούς, αριστερούς διανοούμενους ή παιδαγωγούς που οραματίζονται τη συντριβή της αυταρχικής δομής του εκπαιδευτικού συστήματος.

Μέσα σε λίγους μόνο μήνες, κάνουν την εμφάνισή τους τα μεγαθέαματα σε στάδια, πλατείες, παλαιότερες. Ένα απ' αυτά, ο *Orlando Furioso* του Λούκα Ρονκόνι, περιodeύει σε ολόκληρη την Ευρώπη και την Αμερική, και αποκαλύπτει το χαρακτήρα του θεάτρου ως λαϊκής γιορτής, με χαρακτηριστικά κοινωνικό και πολιτικό. Πάνω σε παρόμοιες αρχές η Αριάν Μνιουσκίν, αναπαριστά την ιστορία της γαλλικής Επανάστασης από την οπτική των λαϊκών τάξεων. Το 1789, παράσταση που συνελήφθη ως μια τεράστια kermesse, είναι πολιτική και θεατρική γιορτή για εκατοντάδες θεατές. Στη Νέα Υόρκη, το Bread and Puppet Theatre κατεβάζει σε δρόμους και πλατείες τεράστιες κούκλες και οι εικόνες της λαϊκής μυθολογίας συναντούν εκείνες της πιο ριζοσπαστικής πολιτικής σάτιρας. Η κουλτούρα ανακηρύσσεται αναγκαία και βασική όσο το ψωμί.

Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η δημι-

ουργία εικαστικών συνθέσεων γνωστών ως «χώρων», που οργανώνονται είτε σε γκαλερί είτε στους δρόμους από ζωγράφους και γλύπτες, με στόχο να διευρύνουν τα όρια της δημιουργίας τους. Κυριαρχούν το οπτικό και ηχητικό στοιχείο και η ένταξη της σωματικής δράσης τούς κατατάσσει στην κατηγορία των χάπενινγκ (παρ' όλο που ο όρος δεν αντιπροσώπευε το σύνολο των δημιουργιών). Το θέατρο είναι πλέον υπόθεση όλων, είναι στο δρόμο. Η καθημερινή ζωή είναι μια μεγάλη παράσταση. Σύνθημά της: ουτοπία εδώ και τώρα, η φαντασία στην εξουσία. Η φαντασία όμως τελειώνει γρήγορα, αφήνοντας πάντως τα σημάδια του επαναστατικού πνεύματος του '68 σε όλες τις μορφές τέχνης στα χρόνια που ακολούθησαν. Η αναδίπλωση ήταν ήδη

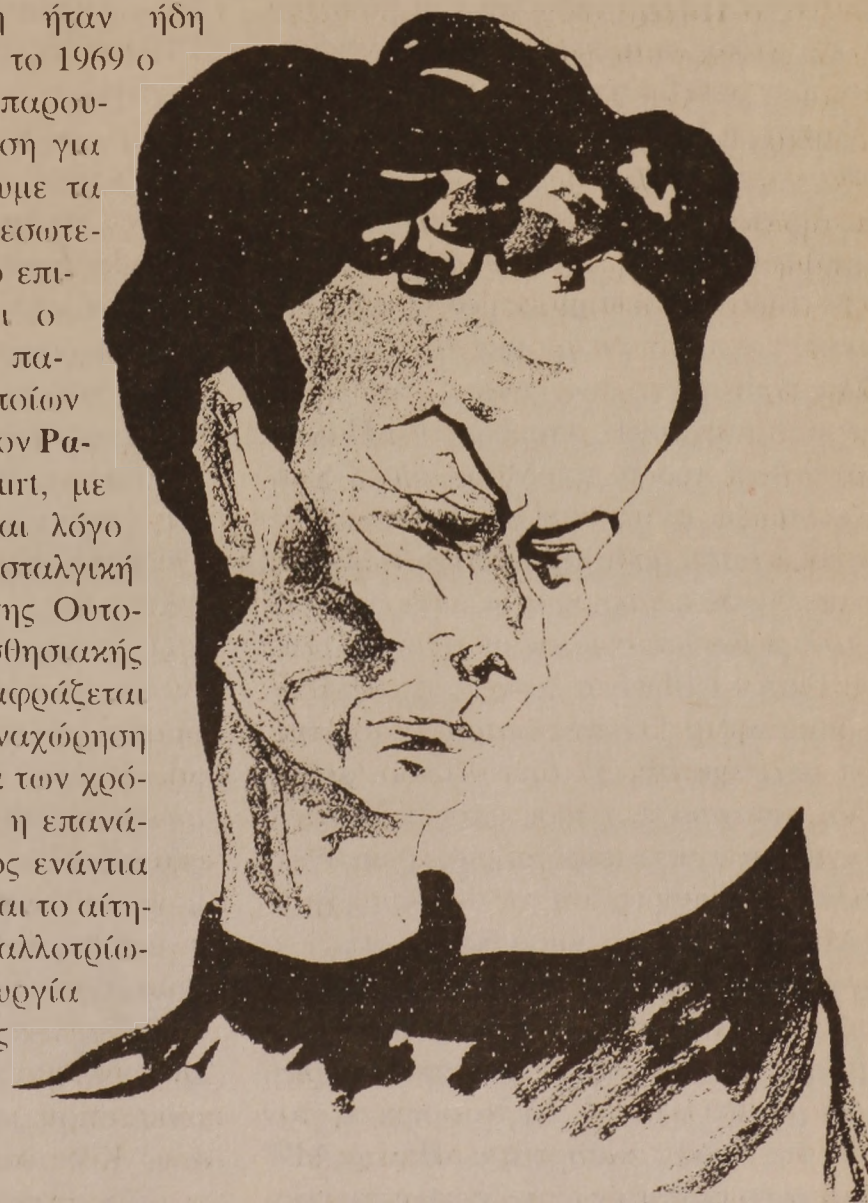
ορατή. Μόλις το 1969 ο

Μπάρμπα παρουσιάζει το *Ferai*, (παράσταση για 60 μόνο θεατές) και έχουμε τα πρώτα δείγματα ενός πιο εσωτερικού θεάτρου. Ο Στρέλερ επιστρέφει στο Piccolo, και ο Μπαρρώ θα επανέλθει με παραστάσεις μεταξύ των οποίων και μία εμπνευσμένη από τον Ραμπελαί. Θέατρο tout court, με μουσική, χορό, κίνηση και λόγο που πλέκονται σε μια νοσταλγική αναχώρηση για το νησί της Ουτοπίας. Η ανακάλυψη της αισθησιακής τέρψης του Ραμπελαί μεταφράζεται σε μια γεμάτη ελπίδες αναχώρηση για το πουθενά. Η ιστορία των χρόνων αυτών δεν ήταν μόνο η επανάσταση των νέων, ο πόλεμος ενάντια στην ανία, τα συνθήματα και το αίτημα της απαλλαγής από την αλλοτρίωση. Δεν ήταν μόνο η δημιουργία συνθηκών ίσης συμμετοχής στην παραγωγή και την οργάνωση της τέχνης και η σύναψη συμμαχιών μεταξύ εργατών και φοιτητών. Ήταν και

Ε. Μπάρμπα, *Ferai*, 1969.

η ιστορία της Άνοιξης της Πράγας, της άφιξης των σοβιετικών τανκ και της αυτοπυρπόλησης του Γιαν Πάλαχ. Γεγονότα που ενσπείρουν ανησυχία και φαίνεται να είναι το αποτέλεσμα μιας τραγικής διαπίστωσης: το ναυάγιο των ελπίδων για μια πιο δίκαιη κοινωνία.

Ζαν-Λουί Μπαρρώ.

Μαγιάτικο πορτραίτο 1

Ο ΑΒΓ έκλεισε την *Καθημερινή*, άφησε με διακριτικότητα το φιλοδότημα στο πιατάκι και ανασηκώθηκε προκειμένου να αναχωρήσει από το καφενείο — καφενείο τρόπος του λέγειν, γιατί περί «καφέ» επρόκειτο και μάλιστα από τα πιο περιφανή της γνωστής πλατείας.

Συνήθιζε χρόνια τώρα, γύρω στις 11 το πρωί να καταλήγει εκεί μετά τον υποχρεωτικό, σύμφωνα με αυστηρές ιατρικές υποδείξεις, ημίωρο περίπατό του. Ύστερα επέστρεφε στο ρετιρέ του μέσων των βιβλιοπωλείων της Σόλωνος, όπου έκανε μια — δυο στάσεις και επεσήμανε την παρουσία του στο γνωστό ευάριθμο βιβλιοφιλικό κοινό. Ολιγόλογος. Διότι αν άνοιγε το στόμα του...

Ο ΑΒΓ αποτελεί ένα χαρακτηριστικό δείγμα του είδους των «διανοουμένων της αριστεράς». Στη διαδρομή του βίου του, αν και ο ίδιος πιστεύει ότι ήταν πολυκύμαντος, δεν συνέβη τίποτε το συγκλονιστικό. Άλλωστε, η δική του γενιά έζησε στη σκιά των γεγονότων που βίωσαν οι πατεράδες της. Πανεπιστήμιο, στρατιωτικό, μεταπτυχιακά στο Παρίσι. Ύστερα ήρθε και κάθισε στην πανεπιστημιακή έδρα. Όλα κανονικά και προδιαγεγραμμένα.

Στα χρόνια της δικτατορίας, την εποχή των μεταπτυχιακών σπουδών στο Παρίσι, «μέσα στον πυρετό του Μάη», όπως συνηθίζει να λέει, συνάντησε την Αντιγόνη. Νεανικοί έρωτες: ήρθε μετά η κόρη, η Μυρτώ. Ακολούθησε ο χωρισμός φυσιολογικά και οι αλλεπάλληλες σχέσεις με τις φοιτήτριές του. Γιατί ο ΑΒΓ είναι συναρπαστικός κατά τη διδασκαλία. Ο λόγος μεστός, οι χειρονομίες μελετημένες. Το αμφιθέατρο είναι ο δικός του χώρος, χώρος όπου κυριαρχεί. Η σχέση του με το ακροατήριο, ερωτική.

Αλλά η μόνιμη σχέση του είναι μια χαριτωμένη νέα κοπέλα, χήρα ύστερα από ένα τροχαίο στη Εθνική Λαμίας, που κληρονόμησε ανθούσα γαλακτοκομική εταιρεία. Πρόκειται για λευκή σχέση, έτσι λέγεται. Γιατί μπορεί μεν η Ζωή να ορέγεται τον τίτλο της κυρίας καθηγητού, αλλά ο ΑΒΓ είναι κατά βάθος ένας άνθρωπος που φοβάται τις γυναίκες. Μετά την ατυχή κατά-

Όπως τον είδε ο Ντωμιέ.

ληξη του γάμου του με την Αντιγόνη, η μόνη γυναίκα που υπάρχει στη δική του ζωή είναι η κόρη του, η Μυρτώ.

Τώρα, στο ρετιρέ, κατάφορτο με μεταβυζαντινές εικόνες του 18ου αιώνα, με ένα μεγάλο πιάνο που το ανοίγει μόνον τα Σαββατοκύριακα η Μυρτώ, ο ΑΒΓ συγκεντρώνεται στη μελέτη και τη συγγραφή κάθε απόγευμα από τις 5 μέχρι πολύ αργά μετά τα μεσάνυχτα. Συνήθως, κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, κυκλοφορεί γυμνός αφού έτσι «το σώμα ελεύθερο αναπνέει και επανέρχεται σε αρχέγονες μορφές».

Θα αναρωτηθείτε ενδεχομένως, ποια είναι η σχέση όλων αυτών με την αριστερά; Ουδενμία. Αλλά ο ΑΒΓ βιώνει και διακηρύσσει ότι η «υπόθεση» είναι υπαρξιακή. Οι αναλύσεις του τσακίζουν κόκαλα και ο κριτικός του λόγος είναι οξύς. Είναι ο αριστερός λόγος: παρατήρηση, ανάλυση, τομή, και μετά η ανασύνθεση: Έκθεση των ανακολουθιών της ιδεαλιστικής φιλοσοφίας, ξεγύμνωμά της από τους μεταφυσικούς πέπλους της — ακριβολογώντας — διασυρμός της. Σήμερα, που οι λογής κονδυλοφόροι έχουν ξεπέσει σε επιφυλλιδογράφους των ταμπλόιντ, ο ΑΒΓ έχει καταφύγει σε μια κυριακάτικη σοβαρή εφημερίδα, όπου, μία φορά το μήνα εξαπολύει τους μύδρους της καταλυτικής κριτικής του. Τα χτυπήματα είναι καίρια. Στα επόμενα τρία κυριακάτικα φύλλα που ακο-

λουθούν έπονται ατεκμηρίωτες και ανκόλουθες επιθέσεις εναντίον του απαρκλόνητου ιδεολόγου. Ο ΑΒΓ γνωρίζει καλά πώς δουλεύει το σύστημα. Και γνωρίζει ότι δεν μπορεί να απαντήσει με τη μόνη μέθοδο που γνωρίζει πολύ καλά. Θα ήθελε να λειτουργεί μόνιμα μέσα από τη μηνιατική σελίδα του στη σοβαρή κυριακάτικη έκδοση. Αλλά ο πολύ εγκρατής, υπεύθυνος και σοβαρός εκδότης δεν δέχεται «να του χαλάσουν τη μούστρα», όπως συνηθίζει να λέει στην αργκό του.

Αλλά ο ΑΒΓ, ξεσκολισμένος στα μικροστικά τερτίπια, έχει οδούς διαφυγής. Έν ημιυπόγειο στη Σόλωνος στεγάζει τον μικρό, παρηκμασμένο σήμερα και άλλοτε κραταιό «Αρχαίο Εκδοτικό Οίκο Δ. Σ. Νοταρά και Σία» που κληρονόμησε ο συμμαθητής του Γιώργος, εγγονός του αείμνηστου Δ. Σ. Νοταρά. Εκεί, λοιπόν, καταφεύγει ανά τρίμηνο περίπου, και τραβά σε περιορισμένο αριθμό, ένα, μικρού σχήματος «βιβλιάριον μαθήσεως», όπως βάφτισε τη σειρά με τα 14 μέχρι στιγμής, πονήματά του. Ε, λοιπόν, σ' αυτά δεν χαρίζεται σε κανέναν: περιλαμβάνει τους εννέα συμβιβασμένους κονδυλοφόρους που προσπάθησαν να αντικρούσουν τις προηγούμενες μηνιαίες αναλύσεις του. Και επειδή ο καλός ο Γιώργος είναι άνθρωπος κατά βάσι άβουλος και φοβισμένος που δεν του φέρνει ποτέ καμιάν αντίρρηση, ο ΑΒΓ έχει κάθε δυνατότητα να αναπτύσσει, με όλο το δυναμισμό, τη γλαφυρή γραφή του.

Στο τελευταίο πόνημά του, κατέληγε:

«Όλοι εκείνοι οι χρυσοκοπροκάνθαροι που αρθρογραφούν, σφριγηλής ηλικίας με, αλλά παρωχημένης ιδεολογίας, "έχοντες άρθρα εν άρθροις", υπηρετούν οι σφονγγακωλάριοι το σύστημα». Δεν μου επιτρέπεται να μεταφράσω εδώ το λόγιον «έχοντες άρθρα εν άρθροις». Μπορώ όμως να μεταφέρω εδώ εκείνο το απόσπασμα του Καβάφη που ο ΑΒΓ προτάσσει στη σειρά των «βιβλιαρίων μαθήσεως»:

«Δεν ξεύρω αν η διαστροφή δίδει δύναμιν. Κάποτε το νομίζω. Αλλά είναι βέβαιο ότι είναι η πηγή μεγαλείου».

Αυτάρεσκο λιγάκι. Αλλά με αυτό πιστεύει ο άνθρωπος ότι καταγράφεται. Δεν είναι και λίγο...

Χ.Γ.Π

Μαγιάτικο πορτραίτο 2

Τον συναντάς στη διαδρομή Ξενοκράτους, Πλουτάρχου, Πλατεία Κολωνακίου, Αναγνωστοπούλου και τούμπαλιν. Είναι συνήθως βιαστικός. Πρόσφατα, μετά την απόκτηση ενός κινητού τηλεφώνου, κοντοστέκεται κατά τη διαδρομή του, ανοίγει το ακουστικό, ακούγεται ένα «κλείσε, θα σε πάρω αργότερα» και συνεχίζει την ίδια, απaráλλαχτη διαδρομή.

Πρύτανης των διανοομένων. Με βασικές σπουδές στην κοινωνιολογία, προχώρησε πολύ νωρίς στην Ελλάδα την επικοινωνιακή σκέψη — αλλά και την πρακτική. Σήμερα, είναι πρόεδρος του βασικού ερευνητικού κέντρου στον τομέα των Επικοινωνιών, σύμβουλος σε σειρά οργανισμών που πλαισιώνουν προγράμματα του ΥΠΠΟ, διδάσκει — εφόσον του επιτρέπει ο χρόνος — και έχει εβδομαδιαία ενημερωτική εκπομπή στο Κανάλι της μεγαλύτερης ακροαματικότητας· μαζί δε με τον Νίκο Νικολαΐδη διευθύνουν τα στρογγυλά τραπέζια του κρατικού τηλεοπτικού σταθμού.

Όπως είναι φυσικό, καλείται συχνά-πυχνά στα καθιερωμένα τηλεοπτικά «παράθυρα» από την εποχή που ο εκσυγχρονιστικός άνεμος φύσηξε στη χώρα και με τις καίριες παρατηρήσεις του δίνει το στίγμα του. Πρόσφατα, του φορτώθηκαν και ανέλαβε εκών άκων την προετοιμασία και την επιμέλεια μιας νέας Μεγάλης Εγκυκλοπαίδειας που χρηματοδοτεί οικονομικός οργανισμός και προβλέπεται ότι θα αποτελέσει σημαντική συμβολή της Ελλάδας σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, όταν οψίποτε κληθούμε σε τελετή ενσωματώσεως στην ΟΝΕ.

Έχει και αυτός, όπως οι πιο συγχροτημένοι και ριζοσπάστες διανοούμενοι, θητεύσει στο Παρίσι στα πολυτάραχα χρόνια της δικτατορίας, τότε που ο γαλλικός Μάης δοκίμασε και σφράγισε κάθε ανήσυχο πνεύμα.

Ίσως αυτά να ακούγονται σαν το κουρίκουλουμι που συνέταξε ατζέντης τραγουδοποιού. Είναι όμως τόσο γεμάτο το πρόγραμμα της ημέρας του ΑΒΓ που ακόμη και ο πιο κινητικός ρεπόρτερ δεν μπορεί να παρακολουθήσει. Όλα αυτά περιγράφουν πολύ συνοπτικά τη σημερινή εικόνα

Όπως τον είδε ο Ντωμιέ.

και την προς τα έξω συμπεριφορά του ΑΒΓ. Και είναι θαυμαστό πώς καταφέρνει αυτός ο άνθρωπος να ανταποκρίνεται στις τόσες απαιτήσεις που του θέτει η κοινωνία. «Εκ περιουσίας» κατασταλάγματα από πολύωρες συζητήσεις, αλλά κυρίως οι πληροφορίες από τις επισκέψεις του στην Bibliothèque Nationale τον έχουν εφοδιάσει επαρκώς για την απαραίτητη και αιτούμενη καθημερινή κατανάλωση.

Όμως ο ΑΒΓ είναι στο βάθος ένας μοναχικός άνθρωπος. Πολύ μοναχικός. Η τόση συνάφεια με το πλήθος, η κουραστική καθημερινή δραστηριότητα, οι προσκλήσεις σε βραδινά κοκταίηλ — συχνά συνδαιτυμόνας πολιτικών και οικονομικών παραγόντων —, οι καθημερινές — αν και αδιευκρίνιστης σημασίας — διαδρομές Ξενοκράτους, Πλουτάρχου, Πλατεία Κολωνακίου, Αναγνωστοπούλου και τούμπαλιν· όλα αυτά, κατά βάθος συνιστούν μια μοναχική ζωή. Σπάνια του δίδεται η ευκαιρία να πάει στο καπηλειό της νεότητάς του, στον κυρ-Κώστα για να ξεδώσει με μια ολιγομελή παρέα! Τότε αφήνεται στο καλό βαρελίσιο κρασί και τα «κρεατοσφαιρίδια», όπου — αποκαμωμένον και τρεκλίζοντα — τον τραβά η συντροφιά και

τον εγκαταλείπει έξω από το σπίτι του, στις φροντίδες της τελευταίας εκλεκτής του...

Αυτή η εγκατάλειψη αναπλάθεται στη μνήμη την ώρα της ανάπαυλας, στο κενό των δημοσίων εμφανίσεων. Θέλει τότε, μα δεν μπορεί να τρέξει στην αναζήτηση των αληθινών σχέσεων. Η δεύτερή του σύζυγος είναι το λιμάνι της ανάπαυλας. Υπάλληλος στον ΟΕΑΟ, η Δώρα μένει στο μικρό νοικοκυρεμένο δυαράκι της, κλεισμένη εκεί τις περισσότερες ελεύθερες ώρες. Περιμένει και αναμένει. Κάποια στιγμή, μία φορά κάθε τρεις μήνες, εμφανίζεται ο καλός της. Κατάκοπος και εξουθενωμένος. Αλλά εδώ βρίσκει τη θαλπωρή. Μια θαλπωρή οικογενειακή που σε δέκα λεπτά εξαλλάσσεται σε ένα τρελό ερωτικό παιχνίδι. Έστω και σύντομης διάρκειας.

Γιατί ο ΑΒΓ δεν μπορεί να παραμείνει επί πολύ. Έχει ουσιαστικά πάρει στους λεπτούς ώμους του το βαρύ έργο της παρουσίας και της στράτευσης στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Έχοντας από νωρίς καταλάβει ότι ο σοσιαλισμός ήταν μια ουτοπία που πετάρισε πάνω από τις μπαρικάτες του Σαιν Ζερμέν και, κατανοώντας ότι στράτευση σημαίνει παρουσία στο κοινωνικό γίγνεσθαι, στρατεύθηκε προσαρμοζόμενος στις νέες συνθήκες.

«Η Αριστερά, με Α κεφαλαίο», τονίζει, «πρέπει να αναπλασθεί σήμερα, την εποχή της παγκοσμιοποίησης γιατί, πραγματικά, η Αριστερά δεν προσφέρει τώρα πια δυνατότητες εξέλιξης και ανεξίτηλης. Η Αριστερά, όπως τη μορφοποίησαν οι παλαιοί δάσκαλοι και εμπνευστές, είναι μια ιστορία που την αφήνουμε πίσω μας. Αλλιώς, μας αφήνει πίσω η ζωή. Θα καταλήξουμε — αν επιμείνουμε στις εμμονές του παρελθόντος — να συναντιόμαστε κάθε βράδυ στον κυρ-Κώστα καταναλίσκοντες κρεατοσφαιρίδια και βαρελίσιο, έτσι, συναμετάξυ μας».

Υποψιάζομαι ότι η φράση που ξεφουρνίζει τότε-πότε, κρατώντας το κινητό «κλείσε, θα σε πάρω αργότερα», κατά τις τούμπαλιν διαδρομές του, είναι το πρόσχημα για να αποφύγει εξαθλιωμένους συντρόφους των παλαιών ημερών.

«Κλείστε, θα σας πάρω αργότερα...»

Χ.Γ.Π.

Οι προοπτικές της οικονομίας

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Κ. ΛΟΥΚΑ ΠΑΠΑΔΗΜΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1997

Οι πιέσεις στη δραχμή αντιμετώπιστηκαν αποτελεσματικά επί σχεδόν πέντε μήνες, κυρίως με μέσα νομισματικής πολιτικής, δηλαδή με τη διατήρηση των επιτοκίων σε υψηλά επίπεδα. Η ιδιαίτερα αυστηρή νομισματική πολιτική που ασκήθηκε αυτήν την περίοδο είχε θετικές επιδράσεις στον πληθωρισμό και συνέβαλε στη συγκράτηση της πιστωτικής επέκτασης και στην άμβλυνση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών. Εντούτοις, η πολιτική αυτή δεν ήταν δυνατό να διατηρηθεί μόνη της επί μακρόν χωρίς τη λήψη άλλων μέτρων, λόγω των δυσμενών επιπτώσεων των υψηλών επιτοκίων στην οικονομική δραστηριότητα και, κυρίως, στα δημόσια οικονομικά. Παράλληλα, ενισχύονταν οι προσδοκίες της αγοράς για ένταξη της δραχμής στον ΜΣΙ στις αρχές Μαΐου, γεγονός που δυσχέραινε την πτώση των επιτοκίων. Η ένταξη της δραχμής στον ΜΣΙ και η ταυτόχρονη υποτίμησή της στα μέσα Μαρτίου αντιμετώπισε την κατάσταση που είχε διαμορφωθεί. Ταυτόχρονα, δημιούργησε πρόσφορες συνθήκες, αφ' ενός για την ολοκλήρωση της διαδικασίας σύγκλισης και τη συμμετοχή της χώρας στη νομισματική ένωση και αφ' ετέρου για την ταχύτερη ανάπτυξη της οικονομίας.

Με την υποτίμηση της δραχμής ανακτήθηκε η ανταγωνιστικότητα που είχε απολεσθεί συνεπεία του μείγματος οικονομικής πολιτικής που ασκήθηκε και της ανεπαρκούς προσαρμογής της οικονομίας στην πειθαρχία που επέβαλε η πολιτική της σχεδόν σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας κατά τα προηγούμενα τρία έτη. Η κεντρική ισοτιμία της δραχμής στον ΜΣΙ είναι ρεαλιστική και κρίνεται συνεπής με την αποκατάσταση ισορροπίας στις εξωτερικές συναλλαγές της χώρας. Συγχρόνως, θα επιτρέψει, μέσα από την αύξηση της εγχώριας παραγωγής για εξαγωγές και εσωτερική κατανάλωση, υψηλότερο ρυθμό διατηρήσιμης οικονομικής μεγέθυνσης. Επιπλέον, με την ένταξη της δραχμής στον ΜΣΙ, σε συνδυασμό με τη διακύμανση της συναλλαγματικής ισοτιμίας εντός περιορισμένων ορίων, πληρούται εγκαίρως μια βασική προϋπόθεση για τη συμμετοχή της χώρας στη νομισματική ένωση το 2001 και, ταυτόχρονα, υιοθετεί-

Ο διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος κ. Λουκάς Παπαδήμος.

ται ένα πλαίσιο άσκησης νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής, το οποίο προάγει την εφαρμογή μακροοικονομικής πολιτικής προσηλωμένης στην επίτευξη σταθερότητας.

Μετά την ένταξη της δραχμής στον ΜΣΙ και την προσαρμογή της ισοτιμίας, η ελληνική οικονομία έχει πλέον εισέλθει σε ένα στάδιο της διαδικασίας που οδηγεί στην ευρωπαϊκή νομισματική ολοκλήρωση και δυνητικά έχει καλύτερες αναπτυξιακές προοπτικές. Η επιτυχής όμως ολοκλήρωση της πορείας προς τη νομισματική σταθερότητα και η αξιοποίηση των ευκαιριών για ταχύτερη και διατηρήσιμη οικονομική ανάπτυξη δεν είναι δεδομένη. Εξαρτάται και από την άσκηση κατάλληλης οικονομικής πολιτικής και από την ικανότητα των κοινωνικών εταίρων και των οικονομικών φορέων να ενεργήσουν ορθολογικά, προκειμένου να αξιοποιηθούν οι ευκαιρίες, αλλά και να ελαχιστοποιηθούν οι δυσμενείς επιπτώσεις της υποτίμησης στον πληθωρισμό, στο εξωτερικό χρέος της χώρας και στο κόστος εξυπηρέτησής του.

Οι προοπτικές της ελληνικής οικονομίας εξαρτώνται από την αποτελεσματική αντιμετώπιση δύο προκλήσεων. Η άμεση πρόκληση είναι να περιοριστούν οι πληθωριστικές επιπτώσεις της υποτίμησης και να διασφαλιστεί η ανακτηθείσα διεθνής ανταγωνιστικότητα. Η ουσιαστικότερη, όμως, και πιο μακροπρόθεσμη πρόκληση για την οικονομική πολιτική είναι να ολο-

κληρώσει εγκαίρως -έως το 2001- την πορεία προς τη νομισματική σταθερότητα και την υιοθέτηση του ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος. Παράλληλα, να πραγματοποιήσει την αναδιάρθρωση και ενίσχυση, ποσοτική και ποιοτική, του παραγωγικού δυναμικού της χώρας, ούτως ώστε να επιτευχθεί υψηλός και διατηρήσιμος ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης, ο οποίος θα είναι συνεπής με την εξωτερική ισορροπία και θα συμβάλει στη μείωση της ανεργίας.

Για την αντιμετώπιση της άμεσης πρόκλησης απαιτείται κατά πρώτο λόγο η εφαρμογή αυστηρής νομισματικής πολιτικής, καθώς και των μέτρων δημοσιονομικής εξυγίανσης και διαρθρωτικής προσαρμογής που εξήγγειλε η κυβέρνηση αμέσως μετά την υποτίμηση. Σε σημαντικό όμως βαθμό, το μέγεθος και η διάρκεια των επιπτώσεων της υποτίμησης στον πληθωρισμό εξαρτάται από τις αποφάσεις των κοινωνικών εταίρων σχετικά με τις αμοιβές και τις τιμές. Οι αποφάσεις αυτές πρέπει να είναι συνεπείς με την επιδιωκόμενη επιβράδυνση του πληθωρισμού κάτω από 2% έως το τέλος του 1999 και, όπως ήδη αναφέρθηκε, να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τα μεσοπρόθεσμα οφέλη από τη συγκρατημένη αύξηση του κόστους παραγωγής και των τιμών, τόσο για τα πραγματικά εισοδήματα όσο και για τη μελλοντική κερδοφορία των επιχειρήσεων. Αντίθετα, οφέλη που απορρέουν αφ' ενός από ονομαστικές αυξήσεις αποδοχών, οι οποίες δεν συμβαδίζουν με τη μεσοπρόθεσμη άνοδο της παραγωγικότητας, και αφ' ετέρου από αδικαιολόγητη άνοδο των τιμών, που διαβρώνει τη διεθνή ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, αποδεικνύονται προσωρινά και εξαφανίζονται με τον πληθωρισμό και τη συρρίκνωση της εγχώριας παραγωγής και των πραγματικών εισοδημάτων. Οι επισημάνσεις αυτές έχουν ιδιαίτερη σημασία για τη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας εν όψει της προβλεπόμενης ένταξης της χώρας στη νομισματική ένωση το 2001. Η εξέλιξη των τιμών τις πρώτες εβδομάδες μετά την υποτίμηση είναι ενθαρρυντική και αναμένεται βάσιμα ότι, εφ' όσον επιδειχθεί η αναγκαία αυτοσυγκράτηση και υπευθυνότητα στον καθορισμό των αμοιβών κατά τις επικείμενες συλλογικές διαπραγματεύσεις, ο πληθωρισμός θα αρχίσει να υποχωρεί από το θέρους.

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

Ο γαλλογερμανικός συμβιβασμός

Η παρατεταμένη διαμάχη ανάμεσα στη Γερμανία και τη Γαλλία, με μίλον της έριδος τη θέση του προέδρου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ), έληξε με τον γνωστό συμβιβασμό για παραμονή του Ολλανδού **Βιμ Ντουϊζεμπεργκ** στην προεδρία της Τράπεζας για τέσσερα χρόνια και παραχώρηση στη συνέχεια της θέσης του στον Γάλλο Κλωντ Τρισέ. Τον γαλλογερμανικό συμβιβασμό υποδέχτηκαν με επικρίσεις και αντιδράσεις δυσαρέσκειας στο Παρίσι και στη Βόννη. Στη Γερμανία, ο Κολ επικρίθηκε τόσο από το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα, το οποίο είδε «παραβίαση των όρων της Συνθήκης του Μάαστριχτ, όσο και από τον συντηρητικό χώρο, όπως είναι ο πρωθυπουργός της Βαυαρίας **Έντμουντ Στόιμπερ**, ο οποίος θεωρεί ότι ο «συμβιβασμός αυτός πλήττει την εμπιστοσύνη των πολιτών απέναντι στο ευρώ». Θα πρέπει να επισημανθεί ότι το κόμμα του Στόιμπερ στηρίζει τον κυβερνητικό συνασπισμό. Αλλά και οι γερμανοί βιομήχανοι, με επικεφαλής τον πρόεδρό τους **Όλαφ Χένγκελ**, έκαναν λόγο για «ένα συμβιβασμό που ρίχνει τη σκιά του στην πορεία της ΟΝΕ».

Από την πλευρά του, ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος των γερμανών σοσιαλδημοκρατών, **Ρούντολφ Σάρπινγκ**, κατηγόρησε τον γερμανό καγκελλάριο ότι απώλεσε την πρωτοκαθεδρία του στην Ευρώπη και ότι ευθύνεται για την επιδείνωση των σχέσεων Βόννης-Παρισιού.

Στις επικρίσεις που δέχτηκε, ο Χέλμουτ Κολ απάντησε πως έγινε ό,τι καλύτερο μπορούσε να γίνει. «Τον Ντουϊζεμπεργκ θέλαμε, τον Ντουϊζεμπεργκ έχουμε», είπε χαρακτηριστικά ο γερμανός καγκελλάριος.

Αλλά και στη Γαλλία το κλίμα δεν είναι καλύτερο για το πρόεδρο **Ζακ Σιράκ**. Με ειρωνικά σχόλια τα γαλλι-

κά μέσα ενημέρωσης παρουσίασαν το παρασκήνιο της συνόδου κορυφής των Βρυξελλών. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του διευθυντή της εφημερίδας **Λιμπερασιόν Σερζ Ζιλί** ότι «αυτή η γαλλογερμανική κρίση είναι αναμφίβολα η πιο σημαντική μετά την κρίση Πομπιντού-Μπραντ και θα έχει επιπτώσεις για το Χέλμουτ Κολ. Γιατί δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι οι Γερμανοί είναι αυτοί που έκαναν τις μεγαλύτερες θυσίες για τη δημιουργία του ευρώ και ότι ο Κολ βγαίνει αποδυναμωμένος από αυτή τη σύνοδο».

Πολιτικοί αναλυτές εκτιμούν ότι ήταν σοβαρό λάθος αυτή η κρίση στις γαλλογερμανικές σχέσεις, γιατί δίνει σημαντικά επιχειρήματα στους ευρωσκεπτικιστές, κι όταν μάλιστα επρόκειτο να γίνει επιλογή ανάμεσα σε δύο πρόσωπα ιδίων οικονομικών προσανατολισμών. Ο Ζακ Σιράκ φαίνεται να μπέρδεψε σ' αυτή την υπόθεση το εθνικό συμφέρον με την εθνική υπεροψία, τονίζει η **Λιμπερασιόν**. Ενώ, η **Μοντ** σημειώνει ότι ο Σιράκ δεν δίστασε να επιβάλλει το «συμβιβασμό» ακόμα και με συνέπεια την ταπείνωση του Χ. Κολ, του ανθρώπου χωρίς τον οποίο δε θα είχε γεννηθεί το ευρώ. Ο Χ. Κολ επιχείρησε να υποβαθμίσει τη σημασία της γαλλογερμανικής διένεξης εν όψει μάλιστα και της συνάντησής του με τον Ζ. Σιράκ στη γαλλική πόλη Αβινιόν στις 7 Μαΐου. Όμως είναι προφανές ότι οι δύο άντρες δεν έχουν καταφέρει να αναπτύξουν μια προσωπική σχέση αντίστοιχη της εποχής του Φρ. Μιττεράν. Ο ίδιος ο γερμανός καγκελλάριος παραδέχτηκε ότι η σύνοδος κορυφής στην Αβινιόν ήταν από τις δυσκολότερες της 16ετούς του παραμονής στην εξουσία. Οι δύο ηγέτες επιχείρησαν στην Αβινιόν να επανακαθορίσουν τις γαλλογερμανικές σχέσεις, και να επιβεβαιώσουν τη βιωσιμότητα του γαλλογερμανικού άξονα, ο οποίος θεωρείται ο ακρογωνιαίος λίθος της ενωμένης Ευρώπης.

Ο γαλλο-
γερμανικός
συμβιβασμός για
τη θέση του
προέδρου της
Ευρωπαϊκής
Κεντρικής
Τράπεζας ρίχνει
τη σκιά του
στην πορεία
της ΟΝΕ.

Κορυφώνεται η κρίση στο Κοσσυφοπέδιο

της Ελένης Κολλιοπούλου

Οι πρόσφατες αστυνομικές και στρατιωτικές επιχειρήσεις των Σέρβων εναντίον των χωριών στο νότιο Κοσσυφοπέδιο εντείνουν την ατμόσφαιρα πολέμου σε αυτή την περιοχή. Στο μεταξύ, η αδιαλλαξία του Μιλόσεβιτς και η διστακτικότητα της διεθνούς κοινότητας, όσον αφορά τις κυρώσεις κατά του Βελιγραδίου, αυξάνουν τον κίνδυνο γενίκευσης των εχθροπραξιών.

Περισσότεροι από 120 Αλβανόφωνοι του Κοσσυφοπεδίου και 13 Σέρβοι (από τους οποίους εννέα αστυνομικοί) έχουν χάσει τη ζωή τους σε συγκρούσεις με τις серβικές δυνάμεις από τον περασμένο Φεβρουάριο, όταν άρχισαν οι επιχειρήσεις των Σέρβων εναντίον της Ντρένιτσα. Την περασμένη εβδομάδα, οι νεκροί ξεπέρασαν τους είκοσι από τη μεριά των Αλβανοφώνων. Υπάρχουν ακόμα και μαρτυρίες για εν ψυχρώ εκτελέσεις αλβανών αιχμαλώτων από την серβική αστυνομία. Το δημοψήφισμα που μηχανεύτηκε πριν από δύο εβδομάδες ο πρόεδρος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας **Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς** ενίσχυσε την αδιάλλακτη στάση του. Συγκεκριμένα, ο Μιλόσεβιτς συνεχίζει να αρνείται τη συμμετοχή διεθνούς διαμεσολαβητή για την επίλυση του προβλήματος στα νότια σύνορα της χώρας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος, η πλειοψηφία των Σέρβων θεωρεί την κρίση στο Κοσσυφοπέδιο εσωτερικό πρόβλημα και αρνείται τη διεθνή παρέμβαση. Το αδιέξοδο παρατείνεται ύστερα και από την άρνηση των εκπροσώπων των Αλβανόφωνων να προσέλθουν σε διαπραγματεύσεις χωρίς την παρουσία διεθνούς μεσολαβητή.

Οι Αλβανόφωνοι του Κοσσυφοπεδίου αντιπροσωπεύουν το 90% του πληθυσμού της περιοχής, ο οποίος συνολικά δεν υπερβαίνει τα 2 εκατ. Η αδιαλλαξία του Μιλόσεβιτς επιμένει να τους θεωρεί «τρομοκράτες» απ' όταν άρχισαν να διεκδικούν την αυτονομία τους και το σεβασμό των δικαιωμά-

των τους ως μειονότητα. Ο στρατός που έχει σταλεί στην περιοχή για ενίσχυση των серβικών αστυνομικών δυνάμεων δυναμώνει την αντίδραση των ντόπιων που καθημερινά εξοπλίζονται. Παράλληλα, η διοχέτευση όπλων από την Αλβανία επιτείνει τον κίνδυνο συνέχισης των εχθροπραξιών αλλά και εξάπλωσης της μαφίας, ανάλογης με εκείνης που είχε δράσει πέρυσι στη νότια Αλβανία. Πολλά χωριά έχουν ήδη εγκαταλειφθεί. Οι κάτοικοι μετακινούνται δυτικά και ένα νέο κύμα προσφύγων απειλεί τις γειτονικές χώρες.

Ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) συνέστησε αυτοσυγκράτηση, τόσο προς τα Τίρανα όσο και προς το Βελιγράδι, και αποφάσισε να εντείνει την παρουσία του στη βορειοανατολική Αλβανία. Το μόνιμο γραφείο του ΟΑΣΕ, που λειτουργεί περισσότερο από δύο μήνες στην περιοχή, δεν είναι, βέβαια, σε θέση να ελέγξει το λαθρεμπόριο όπλων που γίνεται κατά μήκος των 160 χλμ. της αλβανο-γιουγκοσλαβικής μεθορίου. Ο πρωθυπουργός της Αλβανίας **Φάτος Νάνο** παραδέχτηκε την περασμένη εβδομάδα στην αλβανική Βουλή ότι γίνεται διακίνηση όπλων με αφετηρία την Αλβανία. Η ομολογία αυτή ήταν μια ακόμα πίεση προς το ΝΑΤΟ για αποστολή διεθνούς στρατιωτικής δύναμης στην περιοχή. Το αίτημα αυτό δεν έχει προς το παρόν ικανοποιηθεί λόγω της αντίδρασης πολλών κρατών-μελών, όπως η Γερμανία. Παρ' όλα αυτά, το ΝΑΤΟ αποφάσισε τελικά τη δημιουργία προσωρινού γραφείου στα Τίρανα, προκειμένου να

προωθήσει τη στρατιωτική συνεργασία με την Αλβανία, αποκλείοντας, όμως, την αποστολή δύναμης στο Κοσσυφοπέδιο.

Όσο για τις κυρώσεις που επιβλήθηκαν στη серβική κυβέρνηση από την εξαμελή διεθνή Ομάδα Επαφής την περασμένη εβδομάδα, πολλοί αναλυτές εκτιμούν ότι δεν θα είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικές. Η απόφαση της Γαλλίας, της Γερμανίας, των ΗΠΑ, της Ιταλίας και της Μ. Βρετανίας, πλην της Ρωσίας, για πάγωμα των περιοριστικών στοιχείων της Ομοσπονδιακής Γιουγκοσλαβίας στο εξωτερικό, δεν δεσμεύει παρά τις πέντε αυτές χώρες. Ακόμα και η απειλή της Ομάδας Επαφής για παύση των επενδύσεων στη χώρα αν, έως τις 9 Μαΐου, δεν ξεκινήσει ο διάλογος μεταξύ των αντιμαχόμενων παρατάξεων, δεν φαίνεται να δημιουργεί ιδιαίτερη πίεση στον Μιλόσεβιτς για αλλαγή της στάσης του. Η συνήθως επιλεκτική εφαρμογή αυτών των κυρώσεων, κυρίως από τη Γαλλία και την Ιταλία, αναιρούν τη σπουδαιότητά τους. Εξάλλου, η απόφαση για εξαίρεση του Μαυροβούνιου από τις κυρώσεις, λόγω του μετριοπαθούς και φιλοδυτικού προέδρου του, διευκολύνει τη μεταφορά κεφαλαίων σε αυτή τη μικρή δημοκρατία. Ο μαυροβούνιος ρεφορμιστής πρόεδρος και αντίπαλος του Μιλόσεβιτς **Μίλο Ντζουγκάνοβιτς** έχει ήδη αποστασιοποιηθεί από τη συμπεριφορά του Μιλόσεβιτς. «Σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης στο Κοσσυφοπέδιο δεν θα στείλουμε στρατιώτες από το Μαυροβούνιο», φέρεται να δήλωσε στον Τύπο μόλις πριν από τρεις ημέρες (5.5).

Λύση με συνοπτικές διαδικασίες

της Κατερίνας Καρύγιαννη

Η πρόσφατη σύνοδος του Λονδίνου δεν απέφερε την πολυαναμενόμενη άρση του αδιεξόδου στο Μεσανατολικό, άνοιξε όμως απ' ό,τι φαίνεται το δρόμο για τη συνέχιση των διαβουλεύσεων στην Ουάσινγκτον. Το παρασκήνιο του Λονδίνου μάς επιτρέπει να εικάσουμε ότι οι ΗΠΑ προωθούν την άμεση έναρξη του διαλόγου για την οριστική διευθέτηση του Παλαιστινιακού ή αλλιώς λύση με συνοπτικές διαδικασίες, που –όπως είναι αυτονόητο– δεν ευνοεί παρά τους Ισραηλινούς. Αν, βέβαια, το εγχείρημα αποτύχει, η Ουάσινγκτον θα πρέπει να αναθεωρήσει πλήρως σε ό,τι αφορά την ακολουθητέα πολιτική της στη Μέση Ανατολή.

Η Αμερικανίδα ΥΠΕΞ Μαντλίν Ολμπράιτ αναγκάστηκε να παρατείνει την παραμονή της στο Λονδίνο και να συναντήσει τρεις φορές μέσα σε 24 ώρες τον ισραηλινό πρωθυπουργό **Βενιαμίν Νετανιάχου**, προκειμένου να βρεθεί μια φόρμουλα αναθέρμανσης της ειρηνευτικής διαδικασίας. Τι ακριβώς τέθηκε στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων στο Λονδίνο; Το αμερικανικό σχέδιο για την επανέναρξη του διαλόγου που προβλέπει –σύμφωνα με διπλωματικές πηγές, γιατί δεν έχει δημοσιοποιηθεί ακόμα– αφ' ενός περαιτέρω αποχώρηση των ισραηλινών στρατευμάτων από το 13% των κατεχομένων –κατ' εφαρμογήν της ενδιάμεσης συμφωνίας Ισραηλινών-Παλαιστινίων– και αφ' ετέρου την ανάληψη από την Παλαιστινιακή Αρχή ικανοποιητικών μέτρων για την πάταξη της τρομοκρατίας. Οι Παλαιστίνιοι, παρά το γεγονός ότι το αρχικό τους αίτημα ήταν η απομάκρυνση των στρατευμάτων από το 30% των κατεχομένων, αποδέχθηκαν τις αμερικανικές προτάσεις, ενώ –αντίθετα– οι Ισραηλινοί επιμένουν το ποσοστό αυτό να μην ξεπερνά το 9% και αφήνουν να εννοηθεί ότι ενδεχομένως θα έκαναν μια παραχώρηση για ένα ποσοστό της τάξης του 11%.

Τι ζήτησε στο Λονδίνο ο Βενιαμίν Νετανιάχου προκειμένου να συμφωνήσει για το εδαφικό; Κατ' αρχάς τη μεταφορά των κρίσιμων συνομιλιών στην Ουάσινγκτον, νέα μέτρα κατά της τρομοκρατίας από τους Παλαιστινίους, εγγυήσεις ότι ο **Γιάσερ Αραφάτ** δεν θα κηρύξει μονομερώς την ανεξαρτησία του παλαιστινιακού κρά-

τους την 1.1.99 και να εκλείψει το αίτημα για προσωρινή διακοπή των εβραϊκών οικισμών στα κατεχόμενα. Μετά το πέρας των συνομιλιών, η κ. Ολμπράιτ ανακοίνωσε ότι ο πρόεδρος **Κλίντον** προτίθεται να καλέσει στις 11 Μαΐου στην Ουάσινγκτον τους δύο ηγέτες, προκειμένου να προωθηθεί η έναρξη του διαλόγου για την τελική φάση και την οριστική διευθέτηση του Παλαιστινιακού, με την προϋπόθεση –βέβαια– ότι η ισραηλινή πλευρά θα αποδεχτεί να συνομιλήσει στη βάση των παραπάνω αμερικανικών προτάσεων.

Το μήνυμα είναι σαφές: οι ΗΠΑ μετέρχονται κάθε δυνατό μέσο για να επαναλάβουν στη Μέση Ανατολή την επιτυχία της Βόρειας Ιρλανδίας, με τη συνδρομή βέβαια του βρετανού πρωθυπουργού **Τόνυ Μπлайρ**. Θυμίζουμε ότι ο κ. Μπлайρ, κατά την πρόσφατη επίσκεψή του στο Ισραήλ και τη Γάζα, εκόμισε μαζί με την «προίκα» της ειρηνευτικής συμφωνίας για το Όλοστερ και την αμερικανική πρόταση για τη Σύνοδο του Λονδίνου. Με δεδομένο, λοιπόν, το ατού της Βόρειας Ιρλανδίας, οι ΗΠΑ κάνουν μια ακόμα –πιθανόν την ύστατη προσπάθεια, τουλάχιστον προς αυτή την κατεύθυνση όπως προδιαγράφηκε με τις συμφωνίες του Όσλο και της Μαδρίτης– να αναθερμάνουν την ειρηνευτική διαδικασία και να περισώσουν το τρωθέν γόητρό τους στη Μέση Ανατολή.

Σε αυτή τη φάση, λοιπόν, φαίνεται ότι οι ΗΠΑ θα επιχειρήσουν, με συνοπτικές διαδικασίες, να φτάσουμε στις συνομιλίες για το τελικό καθεστώς, που είναι βέβαια και οι πιο επίμαχες, αφού αφορούν τη χάραξη

των συνόρων, το καθεστώς της Ιερουσαλήμ, τους παλαιστίνιους κρατούμενους αλλά και το μέλλον των εβραϊκών οικισμών στα κατεχόμενα. Αυτό βέβαια εξυπηρετεί την ισραηλινή πλευρά, που επιθυμεί να κλείσει άρον άρον το επώδυνο κεφάλαιο της ενδιάμεσης συμφωνίας, η οποία προβλέπει αποχωρήσεις των ισραηλινών στρατευμάτων από τα κατεχόμενα. Επιπλέον, η πρόσκληση Κλίντον θα ανεβάσει στο εσωτερικό τις μετοχές του κ. Νετανιάχου, που δέχεται πυρά τόσο από την αντιπολίτευση όσο και τη συμπολίτευση και αμφισβητείται ανοιχτά από το ίδιο του το κόμμα. Σημειώνουμε ότι την ημέρα που ο κ. Νετανιάχου είχε την πρώτη συνάντηση με την Αμερικανίδα ΥΠΕΞ, ο δήμαρχος του Τελ Αβίβ ανακοίνωνε ότι θα αποχωρήσει από το κόμμα, μετά το πέρας της θητείας του τον Νοέμβριο, θα προχωρήσει στη δημιουργία νέου κόμματος και θα διεκδικήσει την πρωθυπουργία της χώρας με σύνθημα τη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ Ισραηλινών και Αράβων αλλά και Ορθόδοξων - Εβραίων και υποστηρικτών του κοσμικού χαρακτήρα του κράτους. Μένει, βέβαια, να δούμε αν η ύστατη αυτή προσπάθεια των ΗΠΑ θα αποδώσει καρπούς. Γιατί στην περίπτωση που έχει άδοξο τέλος, η Ουάσινγκτον θα πρέπει να αναθεωρήσει την εξωτερική της πολιτική στη Μέση Ανατολή. Το δραματικό είναι ότι πιθανόν θα αναθεωρηθούν και οι αρχές που ενέπνευσαν τις συμφωνίες του Όσλο και της Μαδρίτης, δημιουργώντας έτσι όλες τις ικανές συνθήκες για την αναβίωση μιας νέας ιντιφάντας.

Στα καπρίτσια της πολιτικής

του Πλάμεν Τόντσεφ

Με έκταση 36.000 τετρ. χλμ., δηλαδή το 1/4 της Ελλάδας, αλλά με πληθυσμό υπερδιπλάσιο του ελληνικού (22 εκατ.), η άλλοτε αποκαλούμενη Φορμόζα φέρει πολλά από τα χαρακτηριστικά της Άπω Ανατολής: πυκνοκατοικημένη, με εντυπωσιακό πολιτισμικό πλούτο (4 επίσημες θρησκείες) και με ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης πραγματικά αξιοζήλευτους (8,5% κατά μέσον όρο τα τελευταία τριάντα χρόνια). Το 1996, η Ταϊβάν ήταν ο μεγαλύτερος κατασκευαστής υπολογιστών διεθνώς και κατετάγη τρίτη παγκοσμίως ως προς το ύψος των συναλλαγματικών της αποθεμάτων, ενώ το 1995 το μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα του πληθυσμού της νήσου ξεπέρασε τα 12.000 δολάρια¹.

Υπάρχει όμως και μια ουσιαστική διαφορά μεταξύ της Ταϊβάν και πολλών εκ των υπολοίπων ασιατικών χωρών. Η Ταϊβάν δεν είναι ούτε η Βιρμανία του στυγνού στρατιωτικού καθεστώτος ούτε η Ινδονησία της ευνοιοκρατίας και των τρομακτικών αντιθέσεων, αλλά ούτε και η Νότιος Κορέα του αμφίβολου (όπως αποδεικνύεται) οικονομικού θαύματος. Μετά το 1987, όταν εισήχθη ο πολιτικός πλουραλισμός στη χώρα, η σημερινή Ταϊβάν διαθέτει πλήρως κατοχυρωμένους δημοκρατικούς θεσμούς και ελευθερία της έκφρασης εφάμιλλη εκείνης των ευρωπαϊκών χωρών ή των ΗΠΑ. Η οικονομία της βασίζεται σε στέρεες δομές που δεν εξαρτώνται από κρατικές ενισχύσεις ή «θαλασσοδάνεια», για να θυμηθούμε και τα του οίκου μας.

Η στρατηγική σημασία του νησιού αυξάνεται ακόμη περισσότερο και λόγω της θέσης του δίπλα στον πιθανολογούμενο ηγεμόνα του 21ου αιώνα, την Κίνα. Άλλωστε, η Ταϊβάν αποτελεί έναν από τους βασικούς οικονομικούς εταίρους της ανερχόμενης υπερδύναμης. Το 1994, η αξία των άμεσων επενδύσεων από την Ταϊβάν στην Κίνα ανήλθε σε 8,4 δισ. δολάρια, ενώ οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία ακολούθησαν με 7,7 δισ. και 7,3 δισ., αντίστοιχα².

Παρ' όλα αυτά, τα τελευταία χρόνια οι σχέσεις της Ταϊβάν και της Κίνας έχουν σημαδευτεί από μια ανησυχητική ένταση,

με αποκορύφωμα τις ασκήσεις που πραγματοποίησε ο κινεζικός στρατός, τον Μάρτιο του 1996. Το μήνυμα του Πεκίνου ήταν ξεκάθαρο και η χρονική στιγμή που επελέγη για την επίδειξη δύναμης σαφώς σχετιζόταν με τις πρώτες προεδρικές εκλογές στην Ταϊβάν, στις 23 του ίδιου μήνα. Η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας (PRC) απορρίπτει οποιαδήποτε σκέψη για ανεξαρτησία της Δημοκρατίας της Κίνας (ROC) της Ταϊβάν και επιμένει στο «αδιαίρετο» του κινεζικού έθνους.

Ωστόσο, η σημασία αυτής της διμερούς αντιπαράθεσης δεν περιορίζεται στο επίπεδο μιας επιμέρους διαφωνίας. Το ενδεχόμενο ενός αμείλικτου αγώνα

Οι παραδοσιακές εργασίες είναι πλέον παρελθόν στην Ταϊβάν.

δρόμου στρατιωτικών εξοπλισμών προβάλλει όλο και πιο έντονα στην Άπω Ανατολή· εξέλιξη που δεν αφήνει καμία χώρα της περιοχής ανεπηρέαστη. Ο στρατιωτικός προϋπολογισμός της Κίνας έχει διπλασιαστεί μετά το 1990, ενώ οι αμυντικές δαπάνες της Ταϊβάν είναι από τις υψηλότερες στον κόσμο – περί το 18%³. Αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι μόνο οι πωλήσεις αμερικανικών όπλων στην Ταϊβάν αυξήθηκαν από 720 εκατ. δολάρια το 1987 σε 6,5 δισ. δολάρια το 1993⁴, ενώ και η Ιαπωνία έχει προβεί στην αναβάθμιση της Ναυτικής Δύναμης Αυτοάμυνας της (Maritime Self-Defence Force).

Η ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΗΣ

Η πολιτική και διοικητική απόσχιση της Ταϊβάν από την ηπειρωτική Κίνα χρονολογείται από το 1949, όταν η κυβέρνηση του ηττημένου Τσανγκ Κάι-Σεκ εγκαταστάθηκε στο νησί, μαζί με άλλα 3 εκατομμύρια μεταναστών. Τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες, η Ταϊβάν εθεωρείτο –έστω οιονεί– ανεξάρτητο κράτος, ώσπου η Κίνα έπαψε να αποτελεί το κόκκινο πανί για τα αμερικανικά συμφέροντα στην περιοχή.

Στις αρχές της δεκαετίας '70, η μείωση της έντασης στις σινο-αμερικανικές σχέσεις οδήγησε τις ΗΠΑ στην εγκατάλειψη της Ταϊβάν και στην αποβολή της νήσου από τον ΟΗΕ, ο οποίος –ελέω Ουάσινγκτον– δέχθηκε την Κίνα στο Συμβούλιο Ασφαλείας και την αναγνώρισε ως μοναδικό εκπρόσωπο του χινεζικού έθνους. Έκτοτε, το Πεκίνο έχει επιδοθεί σε μια ιδιόμορφη διπλωματική «πολιορκία» της Ταϊβάν και παρεμποδίζει συστηματικά την είσοδο της νήσου σε διεθνείς οργανισμούς, γεγονός που θα ενίσχυε τη θέση της Ταϊπέι.

Οι επιδιώξεις της Κίνας να ενσωματώσει την Ταϊβάν –όπως έκανε πέρυσι και με το Χονγκ Κονγκ– στη λογική «ένα κράτος, δύο οικονομίες» είναι σαφέστατες. Ωστόσο, πενήντα χρόνια μετά την εγκαθίδρυση της Ταϊβάν ως διαφορετικής οντότητας, έχουν συντελεστεί σημαντικές αλλαγές ως προς την εθνική συνείδηση των Ταϊβανέζων, οι οποίοι σε μεγάλο βαθμό θεωρούν εαυτούς ξεχωριστό πλέον έθνος. Ενώ οι μισοί περίπου κάτοικοι της Ταϊβάν αυτοπροσδιορίζονται ως Κινέζοι ή Κινέζοι και Ταϊβανέζοι ταυτόχρονα, την περίοδο 1991-96 το μερίδιο των «σκέτων» Ταϊβανέ-

ζων έχει διπλασιαστεί (από 16,5% σε 33,1%) και ο αριθμός των «σκέτων» Κινέζων έχει μειωθεί κατά το ήμισυ (32,5% σε 16,6%)⁵.

Ίσως γι' αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία η πρόσφατη απόφαση της Ιαπωνίας να αναγνωρίσει τα διαβατήρια της Ταϊβάν και να επιτρέψει την έκδοση βίζας απευθείας, χωρίς τη μεσολάβηση της ιαπωνικής πρεσβείας στην... Ταϊλάνδη, όπως ίσχυε μέχρι τώρα. Το γεγονός αυτό χαιρετίστηκε θερμά από όλο τον πολιτικό κόσμο της νήσου, ο οποίος όμως δεν φαίνεται να έχει ξεκαθαρίσει τους στόχους του και την τακτική για την επίτευξή τους. Ως αποτέλεσμα, πολλοί ψηφοφόροι παραμένουν διχασμένοι ως προς τη μορφή ανεξαρτησίας που θα μπορούσε να διεκδικήσει η Ταϊπέι από το Πεκίνο.

Παραδείγματος χάρη, τον περασμένο Νοέμβριο το κυβερνών κόμμα Kuomintang (KMT) έχασε τις τοπικές εκλογές από το Δημοκρατικό Προοδευτικό Κόμμα (DPP). Ωστόσο, παρ' όλο που πολλοί κάτοικοι της νήσου εμφανίζονται να υποστηρίζουν την κοινωνική πολιτική του DPP, ως τώρα δεν του έχουν αναθέσει την εντολή να κυβερνήσει την Ταϊβάν, πιθανώς φοβούμενοι τις θέσεις του περί ανεξαρτησίας και την αντίδραση της Κίνας. Σημειώνεται ότι ένα από τα πάγια αιτήματα του DPP είναι το ζήτημα της ανεξαρτησίας της Ταϊβάν να τεθεί σε δημοψήφισμα. Το ερώτημα ίσως απαντηθεί –αν δεν περιπλακεί ακόμη περισσότερο– στο τέλος του 1998, όταν έχουν προγραμματιστεί οι επόμενες κοινοβουλευτικές εκλογές στη νησιώτικη χώρα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. «The Free China Journal», 29 August 1997.
2. Yabuki Susumu, «Reading Beijing's Foreign Policy», *Japan Echo*, Vol. 23, No. 1, Spring 1996, p. 35.
3. Barry Buzan and Gerald Segal, «Rethinking East Asian Security», *Survival*, 36, No. 2 (Summer 1994), pp. 3-21.
4. Selig S. Harrison, «Pékin-Taiwan, par-delà les diktats», *Le Monde Diplomatique*, Avril 1996.
5. Chen Wen-chun, «National Identity and Democratic Consolidation in Taiwan: A Study of the Problem of Democratization in a Divided Country», *Issues & Studies*, Institute of International Relations, National Chengchi University, Vol. 33, No. 4, April 1997, pp. 13-18.

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Σειρά: Ιστορία (Αρχαία - Μεσαιωνική - Νεότερη)

Antje Krug
Αρχαιολόγος

ΑΡΧΑΙΑ ΙΑΤΡΙΚΗ

Επιστημονική και
Θρησκευτική Ιατρική
στην Αρχαιότητα

ANTJE KRUG
ΑΡΧΑΙΑ ΙΑΤΡΙΚΗ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΙ
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ
ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Μετάφραση
Ελένη Μανακίδου,
αρχαιολόγος

Επίβλεψη
Δημ. Λυπουρλής
καθηγητής Α.Π.Θ.

Με 251 σελίδες
και 96 εικόνες

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό

Ιπποκράτους 8 Αθήνα

Τηλ.: 36.27.318

ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ ΠΟΥ ΧΑΡΑΞΕ Ο ΙΡΑ

Η αυτονομιστική οργάνωση των Βάσκων, ΕΤΑ, γνωστοποίησε με πρόσφατη προκήρυξή της ότι είναι πρόθυμη να αξιοποιήσει τα μαθήματα που προέκυψαν από την πρακτική του ΙΡΑ στην ειρηνευτική διαδικασία στη Βόρεια Ιρλανδία. Όπως έγινε μάλιστα γνωστό, εκπρόσωποι του ΙΡΑ είχαν επανειλημμένως μυστικές συναντήσεις με εκπροσώπους της ΕΤΑ στο πλαίσιο μιας εποικοδομητικής ανταλλαγής απόψεων. Οι παράμετροι, βέβαια, του βασικού ζητήματος είναι διαφορετικοί απ' αυτές του βορειοϊρλανδικού, η ανακοίνωση της ΕΤΑ αποτελεί ύστερα από πολύ καιρό ένα θετικό βήμα που πιθανότατα να οδηγήσει την κυβέρνηση και το **Έρι Μπατασούννα**, πολιτική πτέρυγα της ΕΤΑ, στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Πολλά θα εξαρτηθούν και από τους χειρισμούς του πρωθυπουργού **Χοσέ Μαρία Αθνάρ**. Καθοριστικό ρόλο, βέβαια, θα παίξουν και τα αποτελέσματα των επικείμενων δημοψηφισμάτων στη Βόρεια Ιρλανδία και τη Δημοκρατία της Ιρλανδίας. Αν το πείραμα στο Μπέλφαστ πετύχει, τότε οι ελπίδες για την ειρήνη στην περιοχή των Βάσκων θα αναπτερωθούν.

ΓΕΝΙΚΕΥΕΤΑΙ Η ΑΝΑΤΑΡΑΧΗ ΣΤΗΝ ΙΝΔΟΝΗΣΙΑ

Στις φλόγες έχει παραδοθεί τις τελευταίες μέρες η πρωτεύουσα Μεντάν της Βόρειας Σουμάτρας, όπου καθημερινά οργισμένοι διαδηλωτές-φοιτητές συ-

γκρούονται με τις δυνάμεις καταστολής που απαντούν με πραγματικά πυρά. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που μεταδίδουν οι ξένοι δημοσιογράφοι, οι οποίοι παρακολουθούν από κοντά τα αιματηρά επεισόδια, τουλάχιστον έξι άνθρωποι έχουν χάσει τη ζωή τους και δεκάδες έχουν τραυματιστεί. Αφορμή για τις διαδηλώσεις, η απόφαση της κυβέρνησης να αυξήσει την τιμή της βενζίνης, τα τιμολόγια του ηλεκτρικού και τα εισιτήρια των μέσων μεταφοράς. Οι κινητοποιήσεις έχουν εξαπλωθεί και στις γειτονικές πόλεις και ενδεχομένως απειλείται γενικευμένη εξέγερση. Πολιτικοί αναλυτές εκτιμούν ότι πολύ δύσκολα η αντιπολίτευση θα ενώσει τις δυνάμεις της εναντίον του προέδρου **Σουχάρτο**. Σημειώνεται, επίσης, ότι το φοιτητικό κίνημα στη Μεντάν δεν

έχει ανάλογο αντίκρουσμα στις άλλες μεγάλες πόλεις της Ινδονησίας.

Ο πρόεδρος Σουχάρτο πάντως, παρά το γεγονός ότι η χώρα ταλανίζεται από την οικονομική κρίση και τις πρόσφατες ταραχές, δεν δείχνει να ανησυχεί. Σκοπεύει, μάλιστα, να παραβρεθεί την επόμενη εβδομάδα στη Σύνοδο 15 αναπτυσσόμενων χωρών στο Κάιρο.

ΑΠΕΙΛΕΙΤΑΙ Η ΕΙΡΗΝΗ ΣΤΟ ΤΑΤΖΙΚΙΣΤΑΝ

Ο πρόεδρος του Τατζικιστάν διατείνεται ότι η ειρήνη στη χώρα του είναι μονόδρομος και ότι κανείς δεν πρόκειται να την απειλήσει. Καταγγέλλει, μάλιστα, ότι πίσω από τις τελευταίες αιματηρές συγκρούσεις στρατευμάτων της αντιπολίτευσης και κυβερνητικών δυνάμεων βρίσκεται «μια τρίτη δύναμη» που δεν επιθυμεί την ανάπτυξη του Τατζι-

κιστάν. Οι αντιπαρατιθέμενες πάντως δυνάμεις δεν έχουν καταφέρει ακόμα να εφαρμόσουν την ειρηνευτική συμφωνία που υπογράφηκε το 1996 για να τερματίσει τον τετράχρονο αιματηρό εμφύλιο. Βασικός όρος της συμφωνίας ήταν να εκχωρηθεί στην αντιπολίτευση το 30% των κυβερνητικών θέσεων. Δύο χρόνια μετά όμως, φαίνεται ότι οι δύο πλευρές δεν έχουν γεφυρώσει τις διαφορές τους. Αφορμή για τον νέο γύρο βίαιων επεισοδίων έγινε η επίθεση ανδρών της αντιπολίτευσης εναντίον κυβερνητικών γραφείων στην πρωτεύουσα του Τατζικιστάν. Η αντιπαραθέση επεκτάθηκε στα περίχωρα της πρωτεύουσας και οι βίαιες συγκρούσεις επαναλήφθηκαν στις αρχές της εβδομάδας. Υπολογίζεται ότι τουλάχιστον 30 άτομα έχουν χάσει μέχρι τώρα τη ζωή τους. ❧

Η Ομάδα Επαφής (ΗΠΑ, Γαλλία, Βρετανία, Γερμανία, Ιταλία και Ρωσία) συνεδρίασε πρόσφατα στη Ρώμη μέσα σε βαρύ κλίμα από τις συνεχιζόμενες συγκρούσεις στο Κοσσυφοπέδιο. Η εικόνα από το χωριό Χερέκ του Κοσσυφοπεδίου μαρτυρά μια αλήθεια που κανείς δεν μπορεί να κρύψει.

ΕΠΙΣΗΜΑΪΝΟΥΜΕ

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΚΠΛΗΞΕΙΣ ΣΕ ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΟ ΕΔΑΦΟΣ

Το πενταήμερο ταξίδι στις δύο μεγαλύτερες πόλεις της Αιγύπτου, το Κάιρο και την Αλεξάνδρεια, με αφορμή το έβδομο συμπόσιο Καβάφη έγκρυβε πολλές εκπλήξεις, που δεν αφορούν το επίπεδο των εισηγήσεων και της διαδικασίας του συμποσίου. Οι εκπλήξεις αφορούν τα όσα είδαμε στο πλαίσιο των ξεναγήσεων που συμπλήρωναν το ταξίδι, και δεν εννοούμε τον τρόπο ζωής και την καθημερινότητα των Αιγυπτίων. Είχαμε την ευκαιρία, ιδιαίτερα στην Αλεξάνδρεια όπου μείναμε τρεις μέρες, να επισκεφτούμε πολλά από τα απομεινάρια της άλλοτε εύρωστης ελληνικής κοινότητας στη μεσογειακή αυτή μεγαλούπολη. Ορφανοτροφεία, σχολεία, ένα καταπληκτικό θέατρο χωρητικότητας 500 θέσεων που είχε δωρήσει η Ιουλία Σαλβάγου, γήπεδα, χώρους άθλησης... Το ότι σήμερα βλέπουμε τα κελύφη των κτιρίων, αφού στο σύνολό της η εναπομείνασα ελληνική κοινότητα δεν ξεπερνά τις 4.000, είναι κάτι γνωστό από χρόνια. Δεν συμβαίνει το ίδιο όμως και με την πολιτειακή παρουσία της Ελλάδας, αφού η Αλεξάνδρεια εδρεύουν το Πατριαρχείο, το ελληνικό προξενείο και το παράρτημα του Ιδρύματος Ελληνικού Πολιτισμού. Από αυτές τις γραμμές αφήνουμε έξω τον νέο έλληνα πρόξενο Γρηγόρη Παπαδόπουλο, ο οποίος μόλις πριν από τρεις μήνες ανέλαβε τα καθήκοντά του, άρα δεν μπορεί να επιδείξει έργο και να κριθεί γι' αυτό. Ολοι μιλούν για έλλειψη χρημάτων, τόσο ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας Πέτρος, όσο και ο διευθυντής -νέος επίσης- του Ιδρύματος Ελληνικού Πολιτισμού, Βασίλης Φιλιππάτος. Αυτό που κυρίως λείπει, όμως, είναι η φαντασία κι όχι τόσο τα χρήματα.

Δεν χρειάζεται ιδιαίτερα χρήματα το σπίτι που πέρασε τα τελευταία χρόνια της ζωής του ο Κωνσταντίνος Καβάφης, που παρουσιάζει έντονα σημάδια εγκατάλειψης και μόνο θλίψη δημιουργεί στον επισκέπτη, αντί για συγκίνηση. Επιπλα, πίνακες, αποκόμματα, εκδόσεις -ελληνικές και ξένες- που αφορούν τον Αλεξανδρινό ποιητή, είναι ριγμένα σχεδόν στο χώρο. Στον καθρέφτη ενός από τα δύο έπιπλα του Καβάφη που υπάρχουν στο σπίτι ήταν κολλημένη μια αφίσα, γεγονός που προκάλεσε την αντίδραση του νεοελληνιστή καθηγητή της Οξφόρδης Πήτερ Μάκριντζ. Ένα δωμάτιο αυτού του χώρου «βαφτίστηκε» σε αίθουσα Τσίρκα, η οποία συγκεντρώνει, ατάκτως ερριμμένα, φωτογραφίες, βιβλία, χειρόγραφα.

Το υπέροχο θέατρο που υπάρχει στο λεγόμενο «τελευταίο τετράγωνο», στο τετράγωνο δηλαδή με τα περισσότερα εναπομείναντα δημόσια κτίρια που ανήκουν στην ελληνική κοινότητα εκεί όπου δεσπόζει το Μπενάκειο Ορφανοτροφείο, θα μπορούσε κάλλιστα να φιλοξενήσει τις εργασίες του συμποσίου, αντί για τον ακατάλληλο χώρο στο φουαγιέ του «Αβερώνφειου». «Θα προσέλκυε περισσότερα μέλη της ελληνικής κοινότητας αν το συμπόσιο γινόταν στο χώρο του θεάτρου» παράτησε Έλληνας καθηγητής, από τα λίγα μέλη της κοινότητας που παρακολούθησαν τις εργασίες του συμποσίου. Σε τρισάθλια κατάσταση είναι και η βιβλιοθήκη Μιχαηλίδη που στεγάζεται στο χώρο του ελληνικού προξενείου και αποτελεί σπάνια συλλογή των εκδόσεων, του ημερήσιου και περιοδικού Τύπου του αιγυπτιώτικου ελληνισμού.

Ιδέες και ανάγκες υπάρχουν πολλές, καθώς και εξαγγελίες. Στις τελευταίες περιλαμβάνεται και η ίδρυση του διεθνούς πανεπιστημίου ελληνοαραβικών σπουδών «Μέγας Αλέξανδρος», που σχεδιάζεται να στεγαστεί στους χώρους του Μπενάκειου. Στην Αίγυπτο και στις πόλεις της όπου η ελληνική κοινότητα άφησε τα σημάδια της, υπάρχει η υποδομή για να γίνουν πολλά, που θα κρατήσουν ζωντανή και δεμένη με το σήμερα την ιστορία. Η Πολιτεία και η Εκκλησία έχουν μπροστά τους ένα λαμπρό πεδίο για να επιδείξουν την καλή τους θέληση. Να περιμένουμε δείγματα:

ΟΛΓΑ ΣΕΛΛΑ

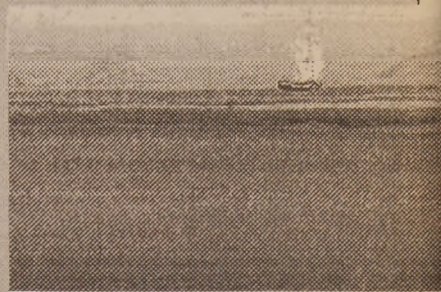
Π Ρ Ο Τ Ε Ι Ν Ο Υ Μ Ε

• **Διαβάστε:** Το δεύτερο βιβλίο της σειράς «Κείμενα και εικόνες», με τίτλο *Κύμινο και Κανέλα* και θεματικό αντικείμενο τη γαστρονομία. Περιέχει κείμενα των Γιώργη Γιατρομανωλάκη, Βασίλη Γκουρογιάννης, Αλέξανδρου Ίσσαρη, Τάσου Καλούτσα, Αγγέλας Καστρινάκη, Αμάντας Μιχαλοπούλου, Δημήτρη Πετσετίδη, Φαίδωνα Ταμβακάκη, Σώτης Τριανταφύλλου, Μισέλ Φάις και ζωγραφική των Μαριλίτσας Βλαχάκη και Κώστα Παπανικολάου. Από τις εκδόσεις Πατάκη.

• **Δείτε:** Τη *Νύχτα της κουκουβάγιας*, το νέο θεατρικό έργο του Γιώργου Διαλεγμένου σε σκηνοθεσία του Λευτέρη Βογιατζή, στο θέατρο της οδού Κυκλάδων. Μια διασταλμένη στιγμή μεταξύ της τελευταίας εισπνοής και εκπνοής στη ζωή ενός ανθρώπου.

• **Ακούστε:** Συναυλίες στο Μέγαρο Μουσικής. Στις 9 και 11 Μαΐου δύο όπερες, διαφορετικές προσεγγίσεις του μύθου του Οιδίποδα, σε μορφή κοντσερτάντε. Η πρωτοπαρουσιαζόμενη όπερα του Θόδωρου Αντωνίου «Οιδίπους επί Κολωνώ» δίπλα στην πασίγνωστη όπερα του Igor Stravinsky «Oedipus Rex». Στις 16, 17 και 18 Μαΐου τριήμερο με τον τίτλο «Σταθμοί Σύγχρονης Δημιουργίας». Στις 16 και 17 Μαΐου το Ελληνικό Συγκρότημα Σύγχρονης Μουσικής υπό την διεύθυνση του Θόδωρου Αντωνίου θα παρουσιάσει σημαντικά έργα σύγχρονων ελλήνων και ξένων συνθετών, ανάμεσα στα οποία τα «Ancient Voices of Children» του George Crumb, «Εόντα» του Ιάννη Ξενάκη, «East West» του Θόδωρου Αντωνίου, «Η ιστορία του στρατιώτη» του Igor Stravinsky.

• **Δείτε:** Την έκθεση ζωγραφικής του Αλέκου Βλ. Λεβίδη με θέμα τις εικόνες που φιλοτέχνησε ο ζωγράφος για βιβλία. Το σύνολο των εικονογραφήσεων του καλλιτέχνη θα παρουσιαστεί στην γκαλερί Astra (καρυατίδων 8, Ακρόπολη), από τις 11 ως τις 30 Μαΐου.

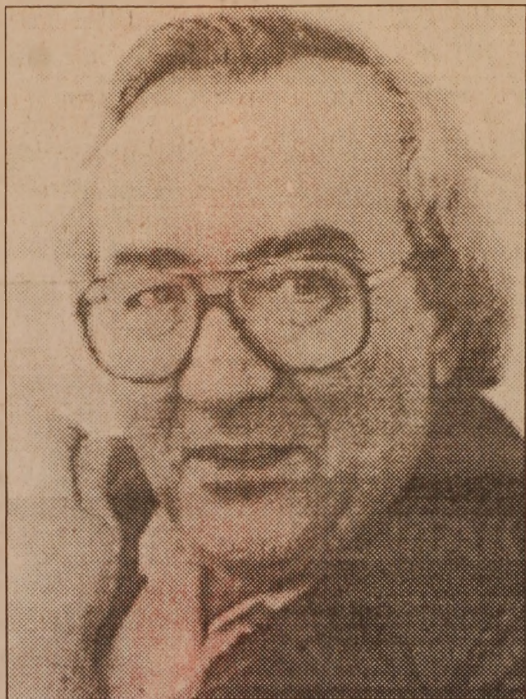

ΜΑΧΗΤΙΚΟΣ ΩΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ Ο ΑΡΗΣ ΦΑΚΙΝΟΣ

Ο ΑΡΗΣ ΦΑΚΙΝΟΣ δεν είναι πια εδώ. Πέθανε στο Παρίσι, όπου είχε εγκατασταθεί σχεδόν αμέσως μετά την εγκαθίδρυση του δικτατορικού καθεστώτος στην Ελλάδα, την προηγούμενη Κυριακή.

Ο Άρης Φακίνος είχε γεννηθεί το 1935 στο Μαρούσι. Σπούδασε στην Ελλάδα, στην Ελβετία και στη Γαλλία. Μέχρι το 1965, εργάστηκε ως καθηγητής στο Γαλλικό Ινστιτούτο της Αθήνας. Όταν κατέφυγε στο Παρίσι δεν ξαναασχολήθηκε με τη διδασκαλία. Προτίμησε να ζει δημοσιογραφώντας και γράφοντας λογοτεχνία. Συμμετείχε στην ίδρυση του Ελεύθερου Αθηναϊκού Πρακτορείου και στη δημοσίευση της Μαύρης Βίβλου της δικτατορίας στην Ελλάδα. Επί μια εικοσαετία εργάστηκε στο γαλλικό ραδιόφωνο – στην ελληνική εκπομπή «Εδώ Παρίσι». Τα πρώτα χρόνια μετά τη δικτατορία είχε συνεργαστεί και με το Αντί.

Εγγραψε τα βιβλία *Οι τελευταίοι βάρβαροι*, *Οι παράνομοι*, *Ο άνθρωπος που τάζει τα περιστέρια*, *Η ιστορία μιας χαμένης γης*, *Ο πρόγονος*, *Τα παιδιά του Οδυσσέα*. Τελευταία του δουλειά, μια τριλογία – στην Ελλάδα έχουν τυπωθεί μόνο τα δύο πρώτα της μέρη, το *Κάστρο της μνήμης* και *Κλεμμένη ζωή*. Το τρίτο μέρος θα κυκλοφορήσει το φθινόπωρο.

Ο Άρης Φακίνος.

Ο Άρης Φακίνος παρέμενε δραστήριος μέχρι το –ξαφνικό– τέλος του. Είναι γνωστές οι μαχητικές επιφυλλίδες του στα *Νέα* – η τελευταία δημοσιεύθηκε την περασμένη Δευτέρα, μαζί με την αναγγελία του θανάτου του. Είχε θέμα της τη μανία των Νεοελλήνων

να προσεπικυρώνουν τον δημόσιο ρόλο τους σύμφωνα με τις γνώμες που έχουν γι' αυτούς οι ξένοι – ιδίως οι Ευρωπαίοι. «Όπως και να το κάνουμε», σημείωνε, «τα τετρακόσια χρόνια του ραγιαδίστικου παρελθόντος μας έχουν αφήσει βαθιά αχνάρια στην εθνική μας ψυχοσύνθεση. Άλλωστε, όλοι οι αλλοτινοί συναγιάδες μας, οι Βορειοαφρικανοί, οι Μεσανατολίτες και όλοι οι Βαλκάνιοι παρουσιάζουν τα ίδια συμπτώματα μ' εμάς: κι αυτοί ξεκοκαλίζουν κάθε ημέρα τον πανευρωπαϊκό Τύπο αναζητώντας τις αντιδράσεις των Ευρωπαίων, τρέμουν τις επικρίσεις τους, καμαρώνουν σαν γύφτικα σκεπάσματα κάθε φορά που εισπράττουν τα συγχαρητήριά τους. Μόνο που αυτά τα συγχαρητήρια, ειδικά στον οικονομικό τομέα που βρίσκεται αυτές τις ημέρες στο προσκήνιο της επικαιρότητας, είναι πιο επικίνδυνα από τις επικρίσεις. Γιατί πέρα από τα νέα σφιξίματα του ζωναριού, σημαίνουν και

νέα μείωση της γωνίας κλίσης του σώματός μας για τον καινούργιο εθνικό μας τεμενά», κατέληγε.

BOMBIDIA ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΦΑΣΙΑΣ

Ψυχοπαίδη. Οι υπόλοιποι φρονίμως απείχαν. Παρών βέβαια ήταν ο αεικίνητος Νίκος Κεσσανλής.

- Εγκαινιάστηκε στο «εργοστάσιο» της ΑΣΚΤ η έκθεση του κινήματος **Fluxus** στη Γερμανία (1962-94)). Στα εγκαίνια ο Αφροαμερικανός **Benny Patterson** προσπάθησε να οργανώσει τους σπουδαστές της ΑΣΚΤ σε μια ειρωνική-ερωτική «δράση» μόνο που η πρωταγωνίστρια αντέδρασε και επιτέθηκε στο κοινό με γιαούρτι και ρύζι. Ο εξηντάχρονος Patterson ήταν απρηγόρητος κατά το υπόλοιπο της βραδιάς, γιατί ποτέ το Fluxus δεν συμπεριέλαβε επιθετική action στις δράσεις του ανά τον κόσμο. Όμως εδώ είναι Βαλκάνια, πώς να το κάνουμε, και η καταπιεσμένη ενέργεια δύσκολα συγκαλύπτεται.

- **Fluxus 2:** Κατά τα εγκαίνια πλειοδότησε ο νεαρόκοσμος ενώ από τους καθηγητές της ΑΣΚΤ είδαμε μόνο τον **Λάζη Πατρασκίδη** και τον **Γιάννη**

- Στα *Νέα* της Τετάρτης 29.4, ο **Χάρης Καμπουρίδης** ξεσπάθωσε εναντίον της, όντως απαράδεκτης, έκθεσης του **Ευ. Βαρλάμη** «Μ. Αλέξανδρος 2000» η οποία με τις ευλογίες του υπουργείου Εθνικής Άμυνας μεταφέρθηκε στο Γκάζι, ενώ ο Δήμος Αθηναίων οσμίστηκε το μπούγιο και είπε να γεμίσει την πόλη με τις τερατικές-απίστευτες αφίσες του Μεγαλέξανδρου-Βουκεφάλα. Είναι γνωστή η άγνοια των «επίσημων φορέων» όσον αφορά τον πολιτισμό. Αυτό που δεν είναι προσώρας γνωστό είναι με ποιες διασυνδέσεις ο Βαρλάμης επέτυχε αυτή την πρωτοφανή δαπάνη του δημόσιου χρήματος. Και να σκεφθεί κανείς ότι η έκθεση νέων εικαστικών στην Πολιτιστική Πρωτεύουσα ματαιώθηκε λόγω έλλειψης πόρων.

- Άλλο **Μεγαλέξανδρος** κι άλλο **Βουκεφάλας**.

- Τα *Νέα της Τέχνης*, η εικαστική εφημερίδα που εκδίδει η **Άρτεμις Καρδουλάκη**, είχαν δύο άρθρα –καταπέλτη εναντίον της πολιτικής Βενιζέλου. Επίσης, ξεκίνησε μια έρευνα για το γεγονός της διείσδυσης των πλαστών πινάκων ελληνικής ζωγραφικής σε κατά τεκμήριο έγκυρες δημοπρασίες του εσωτερικού και του εξωτερικού.

- **Αλήθεια**, τι είναι πιο ενδιαφέρον και –πραγματικά– πιο αληθινό, η **trash T.V.** και το «**Αυτόφωρο**» ή η «σοβαρή» συζήτηση του **Antenna** με συνομιλητές τους **Ευ. Βενιζέλο**, **Μ. Λιάπη** και **Ι. Πρετεντέρη**. Ύστερα αναρωτιόμαστε γιατί οι νέοι μας γίνονται αλκοολικοί και ναρκομανείς. Έλεος.

- Εξαιρετική η μίνιμαλ έκθεση του **Ιωάννη Σαμοθράκη** στην γκαλερί Α-Δ ενώ η έστω και μετά βασάνων μεταφορά της αναδρομικής του **Αλέξη Ακριθάκη** στην Εθνική Πινακοθήκη αποδεικνύει ότι η Ελλάδα έχει μνήμη και συνείδηση μνήμης.

Μανωλάκης ο Βομβιστής

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΜΑΖΙΚΑ ΜΕΣΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

ΜΕ ΔΙΟΡΓΑΝΩΤΕΣ το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου και το τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ του Παντείου Πανεπιστημίου έγινε στο Πάντειο, στις 4 και στις 5 Μαΐου, ένα πολύ ζωντανό συμπόσιο με θέμα το βιβλίο και τα Μαζικά Μέσα Ενημέρωσης. Από τις ενότητες του συμποσίου και μόνο καταλαβαίνει κανείς ότι έχει καταβληθεί προσπάθεια να αντιμετωπισθεί ολόκληρο το φάσμα των προβλημάτων που ανακύπτουν στην εποχή που τα ΜΜΕ, έντυπα και ηλε-

κτρονικά, είναι οι κατ' εξοχήν μηχανισμοί της μαζικής κουλτούρας διαμορφώνοντας τις αξίες στο πλαίσιο της κοινωνίας της αγοράς, ενώ παράλληλα η βιβλιοαγορά μεγαλώνει αλλά και συγκεντροποιείται: η σχέση βιβλίων και ΜΜΕ, το βιβλίο στον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο, το βιβλίο στο ραδιόφωνο και στην τηλεόραση, η κριτική και η παρουσίαση του βιβλίου, τα ειδικά περιοδικά και οι ειδικές εκπομπές για το βιβλίο, η παρουσία του βιβλίου σε πολι-

τιστικές εκπομπές ή σελίδες, το βιβλίο και οι νέες τεχνολογίες, το βιβλίο ως «μεταλλαγμένη» πρώτη ύλη των ΜΜΕ.

Οι εισηγήσεις κινήθηκαν μεταξύ της κινδυνολογίας από την εισαγωγή των νέων τεχνολογιών μέχρι τον αντίποδα, την προοπτική δηλαδή της συμφιλίωσης του βιβλίου με τους χρήστες της νέας τεχνολογίας. Οι εισηγήσεις αυτές, κυρίως, που προσπαθούν να αρθούν υπεράνω του μανιχαϊσμού είχαν και το μεγαλύτερο ενδιαφέρον.

Αντιγράφουμε από το τέλος της εισήγησης του Γιάννη Πατίλη: «Μήπως σήμερα θα πρέπει για πρώτη φορά να φαντασθούμε την ανάγνωση, και την οργάνωση της αναγνωστικής συμπεριφοράς, ξέχωρα από το χαρτί και τον Τύπο; Μήπως, σήμερα, με την ψηφιακή τεχνολογία η ανάγνωση όχι μόνο δεν υποβαθμίζεται και δεν απειλείται αλλά –μέσα από τις σωστές στοχαστικές προσαρμογές– αποκτά, παράλληλα προς τον έντυπο, έναν αρμοδιότερο και ίσως, θα έλεγα, πνευματικότερο χαρακτήρα, πλέον συμβατό με τη βαθύτερα συμβολική φύση της γραφής;».

ΔΑΝΙΗΛ, ΚΑΝΙΑΡΗΣ, ΚΕΣΣΑΝΛΗΣ...

Πάλι μαζί, στο Ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν.

ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΕ να έχει τίτλο: Μετά 34 έτη! Και κάπως έτσι ήταν. Ο Δανιήλ –γεννημένος το 1924–, ο Βλ. Κανιάρης –το 1928– και ο Ν. Κεσσανλής –το 1930– συναντήθηκαν την Τετάρτη 29.4 στο Ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν και, στο πλαίσιο της σειράς «Ελληνομουσείον» θυμήθηκαν τη νεανική, «ηρωική» έκθεση που τους διοργάνωσε ο Pierre Réstany στο θέατρο Fenice της Βενετίας, το 1964. Η συγκίνηση, αλλά και η αμηχανία, ήταν προφανείς, αφού οι τρεις πιονιέροι του μοντερνισμού μας ξαναβρέθηκαν μαζί και συνομήλησαν μετά από τρεις δεκαετίες! Ο Δανιήλ, ο Κανιάρης και ο Κεσσανλής επί το έργον, κατά την κοινή τους παρουσίαση στο Ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν, θυμούνται την έκθεση «Τρεις προτάσεις για μια νέα ελληνική γλυπτική» που διοργάνωσε στη Βενετία το 1964 ο Pierre Réstany. Κατ' ουσίαν είχαμε τότε μια κοινή δράση αντισυμβατικού-προκλητικού χαρακτήρα με στοιχεία νεο-νταντά και με φτωχά, εφήμερα υλικά, όπως απαιτούσε ο «νέος ρεαλισμός» ή –λίγο αργότερα– η *arte povera*. Επρόκειτο για μια έκθεση με χιούμορ και τόλμη η οποία, όπως τόνισε ο Κανιάρης, περιελάμβανε περισσότερο χειρονομίες παρά έργα και είχε να κάνει μάλλον με την αγωγή ενός κοινού που ήταν μαθημένο στον προκατασκευασμένο θαυμασμό του «Μεγάλου Έργου». Με τις «Τρεις προτάσεις» οι νέοι, τότε, δημιουργοί ξαναθέτουν το ερώτημα –τι είναι έργο τέχνης;– και αποκαθελώνοντας το απ' τα βαριά πλαίσια και τους τοίχους του Μουσείου το καθιστούν καθημερινό, ευάλωτο, έκθετο, εκτός των μηχανισμών της αγοράς. Τέλος, όπως επισήμανε ο Δανιήλ, η έκθεση είχε πρωτίστως ιδεολογικό περιεχόμενο και αποτελούσε μαν απάντηση στην τρομοκρατία του αμερικανικού μοντερνισμού.

ΔΙΑ ΓΥΜΝΟΥ ΟΦΘΑΛΜΟΥ

Κείμενα μιας εικοσαετίας και πλέον, γραμμένα για τον ημερήσιο και τον περιοδικό Τύπο, συγκεντρώθηκαν σ' έναν τόμο με τον τίτλο *Διά γυμνού οφθαλμού*, που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις «Πόλις». Ο Άγγελος Ελεφάντης κατέγραφε στα κείμενα του (που δημοσιεύτηκαν στις εφημερίδες *Αυγή* και *Εποχή* και στο περιοδικό *Ο Πολίτης*) ό,τι από την πραγματικότητα την πολιτιστική, την κοινωνική, την αθλητική, δεν ήταν διακριτό εκ πρώτης όψεως. Την ερχόμενη Τρίτη 12 Μαΐου, στην αίθουσα Ανταποκριτών Ξένου Τύπου (Ακαδημίας 23), στις 8μ.μ. θα μιλήσουν για το βιβλίο ο καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Αντώνης Μανιτάκης, η συγγραφέας Χρύσα Προκοπάκη και οι δημοσιογράφοι Μπάμπης Γεωργούλας και Νίκος Φίλης.

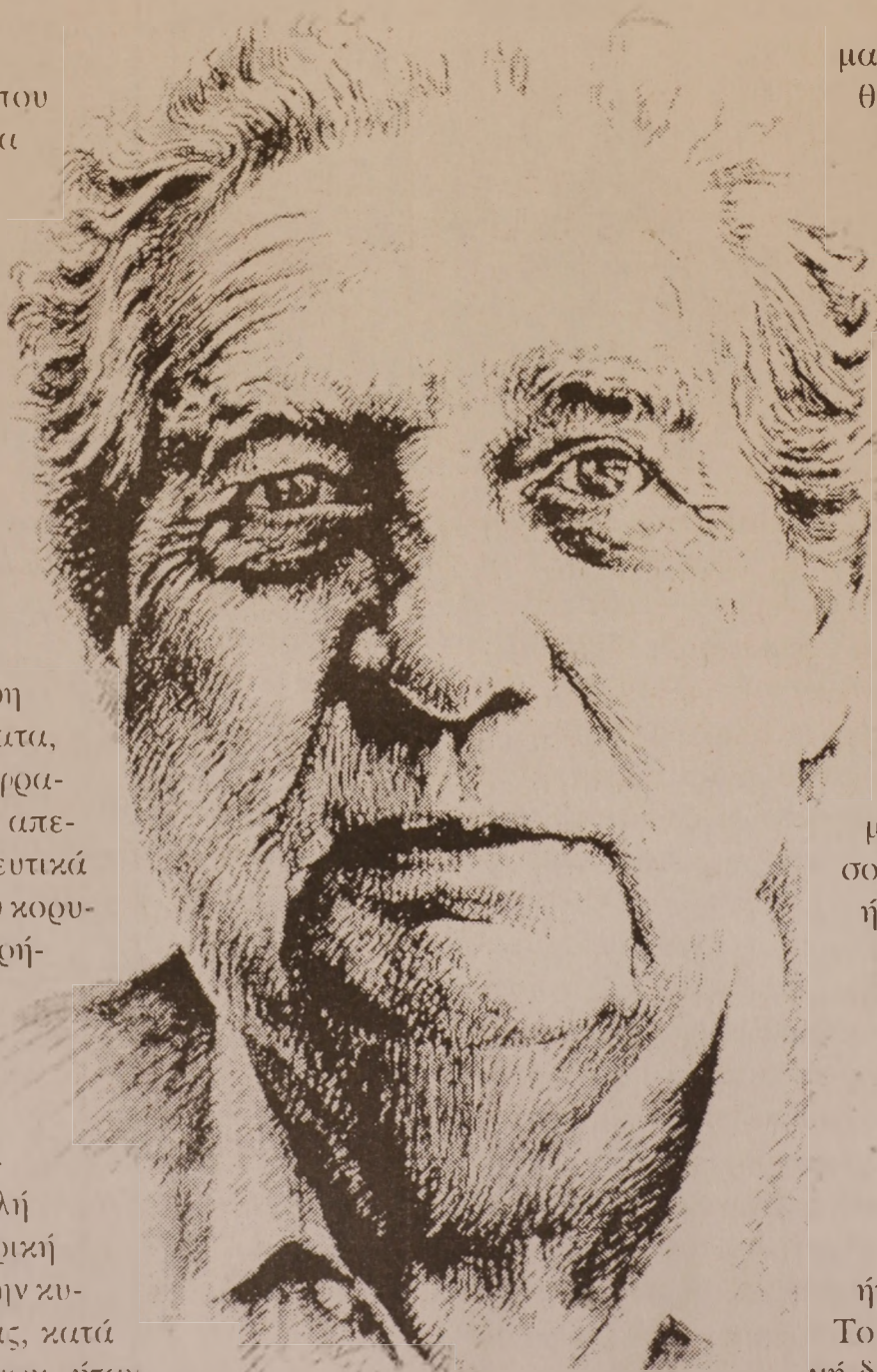
Έκανε το «τοπικό», παγκόσμιο...

του Δημήτρη Φιλίππη

Ο «συμβολικός» θάνατος του Οκτάβιο Πας επήλθε λίγους μήνες πριν από τον κλινικό, όταν –στα μέσα του περασμένου Δεκέμβρη– μια πυρκαγιά κατέστρεψε ολοσχερώς σημαντικό τμήμα της μεγάλης βιβλιοθήκης του ποιητή. Αγαπημένα βιβλία και πολύτιμα χειρόγραφα-κειμήλια (κληρονομιά από τους επίσης διανοούμενους παππού και πατέρα) έγιναν στάχτη. Μετά το συμβάν, ο Πας, συντετριμμένος, δήλωσε ότι τα βιβλία, καθώς φαίνεται, πεθαίνουν, όπως κι άνθρωποι». Έκτοτε κλείστηκε στον εαυτό του, καδηλώθηκε στο αναπηρικό καροτσάκι του, η ασθένειά του –καρκίνος στα οστά– επιδεινώθηκε ταχύτατα, ώσπου ο ποιητής, σύμφωνα και με την επίσημη ληξιαρχική πράξη, εξέπνευσε την πρωία της Κυριακής 19.4.98, πλήρης ημερών – ήταν 84 ετών...

Αυτό το καθαρά... λογοτεχνικό στοιχείο από το θάνατο του μεξικανού νομπελίστα –σαν να προνόησε η μοίρα να... ανταμείψει τον ποιητή με ένα τέλος, τραγικό μεν, αλλά αντάξιο του ταλέντου του– παρέβλεψαν τα πλούσια αφιερώματα του Τύπου, τα οποία, διανθισμένα με αποσπάσματα από το έργο του, μας πληροφόρησαν επαρκώς σχετικά με τα βιογραφικά, γραμματολογικά και εν γένει εγκυκλοπαιδικά στοιχεία για τον μέγιστο αυτό ποιητή, δοκιμογράφο, κριτικό τέχνης, τέως διπλωμάτη... Ωστόσο, για τον Ο. Πας γνωρίζαμε ήδη και στην Ελλάδα αρκετά πράγματα, αφού και στη χώρα μας έχουν μεταφραστεί –κυρίως μετά το Νόμπελ, που του απονεμήθηκε το 1990– τα πιο αντιπροσωπευτικά έργα του. Έτσι, μια και ο θάνατος του κορυφαίου μεξικανού ποιητή δεν μας βρήκε... αδιάβαστους, χρήσιμες είναι τώρα κάποιες σκέψεις για τη ζωή και το έργο του...

Η παραίτησή του από το διπλωματικό σώμα, το 1968, σε ένδειξη διαμαρτυρίας για την αιματηρή καταστολή του φοιτητικού κινήματος στην κεντρική πλατεία της πόλης του Μεξικού από την κυβέρνηση του προέδρου Ντίας Ορνάζ, κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων, ήταν σαν θεαματική πολιτική πράξη του ήδη διάσημου ποιητή. Η κίνηση εκείνη προκάλεσε αμηχανία στους κόλπους της αντιδραστικής κυβέρνησης, ενώ, η μεξικανική Αριστερά, από την πλευρά της, πίστεψε –πλάνη οικτρά– ότι θα βρισζε στο πρόσωπο του Πας τη ση-

μαία της. Όπως ήταν φυσικό, δημιουργήθηκε προς στιγμήν η εντύπωση ότι ο Ο. Πας ήταν διαθέσιμος να αντιπαρέλθει τις επιφυλλίδες του για τον μαρξισμό –διατυπωμένες με στέρεα επιχειρήματα– και να μεταβάλει την ως τότε αρνητική στάση του απέναντι στο σοβιετικό μπλοκ (ο Πας μαζί με τον Καμύ ήταν από τους πρώτους διανοούμενους που είχαν αποκηρύξει καθεστώτα του υπαρκτού σοσιαλισμού). Εξ αρχής, όμως, κατέστη σαφές ότι ο Πας δεν προέβη σ' αυτή την ενέργεια για να γίνει δυσάρεστος στους μεν και αρεστός στους δε. Σε κείνα τα έντονα πολιτικοποιημένα χρόνια, αν δε γινόσουν πολιτικά αρεστός, όταν έπρεπε, όσο μεγάλος ποιητής κι αν ήσουν, το έργο σου περνούσε σε δεύτερη μοίρα. Ούτως ή άλλως, για τη λατινοαμερικανική δογματική Αριστερά, που την «εκπροσώπουσε» λογοτεχνικά ο μεγάλος Πάμπλο Νερούδα, ο Πας ανέκαθεν ήταν το... κόκκινο πανί, ο αντιδραστικός διανοούμενος. Και οι λογαριασμοί μεταξύ Νερούδα - Πας είχαν ανοίξει πριν από πολλά χρόνια, στη δεκαετία του '50, όταν ο Νερούδα ήταν πρόξενος της Χιλής στο Μεξικό. Το περιστατικό ήταν γνωστό. Η μεξικανική διανόηση οργάνωσε μια μέρα δεξίωση

προς τιμήν του χιλιανού προξένου και ποιητή. Τη στιγμή, όμως, που ο τιμώμενος εντόπισε ανάμεσα στους προσκεκλημένους τον Πας, τον πλησίασε κι άρχισε να τον... λούζει κανονικά, επειδή έκανε κριτική στον μαρξισμό (τουτέστιν, στο αλάθητο του κόμμα-

τος). Ο Πας πήρε κακήν-κακώς των ομιατιών του: «Ένωσα, έγραφε αργότερα, απέραντη θλίψη, ένωσα σαν το γκαρσόν που το ξεφτίλισαν οι πελάτες»...

Το πράγμα είναι σαφές. Από τη στιγμή που ο Πας δεν συστρατευόταν με όλους συλλήβδην τους άλλους λατινοαμερικανούς συγγραφείς, οι οποίοι υποστήριζαν με τη ζωή και την τέχνη τους τα επαναστατικά κινήματα της Λατινικής Αμερικής, δεν μπορούσε ν' αποφύγει τη ρετσινιά του συντηρητικού (αν όχι και αντιδραστικού) διανοούμενου. Αλλά ο Πας δεν ήταν ένας «εξπρεσιονιστής» συγγραφέας, όπως οι ομότεχνοί του –ο Αστούριας, ο Μάρκες, ο Βάργας Γκόσα, ο Κορτάσαρ, ο Φουέντες και άλλοι πολλοί–, το έργο των οποίων αντιπροσωπεύει μια κραυγή διαμαρτυρίας για την καταπίεση των λαών της Λατινικής Αμερικής. Εκείνος, έχοντας «επενδύσει» και αφομοιώσει –κατά την παραμονή του στο Παρίσι– όλα τα σύγχρονα ρεύματα της σκέψης και της τέχνης, όπως και την κουλτούρα της Ανατολής –κατά την παραμονή του στο Νέο Δελχί ως πρέσβης–, κατάφερε, όπως στη ζωγραφική ο Πικάσσο, να εκφράσει μέσα από τα ποιήματα και τα δοκίμιά του ό,τι ορίζεται ως «μοντερνισμός», κρατώντας ή, μάλλον, πατώντας γερά πάνω στις «σταθερές» του στον ιθαγενή προκολομβιανό πολιτισμό της πατρίδας του, στην ποίηση της μεγάλης κλασικής Μεξικάνας Χουάνα Ινές ντε λα Κρουθ –για την οποία έγραψε ένα «παραδειγματικό-υποδειγματικό» δοκίμιο. Γι' αυτό και στο έργο του Οκτάβιο Πας συνυπάρχουν οι πολιτισμοί, γι' αυτό και «απαγορεύονται» οι αποκλειστικότητες. Για τον Πας, το να είσαι Μεξικανός (τον πατριωτισμό του κανείς δεν τον αμφισβητεί) δεν σημαίνει ότι παύεις να είσαι μαζί και Αμερικανός, Αγγλοσάξωνας, Δυτικός εν γένει ή Ανατολίτης. Αυτός ο «συγχρωτισμός-συγχρονισμός» των πολιτισμών (μ' αυτή την αιτιολογία, εξάλλου, βραβεύθηκε με το Νόμπελ) είναι η απάντηση που βγαίνει από το έργο του Πας στον αντιδραστικό εθνικισμό, τη μεγάλη πληγή του καιρού μας. Η αναζήτηση του «άλλου» είναι η θεμελιώδης προσδοκία στο έργο του Πας. Γι' αυτόν τον «άλλο» (el otro), με αφορμή το Νόμπελ του Πας, μας τα είχε πει πολύ ωραία στο τχ. 449 του *Αντί* ο τέως πρέσβης του Μεξικού στη χώρα μας, ποιητής, **Ούγο Γουτιέρρες Βέγα**. Αυτός ο «άλλος» με κοινωνικούς όρους, είναι, βέβαια, ο συνάνθρωπος, αλλά στην ποιητική και λογοτεχνική «εμπειρία», ο «άλλος» είμαι «εγώ», που οφείλω να μεταβάλλομαι «εσωτερικά» διαρκώς, να γίνομαι καλύτερος... για να «αποδεχτώ», τελικά, και τον εαυτό μου και τους άλλους... Όλα τα έντυπα που ίδρυσε και δημήθυνε ο Πας είχαν αυτό ακριβώς το κοινό χαρακτηριστικό: κατάγγειλλαν από τις σελίδες τους το δογματισμό και την πολιτική τρομοκρατία, και υπερασπιζόνταν τον πολιτικό και καλλιτεχνικό πλουραλισμό...

Ό,τι προσπαθήσαμε ως εδώ να πούμε με περισπούδαστες φράσεις, το έχει διατυπώσει με λίγες και σταράτες κουβέντες ο πολύς Βάργας Γκόσα. Έχει πει ο Περουβιανός ευθαρσώς και σε ανύποπο χρόνο: «Οι ισπανόφωνοι συγγραφείς είμαστε περισσότερο "στιλίστες" και λιγότερο στοχαστές. Όχι ότι δεν κομίζουμε στοχασμό με το έργο μας. Όπως και να το κάνουμε όμως, εμείς καθιερωθήκαμε περισσότερο ως "στιλίστες". Μόνο ο Μπόρχες και ο Πας καταξιώθηκαν και ως «οικουμενικοί στοχαστές», μετά τον **Ορτέγκα y Γκασέτ**. Από τη μια, λοιπόν, ο Μπόρχες και ο Πας, απ' την άλλη οι υπόλοιποι – όσους ενδεικτικά αναφέραμε πιο πάνω, αλλά και πολλοί άλλοι... Ο κατάλογος φθάνει ως τον Λόρκα, αυτόν που, κατά την εύστοχη φράση του Τσαρούχη, έκανε «το τοπικό παγκόσμιο». Κι ο πρώτος διδάξας ευτύχησε να έχει πολλούς μιμητές. Αυτός που ξεχώρισε, ο Πας δηλαδή, ήταν γιατί κατάφερε, τελικά, να αναδείξει το τοπικό μέσα από το παγκόσμιο.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β ■ ΧΡΟΝΟΣ 20ος ■ ΤΕΥΧΟΣ 66 ■ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ-ΜΑΡΤΙΟΣ 1998 ■ ΤΙΜΗ 3.000 ΔΡΧ.

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

**ΣΥΓΧΡΟΝΑ
ΘΕΜΑΤΑ**

20 ΧΡΟΝΙΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΘΕΜΑΤΑ

Είκοσι χρόνια παρουσίας στο χώρο του επιστημονικού προβληματισμού συμπλήρωσε η τριμηνιαία επιθεώρηση «Σύγχρονα Θέματα».

Με την εκδοτική φροντίδα των καθηγητών **Νίκου Αλιβιζάτου, Κώστα Γαβρόγλου και Στέφανου Πεσμαζόγλου**, την καλλιτεχνική φροντίδα της **Βουβούλας Σκούρα** και το συντονισμό του **Γιώργου Γουλάκου**, τα «Σύγχρονα Θέματα» έχουν καθιερωθεί πλέον ως μια κορυφαία εκδοτική προσπάθεια στο χώρο του επιστημονικού προβληματισμού και της παιδείας.

Σημαντικά άρθρα και μελέτες είδαν το φως της δημοσιότητας από τις σελίδες των *Σύγχρονων Θεμάτων*. Ενώ η συνεργασία που άρχισε τα τελευταία χρόνια με τη γαλλική επιθεώρηση **Liber** για θέματα κοινωνιολογίας άνοιξε νέους διαύλους επιστημονικής συνεργασίας και διαλόγου.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

του ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΑΡΙΤΟΥ

Τούτη η έκθεση της Ηρώς Κανακάκη –που έμελλε να είναι και η τελευταία της– είχε προγραμματιστεί από την ίδια

De profundis exclamavit!

για την αίθουσα των «Νέων Μορφών», δυστυχώς όμως πραγματοποιείται με τη δική της, αδόκητη απουσία.

«Το έργο αυτό το άρχισα σε ανύποπτο χρόνο, χωρίς να έχω κατά νου τον σημερινό του τίτλο», έγραφε η Ηρώ στον κατάλογο του Β' Φεστιβάλ Άρχους τον Ιούνιο του 1995, στο οποίο είχε συμμετάσχει με εικαστική εγκατάσταση βασικά τούτο το υλικό, στους Στρατώνες του Καποδίστρια, ως σκηνικό περιβάλλον στο λυρικό δράμα της Κρίστα Βολφ: *Κασσάνδρα*. Και συνέχιζε: «Ξεκίνησε (η σύνθεση), κάποια ορισμένη στιγμή, από μια προσωπική ανάγκη να εκφράσω συναισθήματα ή μάλλον θραύσματα συναισθημάτων, αόριστα, αντιφατικά, αλληλοσυγκρουόμενα και σε μεγάλο βαθμό ασαφή».

Μόλις δύο χρόνια αργότερα, ο θάνατος οριστικοποίησε αυτά τα «θραύσματα συναισθημάτων». Τα ακινητοποίησε –βουβές εικαστικές κραυγές– πάνω σε ένα μνημειακών διαστάσεων παζλ από κάρβουνο σε κομμάτια χαρτιά, κυριολεκτικά σπαράγματα, συχνά σκισμένα και συναρμολογημένα αγεωμέτρητα, κάτω από την καθοδήγηση μιας –τόσο οικείας στην Κανακάκη– πυρετικής παρόρμησης. Και βέβαια, τώρα που βλέπουμε αυτό το εικαστικό σύνολο από δέκα μεγάλες συνθέσεις –με νοερή μεταξύ τους συνοχή– να λειτουργεί πλέον αυτόνομα μέσα στον εκθεσιακό χώρο, ανε-

ξάρτητα και μακριά από τη συγκυριακή συννεφιασμένη εγκατάστασή στο κατάλοιπο των πάλαι ποτέ στρατώνων, συνειδητοποιούμε την αξία της μαρτυρίας που έχουν τα λόγια της ίδιας της ζωγράφου. Εδώ, στα έργα, ή πιο σωστά, στο έργο ετούτο, η τέχνη καλείται να υπηρετήσει τη βίαιη και εκρηκτική απελευθέρωση προσωπικών συναισθημάτων της δημιουργού γι' αυτό και η ακίδα του ψυχικού της σεισμογράφου καταγράφει «επικίνδυνα» υψηλές εντάσεις, «σκοτεινές» συγκρούσεις και «καταστροφές» αυτοβιογραφικής καταγωγής.

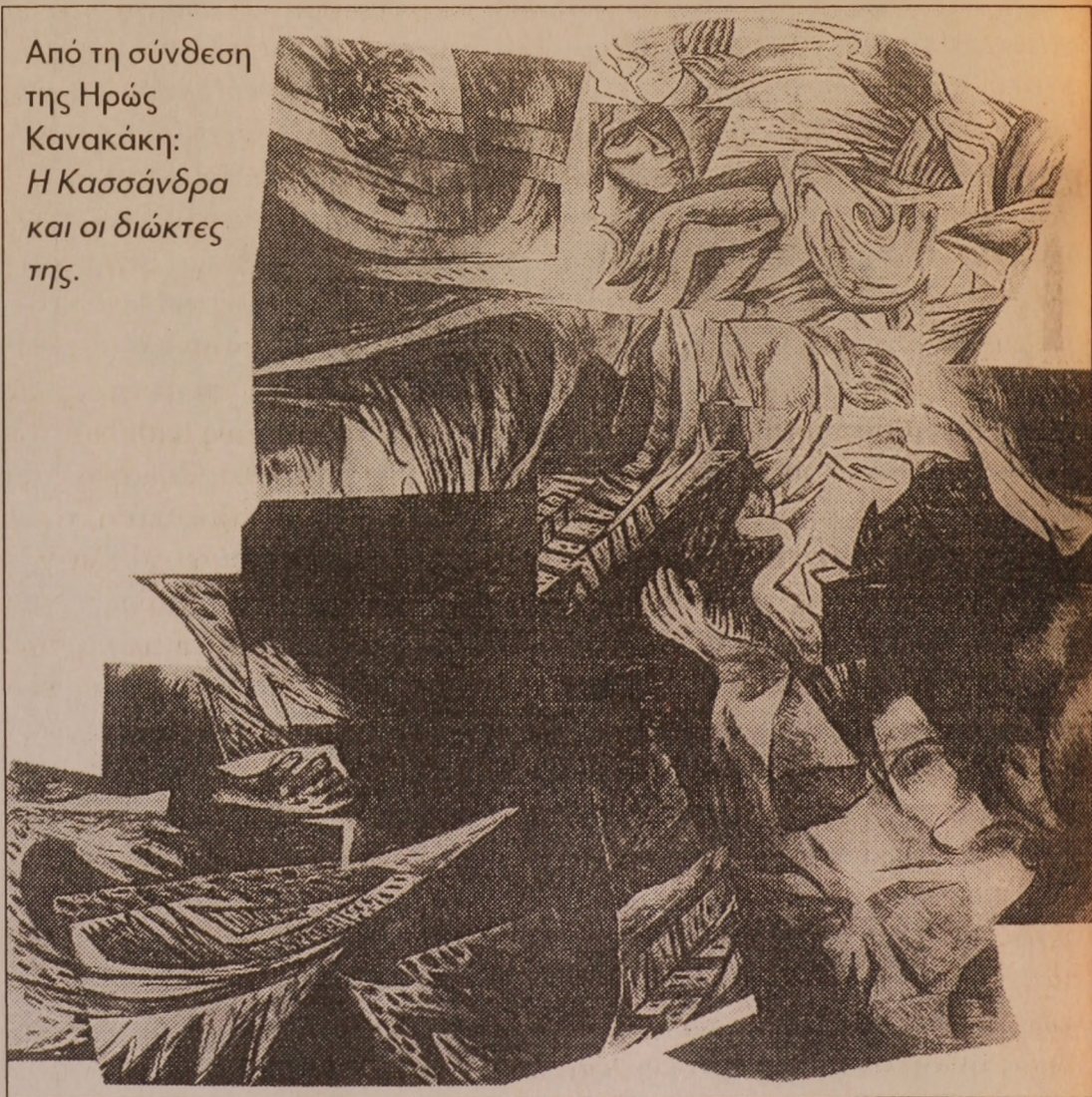
Κάποια στιγμή, γίνεται φανερό, η Κασσάνδρα, η τραγική θυγατέρα του Πριάμου, θα συναντηθεί (στη δημιουργική διαδικασία) και θα ταυτιστεί με την Κανακάκη σαν πράξη συνειδησιακής ενσωμάτωσης μέσα από διαδρόμους ανεπίγνωστος. Προαισθητική μάντισσα δεινών αλλά και εκδίκησης, εικονοποιεί μαν εσώτατη υπαρξιακή και ταυτόχρονα εννοιολογική Γκουέρνικα. Εκ βάθων κραυγές, ομιογές και έσχατες ποινές «ποιων» εναντίον «τίνων»;

Μυθολογίες και κοσμολογίες καλλιτεχνικής δεοντολογίας, κατακτήσεις και δεξιότητες της μέχρι τότε καλλιτεχνικής της πορείας συστρατεύονται, με συνταρακτική ωριμότητα, σε μια πληθωρική εφόρμηση δημιουργίας, απελεύθεροι των δεσμών τού κάδρου και της οργανωμένης θεματογραφίας.

Αυτή την απόλυτη στον δυναμισμό της ελευθερία την εντείνει η επίγνωση που είχε η ζωγράφος του φθαρτού και εφήμερου των υλικών (χαρτί και κάρβουνο), χαρίζοντας μian επιπρόσθετη άνεση στον αυτοματισμό της γραφής της.

Η μεγάλη αγγλική περίοδος της Κανακάκη είναι αποφασιστικά παρούσα στην Κασσάνδρα της. Τα θέματα και η ζωγραφική τους αντιμετωπίζονται –ως αντίληψη και χειρονομία– ανάμεσα στον **Μπλάιηκ** και τον **Μπαϊήκον**. Θεματικοί ακρωτηριασμοί, ασυνέχειες, εσταυρωμένοι, αρχαγγελικές φτερούγες αιωρούμενες, μαχαίρια απειλής και φρονικών, χέρια ικεσίας και σωτηρίας, μαστοί τροφοδότες, όλα αποσπασματικά ή διακοπτόμενα, συμπλεγμένα μέσα σε ζωγραφική ύλη και φόρμες, οξείες ή καμπύλες, ακαθόριστες, που άλλες ωθούν με δύναμη και ταχύτητα και άλλες υποχωρούν προς αφετηρίες άλλων μορφοπλασιών – όλα σ' ένα μοντάζ παραληρηματικό. Συχνά, σ' αυτόν τον ζωγραφικό ανεμοστρόβιλο εμφανίζονται ανθρώπινα κεφάλια ακαθόριστου φύλου: θύτες και θύματα, η ίδια οργανική

Από τη σύνθεση της Ηρώς Κανακάκη: *Η Κασσάνδρα και οι διώκτες της*.

ύλη που λιπαίνει αιώνια την ανθρώπινη μοίρα.

Πολλά, ασφαλώς, οφείλει η πραγματοποίηση τούτης της έκθεσης, στο μόχθο της Χρύσας Βουδούρογλου και τις φροντίδες της Βουβούλας Σκούρα και της οικογένειάς της ζωγράφου.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

του ΘΑΝΑΣΗ ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

Τέταρτη ατομική έκθεση
για τον Πάρη Χαβιάρα (γ. 1963)
στην γκαλερί Άρτιο.

Το ημερολόγιο ενός ρακοσυλλέκτη

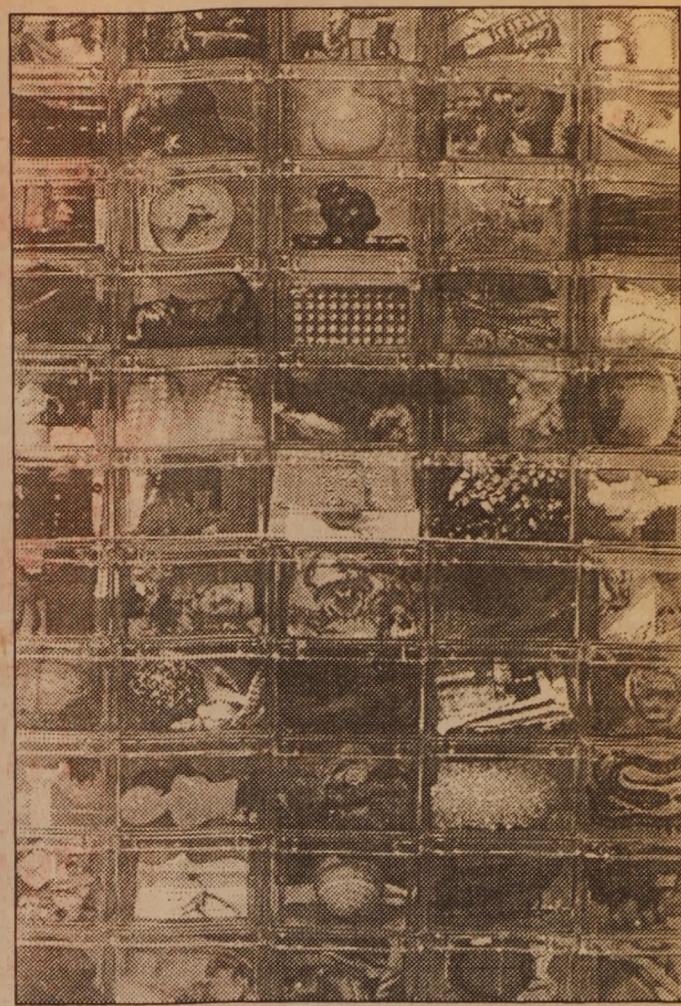
Έχει τους λόγους του που την
ονομάζει *Γενική Ιστορία*. Μέχρι
τις 16 Μαΐου.

Το logo/σήμα της έκθεσης δείχνει μια περίεργη, ψευτοαποκρυφιστική, χιουμοριστική παράσταση του ίδιου του καλλιτέχνη ως ουροβόρου όφη που βαριέται να δαγκώσει την ουρά του. Το στίγμα έχει φανεί. Ο Πάρης Χαβιάρας τραβάει τον θεατή στο εσωτερικό ενός εξομολογητικού, αποκαλυπτικού, ψυχαναλυτικού παζλ. Καλεί τον άγνωστο μέσα στο οικιακό του μουσείο, στις πολύτιμες(;) συλλογές της δικής του καθημερινότητας. Έτσι ξυπνάει μια εντελώς αδιάκριτη, ηδονοβλεπτική διάθεση στον θεατή, του οποίου ανοίγει η όρεξη και ζητεί και άλλες αποκαλύψεις. Ο καλλιτέχνης στην αρένα, φέρτε τα λιοντάρια.

Τα εκθέματα της *Γενικής Ιστορίας* είναι κυρίως βιτρίνες, όπου συνωστίζονται δεκάδες, εκατοντάδες ίσως περίεργα αντικείμενα, ράφια με διαφανή πλαστικά κουτιά όπου, αντί για σύνεργα ψαρέματος ή εργαλεία μαστορέματος, βλέπει κανείς διεστραμμένα απομεινάρια μαζικής κουλτούρας και καταναλωτικής παράχρυσης του παρελθόντος. Τα μυστηριώδη σουρρεαλίζοντα κουτιά του Joseph Cornell είναι μια προφανής αναφορά, και ο Χαβιάρας τραβάει τη σχέση στα άκρα. Μόνο που τα εκθέματα έχουν αλ-

λάξει από τις ηρωικές προπολεμικές μέρες του μοντερνισμού. Σήμερα, στις βιτρίνες διακρίνει κανείς ευρήματα μεταπυρηνικής αρχαιολογίας της καταναλωτικής κοινωνίας του τέλους του εικοστού αιώνα: Πλαστικά παιχνίδια φτιαγμένα στο Χονγκ Κονγκ ή την Ταϊβάν, αποκεφαλισμένα κουκλάκια, πρόστυχες κάρτες του '60, θρησκευτικά σουβενίρ, φυλαχτά και ταλισμάν με βουντού υπόνοιες, πικάντικες τρισδιάστατες φωτογραφίες, σκίτσα (φτιαγμένα

αυτά από τον ίδιο τον καλλιτέχνη), σκουπίδια (;), μικροπράγματα, ζωγραφική στο πόδι, polaroids με περίεργες κρυπτογραφημένες προσωπικές (;) στιγμές, αποκόμματα από κιτρινωμένες εφημερίδες, ενθύμια μιας χαμένης κοινοτοπίας. Ευρήματα, τα περισσότερα κατ' ευθείαν μέσα από τους σκουπιδοντενεκέδες της γειτονιάς, τους ακάλυπτους των γειτόνων ή τα Μοναστηράκια των ευρωπαϊκών μητροπόλεων. Μαζί με αυτά προσέχει κανείς και κομμάτια φύσης, όπως κοχύλια και όστρακα αλλά και γυάλινα μπουκαλάκια παλιού φαρμακείου, αμφότερα προφανείς παραπομπές στον Cornell, τους dada και τους σουρρεαλιστές καλλιτέχνες. Ο Χαβιάρας περιορίζει συνειδητά την προσωπική του παρέμβαση πάνω στα αντικείμενα που χρησιμοποιεί, όμως υπάρχει μια σαφής διαφοροποίηση από τους άλλους οικειοποιητές της γενιάς του. Φυσικά σαρκάζει και γελοιοποιεί καταστάσεις (δεν γίνεται αλλιώς, ζώντας στην εποχή του/μιας), όμως είναι ένας ρομαντικός, ένας ποιητικός ρακοσυλλέκτης των ποπ αντικειμένων της αμέσως προηγούμενης γενιάς που ήδη καλύπτονται από έναν πέπλο νοσταλγίας και σπανιότητας πριν καλά καλά προλάβουν να χαθούν. Μην ξεχνάτε, σήμερα –εκτός από τις χελώνες καρέτα καρέτα– είδος υπό εξαφάνιση είναι και οι barbie της προηγούμενης σεζόν ή οι σάρλετ τηλεοπτικών σειρών που σταμάτησαν για πάντα. Τα παλαιοντολογικά ευρήματα του Χαβιάρα μοιάζουν με ρομπότ δεύτερης ή τρίτης γενιάς, σε αχρηστία πλέον, όταν η πέμπτη γενιά είναι το hot new thing. Ο ίδιος θα μπορούσε –ενδεχομένως– σε επόμενη δουλειά του να χρησιμοποιήσει υπολογι-

Έργο του Πάρη Χαβιάρα.

στές των αρχών της προηγούμενης δεκαετίας, Amiga ή Armstrad, το βιντεοπαιχνίδι pac man ή τις μεγάλες κασέτες 8-track που χρησιμοποιούσαν παλιότερα οι νταλικιέρηδες. Πρόκειται για αρχαιολογικά ευρήματα πλέον.

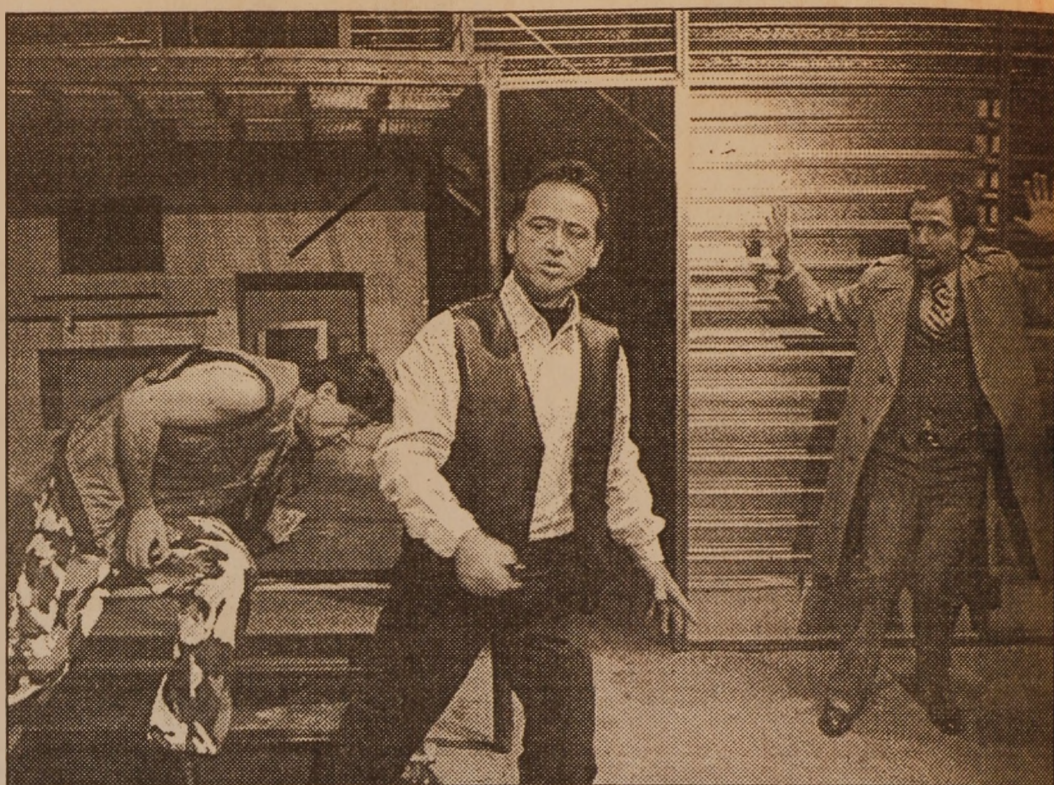
Ο Χαβιάρας είναι ένας πανέξυπνος σκουπιδοαρχειοθέτης με ακρίβεια χειρουργού. Τα εντελώς ετερόκλητα αντικείμενα που συσσωρεύει καταφέρνουν να δέσουν, τα απολύτως άχρηστα κομμάτια να μοιάζουν τελικά πολύτιμα, έτσι ώστε να κάνει τον θεατή να τα αναζητήσει από εδώ και πέρα με βουλιμμία μανιακού συλλέκτη γραμματοσήμων. Είναι ένα είδος χειροτεχνίας που όμως μοιάζει περισσότερο με το προσωπικό αρχείο ενός serial killer, σύμφωνα με τις παραστάσεις που έχουμε από χολλυγουντιανές ταινίες σαν τη *Σιωπή των Αμνών* ή το *Seven*. Μαζί με όλα αυτά φρόντισε να παράξει και τα gadgets της έκθεσης, όπως T-shirts και χρυσοτυπωμένες κάρτες σε χοντρό καφετί χαρτόνι. Είναι σοφός. Έχει ήδη προβλέψει ότι κάποιος άλλος μεθοδικός ρακοσυλλέκτης θα βρεθεί, ύστερα από τριάντα χρόνια (ή μήπως πολύ πιο σύντομα;), να συλλέξει τα δικά του κομμάτια και αποκόμματα και θα τα καταχωρήσει με φροντίδα σε ένα δικό του έργο. Μέσα σε εκείνο πιθανόν να χωρέσει και κανένα από τα μοδάτα κινητά τηλέφωνα του 1998 ή το τελευταίο CD της Γαρμπή. Είναι πιθανόν.

ΘΕΑΤΡΟ

της ΕΙΡΗΝΗΣ ΣΤΑΘΗ

Κάποιοι άνθρωποι, που έρχονται από διαφορετικούς ορίζοντες και ακολουθούν διαφορετικές μοίρες, παρελαύνουν σ' ένα χώρο που για μερικά λεπτά τούς δίνει τη δυνατότητα να υπάρξουν και

νται σε κανέναν και σε τίποτα. Ανθρώπινα ζεύγη και ψυχικές μοναξιές, απελπισμένες υπάρξεις και παράλογες αντιδράσεις κινούνται σε ένα χώρο ουτοπικό και σε ένα χρόνο εκ-

Στιγμιότυπο από την παράσταση *Εντός Σχεδίου (:)*, με τους Νίκο Καλογερόπουλο, Κίμων Ρηγόπουλο και Βασίλη Βλάχο.

Οκτώ συγγραφείς σε μια σκηνή

να αντιμετωπίσουν την πραγματικότητά τους. Δεν συναντιούνται ποτέ αληθινά, αφού η συνάντηση παραμένει μια χαρτοσημασμένη αίτηση που δεν έχει καταχωριστεί σε κανένα πρωτόκολλο, ιδιωτικό ή δημόσιο.

Βέργου, Βογιατζόγλου, Κεχαΐδης, Κοροβέσης, Μουρσελάς, Παπαχρήστος, Σκούρτης, Χρυσούλης. Οκτώ συγγραφείς και μια σειρά από στιγμιότυπα που εναλλάσσονται και εντάσσονται στο ρυθμό ενός συνόλου που κρυσταλλώνει την αγχωτική ζωή του σημερινού ανθρώπου. Διάλογοι που διαδέχονται με ταχύτητα ο ένας τον άλλον, αλλά που ναυαγούν, προτάσεις που μένουν ανεπίδοτες και ερωτισμοί που διαχέονται χωρίς να πραγματώνο-

νται σε κανέναν και σε τίποτα. Οι συγγραφείς εκκινούν από μια εντύπωση, από μια στάση, και αναπτύσσουν αυτοσαρκαστική διάθεση, αφαιρώντας όλα τα προσχήματα της ίδιας της θεατρικής γραφής. Προδιαγεγραμμένα σχήματα, απομόνωση, συναντήσεις με τις ανώνυμες τροχιές των ανθρώπων – όλα καταλήγουν στην ανάλαφρα τραγική υποπραγματικότητα της ζωής.

Η Έρση Βασιλικιώτη, που σκηνοθετεί στο Θέατρο των Καιρών, ενέταξε την παράσταση «εντός σχεδίου» με «θεατρική απόφαση σκηνικής νομιμοποίησης των αυθαιρέτων». Αυθαίρετα τα συναισθήματα, που ψάχνουν ένα δρόμο συνοχής και διαδοχής. Συναισθήματα ανθρώπων καθημερινών, αλλοτριωμένων από την αδιαφορία και το άγχος, ανθρώπων «καταξιωμένων» και μη, συζύγων, γονέων και παιδιών, γνωστών και αγνώστων, περιθωριακών και «εθελοντών» της ζωής. Όλοι μαζί ένα παζλ ξεχωριστών στιγμιότυπων που συντίθεται σε μια τοιχογραφία που μιλάει με τη δική της καθημερινή γλώσσα αλλά που για τον καθένα έχει και διαφορετική χροιά, μια «εσπεράντο-βαβέλ» καλωδιωμένη και η ίδια στην υπηρεσία της πολυπόθητης επικοινωνίας. Η επικοινωνία που παραμένει αίτημα, αφού την έχουν πια αναλάβει τα μέσα, τα καλώδια, τα τηλέφωνα και όχι οι άνθρωποι. Οι άνθρωποι «φευγάτοι» και ο καθένας αγκιστρωμένος στο δικό του «φρευγιό», δεν βλέπουν ούτε ακούνε, δεν

μιλούν αλλά και δεν σιωπούν. Έτσι, βιώνεται από τον θεατή που παρακολουθεί τα τεκτενόμενα της σκηνής, η ενσάρκωση του κλαυσίγελου, η ισορροπία τρόμου ανάμεσα στη ζωή και το είδωλό της στον καθρέφτη.

Οι συντελεστές της παράστασης, από το επιτελείο των σκηνογράφων (Κέλλυ Βρετού, Γιάννης Λεκκός, Γιάννης Πετρίης), που δημιουργούν ένα χώρο που εκτείνεται σε μια μακροκοσμική διάσταση και γίνεται ο κύριος μοχλός της δράσης, μέχρι τους ηθοποιούς, παρόντες δράστες από των ηρώων ενός καρικατουρίστικου πίνακα, μιας γελοιογραφίας, επιστρατεύονται στη μάχη εναντίον της τρέλας της καθημερινότητας. Αφοπλιστικά άμεσος, «πενθεί για κάτι που δεν έχασε», ο Νίκος Καλογερόπουλος, «ακίνητα αδιάφορος, αγκαλιά με το κινητό» ο Θοδωρής Προκοπίου, «ασυνείδητος θύτης και αναλώσιμο θύμα» ο Γιάννης Κυριακίδης, «ταξιδεμένος αταξίδευτος και χρεωμένος» ο Κίμων Ρηγόπουλος, «ταξιδεύει μετ' επιστροφής, χωρίς επιστροφή» η Αφροδίτη Τζοβάνη, «προσέχει για να έχει» ο Βασίλης Βλάχος, «στα πρόθυρα νευρικής κρίσης» η Αλίνα Φωτέτσου και «ατάραχα ανενόχλητη» η Σοφία Παυλίδου.

Ναι, σ' αυτή τη σκηνή όλα μπορούν να συμβούν. Η ανία της ζωής με γενναιότητα μετατρέπεται σε αυτοσαρκασμό και αυτοειρωνεία. Όσο θα υπάρχουν πράγματα που το αντίθετό τους θα μπαίνει σε εισαγωγικά, η ζωή μπορεί να αντιμετωπίζεται με φλεγματικό χιούμορ.

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

του ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΑΡΙΤΟΥ

Ο αυστραλέζικος κινηματογράφος εξακολουθεί —έστω και με πιο αραιή συχνότητα απ' ό,τι μας είχε συνηθίσει τις δύο

Οι κραυγές των γλάρων...

προηγούμενες δεκαετίες— να εντυπωσιάζει με τη σοβαρότητα των θεμάτων του και τον δυναμικό χαρακτήρα της σκηνοθεσίας του.

Εκπληξη αληθινή και απροσδόκητη, έτσι μάλιστα που η φρενιή κινηματογραφική σεζόν οδηγείται στην έξοδο, τούτο το *Angel Baby*, πρώτη σκηνοθετική δουλειά του Μάικλ Ράιμερ, με προηγούμενη θητεία στην ηθοποιία και τη συγγραφή σεναρίων. Ταινία βασικά εσωτερικών χώρων και εσωτερικών τρόπων, όπως θα λέγαμε «μουσικής δοματίου». Διαμετρικά αντίθετη προς τα χολλυγουντιανά μεγέθη, γι' αυτό και «εξ αίματος» συγγενής προς τον σύγχρονο, αγγλικό κοινωνικό ρεαλισμό, εντούτοις με λιγότερο θεατρικό χαρακτήρα, ο οποίος κυριαρχεί π.χ. τις ταινίες του Μάικλ Λη. Η ανθρώπινη, δηλαδή, περιπέτεια υποστηρίζεται με μεγαλύτερη απαιτητικότητα από τους κινηματογραφικούς τρόπους και τη σύγχρονη κινηματογραφική ρυθμολογία.

Μέσα σε μια ομάδα ψυχιατρικής υποστήριξης και επανένταξης ο Χάρρυ (Τζων Λυντς) συναντάει την Καίητ (Ζα-

κλίν Μακ Κένζυ), την οποία ερωτεύεται παράφορα. Νέοι και με διαταραγμένο ψυχισμό και οι δύο, σχιζοφρενικού χαρακτήρα. Και οι δύο τελούν κάτω από τη γνωστή, μόνιμη φαρμακευτική καταστολή. Εντούτοις, η εικόνα της Καίητ δείχνει πιο εύθραυστη, πιο επιβαρυνμένη. Από αυτήν μαθαίνουμε ότι υπήρξε θύμα βιασμού από τον πατέρα της. Οι αντιστάσεις της θα καμφθούν εύκολα και θα ανταποδώσει στον Χάρρυ προσανυχημένα τα δικά του αισθήματα. Ακολουθεί μια περίοδος ερωτισμικού παροξυσμού

οπότε και αποφασίζουν να συζήσουν, με την άδεια, βέβαια, των γιατρών και των δικών τους. Νοικιάζουν σπίτι, ο Χάρρυ πιάνει δουλειά ενώ τα προβλήματα της κοινής τους ζωής τα ρυθμίζουν οι φαντασιώσεις της Καίητ μέσω του... τηλεοπτικού παιχνιδιού «Ο τροχός της τύχης», που της εξασφαλίζει επικοινωνία με τον Θεό. Το σκηνικό αυτής της απόλυτης ευτυχίας θα αναποδογυριστεί όταν η Καίητ θα μείνει έγκυος. Αγνοώντας τις συστάσεις των γιατρών, αποφασίζουν να κρατήσουν το παιδί, ενώ παράλληλα σταματούν τα ψυχοφάρμακα, πιστεύοντας πως έτσι το παιδί τους θα γεννηθεί «γερό». Οι αναπόφευκτα σκληρές μέρες δεν θα αργήσουν. Η δύναμη της απόλυτης αγάπης δεν μπορεί να... «δαμάσει τα κύματα». Στον (σωστό) ρεαλισμό του Ράιμερ δεν χωράει ο μεταφυσικός «από μηχανής Θεός» του Λαρς φον Τρίερ. Το τίμημα είναι σκληρό και πληρώνεται εδώ, στη γη.

Ταινία, πάνω απ' όλα, δυνατού και υποδειγματικού σεναρίου που μπορεί και ισορροπεί τους δύο κύριους αφηγηματικούς άξονες: τον διαταραγμένο ψυχισμό και το ερωτικό πάθος. Χωρίς να φιλοδοξεί να γίνει δοκίμιο ψυχοπαθολογικής, περισπούδαστης ανάλυσης και δήθεν κοινωνικής καταγγελίας, αφηγείται συμπλεκτικά και πειστικά την προσπάθεια δύο νέων ανθρώπων να ασκήσουν το αυτονόητο νόμιμο δικαίω-

Ζακλίν Μακ Κένζυ και Τζων Λυντς.

μά τους στη ζωή. Να ενδώσουν στη δίψα τους για τους απόλυτους τρόπους του βιολογικού αλλά και του κοινωνικού κύκλου. Η σκληρή γραφή και η ονειρική τού έρωτα συνυπάρχουν χωρίς να γίνονται μελοδραματικό αμάλγαμα. Τη συγκίνηση την επιβάλλει η αλήθεια στον θεατή και όχι το τεχνητό, συναισθηματικό γαργάλημά του από τον σκηνοθέτη. Άραγε, η δίψα για ζωή είναι μόνο ρομαντικό αίτημα; Είναι, από την άλλη μεριά, μόνο ζήτημα ορμονών και δικαίωμα αποκλειστικό των ψυχικά «υγιών» ανθρώπων; Είναι η μόνιμη καταστολή των διαταραγμένων μια ανθρωπιστική διαδικασία;

Πέρα από την ικανότητα συνειδητοποίησης της ανάγκης υποταγής σε λογικές επεξεργασίες, μήπως η τρέλα της αγάπης είναι παθολογία πιο ισχυρή από την παθολογική «τρέλα»; Ταινία, όπως είναι φυσικό, ερμηνειών, έχει την εκπληκτική υποκριτική υπερεπάρκεια του βασικού ζεύγους Ζακλίν Μακ Κένζυ (αγγλοσαξωνικό καθαρόαιμο ταλέντο) και του Τζων Λυντς (εναλλακτική εκδοχή του Ντάνιελ ντέι Λιούις). Συγκρατήστε τα ονόματά τους. Όντως μία από τις πιο ενδιαφέρουσες ταινίες της χρονιάς!

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

του ΔΗΜΗΤΡΗ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗ

Πώς μπαίνει ο χρόνος στην πραγματικότητα μιας σύγχρονης πόλης; Πώς μπορούμε να κοιτάξουμε την πόλη μέσα από την ιστορία της – και σε τι

Χώρος και χρόνος στην ιστορία της αρχιτεκτονικής.

διαφέρει αυτή η ματιά από την άλλη, όταν κοιτάζουμε την πόλη από ψηλά ή από χαμηλά; Μήπως η απόπειρα να γραφεί η ιστορία των πόλεων εκφράζει την αμηχανία του αρχιτέκτονα, που δεν μπορεί επ' ουδενί να συμπεριφερθεί ως ιστορικός;

Στόχος μου είναι η ανατροπή ορισμένων παραδοχών που έχουν πάρει την ισχύ νόμου και με το πέρας του χρόνου παγιώνονται σε ακλόνητη πεποίθηση. Πρόκειται για τον τρόπο που λειτουργεί ο μηχανισμός επιλογής, ώστε να προκύψει ως προϊόν η «Ιστορία» της Αρχιτεκτονικής. Γιατί, φυσικά, μια τέτοια Ιστορία – όπως κάθε ιστορία – δεν μπορεί να παραθέσει τα πάντα ώστε τίποτα να μην έχει παραληφθεί, άρα τίποτα να μην αδιζηθεί με το να αποσιωπηθεί ή παραβλεφθεί.

Άρα δεν πρόκειται για μια τέτοια ιδανική αναπαραγωγή, που άλλωστε είναι αμφίβολο αν θα είχε τελικά νόημα. Πραγ-

ματικά, το «νόημα» δεν μπορεί παρά να πηγάζει από την επιλεκτική διαδικασία που θέτει εξ αρχής κριτήρια, οπότε βαθμολογεί και κατασκευάζει πυραμιδωτές δομές στηριγμένες πάνω τους. Η «Ιστορία» λοιπόν είναι μια ηθελημένη κατασκευή που αποκτά νόημα μόνο όταν σκόπιμα αφαιρέσει μεγάλο μέρος από εκείνο που συνιστά την πραγματικότητα και περιορι-

στεί σε ελέγξιμα πλέον μεγέθη, ικανά να αξιολογηθούν κατάλληλα.

Τι ακριβώς συμβαίνει όταν βρισκόμαστε μπροστά σε αυτό τον ιδανικό κατάλογο δειγμάτων; Εδώ ανακαλύπτουμε ότι –σκόπιμα ή όχι– δημιουργούμε μια άλλη, τη «νέα» πραγματικότητα. Ξεφεύγουμε έτσι από αυτό που εμπειρικά μπορούμε να εισπράξουμε καθώς κινούμαστε μέσα στον απτό, με τις αισθήσεις κατανοητό, γεωγραφικό χώρο. Έχουμε τότε ήδη στήσει έναν νέο χώρο, το χώρο της Ιστορίας, όπου έχει καταργηθεί η έννοια του φυσικού χώρου. Τα συστήματα κατάταξης και ιεράρχησης που έχουν επινοηθεί οδεύουν προς άλλη κατεύθυνση: τη χρονική διευθέτηση, άρα στήνουν τις απαραίτητες αλυσίδες συνδέσεων που επιτρέπουν στα αρχιτεκτονικά έργα να συνομιλούν μεταξύ τους. Μέσα από αυτή τη συνομιλία προκύπτει άλλωστε το ζητούμενο «νόημα» ή δίδαγμα της Ιστορίας.

Χωρίς χρονικό κίναβο, οποιαδήποτε κατασκευή μπορεί να είναι επισφαλής, ευπρόσβλητη και στην καλύτερη περίπτωση αθεράπευτα υποκειμενική. Το κύρος είναι συνυφασμένο λοιπόν με την ικανότητα κατάταξης σε σειρές με χρονολογική λογική – η ίδια η λέξη μαρτυρά το στόχο: πρόκειται για τη «λογική» του χρόνου.

Καθώς όμως δεσμευόμαστε σε ολοένα και περισσότερο λεπτεπίλεπτες συσχετίσεις γενεολογικής υφής, όλο και περισσότερο θα αναγκαζόμαστε να εγκαταλείψουμε τις χωρικές σχέσεις που συνιστούν την

πραγματικότητα, δηλαδή όλο εκείνο το χαοτικό σύστημα χωρικών σχέσεων, που εξ αρχής απορρίφθηκε. Η πρωτοκαθεδρία του χρόνου στην καλύτερη περίπτωση έτσι θέτει σε δεύτερη μοίρα τον πραγματικό χώρο.

Όπως έχει ήδη διαπιστωθεί από άλλους, ο τρόπος επιλογής εικόνων και η σκόπιμη τους συσχέτιση μέσα στο κείμενο, δηλαδή πάνω στην επιφάνεια των σελίδων, αποκτά μεγάλη σημασία. Ο χώρος της πόλης μεταφράζεται έτσι, μέσα από κατάλληλους χειρισμούς, σε χώρο βιβλίου – σε σελίδες όπου συνυπάρχουν εικόνες από ειδικά επιλεγμένα στοιχεία. Συνεπώς ο χώρος έχει εξοβελιστεί οριστικά και η παλλόμενη, συνεχώς εναλλασσόμενη, σειρά εικόνων που προσφέρει ο αστικός χώρος εξαφανίζεται. Την αντικαθιστά ένα θέατρο σκιών.

Πηγαίνοντας τώρα πίσω σε όσα ειπώθηκαν, θα μπορούσε κανείς να καταλήξει πως μιλώντας για το σήμερα κάπως μπλέκονται τα πράγματα – το φρόνιμο θα ήταν να μείνει κανείς παρέα με τα μνημεία. Δηλαδή, να περιοριστεί στο βαθύ παρελθόν, εξετάζοντας όλα εκείνα που έχουν απομείνει ύστερα από φυσική επιλογή ή σύμπτωση. Αυτά είναι σχετικά περιορισμένα, άρα ελέγχεται το πλήθος τους. Όσο για τις μεταξύ τους σχέσεις, τα πράγματα είναι εξίσου απλά, γιατί έχουμε να κάνουμε με νεκρές φύσεις, με σκελετό της άλλοτε ζωής.

Τι χρειάζεται να κάνουμε τότε στην πράξη; Προτείνουμε την επιλεκτική (αυτό δεν θα μπορούσαμε με τίποτα να το αποφύγουμε) ανάσυρση μέσα από τον ιστό της πόλης ομάδων από κτίσματα που αποτελούν «χωρικά σύνολα». Η τεχνική έχει ήδη χρησιμοποιηθεί στην πράξη από τη στρατηγική προστασίας και αποκατάστασης μεμονωμένων μνημείων και συνόλων μέσα στην πόλη, όπου ζητούμενο είναι η ομοιογένεια ή έστω η ελεγχόμενη ετερότητα. Με άλλα λόγια, απομακρύνονται τα ενοχλητικά ζιζάνια που απειλούν την ενότητα ύφους και με κατάλληλους χειρισμούς αποκαθίσταται μια συχνά πλαστή ομοιομορφία.

Τα δικά μας «χωρικά σύνολα» όμως κινούνται προς την εντελώς αντίθετη κατεύθυνση. Επιζητούν δηλαδή τη σύγκρουση με στόχο να τη μεγεθύνουν, έτσι ώστε να αναιρεθεί το απατηλό πρόσωπο της χρονικής-μορφολογικής ενότητας και να απομείνει στη θέση τους γυμνή η «χωρική ενότητα». Σύμφωνα με μια τέτοια τεχνική

Η γοητεία κάποιων απ' τις πλευρές της πόλης οφείλεται πολύ συχνά στον τυχαίο τρόπο με τον οποίο έχουν προκύψει.

υποχωρεί η αποκλειστική αξία της κάθε μίας μονάδας που ανήκει στο σύνολο. Στη θέση της μπαίνει η σχετική, η συγκριτική αξία που πηγάζει από τη μεταξύ τους συσχέτιση.

Η απόλυτη αξία βέβαια δεν αμφισβητείται τελείως με αυτό τον τρόπο. Αν ένα έργο είναι αριστούργημα, το ξέρουμε ήδη, είναι αναμφισβήτητο το τάδε αριστούργημα, τελεία και παύλα. Αλλά τώρα θα πάψει να μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα ή αποκλειστικά μια τέτοια ιδιότητα. Αντίθετα, στηριζόμαστε εκεί πάνω και προσπαθούμε να ανασυστήσουμε την «αύρα» του αριστουργήματος όπως θα έλεγε ίσως ο **Benjamin**, ως αποτέλεσμα σχέσης και όχι απόλυτης αξίας. Μόνο όταν ένα έργο αναγνωρίζεται, όταν συλλαμβάνεται ως μέρος πολυφωνικού συνόλου, μόνο τότε ξυπνάει μέσα μας η ζητούμενη χαρά που μας διδάσκουν οι θεωρητικοί της αισθητικής.

Άφησα τελευταία μια ουσιαστική ιδιότητα, το τυχαίο μέσα στην πόλη. Είναι προφανές πως τα «σύνολα» για τα οποία συζητάμε έχουν συνήθως προκύψει με τυχαίο τρόπο. Αυτή είναι άλλωστε και η γοητεία τους, σε αυτή οφείλεται η ασυνείδητη αρμονία των μερών τους. Τύχη λοιπόν, ασυνείδητη συνύπαρξη – με άλλα λόγια, αοριστία του συστήματος αναφοράς. Τι είδους σχέσεις έρχομαι να εξερευνήσω

όταν έχω προηγούμενα αποδεχτεί μια τέτοιου βαθμού αταξία;

Το ερώτημα δεν απαντιέται εύκολα ή έστω, με συντομία. Απαιτεί πρώτα μια γενικότερη συζήτηση για τις επικρατούσες αξίες της μαζικής κοινωνίας – καταφεύγοντας στον **Η. Κονδύλη** (*Η παρακμή του αστικού πολιτισμού*, 1991), που αναλύει συστηματικά όλες οι σχετικές ανατροπές που έχουν συμβεί στη σύγχρονη εποχή. Εξαιρετικά συνοπτικά, θα μπορούσα να σημειώσω τη νέα αντίληψη του χώρου ως γενικότερη διαπίστωση που αγγίζει όλες τις τέχνες, φυσικά και της αρχιτεκτονικής. Του χώρου όμως που έχει απαλλαγεί από τη γραμμικότητα του χρόνου και αποτελεί πλέον πεδίο όπου έχουν καταργηθεί οι παλιότεροι κανόνες της τάξης και της εσωτερικής συνοχής. Έτσι αναδεικνύεται ελεύθερα το φευγαλέο και το στιγμιαίο, έχει επιβληθεί ο συνδυαστικός μηχανισμός ανάμεσα σε φαινομενικά ετερόκλητα στοιχεία, και τέλος, έχει νομιμοποιηθεί το κοινότοπο και το άσχημο. Οπότε οι σχέσεις είναι αστάθμητες, απρόβλεπτες. Η αίσθηση των πραγμάτων κυριαρχείται τότε από διαδοχικές εικόνες που εναλλάσσονται συνεχώς και αποκτούν νόημα μέσω της αποσπασματικότητάς τους, επειδή εμείς θέλουμε να τους δώσουμε νόημα και για κανένα άλλο λόγο.

Τόση ώρα δεν κάνουμε τίποτε άλλο παρά να περιγράφουμε πιστά τη σύγχρονη πόλη, το σύγχρονο αστικό περιβάλλον

που μας αγκαλιάζει στην καθημερινή μας ζωή. Δηλαδή, τον κόσμο μας. Άρα το πρόβλημα δεν είναι πώς θα παρακάμψουμε αυτή την τυχαιότητα ή πώς θα τη δικαιολογήσουμε θεωρητικά, κάνοντάς τη να μοιάζει με εκείνο που δεν είναι στην πραγματικότητα. Αντίθετα, το πρόβλημα είναι πώς θα αναδειχθεί αυτή η τυχαιότητα ως δημιουργικός παράγοντας αυτής της αρχιτεκτονικής.

Ο δρόμος αυτός έχει και μια πρόσθετη διάσταση, ας την πούμε μια τέταρτη διάσταση, επανεισάγοντας το χρόνο που τόσο άσπλαχνα διώξαμε από τη σκηνή του δράματος. Ο χρόνος τότε μπαίνει με τη μορφή της μνήμης, με όλες της τις παραλλαγές, οπότε αρχίζουν να προσμετρώνται και τα φαντάσματα του παρελθόντος, όλα εκείνα που είτε χτίστηκαν και κατόπιν κατεδαφίστηκαν είτε σχεδιάστηκαν, αλλά δεν χτίστηκαν ποτέ στο κομμάτι της πόλης που εξετάζουμε. Με αυτό τον τρόπο είναι φανερό πως οι πιθανοί συνδυασμοί και οι συνηχήσεις πολλαπλασιάζονται, ότι αυτό που βλέπουμε και αυτό που αισθανόμαστε δεν είναι το ίδιο πράγμα, ότι ο τόπος μένει απροσδιόριστος αλλά και την ίδια στιγμή ανοιχτός στον κόσμο. Και επειδή τίποτε δεν είναι καινούργιο κάτω από τον ήλιο, ας θυμίσω ότι η αναλογική πόλη του πρόσφατα χαμένου **Aldo Rossi** έχει ορισμένα κοινά σημεία με όσα αναπτύξαμε.

Κλείνω με δύο σύγχρονες αμηχανίες: τι κάνουμε με την όψη από ψηλά της πόλης και τι κάνουμε με την όψη της στο επίπεδο του δρόμου. Οι ταράτσες, τα δώματα και τα ρετιρέ, με όλο τους τον εξοπλισμό και τη σχετική μυθολογία που τα συνοδεύει, είναι ακόμα εκτός πεδίου οράσεως. Αντίστοιχα, ο δρόμος με επιγραφές, σταθμευμένα αυτοκίνητα, κίνηση –ακόμα και όταν είναι ήρεμος– θεωρείται ενδιαμέσος μεταβατικός χώρος, κι αυτός εκτός πεδίου.

Όσο ισχύουν τέτοιοι αποκλεισμοί, τόσο περισσότερο θα μοιάζει η δουλειά μας με εκείνα τα υπαίθρια μουσεία αρχιτεκτονικής όπου φυτεύονται «δείγματα» του καταξιωμένου παρελθόντος από όλη τη χώρα με τρόπο διδακτικό. Δεν αντιλέγω, είναι διασκεδαστική μια τέτοια απόλυτα ελεγχόμενη και ασφαλής διευθέτηση, αλλά τι σχέση έχει με την Ιστορία;

•**Σημείωση:** Το κείμενο αυτό αποτελεί σύντμηση διάλεξης στα Μαθήματα Εμβάθυνσης Ιστορίας Αρχιτεκτονικής ΕΜΠ, 27.11.1997.

Η σύγχρονη πόλη και οι νέες τεχνολογίες

του Στέλιου Αργυρού

Στην Ερσίλια για να θεμελιώσουν τις σχέσεις που συντηρούν τη ζωή μιας πόλης, οι κάτοικοι δένουν σχοινιά που τεντώνονται από το ένα σπίτι στο άλλο. Άσπρα, μαύρα, γκρι ή ασπρόμαυρα σχοινιά ανάλογα με το είδος της σχέσης που σηματοδοτούν: σχέσεις αίματος, οικονομικές σχέσεις, σχέσεις εξουσίας ή πρακτόρευσης. Όταν τα σχοινιά γίνονται τόσο πολλά που δεν μπορείς να περάσεις ανάμεσά τους, οι κάτοικοι εγκαταλείπουν την πόλη. Τα σπίτια κατεδαφίζονται και μένουν μόνο τα σχοινιά και οι πάσσαλοι πάνω στους οποίους είναι δεμένα.

Και οι κάτοικοι της Ερσίλια, που έχουν καταφύγει σε μια κοντινή βουνοκορυφή, κουβαλώντας όλο το νοικοκυριό τους, βλέπουν στην πεδιάδα το λαβύρινθο των τεντωμένων σχοινιών και των πασσάλων. Αυτός ο ιστός είναι ακόμη η πόλη της Ερσίλια και οι ίδιοι δεν είναι πια τίποτα.

Ξαναχτίζουν την Ερσίλια αλλού. Και αρχίζουν να υφαίνουν πάλι έναν παρόμοιο ιστό, που αυτή τη φορά θέλουν να τον κάνουν πιο περίπλοκο και ταυτόχρονα πιο κανονικό από τον προηγούμενο. Ύστερα τον εγκαταλείπουν κι αυτόν, κουβαλώντας τα σπίτια τους ακόμα πιο μακριά.

Έτσι, όταν ταξιδεύεις στην περιοχή της Ερσίλια συναντάς τα ερείπια των εγκαταλελειμμένων πόλεων χωρίς τους τοίχους και χωρίς τα οστά των νεκρών που σκόρπισαν στον άνεμο: ιστοί περίπλοκων σχέσεων που αναζητούν μορφή.

Italo Calvino, *Αόρατες Πόλεις*

Η θαυμάσια αυτή παραβολή μάς λέει κάτι πολύ ουσιαστικό που είναι κεντρικό στην αναζήτησή μας. Η πόλη, εκτός από όλα τα άλλα είναι ένας περίπλοκος ιστός σχέσεων των κατοίκων της. Και η ζωή μέσα στην πόλη είναι μια συνεχής προσπάθεια να χειρισθούμε αυτές τις σχέσεις, με τρόπους που θα κάνουν τη διαβίωσή μας ευκολότερη και τη ζωή μας πιο πλούσια. Αλλιώς, ο ιστός αυτών των σχέσεων θα κάνει τις πόλεις μας αδιάβατες, όπως στη φανταστική πόλη του Calvino.

Σήμερα οι νέες τεχνολογίες, και ιδιαίτερα οι τεχνολογίες της πληροφορικής, μας δίνουν τη δυνατότητα να χειρισθούμε τις σχέσεις μας με την πόλη με τρόπους πολύ πιο αποτελεσματικούς απ' ό,τι στο παρελθόν και να οργανώσουμε τη ζωή μας μέσα σ' αυτήν, χωρίς να πνιγούμε από το πυκνό

πλέγμα αλληλεξαρτήσεων που τη συνιστούν.

Σημειώνω:

Τις μεγάλες δυνατότητες που παρέχει η τηλεματική για την παροχή υπηρεσιών προς τους πολίτες. Δυνατότητες που όχι μόνο απαλλάσσουν τους κατοίκους από τη φθοροποιό τριβή, αλλά και διευρύνουν με πρωτοφανείς ρυθμούς το είδος των υπηρεσιών που μπορούν να απολαύσουν.

Εξίσου σημαντικό είναι και το μεγάλο ζήτημα των μεταφορών, το οποίο συνδέεται άμεσα με τις σημαντικότερες μεταβολές που μπορεί να επέλθουν από την ευρεία εφαρμογή της τηλεματικής στο μοντέλο εργασίας που επικρατεί σήμερα. Η εξάπλωση της τηλεργασίας, πέρα από τις επιπτώσεις που θα έχει στους ίδιους τους εργαζομένους μπορεί να αλλάξει ριζικά και το πρότυπο της πόλης που έχει επικρατήσει τα τελευταία χρόνια. Ή, καλύτερα, η τηλεργασία θα μπορούσε να απελευθερώσει τη σκέψη μας από το πρότυπο αυτό και να μας οδηγήσει σε νέες αναζητήσεις για

το είδος της πόλης στην οποία θέλουμε να ζούμε.

Εξαιρετικά ενδιαφέρουσα μπορεί, εξάλλου, να αποδειχθεί η χρήση της πληροφορικής και στο σχεδιασμό των πόλεών μας. Μέχρι σήμερα, η επιστήμη του πολεοδομικού σχεδιασμού στηρίχθηκε στην έννοια της ιδανικής πόλης, που ήταν απλώς άρνηση των υφιστάμενων δομών. Η πόλη θεωρήθηκε αντικείμενο μελέτης και παρέμβασης με βάση ιδέες που δημιουργήθηκαν στο μυαλό αρχιτεκτόνων και κοινωνιολόγων και εφαρμόστηκαν από γραφειοκράτες πολιτικούς.

Πρόκειται στις περισσότερες περιπτώσεις για ιδέες που διαμορφώθηκαν εκ των άνω, αγνοώντας την πραγματικότητα των πόλεων που ζούμε και τις σχέσεις που οι ίδιες οι πόλεις δημιουργούν. Πίσω απ' αυτές τις στρατηγικές μπορούμε εύκολα να διακρίνουμε την περιφρόνηση για την πραγματική πόλη και την επιθυμία αλλαγής της ανθρώπινης κοινωνίας σε κάτι που πρέπει οπωσδήποτε να διαφέρει απ' αυτό που έχουμε σήμερα. Τέτοιου είδους μεγαλεπήβολα σχέδια κατέληξαν σχεδόν πάντα σε πόλεις πολύ χειρότερες από τις σημερινές, καθώς αγνόησαν το βασικό δεδομένο που στοιχειοθετεί μια πόλη: τις ανάγκες και τις πολύπλοκες σχέσεις των ανθρώπων. Η πληροφορική μπορεί να μας βοηθήσει να απαλλαγούμε από τη μονομανία της ιδανικής πόλης, στρέφοντας την έρευνα στην όσο το δυνατόν πληρέστερη καταγραφή σημερινών και μελλοντικών αναγκών. Η πληροφορική μπορεί να αλλάξει την έμφαση του πολεοδομικού σχεδιασμού από το μεγαλεπήβολο σχέδιο που περιλαμβάνει και καθορίζει τα πάντα στην αναζήτηση της λεπτομέρειας που, συναθροιζόμενη με όλες τις άλλες, συνιστά και διαμορφώνει τη σημερινή πόλη. Μπορεί, δηλαδή, να αντιστρέψει τελείως τον τρόπο που έχουμε μάθει να σκεφτόμαστε για την πόλη, αρχίζοντας από κάτω, από τις ρίζες της.

Ένα τελευταίο σχέδιο, το οποίο δείχνει

• Ο Στ. Αργυρός είναι ευρωβουλευτής της Νέας Δημοκρατίας

κατά τη γνώμη μου τη μεγάλη σημασία της πληροφορικής στη ζωή των σύγχρονων πόλεων, είναι η οικονομική τους φυσιογνωμία, η οποία αλλάζει με ταχύτατους ρυθμούς.

Οι πόλεις σήμερα απομακρύνονται διαρκώς από την άμεση παραγωγή και προσανατολίζονται όλο και περισσότερο στις υπηρεσίες. Ο τυπικός εργαζόμενος της πόλης δεν είναι πλέον παραγωγός: διακινεί αγαθά, μεταφέρει άλλους εργαζομένους, παρέχει υπηρεσίες, επιχειρεί σε όλα τα επίπεδα. Τα χαρακτηριστικά εργαλεία του δεν είναι πλέον οι τόρνοι και οι μηχανές, αλλά το τηλέφωνο, το φαξ και ο υπολογιστής. Και έχουμε ξεπεράσει ακόμα και αυτό το χαρτί σαν την πιο αναγκαία πρώτη ύλη για την οικονομική ζωή της πόλης, θεωρώντας πιο απαραίτητα το microchip, τις οπτικές ίνες και το λογισμικό. Το πλέγμα αυτών των οικονομικών σχέσεων στηρίζεται όλο και περισσότερο στις τεχνολογίες της πληροφορικής και οι αλλαγές σ' αυτές τις τεχνολογίες μπορεί να αλλάξουν σε μεγάλη κλίμακα τους ρυθμούς της ζωής μέσα στην πόλη.

Όλα αυτά δείχνουν τις άπειρες τεχνικές δυνατότητες που υπάρχουν σήμερα, δυνατότητες που θα πολλαπλασιάζονται με γεωμετρικούς ρυθμούς στο μέλλον. Η ταχύτητα των αλλαγών στο επίπεδο της τεχνολογίας δίνει και το μέτρο της πρόκλησης που αντιμετωπίζουμε. Η πρόκληση αυτή συνίσταται στην ικανότητά μας να προσλάβουμε, να κατανοήσουμε και να εφαρμόσουμε δημιουργικά τις αλλαγές αυτές. Το κρίσιμο ερώτημα είναι:

Μπορούμε να ενσωματώσουμε τις αλλαγές αυτές με τους ρυθμούς που υπαγορεύει η πορεία της τεχνολογίας; Και κάτω από ποιες προϋποθέσεις;

Και εδώ πιστεύω ότι δημιουργούνται σοβαρά προβλήματα, κοινά –πιθανώς– σε όλες τις κοινωνίες της Δύσης, αλλά οξύτατα στην περίπτωση της χώρας μας. Τα προβλήματα αυτά εντοπίζονται στην αδυναμία μας να αποδεχθούμε τις αλλαγές, αδυναμία που προκύπτει από το γενικότερο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον που επικρατεί στην Ελλάδα. Πρόκειται για ένα περιβάλλον που σε όλα τα επίπεδα χαρακτηρίζεται από παρωχημένες δομές και αντιλήψεις που δημιουργούν ακαμψίες και εμποδίζουν την υιοθέτηση της νεωτερικότητας. Και υποστηρίζω ότι το περιβάλλον αυτό είναι αποτέλεσμα της μακρόχρονης εξάρτησης της κοινωνίας μας από το Κράτος, η οποία υπέθαλψε τον εφησυχασμό και την αδράνεια και άμβλυσε την πρωτοβουλία.

Προϋπόθεση, συνεπώς, για να εκμεταλλευτούμε τις μεγάλες δυνατότητες της σύγχρονης τεχνολογίας τόσο στις πόλεις μας, αλλά και γενικότερα σε όλους τους τομείς της εθνικής μας ζωής, είναι η ριζική αλλαγή αυτού του περιβάλλοντος και η δημιουργία συνθηκών που θα επιτρέψουν τη δραστηριοποίηση των κοινωνικών δυνάμεων και σε όλα τα επίπεδα. Και βασικά στοιχεία αυτού του νέου περιβάλλοντος είναι:

Πρώτον, η αναζήτηση ενός νέου ρόλου

*Η πληροφορική μπορεί να
αλλάξει την έμφαση του
πολεοδομικού σχεδιασμού από το
μεγαλεπήβολο σχέδιο που
περιλαμβάνει και καθορίζει τα
πάντα στην αναζήτηση της
λεπτομέρειας που,
συναθροιζόμενη με όλες τις άλλες,
συνιστά και διαμορφώνει
τη σημερινή πόλη.*

για το Κράτος, που θα είναι ρυθμιστικός και όχι παρεμβατικός.

Δεύτερον, η έμφαση στον ανταγωνισμό, η απόρριψη του προστατευτισμού και των προνομίων.

Τρίτον, η δημιουργία μιας ισχυρής κοινωνίας των πολιτών, που θα τους δίνει τη δυνατότητα να εκμεταλλευθούν τις ευκαιρίες που υπάρχουν και δεν θα στηρίζεται σε κομματικές, οικονομικές και πελατειακές εξαρτήσεις.

Τέταρτον, η μακροπρόθεσμη στόχευση προς την κοινωνία της γνώσης με ριζικές αλλαγές στην παιδεία σε όλες τις βαθμίδες.

Πέμπτον, η θεσμική κατοχύρωση της συμβουλευτικής δημοκρατίας με τη δημιουργία οργάνων που θα επιτρέπουν την ενεργό συμμετοχή των κοινωνικών δυνάμεων στη διαμόρφωση και εφαρμογή κρίσιμων αποφάσεων που τους αφορούν.

Έκτον, η ευελιξία του θεσμικού πλαισίου, που θα επιτρέπει την αναζήτηση νέων μορφών επιχειρηματικής δραστηριότητας και εργασίας που σήμερα δεν υπάρχουν καν, και φυσικά δεν προβλέπονται από τους υφιστάμενους κανονισμούς.

Όλα αυτά κατατείνουν σε μια κοινωνία πιο ευέλικτη που θα μπορεί να αφομοιώνει δημιουργικά και γρήγορα τα μεγάλα

τεχνολογικά επιτεύγματα. Μέσα σ' αυτό το γενικότερο περιβάλλον θα πρέπει να δούμε και το ειδικότερο ζήτημα των νέων εφαρμογών στις πόλεις μας.

Γιατί ένα δεύτερο σημαντικό στοιχείο, που πιστεύω ότι προέκυψε από τις συζητήσεις μας εδώ, είναι ότι οι μεγάλες αλλαγές στη ζωή της πόλης, που θα προέλθουν από την εφαρμογή των νέων τεχνολογιών, δεν μπορούν να αποφασισθούν και να εφαρμοσθούν κεντρικά. Αντίθετα, οι αλλαγές αυτές εξαρτώνται καθοριστικά από την αυτοδύναμη πρωτοβουλία της τοπικής αυτοδιοίκησης και των πολιτών. Για να προχωρήσουμε, συνεπώς, προς αυτήν την κατεύθυνση είναι ανάγκη να αλλάξουμε και τις σχέσεις της κεντρικής εξουσίας με τις τοπικές κοινωνίες. Αυτό, πριν απ' όλα, σημαίνει αποδυνάμωση του μεγάλου κεντρικού κράτους, διοικητική αποκέντρωση και στήριξη της ανάπτυξης των περιφερειών. Σημαίνει, δηλαδή, τη δημιουργία ισχυρών τοπικών κοινωνιών που θα δίνουν στους πολίτες τη δυνατότητα να σκεφθούν και να δράσουν σε τοπικό επίπεδο, μέσα σε μια νέα σχέση με την τοπική αυτοδιοίκηση.

Με τις παρατηρήσεις αυτές δεν θέλω να ελαχιστοποιήσω τις δυνατότητες που υπάρχουν, υιοθετώντας τη λογική του «όλα ή τίποτα». Αναμφισβήτητα, υπάρχουν περιθώρια για την αυτόνομη δράση σε τοπικό επίπεδο, ακόμα και όταν οι γενικότερες συνθήκες είναι δυσχερείς. Αυτό άλλωστε αποδεικνύει και η εμπειρία τόσων πόλεων όχι μόνο στην υπόλοιπη Ευρώπη, αλλά και στη χώρα μας, όπου η τοπική αυτοδιοίκηση προχωρά σε ουσιαστικές βελτιώσεις, παρά τις αντίξοες γενικότερες συνθήκες.

Εκείνο όμως που θέλησα να τονίσω είναι η πολιτική διάσταση του προβλήματος, το γεγονός, δηλαδή, ότι οι μεγάλες αλλαγές της τεχνολογίας υπαγορεύουν την ανάγκη για νέες επιλογές στην οργάνωση και τη λειτουργία των κοινωνιών μας. Και οι επιλογές αυτές είναι αναμφισβήτητα πολιτικές και θα πρέπει να προσυζητηθούν με πολιτικά μέσα. Αλλιώς, οι προσπάθειες που όντως γίνονται θα παραμείνουν απλοί θύλακες εκσυγχρονισμού μέσα σε μια κοινωνία που θα βραδυπορεί έναντι όλης της υπόλοιπης Ευρώπης.

Το κείμενο αυτό αποτελεί επεξεργασία εισήγησης του Στ. Αργυρού στο Συνέδριο που οργανώθηκε από τον Δήμο Αμαρουσίου (4, 5 και 6.3.1998) με θέμα: «Telecities-Polis-Infocities. Σύγχρονη Πόλη και Νέες Τεχνολογίες».

Ένα Διεθνές Συνέδριο για το Μέλλον της Αρχιτεκτονικής στην πόλη του Μεξικού

της Άννης Βρυχέα

Διεθνές Συνέδριο Αρχιτεκτονικής με θέμα «Δώδεκα Αρχιτεκτονικές Προφητείες για τον 21ο αιώνα» πραγματοποιήθηκε στις 7-9 Οκτωβρίου 1997 στην πόλη του Μεξικού. Το συνέδριο οργάνωσαν από κοινού το Πανεπιστήμιο UNAM –της πόλης του Μεξικού–, οι εκδόσεις L'ARCA και το Διεθνές Ίδρυμα Αρχιτεκτονικής Πολιτικής FICA.

Στο συνέδριο συμμετείχαν επίσης η Διεθνής Ένωση Αρχιτεκτόνων (UIA), η Ομοσπονδία Ενώσεων Αρχιτεκτόνων Μεξικανικής Δημοκρατίας, η Ένωση Αρχιτεκτόνων της πόλης του Μεξικού (CAMSAM), καθώς και η Εθνική Ακαδημία Αρχιτεκτονικής.

Η βασική ιδέα των οργανωτών του συνεδρίου ήταν να υπάρξουν 12 κεντρικές ομιλίες από 12 γνωστούς διεθνείς αρχιτέκτονες –που τους ονόμασαν κατ' ευφημισμόν «προφήτες»– τους: Massimiliano Fuksas, Teodoro Gonzalez de Leon, John Johansen, Eugene Kohn, Dominique Perrault, Antoine Predock, Philippe Samyn, Otto Steidle, Shinn Takamatsu, Claude Vasconi, Shoei Yoh, Jose de Yturbe. Παράλληλα οργανώθηκαν στρογγυλά τραπέζια συζητήσεων.

Τελικά, οι βασικές εισηγήσεις ήταν 18. Προστέθηκαν στις 12, οι εισηγήσεις των Aldo Castellano –εκπροσώπου των εκδόσεων L'ARCA, καθηγητή Ιστορίας της Τέχνης–, της Gettina Gallo, της Άννης Βρυχέα, του Frederick Smith και άλλων τεσσάρων μεξικανών αρχιτεκτόνων.

Ένα συνέδριο για «το μέλλον της Αρχιτεκτονικής» –μάλιστα με μια αυθαίρετη εν πολλοίς επιλογή των 12 διεθνών προφητών, όπως τους αποκάλεσαν– θα μπορούσε να εξελιχτεί σε ένα στημένο σκηνικό με γνωστές προδιαγραφές. Αυτές που συνήθως επιβάλλονται από τα διεθνή κυκλώματα των αρχιτεκτονικών περιοδικών ή των οργανωτών εκθέσεων, σεμιναρίων κ.λπ.

Το γεγονός όμως ότι το Συνέδριο έγινε στην πόλη του Μεξικού, το έκανε να αποκτήσει ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον, μια κρυφή γοητεία, που συνδέθηκε με το απρόοπτο και με το μη προβλέψιμο.

Κατ' αρχάς ο τόπος που έγινε το Συνέδριο, στο κτίριο του «Siqueiros», όπως είναι γνωστό. Αυτό το πολιτιστικό Polyforum είχε τη δική του ιδιαιτερότητα. Μέσα σ' αυτό το κτίριο, που ξαφνιάζει και ξενίζει όσους/ες κουβαλάμε τη δυτική παράδοση, στη μεγάλη του αίθουσα σε σχήμα έλλειψης, γεμάτη από τις τεράστιες ζωγραφίες του Siqueiros με θέμα «Την πορεία της Ανθρωπότητας» συγκεντρώθηκαν για τρεις μέρες από 1.000-1.500 άτομα, για να ακούσουν και να συζητήσουν για το μέλλον της Αρχιτεκτονικής.

Ακόμα ένα στοιχείο, ξεχωριστό, ενός συνεδρίου για την Αρχιτεκτονική. Στο Μεξικό οι πολίτες, άνδρες και γυναίκες, σέβονται ακόμα την αρχιτεκτονική και τους αρχιτέκτονες· εξάλλου, η τέχνη βρίσκεται παντού, στα μουσεία αλλά και στο δρόμο, αποτελεί κομμάτι της καθημερινής τους ζωής. Έτσι πολλοί/ές, μεγάλη πλειοψηφία οι νέοι και οι νέες όχι μόνο από την πόλη του Μεξικού και όχι μόνο φοιτητές/τριες της Αρχιτεκτονικής, ήρθαν να παρακολουθήσουν το Συνέδριο. Με μεγάλη διάθεση ν' ακούσουν, αλλά κυρίως να κουβεντιάσουν. Έντονες οι συζητήσεις στα οργανωμένα στρογγυλά τραπέζια αλλά και στους διαδρόμους, στον καφέ, στα διαλείμματα.

Όσον αφορά το ίδιο το περιεχόμενο του Συνεδρίου στο επίπεδο των βασικών εισηγήσεων, εύκολα μπορούσε κανείς να διακρίνει παράλληλους μονολόγους.

Από τους «προφήτες», οι 10 που προσκλήθηκαν από το εξωτερικό –γιατί οι δύο ήταν Μεξικανοί– παρουσίασαν κυρίως το έργο τους. Και, εκτός εξαιρέσεων, λίγο και λίγοι μίλησαν για το μέλλον της Αρχιτεκτονικής.

Με τις 10 αυτές εισηγήσεις συμπυκνωμένα μπορούσε κανείς να διακρίνει τις διάφορες τάσεις, τα διάφορα διεθνοποιημένα ρεύματα που έχουν γίνει μόδα, από πλευ-

ράς περιεχομένου αλλά και μορφής παρουσίασης και τα οποία συγκροτούν την εσωστρέφεια και τη μοναξιά της αρχιτεκτονικής.

Όπως:

1. Η αρχιτεκτονική και η νέα τεχνολογία, η αρχιτεκτονική στην εποχή των ρομπότ στις διάφορες εκδοχές της. Με έμφαση στην κατασκευή, εικόνες φιλμ επιστημονικής φαντασίας, οι άνθρωποι μαζικά μέσα στη γη ή στον ουρανό. Έργα/αντικείμενα στο πουθενά, απουσία της πόλης μιας και ενοχλεί, παρουσία του απόλυτου κενού, να πλαισιώνουν τα έργα. ΈΗ «Μορφές αρχιτεκτονικές, μορφές ποιητικές» μέσω του γυαλιού για μια απόλυτα διαφανή αρχιτεκτονική.

Όλα τα παραπάνω με διαφοροποιήσεις από τους Shoei Yoh, John M. Johansen Philippe Samyn.

Η όπως:

2. Η «Αρχιτεκτονική την Εποχή του Παγκόσμιου Εμπορίου», η έμφαση στα ψηλά κτίρια των διαφόρων πολυεθνικών ανά τον κόσμο, που δεν περιορίζονται μόνο σ' ένα κτίριο γραφείου, αλλά συγκροτούν χωρικά σύνολα με πολλαπλές δραστηριότητες, τα νέα «σύμβολα-μνημεία» της εποχής μας.

Ακούσαμε ότι η Κίνα αποτελεί έναν νέο τόπο κατασκευής τέτοιων πολυλειτουργικών επιχειρηματικών αρχιτεκτονικών συνόλων. Ακόμα για μια τελευταία παραγγελία στην Κίνα, μια «πόλη 10.000 κατοίκων», που θα συγκεντρώσει κάποιες «παραδοσιακές αγροτικές κοινότητες» της περιοχής. Η βασική σύλληψη, να «λειτουργήσει σαν ένα παιχνίδι η νέα πόλη» για να είναι ελκυστική στους μελλοντικούς κατοίκους, ώστε να πειστούν να αφήσουν τα παραδοσιακά τους σπίτια, για να πάνε να τη κατοικήσουν.

Μια θεωρητικοποίηση με αρχιτεκτονικό λόγο της εισαγωγής των Δυτικών Προτύπων στη μεγάλη αγορά της Κίνας, μια μεταφορά μέσω της Αρχιτεκτονικής Πρακτικής του γνωστού κόλπου των «ανταλλαγών», με πολύχρωμες χάνδρες άλλων εποχών, στους Ινδιάνους (Frederick Smith).

• Η Άννη Βρυχέα είναι αρχιτέκτων, καθηγήτρια του ΕΜΠ

3. Δεν έλειψε, επίσης, ο λόγος της αποδό-
μησης στις διάφορες εκδοχές του. Σε μια
εισήγηση με θέμα «Η ψυχή των Τόπων», ο
Antoine Prédock μάζ είπε ότι τον απασχο-
λούν η κίνηση του σώματος και ο χώρος,
«Η ενέργεια και η πνευματικότητα».

Μας έδειξε πολλές εικόνες κτιρίων του.
Μία ή δύο εικόνες για κάθε κτίριο, ποτέ κά-
τοψη, ποτέ κάποια επεξήγηση, φωτογρα-
φίες μακεττών με καπνούς... Αφηρημένες
εικόνες, που προσπαθούν ακόμα και για την
ανάπλαση του ξενοδοχείου Cesar Palace
στο Las Vegas, να μας κάνουν να ξεχάσουμε
—ιδιαιτέρα όσοι έχουμε δει το Cesar Palace—
ότι η αναζητούμενη «ενέργεια ταυτίζεται
εκεί με τον ανεγκέφαλο τζόγο και η όποια
πνευματικότητα με ένα απερίγραπτο άγαλ-
μα του Σωκράτη που βομβαρδίζεται από
φώτα νέον και διαφημιστικά μηνύματα για
τις ευκαιρίες που προσφέρει η επιχείρηση.
Κι όλα αυτά μέσα από μια μορφή παρουσία-
σης αργόσυρτη, χωρίς αρχή, μέση και τέλος,
που θα μπορούσε να συνεχίζεται επ' αόρι-
στον με τους ίδιους, αργούς ρυθμούς.

4. Δεν έλειψαν και οι αναφορές στη φύση
ή στη μη φύση. Ο Massimiliano Fuksas, ως
πραγματιστής, μας έδειξε πολλά έργα του
καθορισμένα από τους πελάτες του χωρίς
καμία κριτική, και την ίδια στιγμή όλες οι
αναφορές του λόγου του ήταν το όνειρο
και το τοπίο. Παρ' όλο που γι' αυτόν δεν
υπάρχει φύση «φυσική», αφού η αρχιτε-
κτονική προσθέτει και αφαιρεί από τη φύ-
ση. Έδωσε μεγάλη έμφαση και έκταση σε
ένα μικρό έργο του —ένα αναψυκτήριο σ'
ένα βράχο— όπου εκεί ο ίδιος αλλά και ο
καθένας μπορεί να ονειρευτεί. Ενώ ο
Dominique Perrault (ο οποίος δεν ήρθε)
—μέσω ενός video για την εθνική βιβλιοθή-
κη στο Παρίσι, και με τη φωνή ενός τρί-
του— μας εξήγησε όχι το ίδιο το έργο του
αλλά το γεγονός ότι «... ο αρχιτέκτων ήθελε
να μεταφυτεύσει σ' ένα κεντρικό αίθριο,
στην πόλη, ένα δάσος... Έφτιαξε λοιπόν
ένα δάσος έξω από το Παρίσι... Τα δένδρα
μεγάλωσαν... και μεταφυτεύθηκαν μεγά-
λα, στον ορθογώνιο χώρο του αιθρίου, μέσα
στην πόλη... Και γύρω από το αίθριο ο αρ-
χιτέκτονας τοποθέτησε τους όγκους που θα
φύλαγαν τα βιβλία...». Έτσι γεννήθηκε η
Εθνική Βιβλιοθήκη στο Παρίσι... μας εί-
παν.

5. Ο Claude Vasconi, με πολλά έργα σε
διάφορες χώρες, έκανε μια μικρή αναφο-
ρά στην πόλη μέσα από το σύνθημα «Μια
πόλη χωρίς αυτοκίνητα» και με μια πρότα-
ση για τη διεύρυνση του επαγγέλματος του
αρχιτέκτονα και στη γεωγραφία, την οικο-
νομία και τον περιφερειακό σχεδιασμό.

Οι κατεδαφίσεις δύσκολα μπορούν να θεωρηθούν κοινωνική πολιτική για την κατοικία.
Στη φωτογραφία, Les Minguettes, στη Λυών.

Εξάλλου, μαζί με τον Otto Steidle, που η
εισήγησή του είχε τίτλο «Η αρχιτεκτονική
ενός κόσμου που κατοικείται», υπήρξαν οι
2 εξαιρέσεις μαζί με τους 2 μεξικανούς αρ-
χιτέκτονες, από τους «12 προφήτες» που
παρεξέκλιναν έστω και ελάχιστα, εντάσ-
νοντας μερικώς την Αρχιτεκτονική στον
πραγματικό κόσμο.

Ο José de Yturbe, μιλώντας με θέμα «Να
κτίσουμε τη συγκίνηση», αναφέρθηκε όχι
μόνο στο δικό του έργο, αλλά και στις τά-
σεις της σύγχρονης Αρχιτεκτονικής στο
Μεξικό, μέσα από έργα συναδέλφων του,
αναδεικνύοντας έτσι την αρχιτεκτονική
ποιότητα που υπάρχει στο Μεξικό.

Οι υπόλοιποι 6 ομιλητές/ομιλήτριες που
προστέθηκαν στους «12 προφήτες», δημι-
ούργησαν με διαφορετικούς τρόπους μι-
κρές παρεκκλίσεις και απρόοπτα συμβά-
ντα στις εισηγήσεις των «12 προφητών».

Ανάμεσά τους, ένας από τους μεγαλύτε-
ρους εργολάβους του Μεξικού περιέγρα-
ψε με σαφήνεια την αμείλικτη πραγματικό-
τητα. Οι μεγάλες εταιρείες, που θέλουν να
κτίσουν στο Μεξικό, ζητούν και προτιμούν
αμερικανούς αρχιτέκτονες.

Δίπλα σ' αυτόν όμως, ένας άλλος Μεξι-
κανός, ο οποίος αυτοδηλώθηκε ως μαρξι-
στής αρχιτέκτονας και διεκδίκησε το βήμα
με βάση την αρχή «του μη αποκλεισμού
και της δικής του άποψης», αφού κατήγ-
γειλε τον καπιταλισμό μέσα από εικόνες,
—όχι του δικού του έργου— αλλά λαϊκής αρ-
χιτεκτονικής, επιχειρηματολόγησε για την
ανάγκη να επιβιώσει η ταυτότητα του Με-
ξικού στην Αρχιτεκτονική.

Οι παρεκκλίσεις όμως στις 10 εισηγήσεις,
το ενδιαφέρον και οι αγωνιώδεις ερωτή-
σεις του κοινού, έθεσαν νέα θέματα στα
στρογγυλά τραπέζια, που την ευθύνη του
συντονισμού τους είχαν οι Μεξικανοί, άν-
δρες και γυναίκες. Εκεί αποδείχτηκε ότι τα
θέματα που κυρίως ενδιέφεραν το κοινό

αλλά και τους συντονιστές/τριες ελάχιστα
τέμνονταν με τις βασικές εισηγήσεις των
«10 προφητών» και, άλλωστε, κάποιοι απ'
αυτούς που συμμετείχαν στη συζήτηση
αδυνατούσαν να τα αντιμετωπίσουν.

Στη συζήτηση, λοιπόν, τέθηκαν όλα τα
πραγματικά αγωνιώδη προβλήματα της
αρχιτεκτονικής, τα προβλήματα των πραγ-
ματικών ανθρώπων και τα οποία δεν απα-
ντήθηκαν μέσα από την παρέλαση των λα-
μπερών εικόνων/κτιρίων μοντέλων του
διεθνούς στερεώματος.

Ερωτήματα όπως:

Την εποχή της διεθνοποίησης της οικονο-
μίας, Τι γίνεται με την Αρχιτεκτονική και
τους Τόπους; Σχέση του Διεθνούς και του
Τοπικού; Πού βρίσκονται οι Χώροι για
τους Διαφορετικούς Ανθρώπους; Πού οι
χώροι των Γυναικών; Πώς εκφράζονται
χωρικά οι ιδιαιτερότητες των Κοινοτήτων
των Ινδιάνων, που έχουν μια έντονη πα-
ρουσία στο Μεξικό; (Μάλιστα, τις ίδιες
μέρες με το Συνέδριο για την Αρχιτεκτονι-
κή, υπήρχε το Εθνικό Συνέδριο των Κοινο-
τήτων των Ινδιάνων στο Ανθρωπολογικό
Μουσείο με σύνθημα «*Μας εκθέτουν στο
Μουσείο ως αντικείμενα, δεχθήκαμε να κά-
νουμε το Συνέδριό μας στο Μουσείο για να
αποδείξουμε ότι είμαστε σκεπτόμενα υπο-
κείμενα*»).

Για όλους αυτούς τους λόγους και κυρίως
για τις αντιθέσεις και αντιφάσεις που εκ-
φράστηκαν, αυτό το συνέδριο για το μέλ-
λον της Αρχιτεκτονικής είχε ένα ιδιαίτερο
ενδιαφέρον και δεν θα μπορούσε να έχει
αυτό το χαρακτήρα αν είχε γίνει σε μία
από τις λεγόμενες Δυτικές Κοινωνίες.

Οι έντονες συζητήσεις στο συνέδριο και
τα θέματα που προβλήθηκαν εκτός των ει-
σηγήσεων των προφητών, μου θύμισαν και
μου επιβεβαίωσαν μια φράση του Γ. Τσα-
ρούχη: «... Το ρεύμα της εποχής δεν είναι η
εποχή και πολύ λιγότερο το μέλλον...». ☞

«Να επαναπροσδιοριστεί η αρχιτεκτονική... να επαναπροσδιοριστεί η πόλη...»

ΑΠΟ ΤΗ ΧΑΡΤΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ, ΣΤΗ ΧΑΡΤΑ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ-ΠΟΛΙΤΩΝ, ΑΝΔΡΩΝ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

της Αννης Βρυχέα

Οι σκέψεις και τα ερωτήματα που επιχειρώ να δέσω σε μια συζήτηση για «το μέλλον της Αρχιτεκτονικής πηγαίνοντας προς το 2000» είναι καρπός μιας διπλής εμπειρίας: τόσο από την εκπαίδευση και την έρευνα όσο και από τη δουλειά μου ως αρχιτέκτων, επί τόπου, σε υποβαθμισμένες περιοχές στην Ελλάδα, αλλά και σε διάφορες χώρες της Ευρώπης. Εξάλλου, μέσα από προγράμματα έρευνας - δράσης, σε μεγάλο βαθμό, αυτές οι σκέψεις διαμορφώθηκαν συλλογικά, αφού συμμετείχα στη διαμόρφωση της «Ευρωπαϊκής Χάρτας για το Δικαίωμα στην Κατοίκηση για όλους και όλες», στη σύνταξη της «Ευρωπαϊκής Χάρτας για τα Δικαιώματα των Γυναικών στην πόλη» και, τέλος, στην κατάρτιση της Διεθνούς Διακήρυξης του Σαλβαντόρ (Βραζιλία) που αφορά τις λαϊκές γειτονιές σε όλες τις χώρες.

Οα αναφερθώ σε έξι σημεία, που κατά τη γνώμη μου, συμπυκνώνουν κρίσιμα ζητήματα για την Αρχιτεκτονική σήμερα και αφορούν άμεσα το μέλλον της.

Μέσα από αυτά γίνεται προσπάθεια να κατανοηθεί μια βασική αρχική διαπίστωση: το γεγονός ότι η Αρχιτεκτονική σήμερα δεν αγγίζει και δεν αφορά το «πλατύ κοινό» σε επίπεδο περιεχομένου αλλά και λόγω την ίδια στιγμή που η συντριπτική πλειοψηφία των ανθρώπων, ανδρών και γυναικών σε όλο τον κόσμο έχουν ανάγκες σε χώρους, ανάγκες ποσοτικές και ποιοτικές.

Πώς είναι δυνατόν, λοιπόν, σήμερα η Αρχιτεκτονική να βιώνει μια ιδιόμορφη απομόνωση, ξεχασμένη από εκείνους και εκείνες που από τη φύση της έχει προορισμό να εξυπηρετήσει;

Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΚΡΙΣΕΙΣ

Σήμερα, τα νέα δεδομένα μάς υποχρεώνουν να σκεφτούμε την Αρχιτεκτονική, την

Αρχιτεκτονική και την Πόλη, με έναν τρόπο πιο συνθετικό εννοιολογικά -και όχι απλά τεχνικό- σε συνάρτηση με την κρίση και τις καταστάσεις που δημιουργούν οι κρίσεις. Δηλαδή, τις πολλαπλές εκφράσεις του Κοινωνικού και του Χωρικού Αποκλεισμού, με τους όρους της αρχιτεκτονικής σκέψης.

Η Αρχιτεκτονική εμπλέκεται δομικά με τους «Χώρους Αποκλεισμών, των Αποκλεισμένων», αλλά και δυνητικά έχει το δικό της μερτικό στην αντιμετώπισή τους. Με βάση, τα επίσημα κείμενα της Συνδιάσκεψης Habitat II:

«Πηγαίνοντας προς το 2000, η ανθρωπότητα θα ζει στις πόλεις. Το 2030 ο αστικός πληθυσμός θα είναι διπλάσιος από τον αγροτικό. Την ίδια στιγμή, διαπιστώνεται ότι η κρίση της πόλης εμφανίζεται ως τομή ανάμεσα στον πλούτο και τη φτώχεια. Ζούμε, δηλαδή, σ' έναν κόσμο όλο και περισσότερο αστικοποιημένο και, συγχρόνως, παρατηρούμε την αστικοποίηση της φτώχειας και την αύξηση της "θηλυκοποίησης" της φτώχειας. 600 εκατομμύρια άνθρωποι ζουν σε άθλιες συνθήκες, πάνω από 250 εκατ. δεν έχουν τρεχούμενο νερό και πάνω από 500 εκατ. δεν έχουν αποχετεύσεις.».

Η Αρχιτεκτονική, μέσω των διαφορετικών πρακτικών της, καθώς εμπλέκεται θεματικά στις κρίσεις, δεν μπορεί παρά να πάρει θέση. Είτε εγγράφοντας συμβατική σκέψη και την πράξη της σε αυτή τη πραγματικότητα είτε με το να αρνηθεί αυτή την πραγματικότητα, που εμφανίζεται ως μονόδρομος, και να αντιπροτείνει.

Στη δεύτερη περίπτωση, υπάρχει ανάγκη για μια συζήτηση σχετικά με μια «νέα οντοπία» της Αρχιτεκτονικής, σύγχρονη, καινοτομική και προσανατολισμένη στο να ερμηνεύσει χωρικά το Δικαίωμα στην Κατοίκηση για όλους/ες και μάλιστα με ένα τρόπο διαφοροποιημένο πολιτιστικά και ομοιομορφα.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ ΖΩΗΣ

«Υποβαθμισμένες γειτονιές» ή «γειτονιές σε κρίση» υπάρχουν στο κέντρο και στις περιφέρειες των μεγάλων πόλεων. Είναι ένα φαινόμενο διεθνές, που συνεχώς επιδεινώνεται. Η υποβάθμιση στο επίπεδο της «κατοίκησης» επιταχύνει τη διαδικασία του κοινωνικού αποκλεισμού και της περιθωριοποίησης.

Ο χώρος κατοίκησης (κατοικία-γειτονία)

Περίληψη Εισήγησης στα πλαίσια Διεθνούς Συνεδρίου με θέμα «Το μέλλον της Αρχιτεκτονικής πηγαίνοντας προς το 2000», που έγινε στη πόλη του Μεξικού, 7-9 Οκτωβρίου 1997.

είναι ένας βασικός παράγοντας ταυτότητας ή απώλειας της ταυτότητας. Όμως συχνά, στους χώρους των «φτωχών» είναι δυνατόν να αποκαλυφθεί μια χαμένη ταυτότητα, εκφρασμένη πίσω από τη μιζέρια και την τεχνολογική υποβάθμιση.

Ο αστικός πολιτισμός και η αρχιτεκτονική τυπολογία για την κατοικία επέβαλε τα μοντέλα τα ίδια και πανομοιότυπα για όλους και όλες και προκάλεσε την απώλεια κάθε νοήματος και οικειοποίησης των χώρων ζωής από τους κατοίκους. Αναπαρήγαγε φαινόμενα βίας και φτώχειας.

Το γκρέμισμα μεγάλων συγκροτημάτων κατοικίας που χτίστηκαν τη δεκαετία '60-'70 (ΗΠΑ, Αγγλία, Γαλλία) και που προτάθηκαν ως λύση και όνειρο για τα προβλήματα στέγης της εποχής, αποτελεί απόδειξη της έντονης αμφισβήτησης αυτού του μοντέλου.

Μέσα από την έρευνα πολλών συγκεκριμένων περιπτώσεων «υποβαθμισμένων περιοχών» προκύπτει ότι, τελικά, είτε με σχεδιασμό χωροταξικό –ή πολεοδομικό (πόλεις του Βορρά)– είτε χωρίς σχεδιασμό (πόλεις του Νότου) η κρίση της πόλης συνεχίζεται. Οι χώροι αποκλεισμού είναι πραγματικότητα.

Τελικά, είναι οι πολιτικές και ο σχεδιασμός για το χώρο που βρίσκονται σε κρίση.

Η αναγνώριση αυτής της πραγματικότητας μας υποχρεώνει να σκεφτούμε, από την πλευρά της Αρχιτεκτονικής πάνω σε νέα ερωτήματα, σε νέες μεθόδους:

Για να επαναπροσδιοριστεί μια νεωτερικιστική αστική παιδεία –μια παιδεία χωρίς αποκλεισμούς, αλλά και χωρίς χωρικούς αποκλεισμούς– η Αρχιτεκτονική θα πρέπει να προσανατολιστεί ως προς το ίδιο το περιεχόμενό της, στην καθημερινή ζωή και στους χώρους της καθημερινής ζωής.

Εξάλλου μέσα και από έναν τέτοιο νέο προσανατολισμό περιεχομένου είναι δυνατόν να επιβιώσει και στο μέλλον, να ξανακερδίσει τη θέση της στην κοινωνία. Μέσα από μια νέα σχέση των αρχιτεκτόνων με τους κατοίκους που θα εξελιχθεί σε μια πλούσια συλλογική εμπειρία, η Αρχιτεκτονική μπορεί να υπάρξει.

Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΕΙΝΑΙ ΣΕ ΚΡΙΣΗ;

Η Αρχιτεκτονική έχασε το χαρακτήρα της ως ειδικότητα. Το επάγγελμα έχασε τη θέση του στην κοινωνία. Πλήττειται από την ανεργία.

Η Αρχιτεκτονική εξελίσσεται ιστορικά και ως επάγγελμα αλλά και ως ειδικότητα, ιδιαίτερα από τον 15ο αιώνα, παρ' όλο που ως πανεπιστημιακή ειδικότητα καθιερώ-

νεται πολύ αργότερα. Παράλληλα, καθώς κινείται ανάμεσα στον φυσικό κόσμο και στην κοινωνική οργάνωση, προσδιορίζεται η σχέση της και η θέση της σ' αυτούς τους δύο κόσμους διαφορετικά στις διάφορες ιστορικές περιόδους.

Με άλλα λόγια, η Αρχιτεκτονική στις διάφορες ιστορικές περιόδους με διαφορετικούς όρους όφειλε να συνδιαλλαγεί με τη θρησκεία, τη φιλοσοφία, την πολιτική, να απαντήσει σε προβλήματα που έθετε η κοινωνία, αλλά και η φύση, να βάζει τους όρους για την ανανέωσή της σε σχέση με το παρελθόν, να προσπαθεί να πείσει για την αυτόνομη παρουσία και σημασία της μέσα από κανόνες του «κτίζειν» που, όμως, αποτελούσαν ένα τμήμα αυτής της ολοκληρωμένης αυτόνομης ενότητας.

Όπου το «κτίζειν» και όχι το επάγγελμα προχωρούσε στην πραγμάτωσή του μέσα από την αυτόνομη, ολοκληρωμένη οντότητα της «αρχιτεκτονικής».

Από την Αρχαία Ελλάδα, όπου ζητήματα φιλοσοφίας και πολιτικής συνδέονται οργανικά με τη δομή της πόλης και στη συνέχεια μέσα από τα «ιδρυτικά κείμενα» όπως τα ονομάζει η **Françoise Choay**: είτε του **Βιτρουβίου** είτε –κυρίως– του **Lion Baptiste Alberti**, εισάγεται μια νέα επαγγελματική κατηγορία, όπου οι κανόνες του «κτίζειν» από το σπίτι μέχρι την πόλη, εντάσσονται σε ένα θεωρητικό υπόβαθρο με αναφορές στο ευρύτερο πλαίσιο δραστηριοτήτων και συμπεριφορών.

Τέλος, φτάνοντας στα κείμενα των CIAM και του Μοντέρνου Κινήματος, όπου και πάλι επιχειρείται η καθιέρωση της Αρχιτεκτονικής ως μια συνολική οντότητα που απαντάει στα οξυμένα προβλήματα της κοινωνίας του Μεσοπολέμου μέσα από την προσπάθεια συγκρότησης της κοινότητας των αρχιτεκτόνων ώστε να επιτευχθεί κατά το δυνατό, η μεγαλύτερη δυνατή επιθυμητή συναίνεση.

Η προσφυγή στην ιστορία αποδεικνύει:

Ότι οι κανόνες του «κτίζειν» βρίσκονται πάντα σε αλληλοσυσχέτιση με ένα ευρύτε-

Το «οικιστικό» σύνολο της Λοσέρ (1966).

ρο πλαίσιο γνώσης και πάντως «το κτίζειν» δεν ταυτίζεται με το «επάγγελμα».

Σήμερα, κείμενα για την Αρχιτεκτονική γράφονται πολλά. Στο εσωτερικό, όμως, αυτής της «ρητορικής της απελπισίας», της γενικευμένης κρίσης, της κατάρρευσης των οραμάτων και τη νέας τάξης πραγμάτων, που βρίσκεται η Αρχιτεκτονική; Δηλαδή, η ποίηση στην καθημερινή μας ζωής;

Η Αρχιτεκτονική ως ειδικότητα –ενιαίας σκέψης και πρακτικών– έχει εξαφανιστεί και το επάγγελμα –με εξαιρέσεις βέβαια– βρίσκεται έρμαιο των νόμων της αγοράς.

Η Αρχιτεκτονική περιφέρεται βιώνοντας τη δική της μοναξιά με πράξεις αποσπασματικές –συχνά με ποιότητες κάποιων μεμονωμένων κτιρίων, ως σκόρπια αντικείμενα– χωρίς να απαντάει στα οξυμένα χωρικά προβλήματα της κοινωνίας, στα νέα ερωτήματα που έχουν τεθεί και που αφορούν τη μεγάλη πλειοψηφία των ανθρώπων.

Την ίδια στιγμή, ο λόγος για την Αρχιτεκτονική, εγκλειστος σε έναν περιορισμένο κλειστό κύκλο, ζει τη δική του εθνικιστική έξαρση, μέσω ενός διαλόγου και μιας συζήτησης για τα styles, προετοιμάζοντας την πλήρη αποδόμηση μιας ειδικότητας σε

σχέση με τη θέση της στις κοινωνίες των πολιτών, ανδρών και γυναικών.

Ετσι, οι πρακτικές που αφορούν το χώρο απομακρύνονται συνεχώς από τις κοινωνικές πρακτικές. Είναι, όμως, δυνατόν να διαχωριστεί ο χωρικός ιστός από τον κοινωνικό ιστό;

ΕΠΑΝΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΓΝΩΣΗΣ

Από πού θα αντληθούν οι εμπνεύσεις;

Μα, εκεί όπου βρίσκονται τα προβλήματα των ανθρώπων, ανδρών και γυναικών.

Τελικά, οι λαϊκές γειτονιές είναι από τη θέση που κατέχουν στην κρίση της πόλης, τόποι προνομίου για να παραχθούν νέοι τρόποι σκέψης, νέα πρότυπα αστικά, νέες επαγγελματικές πρακτικές.

Συχνά σ' αυτές τις γειτονιές είναι δυνατόν να επιβιώνει ένα κτισμένο περιβάλλον που λειτουργεί ως σύνολο, παρ' όλη τη μιζέρια. Είναι σ' αυτές τις γειτονιές που επιβιώνουν ακόμα χώροι που εμπεριέχουν ίχνη πλούσιων κοινωνικών σχέσεων. Τέτοιες γειτονιές υπάρχουν σε όλες τις μεγάλες πόλεις του κόσμου, ιδιαίτερα του Νότου και βέβαια και στην Ελλάδα.

Τα τελευταία χρόνια έχω πειστεί ότι οι νέες ιδέες, ιδιαίτερα στα θέματα του χώρου, θα προέλθουν από τις χώρες του Νότου. Από τις πόλεις και τις λαϊκές γειτονιές του Νότου.

Από το Νότο της Ευρώπης, από το Νότο της Αμερικής, δηλαδή, από τις πόλεις της Λατινικής Αμερικής, από τις πόλεις της Αφρικής... Εκεί όπου τα προβλήματα μοιάζουν φαινομενικά τουλάχιστον πιο οξυμένα. Με την προϋπόθεση, βέβαια, ότι θα κατανοηθεί η σημασία τους και η διαφορετικότητά τους.

Την εποχή της παγκοσμιοποίησης και του ομοιογενειοποιημένου κυβερνητικού χώρου είναι αναγκαίο, όχι απλώς να μην περιφρονηθεί κάθε χωρική μορφή διαφοροποίησης, αλλά και να κατοχυρωθεί το δικαίωμα στη χωρική διαφορά, με παράλληλη κριτική αμφισβήτηση των κυρίαρχων μοντέλων και των προτύπων που καθιερώνουν τα «κοινώς αποδεκτά» πολιτιστικά αντικείμενα.

ΝΕΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Πηγαίνοντας προς το 2000, ζούμε σ' έναν κόσμο αυξανόμενης φτώχειας και, συγχρόνως, ζούμε περικυκλωμένοι από έναν καταταγισμό νέων τεχνολογιών. Είμαστε υποχρεωμένοι να καταλάβουμε τις νέες κοινωνικές σχέσεις που διαμορφώνονται

και τις αιτίες που τις προκαλούν. Η ανεργία, ο κοινωνικός αποκλεισμός, οι αλλαγές στη βιομηχανία, οι αλλαγές στις δομές της οικογένειας, οι αλλαγές στα συστήματα αξιών και στις παραδοσιακές μορφές κοινωνικής αλληλεγγύης, τα φαινόμενα κινητικότητας, οι νέοι πρόσφυγες και οι οικονομικοί μετανάστες, όλες αυτές οι αλλαγές έχουν επιπτώσεις και στο Χώρο, αφορούν το Χώρο, το Σχεδιασμό και την Αρχιτεκτονική.

Μια προβληματική για το χώρο και την Αρχιτεκτονική δεν είναι δυνατόν να μην ενσωματώσει στη συζήτηση αυτά τα προβλήματα, να μην επιχειρήσει απαντήσεις σε αυτά τα νέα ερωτήματα.

Προσεγγίσεις θεωρητικές και πράξεις έχουν αποδείξει ότι δεν είναι δυνατό να αποσυνδέσουμε τη λειτουργία του Χωρικού ιστού από τον Κοινωνικό ιστό.

Η ιδιαιτερότητα της πολιτιστικής παιδείας της Πόλης και της Ιστορίας της πόλης, άλλωστε, βρίσκεται ακριβώς στη συνθετότητά της ως φαινομένου οικονομικού, αισθητικού, κοινωνικού κ.λπ.

ΑΠΟ ΤΗ ΧΑΡΤΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΣΤΗ ΧΑΡΤΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ (ΑΝΔΡΩΝ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΩΝ)

Το 1933, με την ευκαιρία του 4ου Διεθνούς Συνεδρίου για τη Σύγχρονη Αρχιτεκτονική, συναντήθηκαν στην Αθήνα τα πιο μεγάλα ονόματα της Αρχιτεκτονικής και της Πολεοδομίας της εποχής για να μιλήσουν για την Πόλη και την Αρχιτεκτονική χωρίς να διαχωρίσουν την κρίση από τον νεωτερισμό.

Η σημασία αυτής της συνάντησης βρίσκεται ακριβώς σε αυτό το γεγονός, ανεξάρτητα από τις κριτικές που κάνουμε σήμερα για τις μορφές οργάνωσης που προτάθηκαν.

Η Χάρτα των Αθηνών, περίπου 60 χρόνια πριν, κατάφερε μέσα από μια συζήτηση για την Αρχιτεκτονική και την Πόλη να μην διαχωρίσει τις κοινωνικές, οικονομικές, αρχιτεκτονικές και τεχνικές διαστάσεις των πόλεων, παρ' όλο που στη συνέχεια ο απόλυτος «διαχωρισμός» κάποιων αρχών της Χάρτας ευθύνεται ανάμεσα σε άλλους παράγοντες για την κρίση των πόλεων.

Σήμερα, δεν έχουμε καταφέρει να έχουμε μια τέτοια συζήτηση για την αρχιτεκτονική πάνω στα νέα χωρικά προβλήματα που έχουν εμφανιστεί. Το σίγουρο είναι ότι μια Νέα Χάρτα για την Αρχιτεκτονική και τις πόλεις σήμερα θα υπάρξει μόνο από, και με την ενεργοποίηση και τη συμμετοχή των ίδιων των ενδιαφερομένων πολιτών –ανδρών και γυναικών– και με σε-

βασμό στις ιδιαιτερότητες και τις πολλαπλότητες των υποκειμένων και των ομάδων. Η σημασία της ταυτότητας του πολίτη –άνδρα και γυναίκας– βρίσκεται άλλωστε στη βάση της έννοιας της πόλης.

Νέες έννοιες για νέου τύπου «μεγάλα σχέδια και έργα» που να απαντούν στις κρίσεις, δεν μπορεί παρά να στοχεύουν στην αντιμετώπιση του αστικού χώρου ως σύνολο, ως ενότητα με διαστάσεις κοινωνικές, χωρικές, τεχνολογικές.

Με άλλα λόγια, ο επαναπροσδιορισμός του περιεχομένου της Αρχιτεκτονικής επαναφέρει την ανάγκη να ξανασκεφτούμε τα βαθύτερα χαρακτηριστικά που συγκροτούν την ουσία της παιδείας για την Πόλη.

Ο λόγος γύρω από την κρίση της πόλης έχει αναδείξει έννοιες όπως «πολυλειτουργικότητα», «πολυπολιτισμικότητα», «ανάμειξη χρήσεων παραδόσεων», «πολυσήμαντο», κ.λπ. Όλες αυτές οι έννοιες προέρχονται από την ιστορικότητα των πόλεων και επανέρχονται σε μια στιγμή που έχει ανοίξει η συζήτηση για την πόλη.

Την ίδια στιγμή, εκφράζεται η ανάγκη να βρεθούν αρχιτεκτονικές απαντήσεις που να απαντούν στο επίπεδο του χώρου σε αυτές τις έννοιες.

Σχηματοποιώντας, θα έλεγα ότι ο επαναπροσδιορισμός μιας φιλοσοφίας συνολικής για την Πόλη, την Αρχιτεκτονική και την Κοινωνία επιτρέπει να αξιολογηθούν η συνθετότητα και η συνέχεια των κοινωνικών και χωρικών δομών, οι αλληλοσυσχετίσεις ανάμεσα στα μνημεία και την κατοικία, το κέντρο και την περιφέρεια, τα μεγάλα έργα και τα έργα καθημερινότητας.

Πρόκειται για μια νέα ανακάλυψη της μνήμης σαν το παρελθόν του παρόντος και τη νέα ουτοπία σαν το παρόν του μέλλοντος.

Μια σκέψη συνολική για να καταλάβουμε τις ιδέες και τους χώρους που θα μας οδηγούσε ίσως σε μια Αρχιτεκτονική χωρικής και κοινωνικής συνοχής.

Τέλος, κατά την άποψή μου, το μέλλον της Αρχιτεκτονικής βρίσκεται ακριβώς στην εμπλοκή της στις μεγάλες αλλαγές που χαρακτηρίζουν την εποχή μας:

Με έναν επαναπροσδιορισμό στο επίπεδο του Περιεχομένου για να συναντήσει τη διαφοροποιημένες ανάγκες που εκφράζουν οι πολλαπλές κοινωνίες των πολιτών –ανδρών και γυναικών– και με τη συμμετοχή τους.

Με αυτή την έννοια βρίσκω σημαντική και συμβολικό, το ότι μια συζήτηση για το μέλλον της Αρχιτεκτονικής έγινε στην Πόλη του Μεξικού.

ΜΟΥΣΙΚΗ

του ΒΑΣΙΛΗ ΡΟΥΒΑΛΗ

Δύο πρόσφατες κυκλοφορίες που για διαφορετικούς λόγους ελκύουν το ενδιαφέρον του ακροατή: Οι Massive Attack, που έρχονται από το βρώμικο και ασθενικό περιβάλλον των σύγχρονων μεγαλουπόλεων και αναφέρονται σ' αυτό ακριβώς με τον δικό τους μοναδικό τρόπο, και ο αειθαλής και περιώνυμος George Martin, που -ως γνήσιο τέκνο της δεκαετίας του '60- εξέφρασε μια άλλη ανέμελη νεανική κουλτούρα, επιστρέφει κατεβάζοντας την αυλαία εντυπωσιακά, όπως του αρμόζει.

Μια mutatis mutandis σύγκριση καλλιτεχνικής έμπνευσης στο σήμερα και το χθες.

MASSIVE ATTACK

Mezzanine

Πώς άραγε νιώθει ένας σαραντάρης στο άκουσμα μιας μουσικής, σημερινής και ανατριχίλας, συγχρόνως, ικανής να τον εξοργίσει; Πόσο μπορεί να δεχθεί ότι η ασυμβατότητα της μουσικής του κουλτούρας είναι δεδομένη αλλά και ξεπερασμένη από κατά πολύ νεότερους του, οι οποίοι γνωρίζουν άριστα ότι οι ήχοι που μπολιάζουν εξωθούν τον κόσμο των εικόνων των ειδεχθών από το περιβάλλον τριγύρω και σημειώνουν με τους ρυθμούς και τις μελωδίες τους την κίβδηλη και ανούσια επικοινωνία των ανθρώπων, τα ευνουχισμένα συναισθήματα και το άηχο -εν τέλει- κενό της αυριανής μέρας; Οι Massive Attack περιγράφουν όλα αυτά τα οχληρά σε γκριζόμαυρους τόνους με υποχθόνια ρυθμικά μέτρα και φωνητικά ως άλλοι απροσημάτιστοι Μεσσίες της τεχνολογικής - τερατουργικής ευμάρειας, γι' αυτό και υποβόσκουν την απαισιοδοξία και την υποτονικότητα της ανερχόμενης γενιάς του '90, τη φαι-

δρή και αδιέξοδη πορεία του σύγχρονου ανθρώπου στο ειδεχθές μέλλον. Κι όσοι επιθυμούν να «αγγίξουν» τη νέα πραγματικότητα είτε για σύμπλευση είτε για κατανόηση και συνειδητοποίηση- οφείλουν ένα πέρασμα από τα περίφημα πολυκάναλα των περιβόητων αυτών εκφραστών της σκοτεινής μεταβιομηχανικής (μεταϊδεολογικής, μου ψιθυρίζει κάποιος σαρδόνια...) ευρωπαϊκής πραγματικότητας. Δέκα με τόνο!

GEORGE MARTIN

In my life

George Martin In My Life

Τζορτζ Μάρτιν, το «πέμπτο μέλος» των Σκαθαριών, αποτέλεσε καταλυτικό παράγοντα στην εμπορική τους ανέλιξη και ήταν ίσως ο επινοών όσο και κρυφίνους άνθρωπος πίσω από τη συνθετική δυάδα Μακ Κάρτνεϊ - Λένον, που δημιούργησε αυτά τα παγκόσμια μεγέθη δόξας και υστεροφημίας. Όλα τα χρόνια της γόνιμης δισκογραφικής παρουσίας των τεσσάρων Beatles (1962 - 1970) είχαν την υπογραφή του περί-

φημου παραγωγού και αποτέλεσαν «Βίβλο» προς προσευχή, μελέτη και γόνιμη επίδραση για δεκάδες καλλιτέχνες στη χρυσή δεκαετία του '60, συγχρόνως όμως και αφετηρία μουσικών αναζητήσεων για πολλούς περισσότερους τις επόμενες δεκαετίες. Οι δραστηριότητες του Τζορτζ Μάρτιν δεν περιορίζονταν μονάχα στην ιδιότητα του παραγωγού αλλά επιπλέον στου μηχανικού ήχου και ενορχηστρωτή. Με τριάντα τραγούδια που έγιναν νούμερο ένα στους βρετανικούς και αμερικανικούς καταλόγους επιτυχιών και μπόλικη φήμη να τον συνοδεύει, ο Μάρτιν θεωρήθηκε αξεπέραστος και προφανώς περιζήτητος στα στούντιο. Τώρα, στα 72 του χρόνια, αποφάσισε να κλείσει τον κύκλο του, αυτοαποσυρόμενος, δημιουργώντας τον έσχατο δίσκο της καριέρας του. Το *In my life* περιέχει τραγούδια που πράγματι σημάδεψαν την καλλιτεχνική του πορεία: τραγούδια ζωής, ακουσμένα και στιγματισμένα από την εκτελεστική φόρμα των αιώνιων ερμηνευτών τους, παίρνουν μια άλλη -τολμηρή- διάσταση καθώς ερμηνεύονται από μια... απίθανη συντροφιά μουσικών, τραγουδιστών και ηθοποιών του εμπορικού αμερικανικού σινεμά. Λέει ο ίδιος σχετικά: «Έχω πλέον χάσει τον αριθμό των άλμπουμ που έχω κάνει παραγωγή στη ζωή μου. Όποιος όμως κι αν είναι ο απολογισμός, στη μνήμη μου θα μείνει αυτή η δουλειά για την οποία είχα την ιδέα να καλέσω φίλους και καλλιτέχνες που θαυμάζω, να με πλαισιώσουν σε μουσικές που υπήρξαν μεγάλο κομμάτι της ζωής μου». Κατ' αρχάς, απ' τους ηθοποιούς, ο Ρόμπιν Ουίλιαμς και ο Μπόμπι Μακ Φέριν ξεκινούν με το «Come together», η Γκλόντι Χον το «A hard day's night» σε μια απροσδόκητη σοφιστική club εκτέλεση, ο Μπίλι Κόνολι το «Being for the benefit of Mr. Kite» προσδίδοντάς του άμεση θεατρικότητα, ο Τζιμ Κάρρεϊ το «I am the walrus», ενώ ο πολύς Σον Κόνερεϊ ερμηνεύει μειλίχια και αισθαντικά το «In my life». Ο Τζεφ Μπεκ, ο Τζον Ουίλιαμς επιστρατεύουν την εμπειρία και το ταλέντο τους («A day in the life», «Here comes the sun»), η βιολονίστρια Βανέσα Μάε στο «Because» προσφέρει μια έξοχη διασκευή του σε μίνι κονσέρτο για βιολί, η Σελίν Ντιόν και ο Φιλ Κόλινς διεκπεραιώνουν στο ακέραιο τις ποπ απαιτήσεις των κομματιών τους («Here there and everywhere», «Golden slumbers/carry the weight/in the end»), ενώ ο ίδιος ο Τζορτζ Μάρτιν δίνει νέα εκδοχή σε δύο ορχηστρικά κομμάτια («The peppernd suite», «Friends and lovers»).

Για τους Όρνιθες του Αριστοφάνη πραγματοποιήθηκε ημερίδα στη Λευκωσία με τη συνεργασία του Πανεπιστημίου Κύπρου και του Θεατρικού Οργανισμού Κύπρου. Τα πρακτικά αυτής της ημερίδας συνθέτουν μία ενδιαφέρουσα έκδοση: Όρνιθες, Όψεις και Αναγνώσεις μιας Αριστοφανικής Κωμωδίας (εκδ. Παπαδήμα, 1997). Οι εννέα συμβολές που περιλαμβάνονται σ' αυτό το βιβλίο πραγματεύονται ποικίλα ερμηνευτικά ζητήματα και φωτίζουν με τρόπο συστηματικό τη δραματική τέχνη του Αριστοφάνη.

Διαβάστε ποίηση, αγαπητοί μου αναγνώστες! Να, λ.χ., τη συλλογή ποιημάτων της Βερονίκης Δαλακούρα, Άγρια Αγγελική Φωτιά (εκδ. Άγρα, 1997): «ΠΡΟΣΕΥΧΗ. Οι νεκροί με τους νεκρούς / Η πέτρα με την πέτρα / Η άποψη με την άποψη / Το αίσχος με το αίσχος / Η πληρωμένη απάντηση απλώς με την πληρωμένη / Τα θεμέλια με τα θεμέλια / Η σκόνη με τη σκόνη / Το στόμα με το στόμα / Ο ύπνος με τον ύπνο / Η πείνα με τη γριά / Η φθίση με το αίμα / Το σκυλί με το σκυλί / -Σπανίως με τον άνθρωπο- / Η πτώση με το γδούπο / Η φαντασίωση με την πραγματικότητα / Τα γλυκά παιδιά με τα παιδιά / Η γλυκύτητα με τη λέπρα / Οι μολυσμένοι με το σύμβολο / -Ή τους μολυσμένους- / Τα νιάτα

ΚΡΙΤΙΚΗ Βιβλίου

Ο νέος Ελληνισμός από τον 15ο αιώνα μέχρι σήμερα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

• Jochen Schlobach,
Η ανακάλυψη των πολιτισμών στον 18ο αιώνα - La découverte des cultures au XVIIIe siècle,
Μτφ. Ρ. Πολυκανδριώτη,
Αθήνα 1997

Πρόκειται για δίγλωσση έκδοση της πρώτης ετήσιας Διάλεξης «Κ.Θ. Δημαράς» που έδωσε στα γαλλικά ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Saarlandes (Γερμανία) και πρόεδρος της Διεθνούς Εταιρείας Μελέτης του 18ου αιώνα (I.S.E.C.S.), Jochen Schlobach.

Ο ομιλητής υποστήριξε ότι η ανακάλυψη των πολιτισμών, η ανακάλυψη, δηλαδή, της ιδιαίτερης πολιτισμικής φυσιογνωμίας κάθε λαού, οφείλεται στην ιστορική σκέψη που αναπτύσσεται κατά τον 18ο αιώνα και καλλιεργείται από τους γάλλους φιλοσόφους των Φώτων και συγκεκριμένα από τον Βολταίρο. Πρώτο δείγμα της αντίληψης του Βολταίρου για την πολιτισμική εξέλιξη και τις αντίστοιχες πολιτισμικές ιδιαιτερότητες κάθε λαού είναι η θεωρία του των τεσσάρων αιώνων, έτσι όπως, διατυπώθηκε στα 1739 στο έργο του *Ο Αιώνας του Λουδοβίκου του ΙΔ'*.

Ο Jochen Schlobach παρακολουθεί την εξέλιξη της βολταϊρικής σκέψης και τον τρόπο με τον οποίο ο γάλλος φιλόσοφος διατυπώνει τη θεωρία του για την πολιτισμική ετερότητα μέ-

σα από τη σύγκριση του πολιτισμού της Κίνας και της ευρωπαϊκής Δύσης.

• Ευτυχία Λιάτα,
Φλωρία δεκατέσσερα στένουν γρόσια σαράντα.

Η κυκλοφορία των νομισμάτων στον ελληνικό χώρο, 15ος - 19ος αιώνας

Στη μελέτη αυτή συγκεντρώνονται και παρουσιάζονται όσα νομίσματα κυκλοφορούν στις βενετοκρατούμενες και τουρκοκρατούμενες ελληνικές περιοχές από τα μέσα του 15ου ως τις αρχές του 19ου αιώνα. Πηγή για τη συγκέντρωση του υλικού αυτού δεν είναι οι νομισματικές συλλογές αλλά, κυρίως, τα γραπτά τεκμήρια (δημοσιευμένα και κάποια ανέκδοτα) κάθε τύπου, δίχως προτίμηση σε ορισμένες κατηγορίες πηγών.

Το βιβλίο αποτελείται από δύο μέρη: στο πρώτο μέρος εξετάζεται η λειτουργία του νομίσματος μέσα στην κοινωνία και παρουσιάζονται τα διάφορα νομίσματα. Ειδικότερα, σε σχετικά κεφάλαια, εξετάζονται θέματα νομισματοκοπίας, αποθησαύρισης, παράλληλων χρήσεων του νομίσματος, το νόμισμα σε σχέση με το φόρο, το νόμισμα ως εμπόρευμα, η εμφάνιση και η παράλληλη χρήση της συναλλαγματικής, οι νομισματικές μεταρρυθμίσεις και οι συνακόλουθες αντιδράσεις του

πληθυσμού καθώς και η διαχρονική και γεωγραφική κατανομή των νομισμάτων.

Σε ιδιαίτερα κεφάλαια εξετάζονται τα τουρκικά και ευρωπαϊκά νομίσματα κατά κατηγορίες και, σύμφωνα με τη χρονολογική τους εμφάνιση, δίνονται τα βασικά χαρακτηριστικά τους και παρακολουθείται, κατά το δυνατόν, η πορεία τους και η σχέση τους με άλλα νομίσματα παράλληλης κυκλοφορίας.

Οι νομισματικές αντιστοιχίες αποτελούν το αντικείμενο διαπραγμάτευσης του δεύτερου μέρους του βιβλίου. Εδώ, με τη μορφή πινάκων, ταξινομούνται τα νομίσματα αλφαβητικά και καθενός δίνονται οι αντιστοιχίες με άλλα νομίσματα, όπως αντλούνται τα συναφή στοιχεία από τις πηγές με τη χρονολογική και τοπική τους αναφορά (τους πίνακες συνοδεύουν αναφορές στις πηγές).

• Η Μαρίκα Κοτοπούλη και το Θέατρο στην Ερμούπολη, Πρακτικά Συμποσίου, Ερμούπολη Σύρου

Από την Ερμούπολη, θεατρική πρωτεύουσα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, έως την επιρροή της Μαρίκας Κοτοπούλη στους νεότερης γενεάς ηθοποιούς, ο τόμος αυτός παρουσιάζει δύο σημαντικές πτυχές του ελληνικού θεάτρου: τις θεατρικές ιστορίες μιας μονα-

δικής ελληνικής πόλης και μιας μοναδικής ελληνίδας ηθοποιού, ιστορίες που εξάλλου διασταυρώθηκαν.

Ο τόμος των πρακτικών του συμποσίου περιέχει κείμενα για τη θεατρική καριέρα της Μαρίκας, ως ηθοποιού «μεγάλης πρωταγωνίστριας», θιασάρχη και δασκάλας, για τη ζωή της από αναμνήσεις και μέσα από τα βιβλία της, για το πέρασμά της από τη Σύρο. Περιέχει, επίσης, κείμενα για το θέατρο και την πόλη της Ερμούπολης, για τη γένεσή του, για το αυριανό θεατρικό κοινό, για τη συμβολή του αυριανού θεάτρου, για συγκεκριμένους θεατρικούς παράγοντες, δίνοντας έτσι μια πολύπλευρη εικόνα, της θεατρικής κίνησης της Σύρου.

Επίσης επισημαίνουμε: Το Υπόμνημα περί των νησίδων «Λιμνιά-Ίμια» που επιμελήθη-

κε ο Λεωνίδας Καλλιβερέτακης, τη μελέτη της Μ. Παϊζη-Αποστολοπούλου για το θεσμό της Πατριαρχικής Εξαρχίας (14ος-19ος αιώνας), το συλλογικό έργο, Μάνη: Μαρτυρίες για το χώρο και την κοινωνία. Πρακτικά Συμποσίου που έγινε στο Λιμάνι της Αρεόπολης και τέλος, το έργο, το Μεταξουργείο της Αθήνας που επιμελήθηκαν οι Χριστίνα Αग्रιαντώνη και Μαρία Χατζηϊωάννου.

• Αλίκη Βαξεβάνογλου,
Η κοινωνική υποδοχή της καινοτομίας. Το παράδειγμα του εξηλεκτρισμού στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου

Με επιστημονικό παράδειγμα τον εξηλεκτρισμό, τα κεντρικά θέματα του βιβλίου είναι η καινοτομία και η υποδοχή της στην ελληνική κοινωνία του

Μεσοπολέμου.

Η θεματολογία της μελέτης μοιάζει κλασική. Ξεκινάει από τις μονάδες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και τα βασικά τους γνωρίσματα ακολουθεί η ανάλυση των κεφαλαίων που επενδύθηκαν στον εξηλεκτρισμό και τα κύρια χαρακτηριστικά των επιχειρηματιών του νέου κλάδου, μελετά στη συνέχεια τους χρήστες της ηλεκτρικής ενέργειας και κλείνει παρουσιάζοντας την οργάνωση του νέου επαγγελματικού πεδίου. Πλην, όμως, δεν περιορίζεται στα μεγάλα μεγέθη και ενδιαφέρεται τόσο για τους χρήστες όσο και για εκείνους που απείχαν της νέας τεχνολογίας. Αναλύει τους φορείς της διάδοσης του ηλεκτρισμού αλλά και τις αντίπαλες κοινωνικο-επαγγελματικές ομάδες.

Σωτήρης Ντάλης

με τον πόθο / Η επιθυμία
με την ηχώ / Η δύναμη με
τους αγγέλους / Η
εξίσωση με τη βιολογία /
Ο γόνιμος με τη στείρα /
Το πλήθος με το πλήθος /
Ο μονόλογος με το
μονόλογο / Το ξεριζωμά
με την καρδιά / Το
παρελθόν με το παρελθόν
/ Το φως – / Ζήσαμε μια
υπέροχη ζωή / Οι
πεθαμένοι με τους
πεθαμένους / Να
επαναληφθεί! ».

Ελληνιστική Αθήνα· ένα θαυμάσιο βιβλίο μέσα από το οποίο συγκροτείται η εικόνα της πόλης των Αθηνών από τη μάχη της Χαιρώνειας, το 338 π.Χ., μέχρι τη μάχη στο Άκτιο το 31 π.Χ. Γραμμένο από τον κορυφαίο επιγραφολόγο **Christian Habicht** (μετάφραση: **Γιάννης Κοιλής**, εκδ. Οδυσσέας, 1998) μας προσφέρει τη δυνατότητα να παρακολουθήσουμε τη ζωή της πόλης κατά τη διάρκεια των τριών αιώνων της ελληνιστικής περιόδου, με έναν τρόπο ιδιαίτερα ευανάγνωστο.

Ζήτημα γούστου και γεύσης! Η παραγγελία εξετελέσθη και μια ακόμη συναγωγή διηγημάτων «κατά παραγγελία» βρίσκεται στις προθήκες των βιβλιοπωλείων, ενώ θα μπορούσε να πάρει θέση και στο ράφι της κουζίνας μας...

Τιτλοφορείται **Κύμινο & κανέλα** και περιλαμβάνει κείμενα των Γ.

Γιατρομανωλάκη, Β.
Γκουρογιάννη, Α.

Η γυναίκα στην παιδική λογοτεχνία

Μένη Δ. Κανατσούλη,
Πρόσωπα γυναικών σε παιδικά λογοτεχνήματα
Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1997

Η απεικόνιση του γυναικείου φύλου σε παιδικά λογοτεχνήματα της περιόδου 1970-1995 είναι η θεματική του ενδιαφέροντος βιβλίου της Μένης Κανατσούλη, επίκουρης καθηγήτριας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Η πλούσια ξένη βιβλιογραφία για την προσέγγιση του γυναικείου ζητήματος μέσα από διαφορετικούς τομείς της επιστήμης (κοινωνιολογία, ανθρωπολογία, ψυχολογία, κ.λπ.) φαίνεται πως

δεν έχει στην Ελλάδα την αντίστοιχη εκπροσώπηση και ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά την εξέταση των σχημάτων παρουσίασης του γυναικείου φύλου μέσα στα λογοτεχνήματα για παιδιά και εφήβους. Τα βιβλία που έχουν αποτελέσει αντικείμενα ερευνών τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια στην Ελλάδα είναι τα αναγνωστικά. Σημαντικές επιστημονικές εργασίες¹ έχουν καταδείξει, με τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου, ότι οι προκαταλήψεις που υπάρχουν στον κοινωνικό χώρο αναφορικά με τις δυνατότητες και τους ρόλους των δύο φύλων συνεχίζονται και μέσα στα σχολικά εγχειρίδια, παρ' όλες τις θετικές παρεμβάσεις στο σχολικό πρόγραμμα των τελευταίων

ετών (εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1985).

Στην «Εισαγωγή», η συγγραφέας εξηγεί γιατί επιλέγει εξωσχολικά αναγνώσματα: αφ' ενός διότι η ελληνική βιβλιογραφία στον τομέα αυτό της παιδικής λογοτεχνίας είναι ελλιπής και αφ' ετέρου, διότι θεωρεί ότι η μετάδοση στο παιδί κάθε ιδεολογικού μηνύματος γίνεται εξίσου επίμονα και με το εξωσχολικό βιβλίο, το οποίο, χωρίς να είναι ολότελα απαλλαγμένο από το πνεύμα του διδακτισμού, απεικονίζει με περισσότερη ελευθερία τις σύγχρονες ιδεολογικές και κοινωνικές ανακατατάξεις. Η μελέτη αυτή έχει ως σκοπό «να δείξει έναν από τους πολλούς παράγοντες που μπορούν να

Ίσαρη, Τ. Καλούτσα, Α.
Καστρινάκη, Α.
Μιχαλοπούλου, Δ.
Πετσετίδη, Φ.
Ταμπακάκη, Σ.
Τριανταφύλλου, Μ.
Φάις (εικόνες:
Μαριλίτσα Βλαχάκη,
Κώστας Παπανικολάου,
εκδ. Πατάκη, 1998) και
έχει αποκλειστικό θέμα
το φαγητό, τη γεύση, την
απόλαυση! Βέβαια, ο
γευστικός συνδυασμός
θα μπορούσε να
χαρακτηρισθεί
«δύστροπος» και, σε
ορισμένες περιπτώσεις,
άνοστος· κάπως
παραμαγειρεμένος και
συνά· αχώνευτος. Ας
είναι· την έκδοση
διασώζουν οι
προλογίζοντες:
Βαγγέλης,
Χατζηβασιλείου, Μάνος
Στεφανίδης, Νταϊάνα
Κόχυλα.

Η ανθρωπολογία μέσα
από τον καθρέφτη.
Κριτική εθνογραφία της
Ελλάδας και της
Ευρώπης (μετάφραση:
Ράνια Αστρινάκη, εκδ.
Αλεξάνδρεια, 1998).
Πρόκειται για ένα βιβλίο
του Michael Herzfeld,
που η γοητεία του
έγκειται στη συνεχή
μεταβλητότητα του
κέντρου βάρους του· ένα
βιβλίο εθνογραφίας,
ιστορίας των ιδεών, ένα
θεωρητικό δοκίμιο και
κυρίως ένα βιβλίο που
κρατά τον αναγνώστη σε
διαρκή ανησυχία και
δημιουργική εγρήγορση.
Ζητήματα ταυτότητας
και ετερότητας·
προβληματισμοί γύρω
από έννοιες όπως
εθνικό, εθνοτικό και
ιστορικό διαπερνούν

συμβάλουν στη διαμόρφωση
προκαθορισμένων, θετικών ή
αρνητικών, τάσεων και στάσε-
ων απέναντι στο γυναικείο φύ-
λο» (σελ. 17).

Από τα πρώτα πέντε κεφά-
λαια, που είναι θεωρητικής κα-
τεύθυνσης, ιδιαίτερο ενδιαφέ-
ρον παρουσιάζει το κεφάλαιο
«Φεμινιστική κριτική ή για μια
λογοτεχνική θεωρία του γυναι-
κείου φύλου», όπου επιχειρεί-
ται ιστορική αναδρομή, από τα
τέλη της δεκαετίας του '60 μέ-
χρι σήμερα, στο χώρο της φεμι-
νιστικής κριτικής, η οποία επέ-
φερε σημαντικές αλλαγές στο
χώρο των λογοτεχνικών σπου-
δών. Στο κεφάλαιο «Παιδική
λογοτεχνία και γυναικεία γρα-
φή» γίνεται ιστορική αναδρομή
στις θεωρητικές θέσεις ερευνη-
τών/ερευνητριών πάνω σε ιδεο-
λογικά ζητήματα, ζητήματα
αποδοχής της παιδικής λογοτε-
χνίας και των συγγραφέων της
μέσα στον ευρύτερο λογοτεχνι-
κό χώρο, καθώς και στην προ-
βληματική τη σχετική με το θέ-
μα του σεξισμού στα παιδικά
λογοτεχνικά αναγνώσματα.

Στα επόμενα κεφάλαια εξετά-
ζονται τα γυναικεία πρότυπα κι
οι γυναικείοι χαρακτήρες όπως
εμφανίζονται στο σύγχρονο
ηθογραφικό μυθιστόρημα και
στο σύγχρονο κοινωνικό μυθι-
στόρημα για παιδιά. Η Μ. Κα-
νατσούλη επεξεργάζεται αντι-
προσωπευτικά των παραπάνω
κατηγοριών κείμενα χωρίς
πρόθεση κοινωνιολογικής ή
ψυχαναλυτικής μελέτης του/της
συγγραφέα. Συχνά, βέβαια, κα-
θώς ανατρέχει σε κοινωνιολο-
γικές μελέτες που εξετάζουν
πρότυπα για το γυναικείο φύλο,
στο σχολιασμό των παιδικών
μυθιστορημάτων υπεισέρχο-
νται και κοινωνιολογικές πα-
ρατηρήσεις. Το ηθογραφικό
μυθιστόρημα αναπαριστά πα-
λαιότερες εποχές και εκτυλίσ-
σεται σε αγροτικούς χώρους,
ενώ στο κοινωνικό μυθιστόρη-
μα η ιστορία έχει φόντο τον
αστικό χώρο και είναι σύγχρο-
νη. Στο πλαίσιο του ηθογραφι-
κού μυθιστορήματος εξετάζο-
νται *Τ' ανγουστιάτικο φεγγάρι*

της Βούλας Μάστορη, *Τα στενά
παπούτσια* και *Το παραράδια-*
σμα της Ζωρζ Σαρρή. Και τα
τρία αυτά έργα, αν και γράφτη-
καν την τελευταία δεκαπενταε-
τία, αναφέρονται σε παρελθο-
ντικούς χρόνους και έτσι σέβο-
νται την πραγματικότητα μιας
άλλης εποχής αναφορικά με τα
ήθη και τις κοινωνικές αξίες
που τη χαρακτήριζαν. Οι συγ-
γραφείς καταγράφουν το σφυγ-
μό της εποχής εκείνης και απει-
κονίζουν τις κοινωνικές πιέσεις
που ασκούσαν στο γυναικείο
φύλο. Οι καθημερινές ασχολίες
των γυναικών περιστρέφονται
γύρω από την οικογένεια και το
νοικοκυριό, ενώ βασική προτε-
ραιότητα ζωής αποτελεί η μη-
τρότητα. Οι συγγραφείς παρου-
σιάζουν, όμως, και ηρωίδες με
έντονη προσωπικότητα που
τους επιτρέπεται να διευρύ-
νουν τα περιθώρια ελευθερίας
τους και να αναπτύσσουν μια
εντελώς προσωπική συμπερι-
φορά. Έτσι, στα *Στενά παπού-*
τσια, η κυρία Έμμα δεν αντι-
προσωπεύει την παραδοσιακή
γυναίκα της ελληνικής επαρ-
χίας, αλλά έναν εξελιγμένο γυ-
ναικείο τύπο που, με νεωτερι-
στικό πνεύμα, εναρμονίζεται
με την πρόοδο της αστικής ζω-
ής. Η θεματολογία του σύγχρο-
νου κοινωνικού μυθιστορήμα-
τος περιλαμβάνει ποικιλία θε-
μάτων που απορρέουν από το
κοινωνικό περιβάλλον και απα-
σχολούν το κοινωνικό σύνολο
αλλά και τις διαπροσωπικές
σχέσεις των ατόμων. Εάν στην
παραδοσιακή κοινωνία η γυ-
ναίκα αποδεχόταν ως φυσικό
προορισμό της την προσφορά,
η σύγχρονη Ελληνίδα, αν και
διατηρεί συχνά παραδοσιακές
αντιλήψεις και στάσεις ζωής,
έχει μάθει να αμφισβητεί κα-
θιερωμένες αξίες και να επι-
διώκει την ατομική ευτυχία.
Στα περισσότερα από τα 17
παιδικά μυθιστορήματα που
εξετάζονται, η συγγραφέας
επισημαίνει την παραδοσιακή
στάση της γυναίκας στον εργα-
σιακό χώρο και την επιβάρυνσή
της με τη συνεχή φροντίδα της
οικογένειας. Η κατάρρευση των

ταμπού δεν βρίσκει έτοιμους
όλους τους συγγραφείς παιδι-
κών μυθιστορημάτων αναφορι-
κά με τους ρόλους των δύο φύ-
λων. Η στεγανοποίηση των
επαγγελματιών κατά φύλο είναι
ιδιαίτερα έντονη, ενώ συχνά,
στη σκιαγράφηση της ανθρωπί-
νης προσωπικότητας, αποδίδο-
νται στις γυναίκες συμπεριφο-
ρές-κλισέ: η καλή σύζυγος, η
κακή ερωμένη, κ.λπ. (Σ. Φίλντι-
ση, *Ορέστης*, Ν. Τζωρτζογλου,
Δύσκολα Βήματα). Σε άλλες
περιπτώσεις η γυναίκα παρου-
σιάζεται δυναμική και μαχητι-
κή (Ζ. Σαρρή, *Χέγια*), ενώ οι
σχέσεις των γονέων βασίζονται
σε αισθήματα αλληλοκατανόη-
σης – πράγμα που ενισχύει και
την ίση κατανομή της εργασίας
στο σπίτι (Λ. Πέτροβιτς-
Ανδρουτσοπούλου, *Ιστορίες
που ταξιδεύουν*, Σπίτι για
πέντε).

Σε μια συλλογική αποτίμηση
του χαρακτήρα των γυναικών
σε παιδικά βιβλία, η συγγραφέ-
ας επισημαίνει ότι τα τελευταία
χρόνια προστέθηκαν ρόλοι και
συμπεριφορές διαφορετικές
από τις στενά καθορισμένες για
το κάθε φύλο. Υπάρχουν όμως
και θέματα που δεν θίγονται
καθόλου στα παιδικά βιβλία: η
γυναικεία φιλία, η γυναικεία
αλληλοϋποστήριξη μέσα από
διαπροσωπικές σχέσεις και μέ-
σα από συμμετοχή σε συλλογι-
κή δράση, ενώ δεν αναφέρεται
όσο θα έπρεπε το δυσβάστακτο
φορτίο καθηκόντων της σύγ-
χρονης γυναίκας. Από την άλλη
όμως πλευρά, η συγγραφέας
επισημαίνει την απουσία από
τα παιδικά βιβλία της αρνητι-
κής για τη γυναίκα εικόνας που
δίνουν τα media και η διαφήμι-
ση: Η γυναίκα ως αντικείμενο
του πόθου και ως ενσάρκωση
της ομορφιάς.

Η μελέτη αυτή της Κανατσού-
λη για τα σχήματα παρουσία-
σης του γυναικείου φύλου στο
ελληνικό παιδικό μυθιστόρημα
συμπληρώνεται από την ανάλυ-
ση της γυναικείας παρουσίας
στα λαϊκά παραμύθια από την
οπτική της φεμινιστικής κριτι-
κής, καθώς και από μια πλού-

σια ξένη βιβλιογραφία, ιδιαίτερα χρήσιμη σε κάθε ερευνητή και ερευνήτρια στο χώρο της γυναικείας λογοτεχνίας και των γυναικείων σπουδών.

Ι. Α. Φραγκουδάκη, *Τα αναγνωστικά βιβλία του δημοτικού σχολείου. Ιδεολογικός πειθανα-*

γκασμός και παιδαγωγική βία, Θεμέλιο, Αθήνα 1979.

Μ. Γεωργίου-Νίλσεν, *Η οικογένεια στα αναγνωστικά του δημοτικού*, Κέδρος, Αθήνα 1980

Δ. Μακρυνιώτη, *Η παιδική ηλικία στα αναγνωστικά βιβλία 1839-1919*, Δωδώνη, Αθήνα

1986.

Β. Δεληγιάννη-Καϊμτζή, «Τα στερεότυπα για τους ρόλους των δύο φύλων στα εγχειρίδια του δημοτικού σχολείου», *Φιλολόγος*, τ. 49, 1987, σσ. 229-248

Βασιλική Λαλαγιάννη

Καβαλώντας τη θλιμμένη νιότη

Μισέλ Μπέρνσταϊν

Όλα τ'άλογα του βασιλιά

Μυθιστόρημα

μετάφραση/επιμέλεια: Άννα

Κόκκαλη, Γιώργος-Ίκαρος

Μπαμπασάκης

Εκδόσεις Οξύ, Αθήνα 1997

Η αξία του μυθιστορήματος *Όλα τ'άλογα του βασιλιά* της Μισέλ Μπέρνσταϊν –συντρόφου και συζύγου του Γκυ Ντεμπόρ και ενεργού μέλους της Λεπτιριστικής και Καταστασιακής Διεθνούς– δεν βρίσκεται ούτε στην ταυτότητα της συγγραφέως του ούτε, όσον αφορά την ελληνική έκδοση, στο γεγονός ότι μεταφράζεται για πρώτη φορά σε κάποια γλώσσα και αυτή τη στιγμή κυκλοφορεί μόνο στη χώρα μας. Η αξία του βρίσκεται αποκλειστικά και μόνο στο περιεχόμενό του.

Η Ζενέβιεβ, με τρόπο εσκεμμένα μινιμαλιστικό, εξιστορεί μια ιστορία μέσα στην οποία συμπυκνώνει μερικά απ' όλα αυτά για τα οποία χύθηκε πολύ μελάνι εκ μέρους των καταστασιακών, για όλα εκείνα που στάθηκαν ικανά να υποκινήσουν μητροπολιτικές εξεγέρσεις, για όλα αυτά που γοητεύσαν με καταλυτικό τρόπο τις γενιές των τελευταίων δεκαετιών: από τις ανολοκλήρωτες περιπέτειες μέχρι την άρνηση εξόδου από την παιδική ηλικία,

απ' το *Ne travaillez jamais* (Μη δουλεύετε ποτέ) μέχρι το χλευασμό των κυρίαρχων ηθικών αντιλήψεων, της χρήσης του χώρου και του χρόνου.

Μ' έναν ακραίο μποεμισμό, η Ζενέβιεβ, ο Ζιλ, η Καρόλ και η παρέα τους γοητεύονται και γοητεύουν: πίνουν, ξενυχτάνε, οργανώνουν σκάνδαλα, υποδαυλίζουν συστηματικά καινούργιες επιθυμίες, κινούνται έξω από προκαθορισμένες διαδρομές στους παρισινούς δρόμους. Η προσοχή και το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στο άλφα και το ωμέγα, στο κομβικό σημείο όλων των κοινωνιών: στις ανθρώπινες σχέσεις και στον έρωτα. Εκεί οι ήρωες της Μπέρνσταϊν, τ' αγόρια και τα κορίτσια που στοίχειωναν την αριστερή όχθη του Σιγκουάνα, αντιπαρέρχονται τις κρατούσες αντιλήψεις του καθωσπρεπισμού με τρόπο αυθόρμητα παιγνιακό, με διάθεση για τη δημιουργία νέων προκλήσεων και επιθυμιών, οι οποίες εξ αρχής είναι καταδικασμένες να ξεπεραστούν για να δώσουν τη θέση τους στις επόμενες.

Το συγκεκριμένο ανάγνωσμα κατέκτησε το κοινό της εποχής του χωρίς ν' αποφύγει τη μετατροπή του σε cult. Παράλληλα, πρόσφερε στην Καταστασιακή Διεθνή τους πόρους για να πραγματοποιήσει κάποια τολμηρά εγχειρίσματα. Αυτός ήταν άλλωστε και ο σκοπός της συγ-

γραφής του. Η Μπέρνσταϊν το έγραψε μετά τις παραινήσεις του Ντεμπόρ ώστε να βρεθούν χρήματα για τη συνέχεια της δράσης των καταστασιακών.

Ο αναγνώστης στο *Επίμετρο* της παρούσας έκδοσης θα βρει αποσπάσματα από το «σενάριο» δύο πειραματικών ταινιών του Ντεμπόρ, οι οποίες γυρίστηκαν την περίοδο της συγγραφής του μυθιστορήματος από την Μπέρνσταϊν και καταπιάνονται, με πιο θεωρητικό ύφος, με την ίδια περιπετειώδη ατμόσφαιρα.

Από την εισαγωγή του Γιώργου-Ίκαρου Μπαμπασάκη παθαίνουμε: «*Η Ζενέβιεβ και ο Ζιλ άλλο δεν κάνουν από το να συγκεκριμενοποιούν παθιασμένα την περίφημη διατύπωση που αποδίδεται στην Αδελφή Κατράς: "Ό,τι είναι μέσα μου είναι μέσα μου, είναι μέσα μου, ό,τι είναι μέσα μου, είναι έξω από μένα, ό,τι είναι μέσα μου, είναι παντού γύρω μου, ό,τι είναι μέσα μου, είναι δικό μου και παντού βλέπω μονάχα ό,τι είναι μέσα μου"*».

Τριάντα χρόνια μετά τον Μάη, ο καταστασιακός λόγος ακόμα και καμουφλαρισμένος πίσω από τη μυθιστορηματική μορφή συνεχίζει να γοητεύει ψιθυρίζοντας «*Η παιδική ηλικία; Μα είναι αυτή εδώ, δεν μπορέσαμε να βγούμε ποτέ απ' αυτήν*».

Λεωνίδας Βαλασόπουλος

τοσυγγραφικό αυτό εγχείρημα και δημιουργούν την αίσθηση στον αναγνώστη ότι όλα μπορούν να εγγραφούν μέσα αλλά και έξω από το πλαίσιο της δεδομένης συζήτησης.

«Η θεώρηση της ίδιας της ανθρωπολογίας ως εθνογραφικού αντικειμένου αποτελεί λογική συνέπεια αλλά και πολύτιμο εργαλείο μιας επιστήμης που φιλοδοξεί να είναι πάνω απ' όλα συγκριτική».

Θα άξιζε τον κόπο να διαβάσετε το βιβλίο του δημοσιογράφου **Γιάννη Γιαχανατζή, Η παραπλάνηση στη διαφήμιση και στην πολιτική**, που μόλις κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Κάκτος. Εκεί θα διαβάσετε με ονόματα και συγκεκριμένα περιστατικά όσα ψεύτικα και κάλπικα ακούτε και διαβάζετε καθημερινά από τα κανάλια και τον Τύπο. Δεν πιστεύουμε ότι το βιβλίο θα τύχει καλής υποδοχής, γιατί ενοχλεί όλους στα ΜΜΕ...

Ιστορία, Δημογραφία και Πολιτισμός των Τσιγγάνων είναι το θέμα του βιβλίου του **Κώστα Κόμη** που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα. Εκτός μιας σύντομης ιστορικής αναδρομής, η μελέτη επικεντρώνεται στην κατάσταση των Τσιγγάνων στην Ελλάδα του σήμερα.

ο χαρτοκόπτης

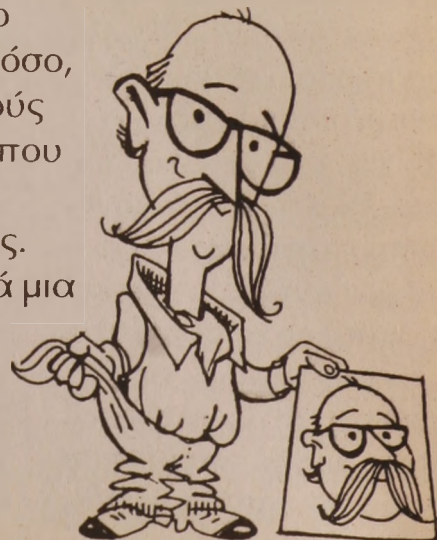
Όταν 10 γελοιογραφίες κόστιζαν όσο ένα κιλό ψωμί

ΤΟΝ ΘΥΜΑΜΑΙ στο *Ρομάντσο*. Η γραμμή του ήταν χαρακτηριστική. Το σκίτσο του φτιαχνόταν με αδρές πινελιές, τα ανθρωπάκια του θύμιζαν τα ανθρωπάκια του Reiser (αλλά –τι λέω;– ο Αρχέλαος προϋπήρξε του Reiser), προς το πιο μπρούτο, κι η πλάκα του ήταν η χοντρή αθώα πλάκα που περιέπαιζε τα ήθη μιας εποχής λιγότερο υποψιασμένης και περισσότερο αθώας. Μου άρεσαν αυτά που έκανε (εκ περιτροπής με τον Ευ. Χριστοδούλου) «από τη ζωή των βαρελοφρόνων». Ήταν γοητευτικοί εκείνοι οι σαρδανάπαλοι ρέμπελοι μεθύστακες – τόσο γοητευτικοί που, για να τους μοιάσουμε, μεγάλη μερίδα της γενιάς μου την πέρασε στα καπηλειά συναγωνιζόμενη τις επιδόσεις τους και τις χοντρές τους πλάκες. Τώρα, βέβαια, έχει μείνει μια μακρινή ανάμνηση, μια υποψία πρησμένου στομαχιού και αρκετά προβλήματα υγείας. Αλλά τι είναι μερικά προβλήματα υγείας μπροστά στο αθώο γέλιο;

Ο ΑΡΧΕΛΑΟΣ ήταν ο γελοιογράφος της χοντρής πλάκας. Ποτέ του δεν το έπαιξε καλλιτέχνης – δεν το σήκωνε η εποχή. Όταν ήταν μικρός και γέμιζε ζωγραφιές τα περιθώρια των σχολικών του βιβλίων, η μάνα του τον έδεχνε. «Με τα καραγκιοζάκια θα βγάλεις το ψωμί σου;», του έλεγε. Εκείνος πείσμων και, τελικά, έβγαλε πραγματικά το ψωμί του με τα καραγκιοζάκια.

Λαϊκά περιοδικά, αδρή γραμμή, ελάχιστες παρεκκλίσεις προς την πολιτική σάτιρα (που γινόταν αιχμηρή μόνο όταν σάρκαζε τις αδυναμίες των προσώπων που σχεδίαζε). Ο Αρχέλαος θυμάται την καμπάνα που του έριξαν τα δικαστήρια όταν έφτιαξε στην Αθηναϊκή τον άσχημο Μαρκεζίνη, στα τέλη της δεκαετίας του '50 (ήταν υπουργός), να τον συλλαμβάνει ο μπόγιας.

Η ΔΟΥΛΕΙΑ ΤΟΝ είχε κάνει και ευρηματικό και γρήγορο. Το αφαιρετικό στυλ του ήταν κατάκτηση που την επέβαλε η ταχύτητα των ρυθμών – δεν ήταν συνειδητή αισθητική επιλογή. Γι' αυτό λάτρευε την πρόοδο. Το φωτοτυπικό μηχάνημα, τους μαρκαδόρους... «Παλιά δουλεύαμε το πενάκι ή το πινέλο. Τώρα δουλεύουμε τους μαρκαδόρους. Το πλακώνεις με το μαρκαδόρο που γλιστράει και τελειώνει. Με το πενάκι τυραννιόμασταν», έλεγε στον Γιάννη Νένε της Βαβέλ, που τον θαύμαζε. Τυραννιόταν και με τους εργοδότες του. «Επί Παπαγεωργίου (στο Θησαυρό), τις παίρνανε σαν στοκ», θυμόταν. Πήγαινες δέκα, τις έπαιρνε και τις δέκα... ή δύο, ή μία, ή καμία». Δουλειά και ανασφάλεια, όταν με δέκα γελοιογραφίες έπαιρνες ένα κιλό ψωμί. Ο Αρχέλαος, αυτός ο λαϊκός και ευγενικός χωρατατζής του καιρού του, μαζί με μερικούς όμοιούς του, ευρηματικούς χειρώνακτες, έφυγε. Οι νεότεροι (ο Πετρουλάκης, ο Ιωάννου, ο Χαντζόπουλος, ο Καλαϊτζής), ωστόσο, πρέπει να του χρωστάνε πολλά. Ήταν ένας από τους λιγοστούς εργάτες του Τύπου που έβαλε τη γελοιογραφία στα σαλόνια, που την έκανε ακριβοπληρωμένη τέχνη. Οι επίγονοι, απλώς, χρειάστηκε να φέρουν το πνεύμα τους και την κουλτούρα τους. Ωστόσο, με το φευγιό του Αρχέλαου μοιάζει να έφυγε οριστικά μια ολόκληρη εποχή. Η εποχή της αθωότητας. Ευτυχώς, στο πατάρι έχω κάτι παλιά κιτρινισμένα *Ρομάντσα*. Όταν θέλω να χαθώ πίσω στο χρόνο και έχω καιρό, τα ξεφυλλίζω. Οι βαρελόφρονες συνεχίζουν να έχουν κάτι να μου πουν – ένα ποτήρι να με κεράσουν. Εις υγείαν! Η ζωή συνεχίζεται.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΑΠΟ ΤΟ 1979

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΚΑΤΖΟΥΡΑΚΗΣ
ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ
ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΓΙΑ ΜΙΑ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

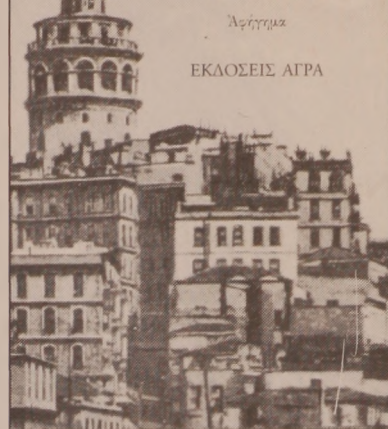
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΚΑΨΑΛΗΣ
ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ
ΠΟΙΗΜΑ ΓΙΑ ΤΡΙΣ ΦΩΝΕΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΘΩΜΑΣ ΚΟΡΟΒΙΝΗΣ
ΦΑΧΙΣΕ ΤΣΙΚΑ

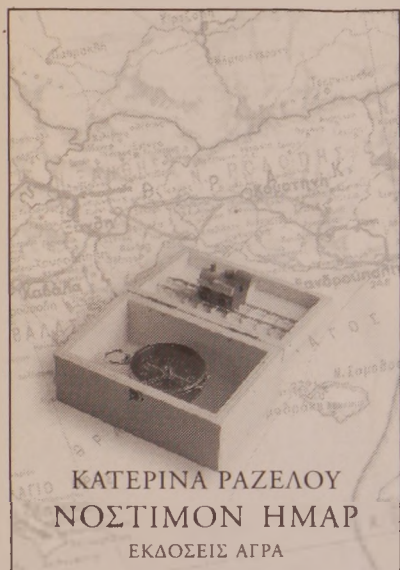
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

JEROME CHARYN
Η ΜΕΛΑΧΡΙΝΗ ΚΥΡΙΑ
ΑΠΟ ΤΗ ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΗΟΣΤΟΜΙΑΝ

ΑΓΡΑ

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΡΑΖΕΛΟΥ
ΝΟΣΤΙΜΟΝ ΗΜΑΡ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΑΡΧΗΓΟΣ ΣΗΑΤΑ
Η ΝΥΧΤΑ ΤΩΝ ΙΝΔΙΑΝΩΝ
ΕΝΑΣ ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ 1855
Μετάφραση: Άλσκι Σέιμς

ΣΕΙΡΑ - Ο ΑΤΑΚΤΟΣ ΛΟΓΟΣ - 1

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

JULIEN GRACQ
ΕΠΙΑΝΟΔΟΣ ΣΤΟΝ ΜΙΡΕΤΟΝ

Μετάφραση: Έλσκι Κανναβάτος

ΣΕΙΡΑ - Ο ΑΤΑΚΤΟΣ ΛΟΓΟΣ - 2

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

SIGMUND FREUD
ΤΟ ΜΟΤΙΒΟ ΤΗΣ ΕΚΛΟΓΗΣ
ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΚΟΥΤΙΩΝ

Μετάφραση: Πάνου Άλσκι

ΣΕΙΡΑ - Ο ΑΤΑΚΤΟΣ ΛΟΓΟΣ - 3

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΝΙΚΟΣ ΑΛΙΦΕΡΗΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΜΕΤΩΠΙΟΥ
ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

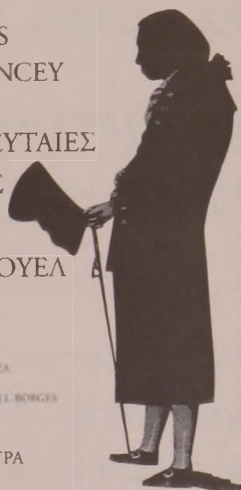

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

THOMAS
DE QUINCEY
ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ
ΗΜΕΡΕΣ
ΤΟΥ
ΙΜΜΑΝΟΥΕΛ
ΚΑΝΤ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΣΤΑΦΕΙΜ ΒΕΛΑΝΤΣΑ
ΕΠΙΜΕΤΡΟ
MARCEL SCHWOB - J.J. BORGES

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ANTONIO TABUCCHI

Η ΓΥΝΑΙΚΑ
ΤΟΥ ΠΟΡΤΟ ΠΙΜ
ΚΑΙ
ΑΛΛΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΑΝ ΔΑΙΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΙΑΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΚΛΕΙΤΟΣ ΚΥΡΟΥ
έν όλω
ΣΥΓΚΟΜΙΔΗ
1943 - 1997

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΕΚΤΟΡ ΚΑΚΝΑΒΑΤΟΣ
ΧΑΟΤΙΚΑ Ι

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ - 1997

PRIMO LEVI

ΕΑΝ
ΑΥΤΟ ΕΙΝΑΙ
Ο ΑΝΘΡΩΠΙΟΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΧΑΡΑΣ ΣΑΡΑΚΙΩΓΗ

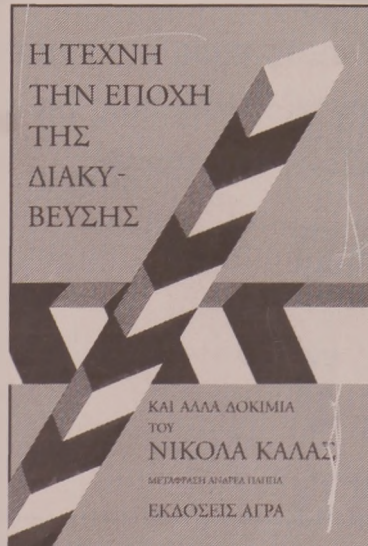
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

Η ΤΕΧΝΗ
ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ
ΤΗΣ
ΔΙΑΚΥ-
ΒΕΥΣΗΣ

ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΔΟΚΙΜΙΑ
ΤΟΥ
ΝΙΚΟΛΑ ΚΑΛΑΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΠΙΔΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΘΑΥΜΑΤΑ

ΟΙ ΣΥΛΛΟΓΕΣ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ Α' ΑΝΘΝΥΜΟΥ
Ο όσιος, τὰ θαύματα καὶ τὰ θεσπεσιαστικά,
τῶν Ἁγίων Δημητρίου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ ΣΤΗ ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΟΣΧΟΒΑΚΗΣ

Το Δημόσιο Δίκαιο στην Ελλάδα την εποχή της Τουρκοκρατίας

Ιστορικό

Οι επιδράσεις του Οθωμανικού Δημοσίου Δικαίου στο Ελληνικό. Το βιβλίο εξετάζει συνολικά το Πολίτευμα, τη Διοίκηση, τους Κλέφτες και τους Αρματολούς καθώς και την Εκκλησία, ενώ αναφέρεται διεξοδικά στην Αυτοδιοίκηση και στο Κοινοτικό σύστημα με τη γνωστή τεράστια σημασία του για το σκλαβωμένο ελληνισμό. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύγκριση του ελληνικού καθεστώτος με τα αντίστοιχα της Αγγλίας και της Γαλλίας, αφού κατ' αυτόν τον τρόπο γίνονται κατανοητές και κάποιες από τις σημερινές διαφορές στα συστήματα διακυβέρνησης.

ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ

Τριανταέξι ημερών αιχμαλωσία και συμβίωση με ληστές

Ιστορικό

Η περιπέτεια του Σωτηρίου Σωτηρόπουλου, πολιτικού και αργότερα πρωθυπουργού, που απάχθηκε από ληστές. Με μοναδική γλαφυρότητα και λόγο απλό, άμεσο και εξομολογητικό αφήνει να διαφανεί η αγωνία και ο πανικός του αιχμαλώτου, που δεν ξέρει τι του επιφυλάσσει η επόμενη μέρα. Ένα βιβλίο, στις σελίδες του οποίου προβάλλει, ζωντανεύει, αναδεικνύεται ένας κόσμος τόσο συναρπαστικός και βαθιά ανθρώπινος που ο αναγνώστης έχει την αίσθηση πως ζει σ' αυτόν παρά τα 132 χρόνια που έχουν περάσει από εκείνη την εποχή.